

TRACTATVS.
DE VISITATIONE, CIRCA TEX.
in Capit. 3. Concilij Tridentini Sess. 24. de Reformatione.

Autore Balthassaro Altamirano iuris consulto, Sanctæ inquisitionis Comissario, ex oppido de Sulucar la mayor, in conuentu Hispalensi.

CVM PRIVILEGIO.

Hispali, Apud Andream Pescioni.
Expensis Antonij Viues, & Didaci Nuñez Ortiz.
Anno. M. D. LXXXI

EL REY.

POR quanto por parte de vos el Licenciado Balthasar Altamirano, vezino de la Villa de Sant Lucar de Barrameda. Nos a sido fecha relacion que vos auiades cõpuesto vn libro intitulado Tratado de visitaciõ, y enello os auiades occupado mucho y puesto y passado trabajo, suplicandonos vos mandassemos dar Priuilegio y licencia para le poder imprimir y vender, por tiẽpo de veynte años, atento q̃ era vtil y prouechoso para la republica para q̃ durante el tiempo, otra ningũa persona le pudiesse imprimir sin vuestro consentimiento, o como la nuestra merced fuere. Lo qual visto por los del nuestro Consejo, por hazeros bien y merced fue acordado, q̃ deuiamos mandar dar esta nuestra cedula para vos enla dicha razon, e yo tuue lo por bien. Por la qual vos damos licencia y facultad para q̃ vos o la persona q̃ vuestro poder vuiere, y no otra persona alguna podays hazer imprimir el dicho libro q̃ de suso se haze minciõ, en estos mis Reynos de Castilla,

ſtilla , por tiempo y eſpacio de diez
años , primeros ſiguientes que corren y ſe cuentan deſde el dia de la fecha
deſta nueſtra cedula en adelante ſopena
que qualquier perſona o perſonas , que
ſin para ello tener vueſtro poder lo imprimiere o vendiere o hiziere imprimir
o vender,pierda toda la impreſsion que
hiziere con los moldes y aparejos de ella
y mas incurra en pena de cinquenta mil
marauedis cada vez que lo contrario hiziere,la qual dicha pena ſea la tercia parte para la perſona que lo denunciare,y la
otra tercia parte para el juez que lo ſenteneiare,y la otra tercia parte para la nueſtra camara y fiſco.Con tãto que todas
las vezes que vuieredes de hazer imprimir el dicho libro durante el dicho tiempo de los dichos diez años le traygays a
nueſtro conſejo,juntamente con el original que enel fue viſto que va rubricado, y firmado de Miguel Ondarze çaualla nueſtro ſecretario de camara de los q̃
reſiden en el nueſtro Conſejo para que

ſe vea

ſe vea ſi la dicha impreſion eſta confor-
me a el, y ſe os taſſe el precio acomo ſe
vuiere de vender ſopena de ella y de in-
currir en las penas contenidas en la di-
cha prematica, y mandamos a los del nu
eſtro Conſejo, y a otras qualeſquier juſti
cias deſtos nueſtros Reynos os guarden
y cumplan y executen eſta nueſtra ce-
dula y todo lo enella contenido. Fecha
en Badajoz Iueues a ocho dias del mes
de Henero de mil y quinientos y ochen
ta y vn Años.

YO EL REY.

Por mandado de ſu Mageſtad.
Antonio de
Eraſſo.

¶ 3

ILLVSTRISS. Sapientiss. q; viro Domino meo Licentiato Chumacero de Sotomayor Philippi. II. Hispaniarum Regis inuictissimi, summi Pratorij & Regij senatus Consiliario, Balthassaras Altamirano Catholicæ fidei Commissarius, diuturnam incolumitatem, sempiternamquè fœlicitatem præcatur.

CVM solicitus cogitarem (vir sapientissime, & ætatis nostræ lumen fulgentissimum) cui præcipue mortalium, meorum studiorum primum fructum, ex vetustissimo hominum more dicarem. Tu primùm solus occurristi: Cum & hoc munere etiam si exiguo dignissimus esses. Maximè cum in iuris prudentia, vt pote difficillima, ita vtilissima te nemini cedere palā sit. Cuius literarij fructus inter doctissimos quosq; viros in Salmanticensi præsertim totius Hispaniæ nobilissima Academia fœcundissimi fuere. In qua cum, primū pueritiæ fines vix egressus fuisses: in D. Bartholomei collegium & honorificum consortium cunctis laudantibus & aprobantibus receptus, postea cum maximo totius scolæ applausu gimnasiarca Cathedrarius creatus fuisti & cum scientia insignes, atq; etiam in virtute cunctos superasses: tamquam per gradus quosdam ad summum dignitatis fastigium ascendisti: ita vt nec intercesserūt multa mensium curricula, vt à Rege nostro Philippo in Granatens. Senatum designatus fuisses. Quod tam insigne munus adeo religiose semper administrasti: vt idem

Rex

Rex tuarum virtutũ nomine adductus, & a Deo Optimo Max. inspiratus, te vltro (vt solet complures alios, pietate & doctrina antecellentes) in ordinem patrum amplißimorum summi Prætorij & Senatus Regij accersendum ex stimauit. Inter quos tanto fulges splendore, & animi magnitudine, vt dete cũctis raram quandam spectationem exhibeas. Cum ergo hæc omnia, & multa alia inte considero: riuulorũ meorũ fontem (post Deũ) à te quasi ex vastimo Oceano scaturire certo scio quem parentem duco, & reuereor: & cui meorum operum primitias offero. Istud tamen gloriari mihi conuenit, licetq́; cum multis satius est, vt proprium iactem, cum hoc satis superq́; sit, quome offerre poßim. Exeat in lucem, si ignoscis (vir obseruandißime) libellus hic quod si facis, scio fœlicißime persecuturum, & multæ autoritatis atq́; existimationis habiturum: Omnes quippe inuidorum & maleuolorum morsus tua autoritas, tuumq́; celeberrimum nomen retundet, velut sub Aiacis clypeo delitescens. Quare gratiorem nunquam rem facere haud potui, quàm si hos meos labores libenter accipias: Accipe igitur mi Mecenas hilari vultu hoc tenue munus: & Deus Opt. Max amplitudinem tuam mihi quam florentißimam seruet, vt mea studia sub tali Coryphæo & protectore valescant. Vale.

* *
*

GASPARVS ALTAMIRANO in Cōplutensi gymnasio Sacræ rei Medicæ Doctor, Licentiato Balthassaro Altamirano fratri suo charissimo, catholicæ fidei iudici Cōmissario, atq; in Theologiæ facultate, Iurisq; prudentia, omniq; disciplinarum genere vndecumq; doctissimo, salutem P. Dicit.

SI famæ rerum standū est, vt grauissimus historiæ scriptor Liuius affirmat (frater charissime) quæ omnem superat antiquitatē, atq; certā derogat vetustas fidem: vt de illo iuuene bello & egregio Marco Curtio de Rep. Romana quàm optimè merito, siquidē pro illa equo insidens, in specū immensæ altitudinis armatus desilierit: Admirandū sanc facinus, tali tamq; forti viro dignū. At non minori laude dignū te existimo, mi frater: cū non solū Reip. sed etiam vniuerso hominum generi maximè consulueris. Declarat id palā liber hic egregius atq; eruditissi-

tissimus. Nam quis erit, vt cetera taceã quẽ non reficiat, ac recreet tam recondita eruditio, tantaq; rerum varietas, quantã tu magno iudicio in istud tuum opus contulisti? Ego vero, mi frater, sic existimo, non solũ istud tuum laborem quẽ in enarratione huius operis suscepisti, dignũ esse, quẽ studiosi bonarum artiũ pedibus manibusq; excipiant. Sed ex eo conijcio quantum abs te Academiæ omnes, si processeris sperare debeant. Perge tu tamẽ fœlicibus auspicijs, nec te (præposterè nati quidam inuidi & ab omni ingenij cultu alieni: miseri enim hi sunt, atq; ingenio imbecilles: quod tanquàm parũ irrident, atque damnant) solicitet. Nam inter eximias præclarasq; tui animi dotes, ac virtutes prope diuinas quibus illis tãtũ antecellis ac præstas omnibus, hoc vnum inte potissimũ semper mihi visum est, quod nullũ vnquàm in toto vitæ curriculo ab ipsa præcipuè in eunte adolescentia tẽporis momentum præterlabi sinis: quo nõ aliquid hijs studijs, optimisq;

¶ 5 disci-

-disciplinis sapienter intra tuos priuatos parietes addas:contra morem & exemplum aliorum. Omnes qui te norunt, hoc bene sciunt mi fratre, vti magistri illi ac philosophi veteres quos superare mihi videris:nec dicere hoc possum, quam incredibiliter librorum speculatione delecteris, vt Mineruam, non minus quã Dianam in montibus & silius subinde ac in domo tua amplecteris. Perge, perge, iterum dico mi frater, atq; hoc quidem tuũ tã sanctum tãq; salubre institutum sectare, quod non mediocri mortalium bono & cũ sempiterna quoq; nominis tui gloria eueniet. Quippe autor e gregius cum sis, tantusq; in omni arte, vt non immerito tum Patriam nostram, tuosq; cõsanguineos & amicos, tùm deniq; sæculum hoc nobiltaueris, illustraueris q; tui nominis vmbra. Huius igitur oppidi de Sãt Lucar lumen mi frater decus & ornamentum. Vale, &ad maiora opera vt facis animum adde, quæ te & sæculũ fortasse tuũ illustrent, Diu viuas, præcor patriæ splendor,

dor, sæculi tui decus,& ornamentũ. Sed vereor sanè (nec hoc tacere possum) si patris nostri vnde quaq; doctissimi necnon & sapientissimi, ac famigeratissimi viti fratris nostri Lazari Altamirano, hoc in loco mentionem aliquã fecerim, quorum mortem œquo animo ferre nemo bonus poterit: ne fortasis meum mærorẽ exagitem, & te in eundem luctum reuocem. A quibus tu mi frater non degenerasse videris sed similem processisse; ne dicam superas se multum. Optima quidem hæreditas a parentibus tradita liberis ea censetur, optimoq; patrimonio præstantior gloria videlicet virtutis, & insignis fama meritorũ. Iam dixi, vale, iterum atq; iterum, dico lõgum vale, Nesthoreosq; vincas fœliciter annos.

(.?.)

PROOEMIVM.

CVM pietas diuina his nostris tẽporibus inspirare fidelium cordibus sit elargita: vt Sacro sancta OEcumenica, & generalis Tridẽt. Synodus sub Paul. III. & Iul. III. etiã Pio. IIII. fœliciter cõgregata atq; cõfirmata: ad excolẽdũ agrũ Dominici gregis, reformandũq; statũ ecclesiasticũ enormitatibus perniciosis, et deformitatibus plenũ: Vt diuinus honor refloreret interris, lumẽq; Catholicæ veritatis Christo vera luce largiẽte effulgeret ecclesiasticæ libertatis cõseruatio subsisteret & nauis Christiana salubriter regeretur, ac in portũ salutis perduceretur. Quæ quidẽ Sancta Synodus in Spiritu sancto legitime cõgregata, huiusmodi deformitates prospiciẽs: palã curare decreuit salutaribus monitis, quãtũ potuit. Propter quod certa decreta, certasq; ordinationes, & statuta solẽnia fecit, & cõdidit. Quibus decretis nihil potest, nec addi, nec adimi: præcipue in hac nostra materia Visitationis in varis, diuersisq; locis feliciter vsq; ad Colophonẽ posita: maxime & in expresso in cap. 3. sess. 24. de Reform, incipit Patriarchæ. Quẽ textũ agredior declarare: Ad cuius expositionẽ sic diuido. Primo declarat per quos Visitatio fiat. Secũdo demõstrat, præcipuus Visitationis scopus qualis sit. Tertio prohibet, ne Visitatores graues, onerosi vè sint. Quarto instruit patronos quibus minime se ingerãt. His peractis huius Decreti interpretatio absoluetur, ad laudẽ & gloriã Omnipotẽtis Dei, Beateq; semper Virginis Marie, nec nõ ad fœlicẽ recordationẽ Illustriss. D. Didaci de Anaya Archiepisc. Hispa. D. Bartholomei collegij fundatoris patroni nostri Quæcũq; præterea scripsero cẽsuræ S. R. ecclesiæ subijcio

CAPIT. III. CONCILII Tridenti. Seff. 24. de Reformatione.

De authoritate, modo & ordine visitandi ecclesias, atque etiam de stipendo. Cap. III.

PAtriarchæ, Primates, Metropolitani, & Episcopi propriã diœcesim perseipsos, aut, si legitime impediti fuerint, per suum generalem Vicarium, Visitatorem, si quotannis totã, propter eius latitudinẽ visitare non poterũt, saltem maiorem eius partẽ: ita tamẽ, vt tota biennio per se, vel Visitatores suos compleatur, visitare non prætermittãt. A Metropolitanis vero, etiã postplene visitatam propriam diœcesim, non visitentur cathedrales ecclesiæ, neq; diœceses suorũ cõprouincialiũ, nisi causa cognita & probata in Concilio prouinciali. Archidiaconi autẽ, Decani, & alij inferiores in ijs ecclesijs, vbi hactenus visitationẽ exercere legitime consueuerunt, debeãt quidẽ assũpto notario, de consensu Episcopi deinceps perseipsos tantũ ibidẽ visitare. Visita-

ta-

tatores etiã, a Capituli deputandi, vbi Capitulũ ius visitandi habet, prius ab Episcopo approbẽtur: sed nõ ideo Episcopus, vel eo impedito, eius visitator easdẽ Ecclesias seorsum ab his visitare prohibeatur, cui ipsi Archidiaconi, vel alij inferiores, visitationis factæ infra mẽsem rationẽ reddere, & depositiones testiũ, ac integra acta ei exhibere teneãtur: nõ obstãtibus quacunq; consuetudine, etiã immemorabili, atque exẽptionibus, & priuilegijs quibuscunque. Visitationũ autẽ omniũ instarũ præcipuus sit scopus sanã orthodoxãq; doctrinã, expulsis hæresibus, inducere, bonos mores tueri, prauos corrigere, populũ cohortationibus, & admonitionib9 ad religionẽ, pacẽ, innocẽtiãq; accẽdere, cætera prout locus, tẽpus, & occasio feret, ex visitantiũ prudẽtia ad fideliũ fructũ cõstituere. Quæ vt facilius, feliciusq; succedãt, monẽtur prædicti oẽs, & singuli, ad quos visitatio spectat, vt paterna charitate, Christianoq; zelo oẽs amplectãtur, ideoq;, modesto cõtenti equitatu, famulatuq; studeãt quã celerrime,

debita tamen cum diligentia, visitationē ipsam absoluere. Interimque caueant, ne inutilibus sumptibus cuiquam graues onerosi ve sint, neve ipsi, aut quisquā suorum quidquam procurationis causâ pro visitatione, etiam testamentorū ad pios vsus, præter id, quod ex relictis pijs iure debetur, aut alio quouis nomine, nec pecuniam, nec munus, quodcumque sit, etiam qualitercunq; offeratur, accipiāt: non obstante quacumque cōsuetudine, etiam immemorabili: exceptis tantum vi ctualibus, quæ sibi, ac suis frugaliter, moderateque pro temporis tantum necessitate, & non vltra erunt ministranda. Sit tamen in optione eorum, qui visitantur, si malint soluere idquod erat ab ipsis ante solui, certa pecunia taxata, consuetū, an vero prædicta victualia sub ministrare: saluo item iure conuentionū antiquarum cum monasterijs; alijs ve pijs locis, aut ecclesijs non parrochialibus inito q; illæsum permaneat. In ijs vero locis seu prouincijs, vbi cōsuetudo est, vt nec victualia, nec pecunia, necquidquā aliud

a Visitaioribus accipiatur, sed omnia gratis fiāt, ibi id obseruetur. Quod si quisquā quod absit, aliquid amplius in supradictis omnibus casibus accipere præsumpserit is præter duplici restitutionē, intra mensem faciēdā, alijs etiā pœnis iuxta Cōstitutionē Cōci. generalis Lugdunēsis, quæ incipit, Exigit: necnō & alijs pœnis in Synodo prouinciali arbitrio Synodi, absq; vlla spe veniæ, multetur. Patroni vero in ijs quæ ad sacramentorū administrationem spectant, nullatenus se præsumant ingerere, neq; visitationi ornamentorū ecclesiæ, aut bonorum stabilium, seu fabricarum prouentibus immisceant, nisi quatenus id eis ex institutione, ac fundatione cōpetat: sed Episcopi ipsi hæc faciant, & fabricarum redditus in vsus ecclesiæ necessarios, & vtiles, prout sibi expedire magis visum fuerit, expendi curent.

(.:.)

TRACTATVS VISITATIONIS CIRCA TEX. IN CAP. III. DE Reformatio. Concil. Tridenti. Sessione. XXIIII. Incipit Patriarchæ Primates. &c.

IN VERBIS PATRIARchæ, Primates.

1 Patriarchæ & Primates licet diuersa sunt nomina, tamẽ vnã formã tenent: & idem sunt.

2 Inter Patriarchas & Primates quatuor sunt principaliores.

3 Patriarcha, que significa.

4 Primas o Primado, significa primero despues del Papa.

5 Primates constituũtur vbi apud Ethnicos, Protoflamines.

6 Archiepiscopi ponuntur, vbi Archiflamines erant.

7 Presumitur maior, qui primo nominatur.

A *Ordo*

8 *Ordo verborum describit ordinem intellectus.*
9 *Secundũ ordinẽ dignitatis, debetur ordo loci.*
10 *Patriarcha & primas visitare possunt suam diœcesim.*
11 *Quem ordinem Patriarcha & Primas seruabunt in visitatione.*

1 ¶Patriarchæ & Primates licet diuersa sunt nomina, vnam formam tenent, & idem sunt.tex.in cap. De Primatibus. & cap. prouinciæ.99.distin.in ca. duo simul.de officio ordin.glos.verb. Patriarchis.ca.1.§.&quonian de statu regul.lib. 6.glos.verb. Archiepiscopi Exrauag.cõmuni.de censibs incipit vas electionis.

2 Quorum quatuor sunt principaliores videlicet Constantinopolitanus, Alexãdrinus. Antiochenus, & Hierosolymitanus & attende, quod Antiochena ecclesia fuit prior tempore quã Romana tex. in cap.renouantes. 22. dist.dequo dic.vt in cap.mos antiquus.65.distin. & in cap. antiqua de priuileg. Et facit ad prædicta

tex.

tex.in.cap.omnes siue.22.distin. & capi. exigit & cap. felices.de censibus.lib.6. & in extrauag.si fructuum ne sedeuacant. Ioannis.22.&plenius in extrauag.sancta Romana,Ioānis.22.de religiosis domib. &Antiochena an fuit prior quā romana vide tex.in ca.Rogamus & ibi glossa. 24. quest. 1. nam Dominus ecclesiam suam Romæ instituit,vt not. Petrus a Monte tractatu Monarchia conciliorū. Alij vero patriarchæ dicūtur primates propriè, vt Aquilegiensis. Cantuariensis Bituriensis.Toletanus,tex.in capitul. nullus primas. 9. quest.3. fere per totum, capit. duo.de offici.ordini.l.12.titu.5.par.1. isti tamen quandoquè vocantur impropriè patriarchæ, vt Speculat.de dispensa tion.§.sunt quoque.nu.2. sequitur Ioan. Franciscus Pauin tractatu. de officio & potestate.capit.sedeuacante preludio.6. nume. 13. vbi dicit sunt etiam primates in Italia Archiepiscopus Pisanus in Vngaria Archiepiscopus Stirgoniensis: in

Germania Archiepiſcopus Magdeburgenſis:in Hiſpania ArchiepiſcopusToletanus:in Frãcia Archiepiſcopus Vienẽſ. & Bituricẽ.de quo Bituricen.habetur in c.fin.de mayor.& obedien.& tex.in c.ex poſuit de dilationibus.Lugdunenſ.appellaſſe primatem galliarum, Archiepiſcopus Eboracenſ.de quo in c.1.de appellat, Archiepiſcopus Toletanus in Hiſpania primas eſt.c.cũ longe 63.diſt. gloſ. verb. primado.l.10.in fin.et l.9.tit.5.p.1,vbi dicit lex Patriarcha.

3 Tanto quiere dezir como cabdillo de los padres,que ſe entiende por los Arçobiſpos,y por los Obiſpos,ca pater en latin tãto es como padre, y Arcas en Griego tanto quiere dezir, como Principe que es caudillo en nueſtro lenguaje, e Primado.

4 Tanto quiere dezir como primero deſpues del Papa, y eſſa miſma dignidad tiene que el Patriarcha, como quiera q̃ los nomes ſean departidos,gloſ.fin. in c.

vibe:

vrbes.80.dist.dicit idem estPrimas & Patriarcha,et dicit lex,diferentia tantũ nominis est inter pignus & hypothecã,allegat.l.res hypothecæ.§.inter pignus.ff.de pignoribus. Primates et Patriarchæ in quorum loco sin sufecti,& superpositi,videndi sunt Lucius Clemens atq; Anacletus papæ in d. c.vrbes,& c.in illis,et in c. Episcopi.80.dist.vbi subdunt; quod Primates.

5 Ibi constituuntur, vbi olim apud Ethnicos Protoflamines ponebantur,& ibi ponuntur.

6 Archiepiscopi vbi Archiflamines erant declarat Hugo in tracta. de officio quatuor prælatorum parte 4.n.2.ibi qualis officialis imperator ante conuersionem habuit.Et qui sint Archiflamines,& Protoflamines,vide.21.dist. in princ. & 80.dist.per totũ.Iraq; Primas & Patriarcha an sint idem,& an in aliquibus diferant,vide Spec.de iurisdict.omnium iud. §.1.n.8.& addition.ad Abb.in c.1.de trã-

 slatio.

ſtatio.Epiſcop. in principio.

7 ¶ Patriarcha& primas ponũtur in primo loco ſecundum ordinem dignitatis. Preſumitur enim mayor qui primo nominatur.tex.in capit.bene quidem gloſ. verb.Mediolanenſem.96.diſt.gloſ.verb. predicatorum.c.quorundam de electio. lib.Bal.in l.cum quidã.C. de ver. ſig.n.3.

8 ¶ Nam ordo verborum deſcribit ordinem intellectus.Quid autem erit dicẽdum de Cardinalibus præferendis patriarchis,an hoc preueniat ex conſuetudine,vide Felin.in Rubric.de mayor , & obed.col.1.&.2.& ſecundum.

9 ¶ Ordinem dignitatis debetur honor loci.l.1.ff.de alb.ſcri.&.l.2. C.vt dignita. ord.ſeruet.lib. 12.

10 ¶ Patriarca & Primas , viſitare poſſunt ſuã diœceſim. Vt ex tex.noſtro colligitur & ex cap.felicis,& c.exigit.de cenſibus lib.6. ſed omnia loca & omnes perſonas deputatas in ocultui viſitabit ſecũdum.dd.in.c.1.§.ſane.decen.1. in.6.&Socinus

cinus in tractu de visitatione.n.4.

11 ¶ Arbitror ego quod respectu propie diocesis cujus est episcopus (aliquando namq; Episcopi appellantur) eam potestatem visitandi habebit quā habet Episcopus in sua diocesi. Respectu vero prouinciarū suffraganeorū suorū hoc est archiepiscoporū qui dicuntur suffraganei suivt habetur.c.1.99.d. Arbitror quod eūdem ordinem & formam debeat seruare Primas in visitando prouincias suffraganeorum suorum, & diocesis Episcoporū quarumcumq; prouinciarum sibi subjectarum, quam seruare tenentur Archiepiscopi, respectu dioecesium suffraganeorum ipsius. Vnde primo debent propriā diocesim visitare vt dicemus postea. Sicut enim se haben Episcopi ad metropolitanos suos, ita se habent Metropolitane ad Primates. Secundum quod hæc legi possunt in.d.1.c.99.dist. & per totum & per tex. in.c. duo simul de effic. ord. & per Marianū soc. tract. de visit. li.5.

ibi quarto quæro Abb.in c. duo simul. n. 1. de offic. ordin.

IN VERBO METRO politano.

1 *Metropolitani unde dicatur remissiue.*
2 *Metropolitanus & Archiepiscopus solum differunt nudis verbis.*
3 *Dignitatem Archiepiscopi minorem esse, quã Patriarchæ & Primates.*
4 *Ascenditur enim de dignitati minori ad maiorem.*
5 *Dignioribus dignior locus debetur.*
6 *Patriarchæ & Primates in Concilio generali præferuntur in sede cæteris Episcopis.*
7 *Metropolitano licet suam diœcesim visitare.*
8 *Archiepiscopus quã formam habebit in visitatione.*
9 *Quare Archiepiscopus prius visitat suam diœcesim, quam suorum suffraganeorum.*
10 *Capite languescente cetera membra inficiũtur.*
11 *Membra caput sequitur.*

12 *De errore alterius iudicet qui in se non habet quid condemnet.*

13 *Capitulum facit vnum corpus cũ episcopo.*

14 *Cathedrales ecclesiæ etiam matrices dicuntur.*

15 *Archiepiscopus debet a capitulo incipere visitationem, aliter appellatur a peruersione ordinis.*

16 *Archiepiscopus in rebus episcopalibus, & episcopus in rebus capellarum suarum est visitator, a iure.*

17 *Capitulum & ecclesia Cathedralis dicitur ecclesia.*

18 *Canonici dicuntur ecclesia.*

19 *Quoties fit mentio de capitulo solum intelligũtur canonici.*

20 *Hac dictio persona ponitur pro quocumque ministro ecclesiæ.*

21 *Canonici ecclesiæ Cathedralis dicuntur clerici primi gradus.*

22 *Prælatus debet visitare suos subditos, & propter quid.*

23 *Nulla est excusatio pastoris, si lupus oues comedat, & pastor nesciat.*

24 *Portio quæ accesserit possessionem bonorum, auget legata, ita è conuerso minuit.*

25 *Quod oppositum in opposito, id operatur proposi tum in proposito.*

26 *Pastor tacendo occidit, quos reprehendere noluit.*

27 *Error, cui non resistitur, approbatur.*

1 ¶ Super isto verbo videbimus de Metropolitanis, qualiter visitare teneantur propriam diœcesim. Metropolitanus secundum Isidorum lib. 7. c. 12. ætimolog. Dequo est tex. in. c. cleros. 21. di. dicitur á mensura ciuitatum, Singulis enim prouincijs preeminet. Propterquam de nominationē carpitur Isidorus a Didac. de Cou. in. c. 19. n. 2. praticarum. que. vbi videbis a quibus deriuetur.

2 ¶ Inter Metropolitanum & Archiepiscopum ponit diferētiam glos. 1. c. presenti. de of. ord. lib. 6. sequendo opinionē Archid.

Archid.Guliel.autem in clementina Archiepiſcopo de priuil.dicit eſſe idem, & ſolũ differũt verbis nudis,notat gloſ.verbo.Archiepiſcopi in extrau.Vas electionis inter cõmun.de cenſibus & exact.gl. verb.metropolitana in prag.Sãct.decollation.§.primo cum.foll.212.col.2.Fran. Pauin.tract.de offi.& poteſta.capituli ſe deuacan t.præludio.6.n.14.

3 ¶ Ex ordine literæ noſtri tex.cognoſcitur dignitatem Archiepiſcopi minorẽ eſſe quam Patriarche & primatis. Idem prouatur ind.capit. cleros.21.diſtinctio. capitul.in illis.80.diſtinctio. Abb. c. duo de offi. ordin. nu.1. &. 2. vnde videmus de Archiepiſcopo quem promoueri in Patriarcha.

4 ¶ Aſcenditur enim de dignitate minori ad maiorem.capit.legimus.93. diſt. l.vt gradatim.ff.de mune. & honoribus.

5 ¶ Itaque dignioribus dignior locus debetur capitul. Metropolitano.63.diſt. capitul. final.75.diſtin. Et ibi gloſſ.gloſſ. verb.

verbo. altiori.§.illam inst.de bono. post sess.Neq;est decens maiores dignitate á minoribus præcedi.c.legimus.93.di.
6 Vnde in consilio generali preferũtur in sede Patriarchæ vel.Primates ceteris Episcopis.c.fin.93.dist.gl.in c.fin.17.dist.
7 Metropolitano licet visitare suã diœcesim.c.1.&.c.2.de cen.li.6.c.cum apost. c.sopite.c.super eo.c.cum nuper.eo.tit.l. 2.4.5.6.&.7.titu.22.p.1.tex.in c.4.de ref. in Cõc.trid. ses. 6.& in.c.6.de ref.sess.25.
8 Archiepiscopus in sua visitatione obseruat formam.c.1.de sensibus.lib.6.& visitatio fiet á capite prius visitando capitulum suum, & ecclesiam suam metropolitanam. Deinde ecclesias suæ ciuitatis.Deinde æcclesias suæ diœcæsis, postea poterit visitare diœceses suorum suffraganeorum.tex.ind.c.1.l.4.titu.22.p.1. qui tex.dicit Archiepiscopum prius debere visitare capitulum suæ ecclesiæ. Intellige si consuetudo specialis aliud non habeat argum.tex.in.c.1. de offic. ordin.
lib.

libr.6.

9 Sed queritur, quare prius visitare teneatur suam diœcesim quam suorum suffraganeorum diœcesim, vt iura petunt. Prima ratio est quā ponit glos.2.ind.c.1. & glos.verb.integraliter.c.cum personæ de priuileg.lib.6.nam est ratio edenda.l. argentarius.ff.de edendo.

10 Quo lāguescente cetera membra infi cūtur.c.ex merito.6.q.1.c.sicut.2. qu.7.

11 Quorum membrorum officiū est ipsum caput sequi, Mart. laud. intract.de principibus.q.5.ergo qui alios corrigit, prius corrigat se.

12 Et iudicet de alterius errore, qui non habet in seipso qui cōdemnet, c.judicet. 3. questio. 7. quem textum Sanctus Thom. tribuit. Augustino super psalmos cum tamen sit deductus ex Ambrosio in psalm. 118. Miserationes tue multe nimis Domine, secundum iudicia tua viui fica me. Secunda ratio potest esse quia talis est actus exterior charitatis, & secū dum

dum talem ordinem debet a se incipere l.preses.C.de seruitutem,& aqua.Ex predictis infertur ratio, quare prius debeat Archiepiscopus capitulum suum totum visitare.

13 ¶ Quoniam capitulum facit, vnum corpus cum illo.ca.nouit.de ijs quæ sint aprælat.merito ergo abipso capitulo ex ordine charitatis debet prius inchoare, tenet Ioann.Andr.ind.capitul. 1. & non solum tenetur visitare suam Ecclesiam Cathedralem prius,sed etiam ecclesiam matricen.si forte ibi non est ecclesia Cathedralis.Tenet Ioan.Andr.vbi supra & Doctores sequntur.

14 ¶ Quoniam etiam Catedrales Ecclesiæ matrices dicuntur.capitul.1. de prescript. capitul. venerabili. de verborum significatio.sed an Archiepiscopus primo debeat visitare propriam ciuitatem, quam dicecæsim. textu. ind.capitul.1. in principio ex ordine litere videtur velle quod sic,cum primo ponat ciuitatem vt caput,

caput, deinde subjiciat diœcesim. Sed host. & Ioan. monach. dicunt quod talis ordo est seruandus in prouincia quo ad æcclesiam ciuitatem & diœcesim Metropolitanã. Sed quo ad suffraganeos si difficultas vel commoditas sit indicto ordine seruando, non putant ordinem necessarium. Ioan. Andr. quem allegat & sequitur Domin. in dicto. capitul. 1. §. denique. num. 6.

¶ Si vero aliter fit, ita vt Archiepiscopus non á capitulo incipiat, potest appellari a preuentione ordinis, ita notat Dominicus ind. capi. 1. in princip. nu. 4. vbi refert Ioan. Monac. dicẽtem, quod si Archiepiscopus non seruat visitando ordinem dicti. capi. 1. processus ab eo factus est nullus, quia est ordo substantialis, vnde reddit processum nullum capitulo cum dilecta de rescripris. l. prolatam. C. de sentent. & inter locutione omni. Iud. Et dicit quod super nullitate vidit literas dari pær cancellariam.

Et nota

16 Et quod Archiepiſcopus in rebus e pi
copalibus,& Epiſcopus in rebus capella-
rum ſuarum eſt viſitator a jure.c. frater-
nitatem.71.diſt.Ioan. Franciſcus Pauin
tract.de officio & poteſt. Capituli ſede
uacante.q.9.ſecundæ partis principal.n.
3.allegat tex.in cap.final.10.q.2.& debet
viſitare capitulum ideſt eccleſiam.

17 Capitulum namq; eccleſie cathedra-
lis dicitur eccleſia c.apoſtolica. 56. diſt.
cum clerici de verborum ſig. in pragm.
ſanct. de electionibus c. ſicut §. quanta
tom.fol. 75.col.1.infin.

18 Vbi dicit quod canonici dicuntur ec-
cleſia,& dicit Ceſar Lambertin. de iure
patron.q.2.arti.13.p.1.libro.2.n.2. Quod
vbicunque.

19 In lege el ſtatuto,aut diſpoſitone, alia
fit mentio de capitulo,tunc ſoli canoni-
ci ob excelentiam comprehenduntur,&
& non comprehendũtur decani & ſimi-
liter probãt tex. in cap.ex parte de cani.
& c.eam te de reſcriptis vbi Ant.& Ioã.
de

de Imol.propterea sacrum Cõcil. Trid. ind.c.4.sess.6.proinde statuit circa capitula & etiam illorum personas.
20 ¶hæc dictio persona ponitur pro quocumq; ministro ecclesiæ,clem.1. de etate & qualita.in princ.glos. verb.persone de collationibus.§.in ecclesijs in pragm. Sanct.fol.245.col.1.sequitur Io.Mõtaigne tract.de autoritate conciliorũ in prin-
21 ci.n.8. ¶Vbi dicit q canonici ecclesiarum cathedralium dicuntur clerici primi gradus,allegat Inn.in.c.sedes Apostolica.de prescript.& ibi dat rationem quare dicantur primi gradu. De Archiepiscopis postea latissime dicemus in verb. metropolitanis.Solum debent aduertere quod Archiepiscopi sunt prælati.
22 ¶Et prælatus debet visitare suos subditos.c.1.&.c.ad hæc.de offic.archid.c.irrefragabilis.de offic.judic.ordin. Et debẽt adhibere magnam diligentiam corrigẽdo suorum subditorum excessus,& reformãdo eorum mores,neforte sanguis omniũ Christi de suis manibus requiratur.

23 ¶ Et nulla est excusatio pastoris,si Lupus Oues comedat,& pastor nescit, ca. quam vis.deregul.iur.Concilio Triden. sess.6.c.1.

24 ¶ Nã quemadmodũ portio, quæ possessionem bonorum accesserit, auget legata:itaquæ ab scesserit minuit.

25 ¶ Nã q̃ oppositũ in opposito, id operatur propositũ in proposito, l.& si contra tab. ff.de vulgari & pup.& ob id non poterit cũ apostolo dicere, mundæ sunt manus meæ à sanguine omniũ vestrorũ

26 ¶ Mũdus ergo non est à sanguine eorum,qui cum increpare delinquẽtes noluerit, eos procul dubio tacẽdo pastor occidit, c .Ephesis.43.dist.Ideo innocẽ. ausus fuit dicere.

27 ¶ Quod error cui nõ resistitur approbatur.Et veritas opprimitur,cum nõ defensatur. Si negligis perturbare peruersos,& non facis,nihil aliud committis, quam fouere, & qui manifesto facinori desinit obuiare nõ caret scrupulo societatis occultæ.c.error&.cap.Consentire.

titul

83. distinct. cap. 1. de offic. Delegat. l. 48. titul. 5. p. vbi multa admiratione digna.

IN VERBO ET EPISCOPI.

1 *Episcopatus an sit culmen dignitatum.*
2 *Cardinalis est maior in officio, Episcopus maior in ordine.*
3 *Episcoporum dignitas vsq; ad tempus Clementis, 5. maior cunctis fuit.*
4 *Episcopus dicitur super intendens.*
5 *Episcopi, & prælati officio nihil est periculosius in hac vita.*
6 *Episcopi officium est magis oneris quã honoris,*
7 *Episcopus tenetur visitare diœcesim.*
8 *Episco. dũ visitãt, procedũt etiã appel remota.*
9 *Episcopus an primo visitabit capitulum suside inde ecclesia & ciuitatẽ postea autẽ diocæsim*
10 *Episcopus est caput, capitulum est membrum.*

1 ¶Hic videre oportet de Episcopis, & qualiter in visitatione debẽt procedere. Licet ordo episcopalis talis sit quo mayor aut par non reperiatur. Et episcopatus dicitur culmẽ dignitatũ

non tamen dicitur supremum culmen. Nam Cardinalatus, Patriarchatus, vel Primatus, dicitur aliud culmen vt dignius.

2 ¶Cardinalis est maior in officio, licet Episcopus sit maior ordine. c. quanquam 2. q. 7. ibi gloss. solennis vbi bona additio. Bart. in l. 1. §. si quis circa princ. ff. de appellat. allegat fel. in Rubr. de maior. & obe. n. 9. vbi dicit quod estãte stylo curiæ Romanæ non erit verum, quod Episcopatus dicatur culmẽ dignitatum vide glos. pen. in l. 9. tit. 5. p. 1.

3 ¶Episcoporum dignitas vsq; ad tempora Papæ Clementis quinti, & Io. 22. in Ecclesia Dei, ita in excelso honoris & existimationis fastigio posita fuit, vt dignitate de primi, ac gradu minui arbitraretur, si episcopus assumeretur ad Cardinalatus officium, Gomes. in procem. Regul. cãcel. de diminution. dignit. Episcoporum. fol. 5. col. 2.

4 ¶Episcopus dicitur super intendens qui debet curam subditorum gerere, & debet

debet speculari & prospicere mores & vitam populorum infrase positorum. c. cleros.21.dist.ca. qui Episcopatum. 8.q. 1.l.16.tit.5.p.1.vbi dicitur. Obispo tanto quiere dezir como sobre entendiente; esto es, porque el a de entender sobre todos los de su Obispado, en guardar las animas.

5 ¶Ideo Episcopi & Prelati officio nihil est periculosius in hac vita. Sed apud Deum nihil beatius, si eo modo militetur quo Christus iubet, c. Ante omnia. §. item nihil. 40. dist.

6 ¶Cuius officiũ est magis oneris quã honoris. Quia ministerium est propriũ & substantiale episcopatui, honor vero accidens. His tamen temporibus Episcopus primum ponit vltimum, & vltimum primum. Agnoscat igitur se vocatũ non ad propria cõmoda, non ad diuitias aut luxum, sed ad laborem & solicitudinem pro dei gloria. in Concil. Triden. sess. 25. cap. 1. de reform.

7 ¶Ex quibus facile deducitur, Episco-

pum ad visitandam diœcesin teneri,c. decernimus.c.Episcopus.10.q.1.cũ apostolus.c.procurationes decensibus.ca.si Episcopus.de offic.ordin.lib.6.c.Romana.§.fin.de censibus.lib.6.l.2.tit.22.p.1. & probat noster tex.& etiam dicit Tex. in cap. venerabilis de censibus. Quòd Episcopus habet hanc visitationẽ ratione suæ iuridictionis.Non nulli vero voluerunt,quod visitatio sit de lege diœcesana,vt voluit Hostiensis in summa Tit. de offi.ordina.§.quid pertinet verbo lex vero diœcesanæ.In quantum enim Prælatus inquirit,instituit,d̄ponit, reformat prouidet, corrigit, atq; punit, videtur pertinere ad iurisdictionem. In quãtum verò a visitatis procurationem recipit, talis receptio d̄ legi diœcesana appellari potest,in qua visitatione procedũt etiã tamquam apostolicæ sedis delegati,omni appellatione remota,Concil.Triden. sess.24.c.10.de reform.

9 ¶Episcopus itaq; primum visitabit capitulũ suum,de inde ecclesiam,& ciuitatem

tē postea aũt diocæsim. Hũc ordine debet seruare. Sed host. Ioa. Monach. dicũt istũ ordinem seruari in prouincia, quo ad ecclesiam, ciuitatem, & diœcesim metropolitanã, sed in suffraganeis dificultas vel. commoditas si vlla sit, in hoc ordine seruando non putat necessariũ ordinem talem seruare. Sequitur Domin. in d.c. Romana. §. deniq;. n. 6. decẽsibus lib. 6. Diximus capitulum suum, nam capitulum maioris ecclesiæ, ne dũ dicitur capitulum Ecclesiæ sed etiam Episcopi.

10 ¶ Quia Episcopus est caput, vt capitulum est membrũ. c. scire. 7. q. 1. tradit Bonifac. in Clem. Si d̄ beneficio. de prebẽd.

IN VERBIS PROPRIAM Diœcesim.

1 *Episcopus tenetur visitare propriam diœcæsim.*
2 *Diœceses quare fuere distinctæ.*
3 *Naturæ opus non est, vbi deficit ordo.*
4 *Vbi ordo, ibi ratio est.*
5 *Archiepiscopus si eodem tempore concurrit cũ Episcopo in visitatione, admituntur simul.*

B 4 6 Vbi

6 *Vbi iudices discordant in sententia, pro reo valet.*

7 *Si Archiepiscopus & Episcopus simul concurrunt, magis obediendum est Archiepiscopo.*

8 *Si concurrat Episcopus cum decano in visitatione, Episcopus preferendus.*

9 *Quæ nobiliora sunt, magnitudinem sibi postulant.*

10 *Quod maius est, mouetur a facultate ampliori.*

11 *Si primas, Archiepiscopus, & Episcopus in visitatione concurrunt, admituntur, quid si discordant.*

12 *Prælati si non recipiuntur in visitatione, possunt sententent iam excõmunicationis inferre*

13 *De lusoria esset Iurisdictio, si non haberet cohertionem.*

14 *Qui allegat exceptionem, non dicetur expoliare, & qualiter Prælati se habeant contra resistentes.*

15 *Subditi a visitatione liberari non possunt.*

16 *Quatuor sunt inprescriptibilia.*

17 *Si subditus subtrahit domino obedientiam, potest puniri a Domino de Iure & de facto manu*

manu armata, & bellum indicere.

18 *Visitator grate recipiendus est & cum honore.*

19 *Honor est premium virtutis.*

20 *Honor indubio importat quandam reuerentiam alicui exhibitam in testimonium eius excellentiæ.*

22 *Bonum ex visitatione proueniens.*

23 *Obediens verus mandata nõ procrastinat.*

24 *Visitari onus non est, sed commodum.*

25 *Visitator recipiendus cum pauore.*

26 *Visitatio propter quid fiat.*

27 *Visitator si sua quærit tyrannus est.*

28 *Visitator recipitur, pro vt de consuetudine seruatur.*

29 *Prohibẽs vt visitatio nõ fiat, qualiter punitur.*

30 *Episcopus a sede expulsus, potest procedere in aliena diocœsi cõtra expulsores, & qualiter.*

31 *Visitator procedit cõtra impedientes missos convocantes visitatos.*

32 *Visitator potest conuocare populum.*

33 *Episcopus qualiter recipiendus, quando venit ad visitandas parrochias.*

34 *Diœcesis quid sit.*

35 *Episcopus est prefectus curæ & regiminis animarum totius diœcæsis.*

36 *Episcopus iurisdictionem non potest in aliena diœcesi exercere.*

37 *Episcopi non debent exercere pontificalia in diœcesi aliena.*

38 *Iurisdictio coheret territorio.*

39 *Pastor non benefacit, si querit præ esse ovibus alienis.*

40 *Visitator an possit procedere cõtra citatum, extra locum visitandum.*

41 *Possunt prælati in visitatione corrigere clericos seculares, qualiter cumque exemptos.*

42 *Monasteria quæ possunt a prælatis visitari.*

43 *Beneficia tam curata quam non curata secularia, & regularia, qualiter cumque commẽdata, etiam exempta an visitentur.*

44 *Quæcumque ad dei cultum expectant ab ordinarijs curari, & prouideri oportet.*

45 *Monachorum delicta quando ab ordinario corriguntur.*

46 *Locus exemptus dicitur de diœcesi.*

47 *Dispositiones & mandata facta in diœcesi includunt*

cludunt loca exempta, & qualiter.

48 *Locus exemptus quo ad iurisdictionem, æquipa ratur loco existenti extra diœcesim.*

49 *Aliqua sunt in bonis, aliquæ de bonis.*

50 *Episcopus potest compellere rectorem ad predicandum, licet sit exemptus.*

51 *Beneficia curata vnita pio loco visitentur singulis annis.*

52 *Ecclesiæ quomodo libet exemptæ visitentur, & reparentur.*

53 *Beneficia exempta, quæ nullius diœcæsis dicuntur esse, ab episcopo cuius cathedralis proximior est visitentur.*

54 *In quibus monasterijs curam animarum habentibus episcopus visitare non potest.*

55 *Religiosi possunt habere ecclesias seculares multis modis.*

56 *Monasterium licet sit liberum in capite, in mẽbris tamẽque nõ probãtur exẽpta subiacẽt episcopo, & ad quid Abbas remanet obligatus.*

57 *Diœcæsanus quando puniat abbatem.*

58 *Membra quando non sunt exempta, Illo casu Episcopus habet iurisdictionẽ super ecclesias.*

59 *Abbas*

59 *Abbas exemptus si procedit contra personas quæ sunt de membris ipsius monasterii, non tamen sunt exemptæ, tunc a sententia abbatis poterit appellari ad Episcopum.*

60 *Episcopus loci potest se intro mitere, ne ex cōmunicati, vel vsurarii sepeliantur etiam in loco sacro a sua iurisdictione exempto, dummodo locus ille sit in sua diœcesi.*

61 *Monasteria in mediata sedi apostolice tenentur quo libet trienio deputare visitatores, in cuius defectu Metropolitanus conuocat ad hoc. Quod si neglexerint, subduntur Episcopis, tanquam sedis apostolicæ delegatis.*

62 *Monasteria monialium Apostolicæ sedi in mediate subiecta quando ab episcopis guberneñtur.*

63 *Monasteria quando visitantur, quas & quot personas secum ducit visitator.*

64 *Exempti quando possunt effugere visitationē ab episcopo & .n.66.*

65 *Concessio limitata parit limitatum effectum.*

66 *Ex separatis non fit illatio.*

67 *Priuilegia stricta interpretanda.*

68 *Pri-*

68 *Priuilegium exemptionis si sit concessum simpliciter & vniuersaliter, tunc monasteria visitari non possunt.*

69 *Exempti virtute exemptionis an posint effugere visitationem Episcopi.*

70 *Episcopus quando non vt iudex, sed vt pars debet procedere extraiudicialiter.*

71 *Priuilegium quando potest ab Episcopo videri, non vt iudicet, sed vt certior fiat de eius validitate.*

72 *Iudex quis in sua causa esse non potest.*

73 *Episcopus an poßit excommunicare religiosos regulares.*

1 ¶Circa ista verba propriã diœcesim consideranda sunt sequentia. Episcopus tenetur visitare propriam diœcesim, si secus fieret ordo Ecclesiastices confunderetur.

2 ¶Ideo iure optimo diœceses fuerunt distinctæ ac vnicuique gregi proprij attributi pastores, vt suarum ouium curam habeat quisq;. Concil. Triden. sess. 14. ca. 9. de

9.de reformat.

3 ¶Opus namq; naturæ non est,vbi deficit ordo.

4 ¶Omnis vero ordo ratio vt dicit Aristo.lib.8. phisi.c.1.Et cum ordinate laboramus,& bibimus,& commedimus, naturam,vires quæ nostras,& augemus,& seruamus Arist,Sectio.19.problematum questione.38.

5 ¶Propterea si Archiepiscopus eodē tempore concurrit cum Episcopo in visitatione alicuius ecclesiæ omnes simul admitētur.In n.Host.Ioan.Monach. Abbas Archidia & reg.glos.2. leg.5. tit.22. p.1.

6 ¶Et si isti in sententia fuerint diuersi,talis sententia pro reo valet, c. fin. de senten.& reiudicata.c. ex literis. deprobat.nisi in causa fauorabili.Domin.in.c. Romana.§.deniq;.n.7.lib.6.vbi dicit, q; si Ecclesia non sufficiat vtrum'q; , tunc admittetur primo veniens l.qui prior ff. de reg.iur.c.proposuisti:de for.compet. si vero cōcurrunt neque appare t quis prior

priorlicet Episcopum preferendus videtur, nam illi spetialiter in est cura. cap. regē.10.q.1.Tamē prædictis doct.pla. Archie.pref.esse,c.qui resistit.11.q.3. vbi inquit,si aliquid iusserit curator,faciēdum est,nō tamē si procōsul contrariū iubeat nō vtiq; cōtēnis potesta. sed eligis maiori seruire, nec hinc debet iudex minor irasci,si maior prælatus est.Cōsidera etiā tex.in.c.cū ex off.de presc.in.gl.pen.vbi Abb.n.16.quasi casus Archiep. sit spetialis perimens.reg.in.li.ff.de reg.iur. facit adhoc.ca.si a sede de preb.libr.6.

7 ¶ Etsi eodē tēpore concurrunt,magis obediēdu Archiep.tenet.In.ind.c.cū ex officij num.4.de prescript.Abb.n. 16.

8 ¶ Si vero cōcurrat Episc.cū prælato sibi subiecto veluti decano ad quē visitatio expectabit,dicit Archid. pref. Episc. nisi obstet cōsuetudo.Quod notat.In.c. in lat.de pre. Cuius rei causa esse potest

9 ¶ Quod quæ nobiliora sunt,eadem sua natura magnitudinem sibi postulāt.

9 ¶ Quod enim maius est,id a facultate am-

ampliori moueri necesse est. Aristot. lib. 2. de generat. animal. c. 1. glos. verb. per a lios in extrauagan. vas electionis de censibus inter commun.

11 ¶ Si autem Primas, Archiepiscopus & Episcopus concurrant in visitatione alicuius ecclesiæ sunt admitendi, si vero discordarent in sententia, tunc maiori parti standum. c. 1. c. 2. dist. 65. cap. 1. de ijs quæ fiunt a mai. par. cap. l. duo ex tribus. ff. de re iud. l. si intres cum l. seq. l. diem proferre. §. si plures. ff. de arbitr.

12 ¶ Propterea debes aduertere, q; si Prælati ad visitationem nõ recipiuntur, possunt in resistentes excommunicationis & interdicti sententiam insferre, pær ea quæ tradunt Inn. Zabar. & multi doctores in cap. venerabilis de censibus.

13 ¶ Si aliter fieret de lusoria esset iurisdictio iudicium si cohertionem non haberet. l. contumacia. §. contumax. ff. de re iudic. c. ex literis de offic. delegat. Sed in hoc debes considerare Prælatos hoc posse facere si alius Prælatus resistat nõ autem

autem si excipiat, aliquid in suum auxilium allegando.

14 ¶Nam per talem alegationem non dicetur expoliare Episcopum, sed allegã do exceptionem, vtitur iure suo, si verò resistit tunc contra resistentes seu impedientes Prælati spirituali & tẽporali gladio vtuntur. In tantum hoc est verum, quod contra resistentes possunt Prælati per violentiam introire, & resistentes expellere, siquidem de iure communi probatam habent in tales resistẽtes suam intentionem, per ea quæ notantur in. ca. olim causam de Restitution. spoliat. cap. dilecto. de sent. excomunic. libr. 6. Abb. Zab. & Anton debuti. in ca. 1. de immun. Ecclesiarum. Paul. & Io. de Immol. de cẽsibus. n. 5. cum seq. Quod intelligerẽ verum si iurisdictio erat euidens, & notorias & subditus vel alter subtrahit sibi exercitium iurisdictionis Bald. in Marga. Inn. verb. iudex potest.

15 ¶Subditi namque a visitatione non possunt liberari, vt visitatio non fiat, ne-

que possunt præscribere etiam per tan tum tempusquod non sit memoria in cõtrarium.c.cũ ex officij de præscript. De quo Abb.Immol &Fel.quos allegat Auiles ca.prætorum in c.6.verb.comó vsan, vbi tenet.

16 ¶Quatuor esse in præscriptibilia,quæ etiam nõ potest Episcopus a se tacite vel expresse abijcere, scilicet visitationem, correctionem,procurationem,& Cathedraticumque omnia continẽtur sub episcopali imperio mero,quod non potest á se abijcere,vt in l.legatus.ff.de offic. Præsi.l. Ius autem agnatio. ff. de pacto. de quo per Host.in sum.tit. de offic. ordin. §.quod pertinet.Et sicut visitatio nõ potest præscribi,ita nec obedientia, ne alicui obediatur.Bene verum est,quod obedientia subditi potest per præscriptionem de vno Prælato in alium Prælatum transferri, & ita non remanet sine capite.Sic dicendum in visitatione, allegat Bald.in cap.auditis de præscript.num. 7. & in cap. cum olim eod.tit.in fin. Et dicit.

cit. quod quis non potest præscribere in se, quod non obediat, dum est subditus, bene tamen potest prescribere, quod nõ sit subditus eius sed Papæ Gand. in di. ca. cũ ex offi. eod. tit. & vide bal. in c. tuanos de cohab. cleric. & muli. nu. 22. vbi tenet.
17 ¶ Quod si subditus domino subtrahit obedientiam, potest Dominus suus puniri de iure, & de facto, mano armata, & bellum indicere allegat. Inn. in capit. de hoc de symonia.
18 ¶ Ideo subditus visitatoris accessum grate cum reuerentia & honore debet recipere.
19 ¶ Honor enim est præmium virtutis secundum Aristotelem in Ethic.
20 ¶ Honor in dubio in portat quandam reuerentiam alicui exhibitam in testimonium eius excelẽtiæ S. Th. 2. 2. q. 131. art. 1.
21 ¶ Ideo dicit Esai. cap. 9. lætabuntur cõram te, sicut qui letantur in me esse. Et Leo papa. in serm. de Natiuitate Christi.
22 ¶ Exultet sanctus, qui appropinquat ad palmam; gaudeat peccator
C 2 quia

quia inuitatur aduen iam: animetur gentilis, quia vocatur ad vitam.

23 Et verus obediens mandata non procrastinat, dicit August. quem refert. Domin. in cap. qui resistit. 11. q. 3. sed potius parat aures precepto, pedes gressui, manus operi, totum scinctus recolligit, vt imperantis mandatum ad impleat argum. cap. 23. q. 4.

24 ¶ Propterea dixit Archid. in. ca. visitãdi. 18. q. 2. quod visitari onus non est, sed commodum ergo visitator debet recipi honorifice. D. D. & Abb. in cap. dilectus filius verb. circa istam materiam de Rescriptis.

25 ¶ Visitator etiam debet recipi cũ pauore, pauor nanq; reuerentiam importat, Archid. in cap. peto. 2. q. 7.

26 Pro correctione, & reformatione Ecclesiarum & personarum. Prælati visitãt quorum alterum ad charitatẽ, alterum ad iustitiam pertinet. Vnde visitator nõ debet accedere, vt quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi quærat. Pau. Apos. ad Cor. 13

27 Si sua

27 ¶Si ita quærit tyranus est id circo nõ finimus hominem dominari, sed rationem. Arist. Ethic. c. 5. & 6. Concil. Tridẽ. sess. 13. cap. 1. de reform. post. princ. ibi vt non in eis dominentur. c. quia cognouimus. 10. q. 3. ibi forma estote gregi, nõ vt dominantes in clerum.

28 ¶Preterea visitator taliter est recipiẽdus, vt in hoc consuetudo seruetur Ioa. Andre. & host. in cap. his qui, de maiorit. & obedien. Frias in tract. de visitatio videndus est in cap. 2. Consulo tamen vt visitatus genu flexus visitatoris manus osculetur.

29 ¶Si vero aliquis impedimentum posuerit ne fiat visitatio, maxime si spatio triginta dierum perseuerauerit, punitur talis vt in l. 6. tit. 3. li. 1. in ordinum nouæ compilationis. Si autem fuerit princeps, prohibẽs excommunicetur a visitatore in c. quoniam. 18. dist. Et Episcopus procedit contra in obedientes tanquam delegatus sedis Apostolicæ in Conci. Trid. sess. 24. ca. 10. de reformat. & omni appe

llatione post posita vt in dict.capit. 10.& sess.13.cap.1.

30 ¶ Item Episcopus de sua sede expulsus in aliena diœcesi, potest procedere contra eos qui ipsum expulerunt, & ibi citare ipsos expulsores per publicum proclamatorem in ecclesiis illius diœcesis diebus festiuis, quando populus congregatur in ecclesijs, & hoc quando non possit illos citare personaliter, propter accessum non tutum, Rob.mar.de ordine. iudiciorum.part. 6. de citatione. nume. 105. allegat clemen. 1. de for. competēt.

31 ¶ Item potest visitator procedere cōtra impedientes missos conuocantes visitatos etiamsi sit Archiepiscopus, secundum Ioan. Andr. in cap. Romana de penis libr. 6.

32 ¶ Item potest visitator conuocare populum, c.1. §. sane. de cēsib. l.6.tit.22. par.1. Frias in dict.tracta.vbi supra ibi, dicit, e despues desto antes q̄ el Visitador se retrayga a su posada: deue de proueer como los officiales del pueblo auiēdo prego

pregonero,dōde no por sus muñidores hagan publicar en los lugares acostum brados q̄el dia siguiente todos lo guarden y no salgan a trabajar, mas que el dia sancto del Domingo hasta ser acabada la visitacion. Y mas que todos los hombres y mugeres moços y moças desde doze años arriba en tañendo a Missa conuengan a la yglesia. Y podra el Visitador punir a los que ansi hallare ser contumaces y rebeldes conforme al capit.Romana.de peniten.in 6. Y esto y todo lo al concerniente a su officio segun lo parecen tener el Arcediano Iuan Andr.Bernar.Innocē .Hostien. y otros. Aliás de Inforia esset iurisdictio visitandi,como se colige del capit.ex literis de officio iudic. delegat. quia cum committitur principale:& accessorium,vt dicitur in capit. de causis & capitu. prudentiam ibidem. Deue esso mismo el Visitador mandar al Sacristan de la yglesia do otro dia vuiere de visitar que acabando de tañer a la oració del Auemaria,repiq̄

las campanas como acostumbra hazer los dias de fiesta principales porque la gente mas se anime y despierte el dia siguiente a guardar y venir a la yglesia a la visitacion como les fue pregonado y mandado.

33 ¶Ordo qualiter recipi debeat episcopus quãdo venit ad visitãdas parochias vide in sacerdotali. Rom. fol. 297: considera etiam hic verbum diœcesim.

34 ¶Diœcesis disiunctio dicitur, vel gubernatio, quia diuisa est ab Ecclesia alterius episcopatus, & commissa gubernatio vnius. Archid. in ca. Episcopum. 7. q. 1. allegat. c. vnio. 10. q. 3. cap. sicut. 21. q. 2. glos. verb. de sua diœcesi. cap. statutũ. §. cum vero de rescrip. lib. 6. Ideo diœcesis est parrochia Episcopi Immól. Clem. 1. n. 15. de priuileg.

35 ¶Et Episcopus est præfectus curæ & regiminis animarũ totius diœcesis. Prepositus in summ. 21. dist. sequitur Cosm. pragm. sanct. de elect. cap. sicut. §. & omni fol. 120.

¶Id

36 ¶Idcirco Episcopus non potest iurisdictionem aliquã in aliena dioecesi exercere.c.Episcopum & duobus cap.sequẽtibus.9.q.2.De sci.Rot.in nouis de offic. vicar.num.3.Nec debent in aliena dioecesi exercere pontificalia Concil.Trid. sess.6.c.5.& sess.14.c.2.

37 ¶Et potest esse ratio quia iurisdictio coheret territorio.l.fin. C. vbi & apud quem.l.1.ff.de offic.prefect.vrbis.§.cum vrbem Bart.in.l.1.col.pen.ff. de iur. omnium iudic.Quod intellige verum sine licentia petita illius Episcopi in cuius dioecesi procedere & cognoscere vult, neq; subditos suos in victos ibi trahere,ca. cũ Episcopus de officio ordin.libr. 6. quod odio habent iura precipue Concil.Trid. sess.14.c.8.de reform.dicens.

38 ¶Non nullos esse pastores,querentes præesse etiam alienis ouibus, & ita alienis subdictis intendunt,vt negligant suorum curam,quibus profecto ordo ecclesiasticus confunditur, si vnicuiq; episcopo sua iurisdictio non seruetur,ca. perue

 nit

nit.11.quæ.1.ca.inter dilectos.de donat. & Concil.triden.c.2.sess.7.ibi cum valde felix sit ille.

40 ¶Et an visitator possit procedere cõtra citatum extra locum visitandum Feder.de Sen.consi.145.quem refert additio ad Abb.in capit. dilectus filius verb. circa istam materiam de rescrip.

41 ¶Possunt etiam Prælati in visitatione corrigere Clericos seculares qualiter cũ q; exemptos.vt in dict.sess.14.cap.4.

42 Possunt etiam Prælati visitare monasteria commendata,etiam Abbatiæ, prioratus,& præposituræ nuncupatæ,vbi obseruantia Regularis non viget Concil. Triden.sess.21.c.8.de reform.

43 ¶Idem dicit de beneficijs tam curatis quan non curatis,secularibus, & Regularibus qualiter cumque commendatis, etiam exemptis. Et in his etiam procedere tamquam delegati Apostolicæ sedis vbi ratio asignatur.

44 ¶Quia quæcunque in diœcesi ad dei cultum spectant, ab ordinaris curari & proui

prouideri opportet. Et per tex. in capit. per singulas. 9. quæst. 3. cap. nulla. 93. dist. Quia in istis monasterijs viget obseruantia Regularis quæ forsan nõ bene seruatu, ideo episcopi debent facere vt seruetur, alias talia possunt visitari ab episcopis vt in dicto. Concil. Triden. & in capi. monasteria el. 218. quæst. 2.

45 ¶ Potest nanque episcopus monachorum delicta corrigere propter negligentiam Abbatis, ad quem prius pertinet correctio monachorum, ad Episcopum vero pertinet subsidiaria tantum. capit. quanto de officio ordin. cap. 1. cum glos. de statu. monacho Abba. in capit. ea quæ. num. 1. de stat. monach.

46 ¶ Et nota quod locus exemptus dicitur de diœcesi, quia negari non potest, quin sit de diœcesi licet nõ sit de iurisdictione, sicut dicimus aliqua sunt in bonis aliqua de bonis. l. rem in bonis. ff. de acquir. rerum domin.

47 ¶ Et sic dispofir. & mãdata quæ in diœc. fiũt, includ. loca exẽpta, si fiũt per habẽtẽ iuris-

iurisdictionem in exemptos glos. super verb.primi anni.in clem.frequens de excessibus prelat.Et vide quæ notantur in cap.abbatem de rescript.

48 ¶ Item locus in diœcesi exēptus quo ad iurisdictionem exercendam pær Episcopum equiparatur loco existenti extra diœcesim.Feder.de sen.Cōsil. 16. Domi. in c.cum Episcopus de officio ordin.lib. 6. num.3.

50 ¶Item Episcopus potest compellere ad predicandum rectorem licet sit exemptus.Concil.Triden.sess.5.cap.2.

51 ¶Item beneficia curata vnita perpetuo Ecclesijs quibuscumq;,vel monasterijs,colegijs,aut pijs locis,visitentur singulis annis.sess.7.c.7.

52 ¶Item ecclesiæ quæcūque quomodo libet exemptæ visitentur singulis annis, & reparentur, si reparatione indigent, in quibus si cura animarum imminet, aut alia obsequia,minime defraudentur in d.sess.cap.8.

53 ¶Itē visitentur Beneficia etiā exēpta, que

que dicuntur esse in nullius diœcesi ab Episcopo. cuius Cathedralis proximior est.Concil.Trid.sess.24.cap.9.

54 ¶Item in monasterijs parochiam cõtinentibus vbi animarum cura imminet personæ huiusmodi curam exercentes In his visitentur ab Episcopo sess.25.cap. 11. vbi excluduntur monasteria Cluniacensium cum suis limitibus,& alia monasteria seu loca in quibus Abbates,Generales,aut capita ordinum sedem ordinariam habent,& alia in quibus superiores iurisdictionem Episcopalem & temporalem exercent in parochos & parochianos.

55 ¶Religiosi namque possunt habere Ecclesias seculares multis modis de quibus pær Abb.in cap.de monachis de præbendis.

56 ¶Et monasteria possunt habere iurisdictionem temporalem & Episcopalem in subditos Abb.in cap.dilectus de offic. ordin.num.1.Et taliter possunt eas Ecclesias habere quod Episcopus in eis nihil habe-

habebit agere, nec aliquid pretendere, de his quæ sunt iurisdictionis, dignitatis seu ordinis episcopalis, quod dicit Guil, verum quãdo isti religiosi sues rectores & alios instituunt & destituunt, & faciũt ordinari & alia sacramenta episcopalia impendi, sub quo episcopo voluit & isto modo dicit Abbatem Climatensem habere multas ecclesias in diœcesi Climatensi allegat Gui. 16. quæst. 1. in sum. & capit. 1. de offic. ordin. refert Ioan. de Imol. in clem. frequens. num. 7. de excess. prælа. Et atende quod Guil. dicit Climaten. & glos. verb. Abbates in extrauagã. Vas electionis de censibus dicit Cluniacensium. Quod concordat cum dicto Concilio Tridentino in dic, capit. 11. Quomodo autem isti religiosi taliter ecclesias obtinere possunt dicit quod ex priuilegio Papæ quod debet ostendi capitul. recepimus de priuileg. Item possunt obtinere ex consuetudine prescripta, & hoc si vice & nomine superioris teneat possessionem, secus si uice sua, quia inferior

ferior non potest præscribere ius superioris contra superiorem allegat capit. cum ex officij & capitul. auditis. de prescriptionibus.
Si autem monasterium est exemptum, sed non cum suis capellis, tales capellæ sub sunt diœcesano, quo ad legem diœcesanam & iurisdictionem capitu. conquerente de offic. ordinario. capitul. sane. 16. quæstione. 2. capitul. cum & plantare. §. in ecclesijs capitu. exore, in fini. de priuil. & dicit Petrus de Vbaldis in tractatus de canonica episcopali & parochali in capitul. 4. quæstione. 9. num. 1. quod licet monasterium sit liberum in capite tanquam ab episcopali iurisdictione prorsus exemptum, & solum Romano Pontifici subiectum, in membris tamen quæ non probantur exempta, diœcesano episcopo ipsum monasterium subiacet. Propter quod Abbas ad sinodum eius debet accedere pro ipsis quoque membris non exemptis. Idẽ Ab. tenetur diœcesano episcopo exibe-

exibere reuerentiam, obsequium & honorem quibus competente exibitis, ipse diœcesanus debet remanere contentus.

57 ¶ Et addit quod quando membra nō sunt exempta, sed Abbas est exemptus cui membra sunt subjecta; & in membris delinquat diœcesanus exemptum Abbatem iudicabit, & puniet, & deponet, vide Innoc. in cap. venerabilis de censibus & cap. cum capella. de priuileg. c. postulasti de for. competen. Seruata tamen forma constitutionis. c. volētes de priuileg. lib. 6. & cap. Romana de foro cōpet. li. 6. Sed si non delinquat in locis non exemptis, sed delinquat in personis exemptis, puta quia negligens est in regimine eorum, vel etiam iniuriatur eisdem tunc diœcesanus non habet potestatem contra eum procedendi, non enim sunt isti modi, vt diœcesanus sortiātur forum in personas exemptas, & subdit ibidem idē Inn. quod diœcesanus propter delicta cō missa in personas exemptas, non potest Abbatē priuare ab Ecclesia non exēpta,

vel

vel eum suspēndere, quia hoc nō potest facere diœcesanus, nisi cum causę cognitione, sed ipse non potest cognoscere de delictis personæ exempte, ergo nec contra eum procedere.

58 ¶ Item in hoc casu dicit idem Petrus de Vbaldis, quando membra non sunt exempta, habet Episcopus iurisdictionē super Ecclesias, allegat capit. quanto & cap. cum ab Ecclesiarum de offic. ordin. Et in hoc casu presentabit Clericos prælatus & respondebitur eis de temporalibus, allegat. cap. cum & plantare. §. in Ecclesijs de priuileg. & cap. 1. de capel. monach. & cap. in lateranensi. de prebend. nisi etiam Ecclesiæ essent pleno iure subiectæ monasterio, quo ad vtramque legem, scilicet diœcesanam & iurisdictionis, quia tunc Abbas institueret, allegat. cap. 1. 16. quæst. 2. & vide quod plene notatur in cap. de monachis de prebendis & clem. vt cōstituto de iure patron. subdit enim Innoc. in dicto. ca. exore de priuileg. quod.

D si Ab-

ſi Abbas exemptus procedat contra perſonas quæ ſunt de membris ipſius monaſterij, non tamen exemptæ quod tunc à ſententia Abbatis poterit appellari ad Epiſcopum.

60 ¶ Quæritur ſepe contingit quod fratres & alij exépti ſepeliunt de facto vſurarios excommunicatos & interdictos, nunquid Epiſcopus loci poſsit intrare ad eccleſias, ſeu ad cemiterium iſtorum exemptorum, & de facto facere corpora iſtorum ex humari, & procul proijci? Abba. in cap. ſacris. num. 7. de ſepulturis dicit, ego credo quod poſsit in excommunicatis publicæ, & in vſurarijs manifeſtis, & nominatim interdictis, in alijs vero caſibus credit epiſcopum hanc autoritatem exercere non poſſe in loco exempto, quia perinde eſt ac ſi non eſſet in diœceſi ſua.

61 ¶ Monaſteria propterea quæ non ſub ſunt capitulis generalibus, ſeu Epiſcopis ſed ſub protectione Apoſtolicæ ſedis immediata ſunt, tenentur quoli-

bet trienio deputare visitatores in cuius defectu Metropolitanus in cuius diœcesi sunt, conuocat ad hoc, quod si neglexerint, subduntur Episcopis tanquã sedis Apostolicæ delegatis.sessio.25.capit.8. de regula.Isti visitatores quem ordinem seruabunt in sua visitatione. l.18. &.19.titul.7.part.1.ibi glos.

62 ¶ Item monasteria Sanctimonialium subjecta immediate sedi Apostolicæ qualiter cumque nuncupentur ab Episcopis tanquam sedis Apostolicæ delegatis gubernentur. Quia moniales neque visitabunt, visitabunt neque corrigent sed visitabuntur cap.noua de peniten. & remiss. in talibus enim non cadit actio sed passio Greg.in glos.fin.lib.21.tit.7. par.1. secus si reguntur á deputatis in capitulis generalibus sess.25.capit.9.de regularib. Clemen.attendẽtes de statu monachorum.

63 ¶ Quas personas& quot debet secum ducere, dum monasteria visitantur. Ab. in.capi.vt iuxta de offic.ordinar.num.2.

64 ¶Queritur nunc an exempti possint effugere visitationem Episcopi, Archiepiscopi vel similium, in quorũ diœcesi & prouincia monasteria sun sita, ad quod respondendum est, quod si priuilegium exemptionis concessum á summo Pontifice, expresse loquitur de visitatione, decisio est manifesta, exemptum posse se ipsum excusare á visitatione. argum. ca. cum instantia de censibus & capit. cum personæ de priuilegis lib. 6. Si vero priuilegium nihil de visitatione exprimeret, si exemptio est limitata ad quosdam casus, in suis terminis seruãda est, & sic restringenda ad limitatos terminos, nõ autem extendenda in preiudicium ordinarij, li. 2. §. siquis á principe. ff. nequid in loco publico. cap. quamuis de rescript. li. 6. dequo per Abb. in cap. 1. de rescript.

65 ¶ Concessio namque limitata parit limitatum effectum cap. licet de decimis. l. cum pater. §. dulcissimis. ff. delegat. 2.

66 ¶Item ex separatis non fit illatio cap. quod traslationem de offic. legat. l. naturaliter

raliter.§.nihil commune.ff. de acquiré. possess.

67 ¶Item priuilegia extrictè interpretã da & restringenda cap.1.& cap.2.de filijs presbiter.lib.6.cap. ex tuarum de autoritate & vsu palij.

68 ¶Si autem priuilegium exemptionis sit simpliciter & vniuersaliter cõcessum tunc monasteria & alia loca huiusmodi exemptionem habentia visitari non possunt ar.c.cum personæ de pri.l.6.&notatur in c.cũ istãtia &.c.venerabili de censibus.Idem dicendum si Ecclesiæ monasteria vel loca aliqua essent exempta á iurisdictione Prælati,intellige sui, nam visitatio est annexa iurisdictioni alicuius vt in cap.1.§.hanc autem de censibus li. 6.vbi tex. dicit Episcopis alijsq; Prælatis ordinario iure & cap. Prædicta sun limitanda quo ad visitationem ordinariorũ, secus est dicendum quantum ad visitationem legatorum apostolicæ sedis. Nã dicunt host.&Ioan.Monach.quod vices Papæ,gerunt videDominicum in dicto.

D 3 §.hãc

§.hanc autem num.3.

69 ¶Sed circa materiā quæro Episcopus monuit monachos & abbatem. N. vt se preparēt ad visitationem, Abbas & monachi responderunt eos esse exemptos, & incontinenti offerebant probationē coram eodem Episcopo, vel coram alio iudici competenti, cumque intelligerent Episcopum ad censuræ sententiam fulminandam paratum, ad sedem Apostolicam appelauerunt, causa iusta inserta, verum ea non obstante Episcopus in Abbatem excommunicationis, & in conuentum interdicti sententiam protulit. Hanc quæstionem tractat. Inno. in cap. venerabili. de censibus. Sed cum Abbate paucis insistam propter nouam decretalem capit. cum personæ de priuileg. libr. 6. ex dictis Innocen. breuiter colliguntur tres casus, primus quando constabat Episcopum esse in quasi possessione iuris visitandi. Secundus quando constabat contrarium. Tertius quando de hoc dubitabatur. Primò casu concludit excom-

excommunicationem validam esse eo quòd in præiudicium sui iuris neque exceptionem neque probationes oblatas recipere, ne appellationem admitere tenebatur. Non enim vt iudex sed vt pars pro suo iure conseruando procedebat. Quo fit vt probationis oblatio nequaquam appellationem iustificaret, quamuis aliás sicut iudex processisset exceptionis legitimè oppositæ oblata probatio appellationem iustificaret vt in cap. interposita de appell. cap. cum inter canones de electiõ. Nec enim in terminis nostræ quæstionis tenebatur Episcopus causæ cognitionem assumere, sed extra iudicialiter potuit Prælatum sibi subditum contra quem fundatam de iure cõmuni intentionem habebat, eo modo extraiudicialiter admonere, & hoc tutius est secundum Abbat. Quamuis Host. velitq; ex quo cõtumacia Abb. erat manifesta, illũ citare nõ tenebatur. Secũdo vero casu cõcludit Inn. vera existẽte exẽptione excommunicationem non valuisse,

pær notata in cap. cum dilectus de religiosis domib.lib.2.tit.12.par.1.in fin.subdit tamen quod propter talem illegitimam excommunicationem si monasterium vt presuponitur in sua diœcesi erat situm non venit puniendus cum probabili errore duci potuit, quæ excusatio cessat si monasterium extra diœcesim suam situm fuisset,argum.capit.sacro de sentent.ex communi. Tertio vero casu excommunicationis & interdicti validitas pendet ex futuro euentu. Etenim si constabat monasterium exemptum & Episcopum in quasi possessione iuris visitandi minimè fuisse non valebit sententia,alias secus.Quare consuluit *Innocē.* quod.

70 ¶Episcopus non vt iudex, sed vt pars pro huiusmodi & alijs similibus iuribus consequendis & defendendis debeat extra iudicialiter procedere,eo nāque modo nec probationes recipere, nec appellationem admitere tenebatur.Sed temporali atq; spirituali gladio iura sua consequi

sequi, atque defendere poterit.cap. dilecto de sentent. excommun. libr. 6. Ad quod vide Imol.in clemen.de excessibus Prælat.num.10.

71 ¶ Poterit tamen Episcopus recipere ac videre priuilegium, nõ vt iudicet, sed vt validitate exemptionis certior fiat.

72 Nam cum de ipsius commodo & in commodo tractetur, in causa propria iudex esse nõ potest.C.nequis in sua caus. iudex in rubr.& nigro. Abb. late in capi. ad audientiam de appellation.& capitu. super literis de rescrip.Et hæc faciunt ad intelectum pre alleg.capi. cum personæ de priuileg. quod valet quando Episcopus non procedit, vt iudex quamuis glo. verb.ordinarijs in dic. cap.cumpersonæ aliud senserit, quoniam licet Episcopus iudex esse possit in causa Ecclesie sue, nõ tamen potest esse, quando eidem commodum venit applicandum argu.lib. de iure.ff.ad municip.vt per Abb. in dicto. cap.venerabili.num.fin. de censibus.

73 ¶De iure communi omnes religiosi

 etiam

etiam predicatores & minores sunt subjecti Episcopis locorum cap. cum venerabilis de religios.domib.&.18,q.2.per totum.Sed hodie isti predicatores & minores sunt ex toto exempti á iurisdictione Episcoporum. Vnde non possunt ex quacumque causa ab Episcopo excommunicari.Abb.in cap. nimis praua.num. 4.de exceß.Prælato.Dicit tamen circa hoc esse inspicienda priuilegia eorum & seruãda allegat in cap. porro de priuileg.

IN VERBO PER SE IPSOS

1 *Dictio per denotat perfectionem.*
2 *Mas vale huelgo de ñaña que leche de ama.*
3 *Industria Episcopi in visitatiõe operatur multũ*
4 *Magna est diferentia inter homines.*
5 *Dictio perseipsos quid importet, & cur recupet.*
6 *Nunquam nimis, quod nunquam satis.*
7 *Bis terque pulchra.*
8 *Verba sunt nuncii siue precursores mentis.*
9 *Pronomen se est reciprocum.*
10 *Pronomen ipsos habet emphasim.*

11 *Pa-*

11 *Pastores debent cognoscere vultum sui pecoris*
12 *Oculus Domini pingue facit equum.*
13 *Vestigia Domini plurimũ pingue faciunt agrũ.*
14 *Visitatio quare fit.*
15 *Visitatio si per Episcopum non fit, per alium castè non potest fieri.*
16 *Episcopus personaliter visitare tenetur.*
17 *Quo impedimento epis. à visitatione excusatur.*
18 *Patriarchæ, Primates metropolitani & Episcopi, si non visitant, an peccant mortaliter.*
19 *Testator si iubet aliquem, vt personaliter visitet monasterium, non potest per alium facere*
Multi per se possunt exercere officium qui loco sui non possunt substituere.

1 ¶In isto c. semel & iterum reperitur verbum per quod de sui natura denotat perfectionem. l. vrbana. §. per notare. ff. de verbo signific. q. glos. verb. per nocta re in. c. veniens. l. desponsa. l. dicit & enim parabola mas vale huelgo de ñaña que
2 leche de ama ¶ Industria enim Episcopi in visitatione operatur multum.

3 ¶Mag

4 ¶Magna est diferentia inter homines in lib. de offic. dicit Cicero. multi homines & pauci homines: multi nomine & pauci re facit tex. in capi. multi sacerdotes. 40. dist. Abb. in cap. quoniam. §. is autem. num. 6. de offic. & potestat. iudic. de legat.

5 ¶Consideret Prælatus propter quid, tot repetatur ista dictio per seipsos. Quod á Concilio nõ fit sine misterio, vnum quodq; verbum non est sine virtute operãdi Bald. in rubr. C. de cõtra hẽd. emptio. q. 9. refert & sequitur glos. verb. vniuersitate de collation. §. primo cum pragma. sat. fol. 215. col. 2.

6 ¶Et nunquam nimis, quod nũq; satis authore Seneca. Vnde illud prouerbium emanauit.

7 ¶Bis terq; pulchra, refert Ludou. Go. in regul. de Idiomate. q. 3. in princip. fol. 118.

8 ¶Verba enim nihil aliud sunt, quâm quidam nũcij, siue precursores mentis. Sunt enim verba pasionum animi indicatiua

catiua.l.labeo.ff.de supellectil.leg.Bald. in tract.schisma.col.20.Gomes.in regul. de publicand.resignat.quæst.4.fol. 474.

9 ¶Istud pronomē se est reciprocū propterea sic dictum, quòd sicut reciprocatur spiritus, cum vicissim efflatur, & attrahitur ita hoc pronomē ad idvnde prodierat, reuertitur.

10 ¶Et pronomē ipsos habet emphasim idest, expositionem rei alicuius latentis, & sic videtur habere quandam energiā latentem. Bene igitur stat si credamus sapienti prou.cap.27.& ecclesiast.32.extrauag. Sedes apostolica, inter commun.de offic.delegat.

¶Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosq; greges cōsidera. Agnitio enim vultus alicuius plerumq; nos trahit in cognitionem facilem eorum quæ intus gerunt. Prælati enim tanquam arietes ducatum gregi præbere debent.cap.sciscitaris.7.quæst.1.ideo Pindarus interrogatus.

12 Quæ fruges maximè pingue facerent equum.

equum, oculus inquit domini.

13 ¶Quod autem ſterquilinium agrum plurimum pingue faceret, veſtigia reſpōdit domini. Ariſto. economic.1.

14 ¶Et cum viſitatio ideo fuit in venta propter ſalutem ſubditorum, tam clericorum quamlaicorum, & propter vtilitatem eccleſiarum, & reformationem tam in capite quā in membris per notata in cap. cum apoſtolus & cap. pro curationes de cenſibus & cap.1. eod.tit. li. 6. facit cap. viſita.18. quæſt.2.

15 ¶Quæ viſitatio non poteſt caſtè fieri per alium quam per ipſum Epiſcopum Soto de iuſtitia & iur. lib.10. quæſtion.3. artic.1.

16 ¶Ergo Epiſcopus viſitare perſonaliter tenetur ca. inter cetera de offic. ord. Inn. Joann. Andr. in cap.1. de cenſibus. li. 6. gloſ. Greg. Lup. verb. porque embargado. l.1. tit.22. par.1.

17 ¶Nec excuſatur Epiſcopus á viſitatione perſonali quouis impedimento ſed eo tantum, quod neceſsitate quadam ſic

vrgeat

vrgeat, vt nisi maximo cum detrimento vel publicè vel propriè salutis spiritualis vel corporalis per seipsos eam visitationem exequi non valeant Concil. Prouincil. Tolet. actio. 2. §. Secundo incipit, vigilent Episcopi.

18 ¶ Patriarchæ Primates metropolitani & Episcopi si non visitant, an mortaliter peccant glos. verb. debeant. Clem. attendētes de statu. monach. vbi doctores dicunt esse visitationem in precepto & tenet Marian. Socin. in tract de visit. li. 5. ibi tertio quero. Quod peccant mortaliter si non visitant nō solum temporibus statutis. Sed etiam quotiens cumque intellexerint expedire visitationem facere allegat illud prophete Psalmo. 58. visita omnes gentes.

19 ¶ Et dicit Bald. in. §. ne autem eli. libr. 1. C. de caduci. tollend. quem sequitur Sebast. sap. in add. ad Abb. c. quoniam is au tem. num. 1. de offic. & potest iudic. delegat quòd si testator mandauit alicui, vt personaliter visitet monasterium non

non posset per alium id facere.

20 ¶Et multi possunt per se officia exerecere, qui minime loco sui possunt ponere substitutos vt sunt iudices de la hermandad vt in.l.1.del quaderno de la hermandad ibi vsen por si mesmos los dichos officios & alios casus notat. Auendaño in cap.prætorum.c.3.num.5.par.1.

IN VERBO AVT SI LEgitimè impediti fuerint.

1 *Episcopus quando non potest visitare per se, potest visitare per alium.*

2 *Lex, statutum, aut superior, aliquid mandat fieri suis manibus, quod non potest fieri per substitutum.*

3 *Corrector si per se visitare non potest, per alium poterit visitare.*

4 *Visitatio terminorū debet fieri per ipsius personam correctoris.*

5 *Visitatio locorum potest fieri per locum tenentē.*

6 *Latitudo est causa, vt Episcopus visitet per alium.*

Quan-

1 ¶Quando Episcopus nō potest visitare per se, potest visitare per aliū glos. verb. per alios. c. 1. de offic. ordin. lib. 6. glos. 1. cap. 1. de cēsibus lib. 6. probatitur in cap. intercetera, đ officio ord. c. decernimus 10. q. 1. vbi ait, si autem Episcopus inualetudine impeditus diœceses suas per se metipsum visitare non poterit, visitationis officium cōmittat alijs.

2 ¶Quoties lex vel statutum aut superior mandat aliquid fieri suis manibus, non potest per substitutum expediri facit text. et ibi doct. in l. 1. §. nec autem. C. de caduc. tollen. tradit Abil. c. 6. Prætorū verb. salario. Vbi dicit.

3 ¶Quòd corrector si per se visitare nō potest, per alium poterit visitare et sic per suum locum tenentem, licet Lap. & Zabarela in clem. fin. §. 1 de statu monach. tenent simpliciter quod etiam cessā te impedimento ordinarij delegare possunt & vide glos. Greg. verb. porquel. 1. tit. 22. p. 1.

4 ¶Visitatio terminorum debet fieri

per ipsius personam correctoris. Auend. in capp. præt. p. l. c. 4. n. 43.

5 ¶ Visitatio vero locorum potest fieri per suum locum tenẽtem, ibid. n. 44.

6 ¶ Latitudo etiam est causa vt Episcopus visitet per aliũ, vt in isto tex. ibi propter eius latitudinem glos. verb. personaliter in cap. procurationes de censibus. glos. Greg. verb. derecha. l. 1. titu. 22. p. 1. Ob multitudinem igitur messium dignũ fuit, vt miterentur alij operarij ad tantã messem colligendam glos. verb. vnicus pastor in extrauag. Sedes apostolica, de conceß. prebend. Ioan. 22.

IN VERBIS PER SVVM generalem Vicarium.

1 *Vicarius debet esse generalis.*

2 *Vicarij qualiter exercent iurisdictionem.*

3 *Vicarij Episcoporum ordinariam iurisdictionẽ exercere dicuntur, & sic sunt ordinarij.*

4 *Locum tenentes habent ordinariam iurisdictionem contra Alexand.*

Consue

5 *Consuetudo & lex dat ordinariam iurisdictio-*
6 *Episcopi poßunt cogi habere Vicarium*
7 *Officium Vicarij non cessat in presentia Episcopi.*
8 *Vicarius vt poßit generalis dici, quid requiratur.*
9 *Vicarius quandoq; vocatur officialis.*
10 *Officialis quas causas, & quas Vicarius audiet remißiue.*
11 *Vicarius Episcopi quando poßit caussas ciuiles & criminales audire.*
12 *Obtinens collationem seu dispensationem à Vicario, quid debet aduertere: Et sic sunt aduertendæ clausulæ cõmißionis.*
13 *Vicarius Episcopi quando visitare poßit.*
14 *Ex generali mandato vicarius Episcopi visitare non potest; idem de Vicario capituli.*
15 *Vicarius generalis collationem beneficiorũ non potest facere, nisi habeat in mãdatis, & quid debet dispensatus aduertere.*
16 *Vicarius generalis an poßit cõstituere procuratorem, non tamen Vicarium generalem & in quibus poßit.*

1 ¶ Vicarius debet esse generalis, dicit glo.in cap.constitus.de concess.Præbē-di,& D D. ibi.Et per c.fin.de offic.vicar. lib.6.c. deliberationes. §. prohibemus, de offic.legat.idem in cap.statutū. 16. q. Rebuff.prax.benef.de Vicarijs Episcopo rum.n.15.vbi addit multa valere genera liter,quæ non specialiter.

2 ¶ Isti Vicarij quadam conscientia, & permissione juris exercent mandata & jurisdictionem sibi à Prælatis cōmissi,& ideo Episcopis tacite censetur esse per missum de iure canonico ponere eos Vi carios,atq; iurisdictionem demandare, vt eorum locum teneant, vicesq; gerāt.

3 ¶ Et isti Vicarij Episcoporum iudices ordinarij,& ordinariam iurisdictionem exercere dicūtur,glos.verb.generaliter. c.Romana.in princip.de appellat. lib. 6. glos.in capit.secundo de offic.Vicarij, li bro. 6 & in cap. per lectis.21. distinctio. Fel.in Rubric.n.4 de offic.delegat.& est cōmunis opinio quicquid.Alciat.in Ru-bric.de offic.ordinar.dicat.

Idem

4 ¶Idem est dicendum de iudicibus secularibus ciuitatum positi, qui vocãtur locum tenentes nã & hi habent iurisdictionem ordinariam quam exercent ex consensu principis, licet a rectoribus no minẽtur, & nõ a principe Paul. Castrens. in Rubric. ff. de offic. assess. Curtius iunior in Rubric. ff. de offic. eius. n. 19. Auend. in cap. prær. c. 3. n. 2. p. 1. contra Alexand. in ibi. qui voluit Vicarios istos ordinariam iurisdictionem non habere in iure ciuili. An idem sit dicendum de iudicibus Ducũ, Marchionum Comitũ, & huiusmodi, glos. Greg. verb. e estos ata les. l. 2. tit. 4. p. 3. vbi dicit in hoc valet cõsuetudo.

5 ¶Nam consuetudo & lex dat ordinariam iurisdictionem, allegat. l. 1. c. de mã cipijs et colonis etct. lib. 11. c. conquestus 9. q. 3.

¶Et possunt Episcopi cogi habere Vicarium glos. verb. valeat. c. fin. de offic. archipresbiter. Abb. in c. quoniã de offi. ordin. dicit quod sic. vbi Fel. & dicit Bal.

 ibid.

ibid. quod in qualibet ciuitate debet esse vnus Episcopus, & vnus Vicarius glos. verb. Vicarijs. tit. de collationibus. §. statuit. pragm. Sanct. fol. 253. col. 1. tom. 1.

¶ Istam quæstionẽ tract. Boer. decis. 347. n. 6. Vbi dicit, quod in presentia.

7 ¶ Episcopi non cessat officiũ Vicari, & sic ad eum de omnibus recursus habetur, sicut fit in absentia Episcopi. tenet Io. Andr. in add. ad specul. tit. de offic. Vicarij Domini. in cap. licet. eod. tit. lib. 6.

8 ¶ Vicarius vt possit dici generalis requiritur vt ab Episcopo in temporalibus & spiritualibus creetur; in c. si Episcopus de suplend. negligent. prælat. lib. 6. Nec sufficit vt Vicarius creetur tãtùm in spiritualibus, vel temporalibus, quia non esset generalis in c. pen. & vlti. de supplẽd. negligẽtia. lib. 6. Rebuff. in prax. benefic. titulo. forma Vicariatus Archiepiscoporum & aliorũ collat. n. 16.

9 ¶ Aliquãdo Vicarius vocatur officialis, vel ecõtrariò. Et ista vocabula sunt sinonima. vt Ioã. Andr. in add. ad Specul. in Rubr.

in Rubric.de offic. Vicarij. Ista autẽ vocabulorum diuersitas redigi debet pro patriæ consuetudinibus. vt per Barb. in clem.etsi principalis de rescript. quem refert & sequitur Bernardus diaz de luc. in sua praxi criminali c.3.

10 ¶ Quas autem causas audiet officialis,&quas Vicarius,Zabarel.clem.de offic.Vicar.n.19.De istis officialibus multa per Ioan.Fran.Panin.tract.de officio & potestat.capitul.sede vacant.q.102. partis principalis.

11 ¶ Vicarius Episcopi potest audire causas ciuiles & criminales si in cõmissione exprimatur.Hæc autem causæ criminales non censentur cõmissæ per generalem potestatẽ c.2.de officio Vicar.lib.6. Nec in criminalibus posset ille officialis aut Vicarius cognoscere, nisi speciali ter sit eidem cõmissum,dicto cap. 2. etsi cognosceet nullus esset processus quia deficit iurisdictio,Rebuff. vbi sup. numer. 152. allegat Federicu.consil.220.& addit Rebuff.n.185.

12 ¶ Perpetuò fige menti, quod in casibus in quibus obtines dispensationem à Vicario, vel aliquam collationem seu gratiam, operę precium erit videre instrumentũ Vicariatus, an habeat ad illud speciale mandatum, & potestatem, & custodias illud instrumẽtum, quia sine illo non proderit tibi collatio seu dispẽsatio Vicarij, vel alius actus per eũ factus sub mãdato speciali, nisi fuerit hoc expresſũ in instrumento. Allegat domin. Gemin. cõsil. 38. qua propter semper aduertere debes clausulas & comisſionem Vicarij d̃ quibus multa vtilia per Cou. lib. 2. var. c. 5. n. 9. vbi declarat cap. 2. de offic. Vicar. lib. 6.

13 ¶ Preterea Vicarius generalis non potest visitare, nam Episcopus percunctas diœceses, parrochiasq; suas per singulos annos ire oportet. Quod si ipse, aut languore, aut alijs ocupationibus implicatus ad implere nequiuerit, presbiteros probabiles, aut diaconos mittat. c. Episcopum. 10. q. 1. c. intercetera, de offic. ordin.

din.

din.c.si Episcopus illo tit. lib. 6. Marian. Socin. in tract. de visitation. quē allegat Rebuffus prax. vbi sup.n.1 0 0. vbi dicit.
14 ¶Quòd ex generali mandato Vicarius Episc. visitari nō pot, sicut nec Vicarius capituli. Ideo opus est speciali concessione allegat glos. in verb. capituli
15 clem.1.de hereticis, et ibi doct.

¶Item Vicarius generalis collationē beneficiorum facere non potest, nisi exprimatur in sua cōmissione.c.fin.d offic. vic.lib.6.Cou.lib.3.var.c.20.n. 7. vbi dicit q, non censetur data Vicario generali potestas inquirendi, corrigēdi, aut puniendi subditorum excessus, nec priuandi quenquam eclesiastico beneficio. Ista nanq; grauiora & maiora sunt quàm, vt in generalem delegationem veniāt Rebuff. vbi sup.n.166. Vbi reprehendit Ioā. Monachum, tenentem quòd ex generali potestate Vicarius inquirere possit.

¶Vicarius generalis in spiritualibus & tēporalibus alicuius Episcopi, an possit constituere procuratorē Capella Tho

Iosan.decis.36.dicit quod sic.per no. col lect.in cap.tua nos.de officio Vicar.et c. fin.ne prælat.vic.suas. Non tamē potest constituere alium Vicariū generalē, nisi habeat in cōmissione vel in mādatis, allegat c.clericos, & ibi doct.de offic. Vicarij. Vide glos.optimā verb.ipsius c.1.eod. tit.lib.6. Vel ex consuetudine, nam ex consuetudine potest.Card.Zab.clem. 1. n.20.de offic. vic. Abil. c. 4. prætorum. verb.iustitiam.n.7.fol.104. Auend. ibid. c.3.n.5.vbi dicit nisi substitutus poneretur ex causa infirmitatis, vel ex alia parū duratura. Allegat Abb.ind.c.clericos. Et quas partes debet habere substitutus, & qui dicantur in sufficientes vt non possint substitui, ibi per eum.

IN VERBO VISITATOREM.

1 *Ordinarius omnia non prohibita iure canonico demandat.*

2 *Pena Episcopi male committentis.*

3 *Visitatio competit iure ordinario Episcopo, quā poterit delegare.*

In offi

4 *In officio visitationis qui sunt elligendi.*
5 *Visitator habet ordinariam iuris dictionem.*
6 *Pro consul est generalis visitator.* (lem.
7 *Cõmißio generalis visitãdi an tollatur per specia*
8 *Visitator generalis potest corrigere male factũ ab speciali visitatore.*
9 *Visitator datus diœcesi potest visitare ciuitatẽ.*
10 *Corrector in visitatione potest priuare quem ab officio propter graues & manifestos excessus.*
11 *Visitator à Papa datus habet ampliorem potestatem quàm habet datus ab inferiori.*
1 *Visitator datus à Papa potest priuare.*
Visitatores generales ordinis non possunt priuare generalem.
Visitator ad corrigendum datus potest priuare beneficijs.
5 *Visitator ab inferiore datus ad corrigẽdum, potest corrigere, si inferior habet illã potestatẽ.*
Visitator potest conuocare populum.
Visitator singulis annis potest visitare ecclesias quomodolibet exemptas.
18 *Decani, archidiaconi & alij inferiores causas criminales, & matrimoniales non*

possunt tractare in visitatione.

19 *Visitator habet liberam & generalem administrationem. Et substituere visitator an possit.*

20 *Visitator ordinarius potest compellere subditū ad ostendendum titulum sui beneficij.*

21 *Visitator debet curare vt decreta & cānones concilij Tridentini recipiantur in studijs et vniuersitatibus.*

22 *Visitator in sede vacante datus non potest dare licentiam sacerdoti transeundi in aliam ecclesiam.*

23 *Visitator poterit punire clericos, qualitercumq; exemptos, si in suis ecclesijs residerint.*

1 ¶Iure cānonico omnia non prohibita ordinarius demandat. c. quòd sedem de offic. ordinar.

2 ¶Caueat tamen Episcopus, cui committat. Quia sanguis subditorum de manibus Prælatorum requiritur, c. irrefragabili. eod. tit. Ioan. Boteus in tract. de sinodo Episcopi. 2. p. n. 2.

3 ¶Vbi dicit quod visitatio competit Episco

Episcopo iure ordinario. Ipse enim Episcopus poterit visitationem delegare, no tat Rebuff. prax. benefic. tit. forma vicariatus Archiepiscopi & aliorum collato rum. n. 151.

4 ¶In ista delegatione seu electione ab Episcopo facta, videat, ne cadat, eligēdo in sufficiētes, obscuris, viles, infirmos, & imperitos. De quibus loquitur glo. verb. honestior. in authent. de defenso. ciuita in pr. col. 3. Debent esse honesti honestate seculi. Et conuenietes qualitates enumerat. tex. in l. 18. tit. 9. p. 2. & l. 3. tit. 4. p. 3.

¶Visitator habet ordinariam iurisdictionē. Innoc. c. in singulis de statu monach. n. 1. sequitur Add. ad Abb. in cap. interce tera. de offic. iudic. ordinar. Visitator dicitur quasi circuēs circuit, enim prouinciam, diœcesim, vel locum iurisdictionis suæ cōmissum. vt probatur c. nō debere. Iuncta glos. 80. dist. Et dicit Abil. in cap. 6. prætorum. verb. visite.

6 ¶Quòd pro consul est generalis Visitator & circuitor totius prouinciæ. Et de

her

bet visitare loca publica allegat Bald. in l. si in aliqua per tex. ibi. ff. de offi. pro cõsulis & lega. num. 5.

7 ¶ Et cõmissio generalis visitandi per aliquam specialem non tollitur, quia omnia intelligũtur cõmissa alicui tãquã sub eo. alegat l. nec quicquam cod. tit. & arg. l. 1. C. de offic. prefecti. vrb. & ca. per hoc de hæretic. lib. 6. Iass. l. quod in rerũ §. si quis. ff. delegat. 1. n. 5. vbi enumerat arduã quæstionẽ quæ viguit inter fratres ordinis humiliatorũ & Archiepis. Mediolanẽsem. Nã dicti fratres impetrarunt à sũmo Pontifice vnũ de ordine suo in generalẽ, qui haberet eos visitare, & corrigere totũ ordinẽ: an Archie. posit eos visitare & corrigere sicut antea consueuerat iste tex. ind. §. si quis facit quod nõ: vt dicit Iass. Quia q alteri est datũ, cẽsetur alteri ad emptũ, seu diminutum, allegat l. dominicis. C. vbi causa fiscal. & l. si duo. ff. de administrat. tuto. Sequitur Raph. cuma. & Paul. de castr. ind. §. si quis. Et concludit, q licet materia sit diffusa, &

pro vtraq; parte disputabilis, credit, quòd per speciale visitatione cōcessam generali quo ad fratres humiliatos, non intelligatur derogatum generali visitationi, quam habet Archiepiscopus in tota prouincia. Et ita in spetie tenet Petr. de anchar. in cap. tibi qui, de rescript. in 6. Vbi tenet, quòd specialis visitator non derogat generali. Idem tenet Petr. de anchar in cap. per hoc, de hæret. in 6. vbi tenet, quòd licet Patriarcha Grandensis dederit speciale visitatore monasterijs suis, tamen Episcopus Castellanus poterit in ore suo visitare allegat Bart. in l. in Prouinciali §. 1. ff. de oper. nou. nunc. & in l. 1. §. dixerit aliquis. ff. de public. Istam opinionem tenet Barb. in capit. dilectus de rescript. num. 10. Sed Troilus Maluetius, tracta. de oblationibus ecclesie, vel altari, vel imagini factis 4. p. tractatus numer. 13. Dicit quod Prouincialis spetialis Visitator deputatus ad visitandum excludit Episcopum, allegat Bald. in autho. habita; in. 9.

in.9.col.in decima oppoſitione.C.ne filius pro patre.Tu cogita. nam ſi ſpecies euellitura genere tãquã ſpecies ſeparãt à toto,videtur procedere opinio Troil, ſecus ſi ſpecies ponitur gratia coadiuuãdi vel ſuplendi genus,benefacit tex. inl. quoties.§.fin.ff. de adminiſtrat. tuto. Et videtur facere tex. in cap. paſtoralis. de priuil.vbi probatur,quòd propter priuilegium Papæ indultum aliquibus clericis,non intelligitur derogatum ius ordinariæ poteſtatis niſi Papa concedat exẽptionem ab ordinario.

8 ¶Item dicit Bald.in l.ſi in aliquam ff. de officio pro conſul.QuòdViſitator generalis poteſt corrigere malefactũ à viſitatore ſpeciali & allegat.l.Si hominem ff.mandati.Refert,et ſequitur Barbat.in cap.ſtuduiſti.n.12. de officio legat.

9 ¶Et ſi viſitator fuerit datus diœceſi, an poſsit viſitare ciuitatem. dicit Barb. quod nõ.in cap.dilectus.n.10.ꝺ reſcript. Et vide ibi additionem dicentem quod ſic.Nam diœceſis nomine etiam ciuitas contine

continetur, allegat tex. optimum in cap. ſacrorum 63. diſtin.

10 ¶Et in tali viſitatione corrector poteſt remouere aliquẽ ab officio propter graues & manifeſtos exceſſus, Bald. in cap. dilectus, el. 1. de reſcript. n. 3. vbi dicit Abb. n. 3. clericos non debere priuari beneficijs ſuis, niſi propter graues & manifeſtos exceſſus, & quæ ſint grauia crimina & graues exceſſus vide eundem Abb. in cap. cum ab homine de iudicijs, in num. 14.

11 ¶Viſitator datus à Papa habet ampliorem poteſtatem quam ab inferiori, Archid. Domin. in cap. eccleſiæ. n. 4. de ſuplend. negligen. prælat.

12 ¶Qui etiã poteſt priuare, tenet Abb. in cap. dilectus el. 1. de reſcript. ſequitur Gregor. gloſ. in l. 20. tit. 7. p. 1. vbi dicitur.

13 ¶Quòd Viſitatores generales ordinis generalem Prælatum non poſſunt deponere, nã immediate ſub ſunt Papæ. Ad quem mitere poſſunt talem Prælatum, vt illum puniat.

14 ¶Item Visitator si est datus ad corrigendum potest priuare beneficijs. Abb. & Fel.in d.cap.dilectus.n. 2. de rescript. De quo late per Cardin. Zab. in clem. attẽdentes de statu monach. Vbi cũ Lapo concludit, quod Visitator simpliciter datus non potest deponere nisi in mandato dicatur, inquiras, & corrigas, quia tunc si non posset amouere, perpetuò correctio nõ esset integra. Imol. ibi col. 6. dicit Visitatorem non posse amouere quem, vbi talia verba non ponuntur in cõmissione. Et allegat Felin. Ioan. Andr. in cap.1.de homic.lib.6.dũ dicit delegatũ nõ posse priuare aliquẽ suis beneficijs nisi in cõmissione fuerit expressum, quia regulariter talis visitator nõ habet iurisdictionem in puniendo Mar.in tract.de visitat.lib.8.ibi quarto principaliter quæro, in med. allegat, c.1. §. sane de cẽsibus lib.6. Circa hoc vide concil. Trid. sess. 21 c.8.in fin.de reform.ibi eos visitari possint, & corrigere.

15 Visitator datus ab inferiore ad corrigen

gẽdũ poteſt corrigere,ſi inferior, habet talem poteſtatẽ Barb.in d.cap. dilectus, de reſcript.n.13.&.14.
16 ¶Poteſt etiã Viſitator cõuocare populum.cap.1.de cenſibus.in.6.in princ. l.7. titul.22.p.1.
17 ¶Item poteſt Viſitator eccleſias quomodolibet exemptas ſingulis annis viſitare concil.Trid.ſeſſ.7.c7.& cap.8.
18 ¶Cauſas vero matrimoniales in viſitatione an poſsit tractare Decanus, Archidiaconus,& alij inferiores,cõcil. Tri. ſeſſ.24.c.20.dicit quod non. Idem dicit de cauſis criminalibus.
¶Quæro an Viſitator habeat legitimam adminiſtrationem,ſi aliter in mandatis non exprimatur.Soluit Ioan. And. dicens,quod ſic, licet ad cautelam illud in cõmiſsione exprimatur.Sequitur Domin.c.eccleſiæ.n.10.de ſuplenda neglig. Prælat.allegat.c.cum nobis olim,de electio.Nec obſtat l. mandati. ff. de procurat.nec etiam obſtat. c. qui generaliter de procurat. lib. 6. vbi non venit libera

& generalis poteſtas, niſi exprimatur mandato. Quia iura in contrariũ aducta loquũtur in procuratore. Tex. autem in d. c. eccleſiæ, loquitur in Viſitatore. Et eſt ratio diuerſitatis quia dignius eſt officium viſitatoris, quam procuratoris, allegat Lapum & Ioan. And. & quòd habeat liberam adminiſtrationem tenet Fel. c. cum deputati, de iudic. n. 9. notat add. ad Abb. in cap. fraternitatem de donation. Quæro etiam viſitator an poſsit alium viſitatorem ſubſtituere, gloſ. 2. c. ſi Epiſcopus de offic. ordin. lib. 6. dicit quod ſi pertinet iure ordinario bene poteſt, ſecus ſi iure delegato. Zab. in clem. attendentes. n. 7. de ſtatu monach. Franciſcus Paui. in tract. d̃ viſitatione, Add. ad Abb. in cap. intercetera de offic. ordin. verb. alios viſitare. Et dicit Zab. vbi ſup. quòd poteſt dummodo in mandatis non adijciatur quod viſitet perſonaliter, per tex. in cap. fin. §. is autem de officio delegat. à contrario, & etiam arg. noſtri tex. ibi Archidiaconi autem, & ibi perſe ipſos

tantum

tantum ibidem visitare.

20 ¶Potest etiam Visitator ordinarius subditum suum compellere ad ostendédum omnes titulos beneficiorum suorum. Etiam si alibi talia beneficia sint vt per Gomel. in regul. de trienali possesso re q. 10. ante fin. Dicit nullus excepto or dinario superiore, potest cõpellere posse ssorem ad ostendendum titulum benefi cij post trienalem possessionem, vt omnes moder. notant. in cap. licet Hely. de Simon. Anania ibid. requirit triennium. Fel. vero ibidem exigit decenium. Idem Fel. in ca. illud de præsumptionibus nũc triẽnium, nunc decẽnium necessarium esse censet. Cou. vero in reg. possessor. 2. p. §. 10. n. 9. dicit hoc relinquendũ arbi trio iudicis, an sit triẽnium an decẽniũ.

21 ¶Debet etiam Visitator diligẽter cu rare vt decreta & cãnones Cõcil. Trid- recipiantur in studijs generalibus & vni uersitatibus Concil. Trid. sess. 25. c. 2. de reformat.

22 ¶Præterea visitator in sede vacante

datus nõ poteſt dare licentiam ſacerdoti tranſcundi in aliam eccleſiã Rot.nou. decis.6.n.2.de rerum per mutation.

23 ¶ Poterit etiam Viſitator punire clericos, ſi in ſuis eccleſijs reſiderint qualiter cumq; exẽptos, concil. Trid. ſeſſ.14.c.4.

IN VERBIS SI QVOTANNIS totam, propter eius latitudinẽ viſitare nõ poterunt. Saltem maiorem eius partem: ita tamen, vt tota bienio per ſe, vel viſitatores ſuos compleatur, viſitare non prætermittant.

1 *Puer nõ debet ad ſcholas duci, nec tẽpore hiemis cõſtringentis, nec tẽpore eſtatis con burẽtis.*
2 *Viſitator propter quid non timebit calorem eſtatis, nec hiemis frigiditatem.*
3 *Zelus Romanorum quantus fuit.*
4 *Homines propter quid naſcuntur.*
5 *Viſitatio quoties, ſeu quando fiat, n.9. & n.15.*
6 *Quis erit iudex, vt fiat viſitatio.*
7 *Infamia an ſit expectanda, vt viſitatio fiat.*
8 *Ad inquiſitionem ordinariam faciendam præambula infamie requirantur.*

Viſita

9 *Visitatio fieri potest, quando voluerit visitator.*
10 *Visitatio fit, vt malum corrigatur.*
11 *Visitatio fit propter commissa corrigenda, non propter cõmitenda.*
12 *Visitatio potest fieri diebus feriatis.*
13 *Nolentes ad pacem & concordiam venire ab ecclesia expellantur.*
14 *Subditi non dabunt legẽ cibariorum superiori.*
15 *Visitatio fit singulis annis, de beneficijs curatis anexis cathedralibus, collegijs aut alijs pijs locis.*
17 *Visitatio potest fieri bis, aut pluries, si causa subest.*
18 *Capitula cathedralium illorumq; personæ visitentur, quoties opus fuerit.*
19 *Collegia seu seminaria puerorum sepius ab Episcopo visitentur.*
20 *Visitatio pluries fieri potest, si in fundatione fuerit conditio aposita.*
21 *Cõsuetudine speciali præscripta potest cõpetere visitatio vt pluries fiat, idẽ de procuratione.*
22 *Priuilegio visitatio potest competere, vt fiat pluries eodem anno.*

23 *Archidiaconus de triennio in triennium debet visitare.*

24 *Archiepiscopus potest visitare semel in anno, & si est legatus natus potest eodem anno facere secundam visitationem, & duplicē procurationem recipit, & quando vnam.*

25 *Ordinarius visitator si vult potest visitare in anno sepius, dummodo tantum recipiat vnam procurationem.*

26 *Patriarchæ, Archiepiscopi, & alij visitatores quot euectionibus, & equitatibus (dū visitat) sint contenti.*

27 *Ius non debet calūniari, neq; verba captari.*

28 *Ecclesia Dei per plures si regatur, sanctius ordinatur.*

29 *Incendia spiritualia visitatione fugantur.*

30 *Quod à pluribus sapientibus quæritur, facilius inuenitur.*

31 *Clerici sibi imputent, qui tales se reddunt, vt toties debeant visitari.*

32 *Medium cōsequi, nimium dificile.*

33 *Virtutes & vitia sunt in nostra potestate.*

34 *Ad medium qualiter peruenitur.*

35 Ecclesia si est pauper, qualiter visitatores procu rabuntur.

36 Visitator suplet impotentiam visitati.

37 Latitudo causa est, vt per alium visitatio fiat.

38 Prælatus debet habere coadiutores.

39 Episcopi per se tenentur visitare, & vbi habitabunt.

40 Libellū repudij cōtinebat, res tuas tibi habeto.

41 Visitationis actus personalissimus.

42 Verbum per se ipsos quid importet.

43 Vicarios diligentes esse domini non diligentis impossibile est.

¶Pro istis verbis nota quod dicit Boetius de disciplina scholariū c.1.in princ. Cum puer ad scholas ducitur, cauendū est, ne obtusitas hyemis constringentis, aut profunditas estatis comburentis periculi in crementum generet.

¶Nonne visitator timere debet nimiam frigiditatem hyemis, aut in crementum caloris estatis? certe non. Nam bonum reipublicæ solum consideratur.

3 Tantus namq; fuit zelus apud antiquos Romanos, quòd statim honoris apices assumentes abiecta priuata charitate publicam induebant. Nec etiam filios plorabant quando in bello mortem pro republica sustinebant.

4 ¶De quo Valerius, lib. 5. c. 6. & ait Tul. lib. 1. de offic. Non solũ nobis, sed ortus nostri partem patria vendicat, partẽ amici. Atq; vt placet Stoicis, sicut quæ in terris gignuntur, ad vsum hominum omnia creari, sic homines hominum causa esse generatos, vt ipsi inter se alij alijs pro desse possint.

5 ¶Visitatio fit, quoties seu quando ei cum onus visitandi incumbit, videbitur expedire. Secũdu Henric Bohic. c. cum apostolus de cẽsibus argum. tex. in cap. procurationes, eod. tit. Nam cũ tempus non sit determinatum in iure, relinquitur arbitrio iudicis glos. 2. c. pen. de tẽporibus ordinat. glos. fin. c. finem litibus de dolo & cõtumatia l. 1. in fin. ff. de iur. deliberandi, c. de causis de offic. delegat.

Quis

6 ¶ Quis vero declarare poterit, seu cu ius dicto stabitur, quod sit opportunum visitare. Domi. in cap. Romana. de censi bus, lib. 6. §. postquam. n. 3. dicit quod sta bitur dicto Archiepiscopi. Allegat Inn. Host. & Ioa. Monachũ Quasi ipsi velint, quod in ista causa quæstio nõ potest mo ueri. Sed Dom. Ioa. de Imol. dicũt quod melior ratio videbitur si intra eundem annum non fiat visitatio bis. Et honeste facit Episcopus abstinendo, addictio ad glos. fin. in cap. cum venerabilis de cen- sibus.

¶ Visitator non debet expectare ad visitationem faciendam, vt infamia oria tur. Henri. Bohic. c. mandamus de offic. Archidiac.

8 ¶ Licet ad ordinariam inquisitionem faciendam præambula infamiæ requirã tur. Mar. Socin. ca. qualiter, & quando el. 2. de accusat. 9. princ. Sed predi- ctis obstare videtur, quia cum ratione visitationis procuratio debeatur, secun dum Gofred. c. cum instãcia de cẽsibus, & proba

& probatur per tex. in cap. procurationes, eod. tit. de censibus. Ergo sequitur quòd in fine anni colectis iam fructibus, fieri debeat visitatio, vt notat Vicent. c. cum nuper eod. tit. & iuxta illud, quãdo dan los campos, han los sanctos. Tamen Anton. de Butrio ibid. n. 6. dicit procurationem deberi eo tẽpore quo ecclesia visitatur. Sequitur Abb. per illũ tex. ibid. contigerit visitare, & per tex. in cap. procurationes. Subdit tamen Abb. quòd dictum Vinc. potest assumi pro consilio.

9 ¶ Sit ergo conclusio visitationẽ posse fieri quandocũq; voluerit Visitator. Sed quæ dicta sunt, veniunt limitãda, per ea quæ à glos. notatur verb. annis singulis, in clem. attendentes de statu. monach. Dummodo tempora debita veri similis cotrectionis & reformationis seruẽtur. Vide glos. fin. in d. c. cum venerabilis de censibus. Vnde non videtur q̃ vna visitatio possit fieri in fine vnius anni, & alia in principio sequentis anni glos. verb. annis singulis, in clem. attendentes. de

statu

ſtatu monachorum,& arg.notat.in cap. in ſingulis de ſtatu mon. & ibid. tenet Zenzen.& Paul.in d.clem.attendentes.

10 ¶Aſsignãtes rationẽ quia ceſſat cauſa viſitandi quæ eſt, vt malum corrigatur,c.1.§.ex quo de cenſibus,lib.6.ibi ne animarum periculum aliquatenus negligatur,c.viſitandi.18.q.2.Et etiam conſiderandum eſt ne inter primam &ſecundam viſitationem,ſit tam breue tempus in quo nihil poſsit inueniri correctione dignum,veluti ſi viſitatio vna fit in fine anni,& alia in principio ſequentis anni.

11 ¶Nam viſitatio fit propter commiſſa corrigenda,non propter committenda Abil.c.6.præt.verb.vna vez,n.1.

12 ¶Et viſitatio poteſt fieri diebus feriatis, cum pertineat ad correctionem, & eleemoſynam ſpiritualem. Et plerumq; fiat pro pace & concordia inter clericos & religioſos,ac etiam laicos inducenda, per tex.in ca. fin.de fer.& in noſtro tex. ibi pacem innocentiamq; accendere.

13 ¶Tales nãq; ad concordiam nolẽtes venire

venire ab ecclesia excommunicationis sententia sunt expellẽdi.c.placuit.c.studendum.90.dist,Itaq; visitatores tenentur acendere populum ad pacem.c.1.de treuga & pac. c. præcepimus distin. 90. Quamuis autem omnibus diebus visitatio possit fieri,tamen honestum est aduertere in visitatione monasterij.

24 ¶Quod visitator accedat feria sexta, seu Sabatho,vel his diebus quibus cibaria visitantium conuenirent cibarijs regularium visitandorum.Si autẽ alio die Visitator accedit,subditi non possunt legem imponere superiori in cibis glos. verb. si voluerint, in clem. 2. de censibus.

25 ¶Quæro visitatio quoties fieri potest tex.in cap.decernimus, & cap. Episcopus etc.placuit 10.q.1.dicunt visitationem posse fieri semel in anno,alibi dicitur,quòd potest fieri visitatio bis in anno.C.cum venerabilis de cẽsibus.c.excõmunicamus. §. adijcimus, de hæretic. Alibi autem dicitur quod visitatio potest

test fieri quoties necessitas fuerit.c.regē da.10.q.1.c.non semel,18. q.2.refert Hugo tract.de offic.quatuor Prælatorum. 2 p.de ex actione Episcopali. Aliqui dicūt visitationem posse fieri semel in anno, si causa subest. c.relatum & c. cauendum 10. q.3. Sed si necessitas non subest de triennio in triennium,c.1. de officio Archidiac. Communis autem opinio est quod prælatus cuius tribuit potestatem visitandi, semel in anno visitationem potest exercere, c.conquærēte de offic.ordin.ibi glos.verb.visitandas,& verb. annua.c.mandamus de officio Archid. ibi. glos.fin. Gofred. Ioan. & Philip. in cap. venerabilis de censibus Henr. Bohic in cap.cum apostolus de censi bus.

¶Item beneficia curata an exa cathedralibus,collegijs,aut alijs pijs locis,visitentur annis singulis, Concil. Trident. sess.7.c.7.

¶Sed ista limita, si causa visitandi necessaria vel legitima subest, nam tunc bis,aut pluries posset visitatio fieri. cap. manda

mandamus, de officio Archid. ibi nisi forte talis causa emerserit, propter quā ipsum oporteat præfactas ecclesias visitare, c. visitandi, c. non semel. 18. q. 2. l. 2. tit. 22. p. 1. c. regenda. 10. q. 1. Abil. c. 6. prætorum verb. vna vez. n. 2. allegat Archiep. Flor. 3. p. tit. 20. c. 5. §. 4.

18 ¶Capitula etiam cathedralium illorū q; personæ visitētur toties quoties opus fuerit concil. Trid. sess. 6. c. 4. de reform. & sess. 25. c. 6.

19 ¶Item collegia seu seminaria puerorum sepius ab Episcopo visitentur cum consilio duorum canonicorum, concil. Trid. sess. 23. c. 18.

20 ¶Fallit etiam si in fundatione ecclesiæ fuit conditio apposita, vt bis vel pluries visitetur arg. tex. in cap. Eleutherius 18. q. 2. & per nostrum tex. in fine ibi nisi id eis ex institutione ac fundatione cōpetat, & est tex. secūdum vnū intellectū quem tenet glos. in fin. in d. c. venerabilis de cēsibus, sequitur Abb. ibi. n. 6. licet Zab. dicat quod cōtinet diuinationem,

facit

facit.c.quanto,eod.tit.lib.6.c. præterea de jur.patron.tradit Henr.Bohic.in cap. cum apoſtolus de cenſibus, & Zab. in clem.fin.de ſtat.monach.

21 ¶Fallit etiam ſi poteſtas pluries viſitandi,& procurandi ex cõſuetudine ſpeciali preſcripta cõpeteret,vt notat Mar. in tract.de viſitat.lib.fin.allegat tex.ſecũdum vnum intellectum in.c.d.venerabilis,& ſequitur Hoſti.vbi dicit, quod illa decretalis loquitur ſecundum conſuetudinem quarundam eccleſiarum in quibus Epiſcopi procurationem recipiunt bis in anno. Vnde dicitur in talibus eccleſijs vulgariter,quod Epiſcopus habet procurationem cum feno & cum herba, hoc eſt ſemel in hyeme,& ſemel in eſtate.Inde poteſt habere vnam procuratio nem de iure communi. & aliam de conſuetudine præſcripta,facit.clem.2.verb. ipſis autem de cenſibus. Et idem tenet Hoſt.in ſum.tit.de cenſibus verb.quibus eſt danda in fin. Henric.cap. cum apoſtolus.

G Fallit

22 ¶Fallit etiam si visitandi potestas eodem anno pluries competeret ex priuilegio, idem Mar. vbi sup. allegat. c. pastoralis & cap. porro. de priuileg. & clem. 2. §. ipsius autem, de censibus. Item quia si hoc potest facere consuetudine vt sup. diximus. fortius hoc potest priuilegium Papæ, vt in extrauagāti Ioannis. 22. quæ incipit. Suscepti regiminis, facit etiam tex. in cap. in synodo, & cap. Adrianus. dist. 63. secundum Henric. in d. c. cum apostolus.

23 ¶Fallit etiā in Archidiacono qui non semel in anno, sed de triēnio in triēniū vnam visitationem debet facere & vnā procurationem. c. 1. de offic. Archidiac. & Host. in summ. in titu. de offic. archidiac. §. quod sit officium, verb. patet ex præmissis, quod ad minus de triēnio in triennium debeat visitare, per d. cap. 1. sed ad plus semel in anno nisi causa emerserit, propter quam habeat sæpius visitare. Et ita procedat. cap. mandamus de officio Archidiac. Vel secundum

cundum glos.in d. cap. 1. possumus distinguere quod aut loquimur de visitatione propriæ parrochiæ ipsius Archidiaconi, & illa semel in anno iure ordinario tenetur visitare ita dicit.c.mandamus. Aut loquimur de visitatione facienda de tota diœcesi si ad mandatum Episcopi propter ipsius impedimentū & tunc de triēnio in triēnium,&t sic loquitur dict.cap. 1.

24 ¶ Fallit etiam si vellet visitare diuerso iure quia tunc potest bis visitare. Exemplum in illo qui est Archiepiscopus & legatus natus, qui tanquam Archiepiscopus potest semel visitare in vno anno, & tanquam legatus potest eodem anno secundam facere visitationem, & duplicem recipiet procurationem text. in capit. cum nuper de censibus. Et tenet Zabar. ibi facit. c.cum olim. de re iudic. Quod tamen procedit secundum Zaba. quando ex causa sic visitaret, alias si post primam

 visita

visitationem confestim facit secundam, nã tunc videtur secunda superflua quod procedit in dubio vt arbitror, alias posset contingere causa propter quam etiã eo iure posset in mediate reiterare visitationem. Et sic facta duplici visitatione legitime vna tantum dumtaxat simpliciter soluta sit procuratio indubio. Secundum Vinc. potius intelligitur soluta nomine legationis cum minus posit resisti legato, quam Archiepiscopo, & solutio præsumitur facta in causam duriorẽ, l. in his. in princ. ff. de solut. secũdũ Vinc. in d. c. cum nuper, & sequitur ibi Zabar.

25 ¶Fallit etiam si prælatus ordinarius velet sepius eod. anno visitare absq; eo quod aliquam procurationem recipiat inde, vel aliud grauamen inferat, secundum Henric. Bohic. in cap. cum apostolus in pr. de censibus. Quoniam ex talibus procurationibus salus cleri & populi, & vtilitas & reformatio ecclesiarum, & non grauamen ecclesiæ procuratur. Et ita dicit posse intelligi. c. visitandi, in princ.

princip.18.q.2. Ceterum cum supra dictum fuit q eadem ecclesia potest visitari à Legato, à Patriarcha, ab Archiepiscopo, ab Episcopo, & ab alijs de quibus postea dicemus, & non solum semel, sed ex varijs causis pluties, posset aliquis dicere, quid faciet miser rector talis ecclesiæ.

26 ¶Nam Archipræsbiter visitat cũ duobus æquis, Decanus cum duobus æquis, Archidiaconus cumquinq; , vel septem æquis, Episcopus cum viginti vel triginta, Archiepiscopus cũ quadraginta, vel quinquaginta, & similiter Patriarcha, Cardinalis cum viginti quinq;.c.cum apostolus de censibus.l.2.tit.22.p.1.quare si omnes hi eodem anno etiam semel ad eandem ecclesiam declinauerint, cito certe ad exinanitionem extremæ virtutis, idest facultatis ecclesia deueniret, & longi temporis victum breuis hora consumeret, quod est contra iura.c. inter cetera.c.cum apostolus.§.prohibemus de cens. Ad huiusmedi absurdum euitandũ,

varij varia dixerunt, quorum opiniones refer. Host. in sum. in tit. de offic. Archidiac. §. quid sit eius officium, verb. sed diceres quid faceres, sed illas opiniones referre omitto, quia communiter reprobantur, & sunt omnino falsæ.

27 ¶ Vnde dicit Host. in d. loco se putare quod ius non debet calũniari, neq; verba captari, sed qua mente quid constituatur animaduertere, cõuenit l. pen. ff. ad exhibend. Abb. in cap. sicut olim. n. fin. de accusation.

28 ¶ Putat ergo idem Hostiens. quod ad hoc vt ecclesia Dei sanctius regatur, crimina purgentur, & virtutes inserantur, plures visitatores sunt admittendi, & interest reipublice, quam plurimos admittere ad defendendam suam causam. l. nã reipublice. ff. de oper. noui nũciatione, sicut ergo septem cohortes cõstitutæ sunt, præpositis eis tribunis, & super omnes spectabili viro qui præfectuus vigilũ appellatur, vt vrbs ab incẽdijs defenderetur. l. 3. ff. de offic. præfect. vigilum.

Sic

29 ¶ Sic multo fortius cauendæ sunt ecclesiæ Dei ab incendijs spiritualibus. Nam extra vndã, & fumum, longe compelle carinam, circe monebat. vt refert Arist. Ethic. 2. c, 9. Vnde ad hæc incẽdia euitanda inferiores constituti sunt, præ positis Episcopis, & Archiepiscopis, & super omnes summus Pontifex præponitur. Quare omnes ad prædictum effectũ visitabunt, & dicit. l. 12. tit. 15. p. 1. No se deuen tener las iglesias por agrauiadas en tener muchos patrones, ca quanto mas fueren, tanto mas sera mejor guardada e amparada de ellos. Y dize el refran, por abunbancia no ay mal año. Y piedra sobre piedra a las nuues llega.

30 ¶ Quod enim à pluribus sapientibus quæritur, facilius inuenitur. capit. de quibus. 20. distin. & per ampliores homines perfectissima veritas reuelatur. l. fin. C. de fidei commissa. capit. prudentia de offic. & potes. iudic. delegat. & plura participant infinito. Aristote. problematum sectio. 18. quæstion. 9.

ideo idem in lib.1.Rhetoricorum.c.4.dicit ad cōseruationem regionis multitudinem custodium necessariā esse. Quod impossibile est, nisi à custodibus optime noscatur, vt si minora sunt præsidia, augeātur, si uero superuacua, omnino tollantur & loca oportuna magis custodiātur. Y dize el refran, mas vale hallado que hurtado. Y manos duchas comē truchas. Sed aduertendum est, quoniā per prædicta non videtur tolli supra dictum absurdum. Quare dicendum est quòd si propter necessitatem in ecclesia toties reiteretur visitatio, sibi imputet ecclesia quæ talem causam præbuit.

31 ¶Sibi imputent clerici qui tales se reddunt, vt toties debeāt visitari, glos. verb. visitandas. c. conquerēte de offic. ordin. glos. verb. diei, in extrauag. inter cōmunas electionis, de censibus. si vis, vt visitatio raro fiat, accedas ad medium, quod tenuere beati.

32 ¶Ad quod consequendum, est nimiū dificile, ethicorum. 2. c. 9.

Sed

33 ¶Sed cum virtutes & vitia sunt in nostra potestate, vt per Arist. lib. 1. c. 12. magnorum moral.

34 ¶Adiuti Dei auxilio, ad medium per venire possumus, si nos longe à delinquẽdo se cernimus, ethicorum. 2. c. fin.

35 ¶Si vero ecclesia nullam causam visitationi præbuit, & pluries visitaretur nec posset tot visitatores procurare, tũc vel facta contributione, vel proprijs sumptibus visitatis talis visitatio fiet, & semper habenda est ratio ne ministri egeant. Et dicit Lap. post Io. And. in cap. fin. de censibus, lib. 6. vbi Domin. n. 4.

36 ¶Quod impotentia visitati visitans suplere tenetur suis sumptibus.

37 ¶Latitudo dicit tex. est causa vt visitatio possit fieri per alium, quam per Episcopum glos. verb. derecha. l. 1. tit. 22. p. 1. allegat glos. verbo personaliter, in c. procurationes, de censibus. Videntes apostoli messem multam esse, & operarios paucos rogauerunt dominum messis, vt mitterẽt operarios in messem

ſuam Luc.10. & Math. 9.

38 ¶Itaq; Prælatus debet procurare vt ſe cum habeat coadiutores in officio. Abb.in cap. mandata cœleſtia. de præſumptionibus,allegat.c.fin.de offic. Archipræsbit. ita multiplicato populo debuerunt prædicatores & miniſtri plures poni.c.in vno.21.diſt.in.fin.allegat gloſ. verb. vnicus paſtor. extrauagan. ſedes Apoſtolica, de conceſsione præbendi. Ioan.22.

39 ¶Ve autem Epiſcopo qui per ſe non viſitat,ſed potius minima occaſione in uilulis profugus, ac ſi inter ſe & eccleſiam eſſe libellum repudij interpoſitum.

40 ¶Veluti res tuas tibi habeto.l.conſenſu. C. de repudijs. Quod potius ab ſententia quam reſidentia cenſenda eſt cōcil. prouincial. Toletan. actione. 2. ad prim.in fin.vbi dicitur illic oportet Epiſcopos habitare, vbi ſedes Epiſcopalis fuit conſtituta. Dize el refran,el medico en el lugar, la botica en la Ciudad, mal

mal pueden a mi sanar. Episcopi ibi resideant vbi facilius, & commodius potuerint regere subiectos, & illos continere honestate vitæ, ac morum Concil. Tridentin. sess. 13. c. 1. de refor. c. fin. 80. distin.

41 ¶ Et actus visitationis personalissimus est, per ipsum Episcopũ implendus. Verba ista perse ipsos astringunt ad personaliter exercẽdum vt in. l. fidei commissa. § fin. ff. delegat. 3. & in. l. 3. §. fin. ff. qui petant tutores, Auend. c. 4. numer. 33. p. 1. de exeq. mand.

42 ¶ Vbi dicit quòd ista verba perse ipsum important. vt non posit ponere substitutum allegat text. in capit. fin. de offici. de legat. Et Iasson. in. leg. quòd quis. numer. 4. C. de procuratoribus. Quid igitur Visitator seu Episcopi Vicarius videns Domini negligentiam, & cum recubantem subtegmine fagi, faciet, maiestas namq;, & ocium non coeunt. Muliercula cum deferet apud Philippum

Philipum Regem Macedonum quære moniam, isq; tedio negotiorum exaudire recusaret, ausa est reclamare. aut aurem pacientem quæremonijs accommoda; aut Regem esse desine, id Rex patienter effecit. Consule Arist. lib. 1. æconomicorum. c. 6. dicentem nisi enim quis bonum exemplum de se præbuerit imitatorem diligentiæ habiturum non existimet, neq; in re familiari neq; in alijs.

43 ¶Quoniam impossibile est, non diligentis domini diligentes esse Vicarios. Vigilent igitur Episcopi super Gregem sibi commissum, ne eis dormientibus inimicus homo veniat, ac zizania super seminet: veluti errores doctrinæ, ac morum corruptionem. Quæ quidem frequenti visitatione extirpanda sunt, ne crescant, & pereunte Grege, sanguis ouium ab eorum manibus requiratur, qui iuxta Prophetam, & Apostolum speculatores adeo constituti sunt. Visitent ergo Episcopi perse vel per alium proprias

dioce

diœceses omnino seruantes quæ à sacro sancta Sinodo Tridentina statuta sunt. Neq; excusentur ab hac personali visitatione quouis impedimento, quod alioqui begnina quadam indulgentia solet admitti. Si secus Episcopi fecerint, intelligant, subituri, non qualemcumq; censuram, præter diuinam vltionem. Cum & dominus apud Ezechielem Prophetam. c. 34. durissime increpet Episcoporum negligētiam in hoc visitationis munere exercendo. Dum inquit super omnem faciem terræ dispersi sunt Greges mei, & non erat qui requireret, non erat inquam, qui requireret. Concil. prouincil. Toletanum. 2. actione secunda.

IN VERBIS, A METROPOlitanus verò.

1 *Visitator pro reformanda ecclesia tam in capite quam in membris qualiter se habeat.*

2 *Visitator debet prædicare.*

Sermo

20 *Cautela decens, quando fiunt interrogationes contra Episcopum.*

21 *Prælati si delinquun, crudelius puniuntur.*

22 *Causæ criminales hodie qualiter ventilantur contra Episcopum.*

23 *Accusatio cōtra Episcopū nō facile admittitur.*

24 *Archiepiscopus qualiter in visitatione canonicorum, beneficiorum, clericorum, & laicorū se habeat.*

25 *Episcopus in visitatione quid faciet, & qualiter testes interrogantur.*

26 *Concubinam clerici an habeant, interrogatio.*

27 *Aleatores clerici, interrogatio, an sint.*

28 *Blaſſemos eſſe quæritur.*

29 *Vſurarios eſſe quæritur.*

30 *Coniuratorem ſeu conſpiratorem eſſe quæritur.*

31 *Alienatorē rerū eccleſiaſticarū eſſe quæritur.*

32 *Obligare rem eccleſiæ, an permittatur.*

33 *Dilapidet res eccleſiaſticas, vel conſumat an quis, quæritur.*

34 *Sacriſta theſaurarius an bene cuſtodiant ornamenta, & veſtimenta, & res alias eccleſiarum.*

Monachi

50 *Monachi contumaces rebelles per quem puniuntur.*

51 *Mãdata seu instituta Visitatorũ sunt seruandá ab abbatibus, & monachis; quod si neglexerit, qualiter puniantur.*

52 *Abbati negligenti detur coadiutor.*

53 *Abbas dilapidator inuẽtus, amouetur sine strẽpitu iudiciorum per Diœcesanum; & prouidetur administrator neq; quo de Abbate prouideatur, si Diœcesanus non ad impleuerit; præsidentes quid debent facere.*

54 *Visitatores sequentes per quirant vestigia Visitatorum illorum, qui præcesserunt; & referant negligentias capitulo sequenti.*

55 *Ad Visitatorem pertinet examinare ecclesiæ rectorem, & de quibus examinatio fiat.*

56 *Visitator gratias Deo agit, quando omnia benẽ exercentur.*

57 *Visitator quando instiuit ignaros.*

58 *Facilis est, qui de facili credit.*

59 *Credulitas quando dicitur temeraria.*

60 *Fama bona, quã infamia delectatur Prælatus.*

61 *Peccatorẽ occultũ abscõdere tenetur iudex.*

H *Christus*

62 *Christus Petro peccatori commisit ecclesiam, vt sua culpa diceret, qualiter alijs misereri debuisset.*

63 *Subditi non ferro, sed verbo agrauandi.*

64 *Rex apum non habet aculeum, quo pungat.*

65 *Prælatus quibus verbis vti non debet cõtra clericos in præsentia laicorum.*

66 *Laici oppido clericis infesti existunt vt in plurimum.*

67 *Cithara cum psalterio non concordat bene.*

68 *Inquisitio de iure parochiæ cum bonis & honestis fieri debet.*

69 *Cartulas an debeat recipere visitator, quas subditi clanculum illi dant.*

70 *Inquisitionem si vult facere Visitator cõtra aliquem, quid debet inquirere. n. 72.*

71 *Infamatus quis non dicitur propter dicta paucorum.*

73 *Inquisitio quæ fit per Visitatorem, dicitur præparatoria, non solennis, fit absq; iuramenti exactione.*

74 *Populus cum male monetur est docendus, non sequendus.*

Delicta

75 *Delicta notoria punienda sunt.*

76 *Pena debita dicitur, quæ à canone instituitur.*

77 *Delicta ubi notoria non sint, & absq; infamia, an Visitator peruenire possit ad solennem inquisitionem.*

78 *Rectori ignaro an detur coadiutor.*

79 *Illiterati & imperiti Rectores, minus apti sunt sacris officijs.*

80 *Ignorantia cura sacerdotibus vitanda.*

81 *Cecus si ceco ducatum præstet, ambo in foueam cadent.*

82 *Clericos minus idoneos, & in capaces Visitator potest suspendere.*

83 *Apellatio non conceditur in causa habilitatis, & in habilitatis.*

84 *Indignos promouentes peccant. Et promoti.*

85 *Irregularis est quis, rationi defectus scientiæ.*

86 *Literis carens non potest præesse officijs sacris.*

87 *Infamatum clericum si inuenerit Visitator, qualiter procedat cum eo, an acriter, an vero benigne.*

88 *Correctio ad actum exteriorem charitatis, & iustitiæ pertinet.*

gulis annis ad cõmunicandum anathemasit.

100 *Prælatus moneat populum vt frequenter ad suas parrochias accedant.*

101 *Parrochiani vt interesse diuinis teneantur in sua parrochia trina monitio requiritur.*

102 *Parrochiani quibus diebus interesse diuinis teneantur.*

103 *Matrimonium qui contraxerunt incestuose, sunt excommunicati, cum quibus non dispensatur. Et sunt denunciandi, & euitandi.*

104 *Conuenticula occulta celebrare prohibetur.*

105 *Habitũ noue religionis assumere, vel inuenire nouam religionem prohibitum.*

106 *Inquirit visitator an sint aliqui viri scelerati, aut adulteri.*

107 *Blasphemi an sint, inquirit visitator.*

108 *Blasphemus si fuerit absolutus sacramentaliter non liberatur à penis iudicialibus.*

109 *Discordia an sit inter aliquos inquirit visitator*

110 *Vsuras seu baraterias prauas quem exercere, inquirit visitator.*

111 *Sacrilegiũ quem commisisse inquirit visitator.*

112 *Feriæ solẽnes an seruentur, quærat visitator.*

Archie

Sorti

125 *Sortilegi, diuinatores, malefici, et veneficæ qualiter puniuntur.*

126 *Pauperes si sint in parrochia, & aliæ personæ miserabiles, quærat.*

127 *Querelas ad suum forū pertinentes Visitator debet audire.*

128 *Notoria delicta, & quæ dicantur delicta mixti fori.*

129 *Ecclesiasticus iudex non potest se impedire in delictis fori secularis.*

130 *Laici an possint visitari per iudicem ecclesiasticum.*

131 *Archiepiscopus dum visitat an posit notoria delicta corrigere.*

132 *Ecclesiasticus non potest suplere negligētiam iudicis secularis.*

133 *Quando denunciat ecclesiasticus seculari iudici, qua cautela vtetur.*

134 *Inquisitione facta intelliget Visitator quæ sunt prædicanda populo.*

135 *Denunciatio quid sit.*

136 *Via ad iudicium est denuntiatio, & qualiter fiet.*

Archie

151 *Archiepiscopus in criminibus non notorijs in quibus sola laborat infamia non procedit, sed denunciare debet ordinario, ad quam ordinarius incitatur.*

152 *Archiepiscopus compellit Episcopum vt inquirat, & puniat.*

153 *Archiepiscopus in visitatione prouinciæ iurisdictionem fori contentiosi non exercet sed solum in duobus.*

154 *Archiepiscopus potest audire confessiones subditorum suffraganeorum & audire, & dare indulgentias.*

155 *Archiepiscopus non potest ordinare subditos suffraganeorum, ne dare literas commendatitias, & an possit dispensare.*

156 *Archiepiscopus an supleat negligentiam Episcopi.*

157 *Archiepiscopus in visitatione quando supleat negligentiam Abbatis circa correctionem monachorum.*

158 *Religiosi immediate habēt Prælatū loco Dei.*

159 *Monachi cū misericordia corrigendi, & non passim.*

1 ¶Primo quæritur hic qualiter Visitator se habeat circa examinationem faciendam pro reformanda ecclesia tã in capite quam in membris. tex. in cap. 1. §. sane de censibus. lib. 6. dicit quod Visitator proposito verbo Dei quærat de vita & conuersatione ministrantiũ in ecclesiijs

fijs & locis alijs diuino cultui deputatis, ac ceteris quæ ad officiũ ipsum expectãt absq; coactione, & exactione qualibet iuramenti, ad ipsorum emendationem per salubria monita, nunc lenia nunc aspera iusta datã sibi adeo prudentiam, diligenter intendens. l. 7. tit. 22. p. 1. vbi dicit. Puede el Arçobispo crismar en los Obispados de su prouincia quando los visitare por negligencia delos Perlados e consagrar las iglesias, e fazer las cosas, que pertenecen al officio de Obispo e aun deue fazer mas: cá deue allegar todo el pueblo de aquel lugar: e visitar tã bien los clerigos como los legos, e predicarles que tengan, e guarden la fe de nuestro Señor Iesu Christo: e que se guarden quanto pudieren de fazer pecados mortales, assi como falso testimonio, y perjuro, y adulterio, y de todos los otros de qualquier manera que sean. E que ninguno no faga a otro lo que no quiera q̃ fiziesse a el, e que crean q̃ an de resucitar, e venir a juyzio de nr̃o Señor

Iesu Christo para recebir galardon, o pena cada vno segun mereciere, e despues que esto vuiere fecho, puede otro dia yr a visitar a otro lugar, e fazer todas estas cosas assi como dichas son. E todo lo q̄ dize esta ley, y en todas las otrasque son ante desta, que deue fazer, e guardar el Arçobispo en la visitacion, e otrosi en la procuracion recebir: esto mismo son tenidos de guardarse de fazer los Obispos e los Perlados en los lugares que visitaren.

2 ¶Debet namq; Visitator prædicare tex. etiam similis. 10. q. 1.

3 ¶Et tunc sermo debet cōuenire personis, rebus, tempori, & loco. c. quisquis. 41. dist. c. quoniam de officio. iud. ordin.

4 ¶Debet esse prædicator prudens, vt pro ingenio discētium semetipsum possit aptare, ne misteria secreta coram indignis & non intelligentibus referet, in his captum vulgi debet attendere. Qui enim ea docet, quæ ab auditoribus non vallent intelligi, non ad eorum vtilitatē sed

sed ad sui ostentationem facit. Quæ omnia paucis congerit concil. Trident. sess. 5. c. 2. ibi. Plebes sibi commissas, pro sua, & earum capacitate pascant salutaribus verbis, docendo, quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, annũciandoq; eis cum breuitate, & facilitate sermonis vitia, quæ eos declinare, & virtutes, quas sectari oporteat, vt pœnam æternã euadere, & cœlestem gloriam consequi valeant.

5 ¶ Et dicit Origenes porcis & canibus sacra non sunt committenda. refert Gratia. c. in mandatis. c. dispensatio. 43. dist. Paul. ad Corinth. c. 2. epist. 1. & Cann. vltimus apostolorum.

6 ¶ Et Nazianzenus oration. 13. Debet prædicator aprime esse eruditus, & doctus, irrepræhensibilis, maturus, & pauidus, sicuti diuus Petrus instituit. c. oportet. 8. q. 1. Debet etiam gratiam docendi habere, & in ipsa doctrina discretus esse, ne aut tacenda proferat, aut dicenda taceat. c. 1. 43. dist. Animaduertere opor-

tet nenimia & prolixa loquacitate odio sus fiat, breuitatem auditores Ecclesiæ diligunt, sicuti Origen. super libr. iudicum homilia. 6. Etenim breuis & circunspectus sermo, & auditur libentius, & melius memoriæ commendatur, & econtra facietas inimica est auribus, quem admodum cibus superfluus corporibus.

7 ¶ Idem Nazianz. oratione in sanctũ lauacrum. Etiam in prædicatore est necessaria probitas. Nam Chrysostomus in actis apostolorũ Homilia. 1. nihil doctore frigidius, qui verbis dumtaxat philosophatur: nec enim hoc doctoris est, sed histrionis, & hipocritæ. Et rursus ibid. Homil. 30. inquit. Multum nocet, qui quod docet, non facit. Diuus quoq; Gregorius ait cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnatur.. Et Aristotel. 10. æthicorum. capit. 1. circa humanas actiones minus inquit creduntur sermones, quam opera nisi sint operibus concordes. Et Leo Mag-

Magnus.in Sermone de sancto Laurentio, validiora inquit sunt exempla quam verba, & planius est opere docere, quã voce. Ideo dicit Seneca longum est ire per præcepta, breue et eficax per exempla, Concil. Triden. sess. 25. cap. 1. de puritate vitæ Episcopi.

8 ¶ Postquàm prælatus prædicauerit, tunc quærat de vita & conuersatione ministrantium in Ecclesijs & locijs alijs, diuino cultui deputatis per salubria monita nunc leuia nunc aspera vt in d. §. sane. cap. 1. de censibus.

9 ¶ Cum sit diligentis & pij pastoris officium, morbis ouium lenia primum adhibere fomenta, post vbi morbi grauitas ita postulat, aduer iora, & grauiora remedia descendere. Concil. Trident. sess. 13. cap. 1. de reform.

10 ¶ Et quæ fomenta non sentiunt, ferro abscindantur. Archidiac. cap. hac constitutione. num. 3. de offic. & potestat. iudicis de legat. lib. 6.

Quibus

11 ¶Quibus remedijs adhibitis, cæteri exemplo salubri animaduersionis in eos à vitijs deterreantur vt in d. decreto de reformat. c.1.

12 ¶Vbi habetur etiam, vt Episcopi meminerint, se pastores non percussores esse, atq; ita præesse sibi subditis oportere, vt non in eis dominentur, sed illos tanquam filios & fratres diligant, elaborentq;, vt hortando, & admonendo ab illicitis deterreant, ne; vbi deliquerint debitis eos pœnis coercere cogantur. Quos tamen si quid per humanam fragilitatem peccare contigerit, illa apostoli est ab eis seruanda præceptio, vt illos arguant, obsecrent, increpent, in omni bonitate, & patientia cum sæpe plus erga corrigendos agat beneuolentia quã austeritas, plus exortatio, quam cõminatio plus charitas, quam potestas. Sin autem ob delicti grauitatem virga opus fuerit, tunc cum mansuetudine rigor, cum misericordia iuditium, cum lenitate seueritas adhibenda est.

13 ¶Quam formam visitandi non solũ Archiepiscopi sed etiam Episcopi & alij Prælati seruabunt in d.c.1.§.fin. & d.l.7. tit.22.p.1. Quamquam iura loquentia de Archiepiscopis non includũt Episcopos & alios inferiores Prælatos, notat. Domin.in.c.1.§.hanc autem de censib.lib.6 n.1.allegat.c.quia periculosum de sentent.excõmun. Nunc primò prosequar examinationem faciendam ab Archiepiscopo.

14 ¶Igitur proposito verbo Dei. acersitis enim ad se Prælatis canonicis &clericis ecclesiæ cathedralis. in ecclesia cathedrali seu sacristia vel capitulo aut aula vel camera palatij Episcopalis ipsos charitatiue admonebit,vt bene ac diligentet considerent.

15 ¶Vtrum sciant vel nouerint.vel credant, an aliquid sit in dicta ecclesia & diœcesi reformandum vel corrigendũ tam in capite quam in mẽbris. Et quod loqui debeant audater. Et solummodo Deum ac veritatem præ oculis habere

Et secundum quod ab illis intellexerint pro reformatione correctione iuxta canonum disciplinam prouidebit.

16 ¶ Et si forte nullus đ Episcopo publice loqui auderet. De leget illos Prælatos, Canonicos,& clericos bonæ famæ &ho nestatis, quos ad veritatem dicendam magis aptos,nouerint, ac intellexerint, & singulariter quemlibet, ac sigilatim & secreto,interrogabit.

17 ¶ Vtrum sciat,vel credat,vel fama sit Episcopum fecisse aliquam concessionem rerum spiritualium recepta pecunia vel alia re temporali. c. quam pio.1. q. 2. .c .cum in Ecclesiæ de simonia. Vel vtrum sciat, vel credat,vel fama sit,vtrũ aliquis dederit aliquid Episcopo pro eo quod est in continẽs vel pro eo quod ha bet vel habuit concubinã,vel sustinuerit cum delinquentem pro aliquo cõmodo temporali. cap. nemo de Simonia,& cap. vt clericorum de vit. & honest.cleric. Interrogabit in super vtrum sciat, vel credat, vel fama sit quod Episcopus aliquid

aliquid receperit, vel aliquid habuerit per se vel alium tacite vel expresse.

18 ¶ Aut clericus aliquid dederit aut promisserit per se vel per aliquam inter positam personam pro beneficio ecclesiastico obtinendo vel vt ad benefciũ ecclesiasticum eligeretur, argum. cap. reperiuntur. 1. q. 1. cap. tuam de ætate & qualitate.

19 ¶ Item si Episcopus est negligens in monendo clericos suos super vita & honestate, & super diligentia in diuinis offi cijs & alijs eis in cumbentibus. Et quod delinquẽtes nõ puniuerit. c. 1. §. sane de censib. lib. 6. c. vt clericorũ de vita & honest. De his ergo & similibusq; ab Episcopo fugienda, & per ipsum faciẽda incumbũt, juxta datam sibi a Deo prouidẽtiam diligenter Archiepiscopus inquirere & interrogare tenetur. Et quãuis huiusmodi interrogationes & examinationes per Archiepiscopũ de ipso Episcopo fieri posſint in casu vt dicũt. Host. Io. mon. & Archid. c. 1. de censib. lib. 6.

20 ¶Decentius tamen est vt Episcopus primo interrogetur seorsum, & corrigatur, si quid fuerit corrigendum cum sit alijs exemplum.c.cū incunctis de elect. & electi potestate.c.magne.De Voto & Voti redempt.c.præcipue.11.q.3.

21 ¶Vbi ait deterius quipe prælati in populis delinquunt ac per hoc ipsi crudelius, quam cæteri puniuntur. Vt ait Beatus Gregorius scire prælati debēt, quòd si peruersa vnquam perpetrant, tot mortibus digni sunt quot ad subditos suos perditionis exempla transmitunt.

22 ¶Hodie tamen causæ criminales grauiores contra Episcopum ventilātur coram Roman.Pontifice & etiam terminantur ait Concil.Trid.sess.24.c.5.Et est ratio quia Prælati sunt positi tanquam signum ad sagitam.

23 ¶Et ideo sancti patres prouide statuerunt vt accusatio Prælatorum non facile admitratur ne concussis colūnis corruat ædificium ideo cautela diligens adhibetur, per quam non sum false sed etiā maligne

maligne criminationi Ianua præcludatur tex.est in.c.qualiter & quando el. 2. de accusation. Quæ autem causæ Episcoporum terminentur in concilio prouinciali vide in d.Concil.Trid.vbi sup.

24 ¶Qualiter vero Archiepiscopus se habebit circa visitationem canonicorum, beneficiatorum,& clericorum, atq; populi,& laicorum visitatorum, circa suã diœcesim colligitur clare ex his quæ dicemus circa visitationem Episcopi visitantis suam diœcesim.

25 ¶Episcopus quid debet facere dum visitat. Primum proponere debet verbũ Dei, interrogabit, vtrum aliquid reformandum tam in capite quam in membris.

26. ¶Et vtrum quis sciat vel credat, vel fama sit, aliquem clericum cuiuscunq; status vel ordinis concubinam habere, vel suis expensis in domo, vel extra retinere, vel ad aliquam accedere vel ad se venire facere. Aut cum aliqua suspecta muliere consortium, vel colloquium

habere.c.1.2.3. & cap. 4. decohabit. cleric.& mulie.Anth. Episcopo de Episcopis & cleri.c.quorundam.34.distin.c.legitur.81.dist.Concil.Trid.sess.25.cap.14 de reform.

27 ¶Item verum sciat, credat vel fama sit clericum aleatorem.c.clerici. de vit. & honest.clericorum.cap.inter dilectos de excess.prælat.

28 ¶Vel blasphemum.c.fin.de maledic. cum similibus.

29 ¶Vel vsurarium.47.distin.per totum cap.præterea de vsuris.

30 ¶Vel coniuratorem seu conspiratorem.c.coniurationum &.c.conspirationum.11.q.1.c.cum.Io.& A.de re iudicat. c.exhibita de iudici.

31 ¶Vel alienatorem rerum ecclesiasticarum.c.monemus.c.quis quis. ca. non liceat.12. q.2. c. si quis Præsbiterorum, de rebus Ecclesiæ non alien.

32 ¶Vel obligare.c.1.de pignor.l.3.tit.13 p. 5.l. Sancimus. C. de Sacro sanct. Ecclesijs in princip.

Vel

33 ¶Vel male administrantem, aut res ecclesiasticas dilapidantem, vel consumẽtem, vel male disponentem. c. de Siracusane. 28. distin. c. licet Heli. de simonia. c. fin. 3. q. 2. c. fin. de accusationibus. c. venerabili de offic. de legat.

34 ¶Item an sciat, vel credat, vel fama sit quòd sacrista thesaurarius vel custos vasa vel vestimenta, & alias res vel ornamenta Ecclesiæ puta libros, vel alia diuino cultui dedicata, bene saluauerit, & si aliqua de immobilibus vel mobilibus diminuta sunt, & per quem & quare, & quando, & qualiter. capit. 1. de offici. sacriste. & capit. 1. de offici. custodis. Frias de visit. cap. 13. fol. 18. leg. 6. titul. 6 p. 1. capit. per lectis. 25. distin. cap. cleros. 21. distin.

35 ¶In sacrario seu sacristia Ecclesiæ sanctæ Mariæ municipij de Sanlucar la mayor, vbi ego fui natus per istemata seu cortinam inuenies factam anno. 1454. quod certe mirabile, & bene Sermone Hispano vocatur paramento ideſt

apareja, o endereça el entendimiento. Nihil post hominum memoriā gratius nec tempore quidem ipso opportunius accidere vidi propterea memorie prodere, posterisq; huius rei memoriam tenere atq; in mentem reuocare decreui, in quo custodis seu sacristæ diligētia laudanda est.

36 ¶Item an sciat, vel credat, vel fama sit quod officia diuina de die & de nocte horis competentibus solēniter celebranda omittantur, & verum diminuant cultum diuinum, quod debet augeri & non diminui. c. fin. de rescript. lib. 6.

37 ¶Nec valet statutum in contrarium factum. c. ex parte de constitutionibus.

38 ¶Non attendunt æquidem quod sanguinem mortuorum defunctorum bibunt, & animæ illorum in purgatorio sitiunt, vindictamq; clamant ad Dominū dicentes. Miseremini mei, miseremini mei saltem vos amici mei. Contra tales est præsumendum, quod suas præbēdas non ambierunt propter Iesum, sed vt La-

zarum

zarum viderent, Ioan. 12. in. c. quod est dictum non ad seruitium venerunt diuinum sed ad perceptionem distributionum. In hoc cognoces beneficia & dignitates ambientes.

39 ¶Quia per exteriora iudicantur animi interiora secreta, & sicut alijs fecerũt fiat eis, iuxta verbum sapientis pater, ele gem quam ipse tuleris, et erunt sicut et ceteri, qui spem non habent.

40 ¶Item an sciant, vel credant, vel fama sit in singulis ecclesijs mos ecclesiæ diœcesanæ, vel metropolitanæ in diuinis seruetur officijs. c. 1. & c. dolentes de celebra. c. institutus de consecrat. dist. 2. Cosm. Gimier. de collationibus. §. primo in pragm. Sanct. fol. 212. col. 2. in fin.

41 ¶Et vtrũ intersint exequijs mortuorum.

42 ¶Et an ecclesias, Eucharistiam, Reliquias, sacrum fontem baptismi, cimiteria, & alia huiusmodi nitide & caute retineat. c. 1. & c. 2. de custodia Eucristiæ. c. sane & c. cũ marte de celebrat. missarũ.

43 ¶ Item qualiter baptizent vel Pœnitentiam iniungant, & ad huiusmodi facienda negligentes sint, & aliqui propter negligentiam sine Baptismo, seu Pœnitentia decesserint.c.quicunq; de consecrat.dist.4.Bern.diaz de luc.prax. criminali.cap.41.

44 ¶ Item vtrum credat, vel fama sit an in ciuitate vel diœcesi hæreticum, vel de hæresi suspectum vel conuenticulos per tales fieri, vel an sciant domum Prædiũ, vel antrum, vel locum vbi conueniant, vel vtrum sciat vel fama sit aliquem esse receptatorem, vel fautorem, vel credentem, defensorem, aut laudatorem, vel vice eorum ministrãtem, eis que ad victũ vel vestitum & alia necessaria.c. excommunicamus el,1.§.credentes de hæreticis,l.nullus.C.de summa Trin.& fide ca. l.conuenticula.C.de Episcopis & clericis.c.si quis extra.dist.30.l.cunti.l.Arriani.C.de hæreticis.

45 ¶ Item an in choro honeste et cũ vestibus intrent, & ita debeat inquirere de

singulis

ſingulis ad honeſtam vitam clericorum pertinentibus.cap.1. ne clerici. vel monachi.

46 ¶ Vbi in Concilio Maguntino multa negotia ſecularia enumeratur, à quibus iubet clericos abſtinere, & ſunt quatuordecim, & verba Edicti generalis quòd pro viſitãdis clericis in eccleſijs legitur hæc ſunt.

¶EDICTO.

NOS. N. &c. A los vezinos y moradores eſtantes y abitantes en eſte Obiſpado en eſpecial en eſte lugar de qualquier calidad e condicion que ſean à quien toca e atañe lo infraſcripto en qualquier manera, ſalud y gracia. Ya ſabeys la obligacion que tiene el Obiſpo mi ſeñor como paſtor e prelado, corregir e caſtigar los vicios e peccados publicos eſcandaloſos, y cumpliendo con ella, de pedimiento del Promotor fiſcal deſte Obiſpado, mãde dar eſta mi carta de Edicto general, por la q̃l e ſu tener os

exorto y amonesto e mando, en virtud de sancta obediencia, y sopena de excomunion mayor trina canonica monitione premissa, a que dentro de seys dias de la publicacion della, manifesteys ante mi lo que supierdes e ouierdes oydo de lo contenido en ella en la forma que se sigue.

¶Primeramente si sabeys o aueys oydo dezir, que los curas o sus lugares tenientes, o los otros clerigos e ministros dela iglesia son o han sido negligentes, enel administracion delos diuinos Sacramentos dela confession, comunion, extrema vncion, o baptismo siendo llamados para ello, o en otra manera. O si han muerto sin se los administrar por su causa e negligencia.

¶Item si han dexado de hazer e dezir los diuinos officios en los dias que tienen obligacion para ello, o si han dexado de dezir las missas, o aniuersarios, o otras memorias delos difunctos, q̃ son a su cargo, como y quando tienen obligacion

gacion para ello, e si dexan predicar algun clerigo o religioso, sin tener licẽcia del prelado.

¶Item, si los curas o sus tenientes, e los otros clerigos que tienen obligaciõ para ello, no declaran el sagrado Euangelio a sus feligreses, quando son obligados, e si dexã d̃ dezir la doctrina christiana y enseñarla como les es mandado.

¶Item, si los tales clerigos, mayordomos, sacristanes, dan o dotan sepultura por su autoridad y sin licencia, e si no dexan enterrar los difuntos pobres sin q̃ les den prendas o dineros.

¶Item, si por el administracion delos diuinos Sacramentos, lleuan dineros o prendas, e si por no se lo dar no los quieren administrar.

¶Item, si han desposado algunas personas sin auer precedido las moniciones requeridas por el sancto Concilio.

¶Item, si algunos clerigos, han dicho missas en algunas iglesias nueuamente edificadas, sin estar consagradas, e sin licencia

cencia del Prelado.

¶ Item, si se han encargado de mas missas delas que pueden dezir.

¶ Item, si tratan bien e con decencia los ornametos dela iglesia, e si estan deteriorados por su causa, o los bienes rayzes della, o đ las hermitas o lugares pios hospitales deste Obispado, o si sabē que esten enagenados o perdidos o quiē los tenga.

¶ Item, si los tales clerigos son desonestos en sus hablas, dichos, o hechos, o tratos, o que sean viciosos, o si tañen vihuela o harpa, o otros instrumentos en publico, o que dancen, o baylen, o jueguen publicamente, o en parte sospechosa, o que vistan desonestamente, o sean escandalosos.

¶ Item si han velado e dado las bendiciones nupciales, antes del alua del dia, o fuera dela iglesia dōde son parrochianos los que se velan sin licencia.

¶ Item, si juran o blasphemán, o que sean jugadores tablajeros, viciosos del

vino, o que sean amancebados, o que tengan personas desonestas y sospechosas en su casa.

¶Item, si estando excomulgados o suspensos han celebrado, o si estandolo otros los han admitido alos diuinos officios, o si han recebido orden o beneficio ecclesiastico o capellania por dinero o promessa, o por otra via ilicita.

¶Item, si los sacristanes son o hã sido inobedientes a sus curas e clerigos, tratandolos mal de palabras o hechos.

¶Item, si son o han sido negligentes en sus officios, y enel dar y poner recaudo a sus tiempos, tañer sus campanas, y lo demas tocante a su officio.

¶Por tanto los que supieredes o ouieredes oydo dezir en qualquier manera de los dichos vicios e peccados publicos, e de otros cuya correcion y castigo pertenezca a su Señoria illustrissima, los manifestad ante mi dentro del dicho termino para q̃ enello se ponga remedio con justicia, lo cõtrario haziẽdo

pongo e promulgo en vos y en cada vno de vos que rebeldes, e inobedientes fueredes, sentencia de excomuniõ, e vos excomulgo enestos escriptos, y por ellos dada. &c.

47 ¶Si autem fuerint regulares seu monachi Visitator interrogare debet non solum de his quæ superius dicta sunt, in quantum ipsis adaptari possunt, sed etiã de his quæ ad eorum regulam pertinẽt, secundum ea quæ traduntur in tit. de regul. & transeuntibus ad religio. & titu. de stat monacho. & summistas in prædictis titulis. Concil. Trid. sess. 25. de regularibus. Et hæc seruanda sunt ab ordinarijs visitantibus monasteria & loca monachorum. Spec. tit. de inquisitione. §. viso. n. 25. vbi quærit circa sustãtialia regulæ. Et sic instruit visitatorem, vt inquirat triginta & tres articulos, & circa temporalia vt inquirat decem & octo articulos.

48 ¶Visitatores verò deputati à capitulis generalibus quæ in singulis prouincijs de triẽnio in triẽnium celebrari debent

bent studere debent, corrigere, & reformare, quæ correctionis officio viderint indigere, ita quod si rectorem loci ab ad ministratione agnouerint pœnitus àmo uendum, denuntient Episcopo proprio, vt à mouere procuret, quod si non fecerit, Visitatores hoc referant ad apostol. sedis examen: vt est tex. in. c. in singulis, verb. ordinetur, de statu monach. vel latius per ipsos seruari debent quæ habentur in. cap. ea quæ. de statu monach. vbi tex. formaliter sic instruit.

49 Porrò cum Visitatores secundum statum generalis concilij ordinati à generali Abbatum consilio processerint, ad visitationis officium exequẽdum de statu monachorum & obseruantijs regularibus diligenter inquirant, & tam in temporalibus quam spiritualibus corrigant, & reforment, quæ viderint corrigenda. Ita tamen quod monachos delinquẽtes per Abbatem loci corrigi faciant, eisq; iniungi pœnitentiam salutarem. Iuxta beati Benedicti regulam, & apostolica

 insti-

instituta.

50 ¶Ipsi etiam Visitatores monachos cõtumaces quos inuenerint & rebelles. Iuxta modum culpæ vice sedis apostolicæ regulari censura percellãt, absq; personarum delectu: non parcendo rebellibus ob suam pertinaciam, vel potentiã amicorum, quoniam ouem morbidam eijcient ab ouili ne inficiat sanas oues. c. resecandæ. 24. q. 3. l. 19. tit. 7. p. 1.

51 ¶Si vero Abbates iuxta Visitatorum mandata, & instituta se ipsis sine monachis inuenti fuerint negligentes, proclametur, & corripiantur, & ita corripiãtur publicè in. c. generali quod pœna eorũ sit alijs exemplum vide Concil. Triden. sess. 25. c. 20. de regularib. & monialibus.

52 ¶Quod si Abbas non exemptus fuerit à Visitatoribus nimis negligens & remissus inuentus, id loci diœcesano denũtietur sine mora, & per illum detur ei fidelis & prouidus coadiutor, vsq; ad capitulum generale. Itaq; debent esse Abbates & superiores diligentes & habere

omnem

omnem curam. Idem dicendum de Visitatore. Concil. Trid. sess. 25. c. 1. de regul. & monial.

53 ¶Si autem Abbas dilapidator inuentus fuerit, vel aliàs merito à mouendus per diœcesanũ, postquã hoc sibi à Visitatoribus denuntiatũ fuerit, à moueatur absq; iuditiorũ strepitu à regimine Abbatiæ, ac monasterio prouideatur interim administrator idoneus, qui tẽporaliũ curã gerat, donec ipsi monasterio fuerit de Abbate prouisum. Quod si forsitam Episcopus hoc adimplere noluerit vel neglexerit, Visitatores vel Præsidentes in capitulo generali defectũ Episcopi apostol. sed non differant intimari. Quæ etiam in exemptos Abbates seruare præcipiantur, depositione ipsorũ apostol. sed. reseruata. Ita vt Abbate qui à mouendus videbitur interim per visitatores vel in capitulo præsidentes ab administratione suspenso, administrator idoneus monasterio deputetur. Illorum autem excessus, & alia quæ visa fuerint,

 inti-

intimanda capitulo Præſidentes nobis denuntient,per fideles nuntios & prudẽtes,quibus de cõmuni contributione Abbatum iuxta cuiuſlibet facultatem ſufficienter mineſtrentur facultates & expenſæ.

54 ¶ Sequentes autem Viſitatores perquirant, ipſorum Viſitatorum veſtigia diligenter,& eorum negligentias & exceſſus referant ſequenti capitulo generali,vt iuxta culpam publicè debitã pœnam portent. Idem etiam de Abbatibus Præſidentibus generali capitulo obſeruari præcipiantur,hæc formaliter cõtinentur in.d. c. ea quæ de ſtatu monachorum.l.18.l.19.20.& 21.tit.7. p. 1. quæ ideo hic formaliter inſeruntur, eo quòd frequenter Viſitatoribus decretales nõ ſunt in promptu.Multa hodie in Concilio Tridẽtino in iſta materia per te vide præcipue ſeſſ. 25. de regularibus & monialibus : cœterum reditum faciam ad inquiſitionem & examinationem quam ordinarius Viſitator facere debet.

Adden

55 ❡Addédum est quòd ad Visitatorem pertinet examinare ecclesiarum rectores maxime rurales, & parrochiales, & quibus cura animarum incumbit, de celebratione missarum de Baptismo iniungendo, si Ecclesia est Baptismalis. Itē de Pœnitentia, de extrema vntione, qualiter dicatur diuinum officium, & de similibus.

56 ❡Si Visitator in venerit tales bene viuere & officia legitime exercere, gratias Deo optimo max. agat, vt dicit Hostieś. in Sum. tit. de offic. ordi. §. quid pertinet ad officium suum. verb. Visitabit autem Episcopus, & in. c. placuit. 10. q. 1. ibi Deo gratias agant. Si autem minime, docere debet ignaros, virtus namq; laudata crescit, & ibunt de virtute in virtutem teste Daui. psal. 83. veluti per gradus, quoniā virtus quibusdam gradibus augetur. c. cum sanctam de pœnitent. distin. 2. virtutes suscipientes per consuetudinē perficiuntur Aristotil. lib. 2. AEtichorū. c. 1. progredientur de fortitudine in fortitu-

dinem: ambulabunt imo peruolabunt viam mandatorum Dei. Psalm. 118. volabunt & non deficient, Esaias. c. 14. iuxta illud nescit labi virtus quæ augetur possessione & exercitatione, ait Aristot. vbi sup. c. 2. in fin.

57 ¶Si vero aliquod sinistrum de aliquo ex clericis audiat, eos instruat, nec debet res incognitas illis imputare. cap. si quid vero. 86. dist. c. licet Heli. de simon.

58 ¶Quia facilis est qui de facili credit. c. incunctis. 11. q. 3. l. sicut. C. de fide. instrum. Neq; debet esse nimis credulus, vt traditur per Bart. & Angel. l. 1. §. fecisse. ff de eo per quem fact. erit.

59 ¶Credulitas enim quæ causatur ab eo quod quis aleuibus, & forte paucis audiuit dānabilis est, & facilis & lenis, ac temeraria dicitur. notat glos. 2. in. c. inquisitione de sentēt. excōmunicat. sed debet esse probabilis quæ ex veris signis habeatur, & per quæ signa & per quos grados quis ad probabilem credulitatem inducatur late per Marian. Socin. in repet,

cap.

cap.fin. de iure iuran.in.3. prim. articul. & dicit Cicer.1.offic.ab his, qui iudicaturi sunt, fugiendum est, ne incognita pro cognitis habeant, hisq; temere assentiant.

60 ¶Et Prælatus potius delectatur opinione bonæ famæ circa subditos, quam eorum infamia. cap. licet de accusat. Nam præstãtius est priuilegium bonæ famæ, quã male opiniones, arg. text.in. c. cũ in iuuentute de purgatione canonic. In tãtũ Prælati in hoc debẽt esse circunspecti circa famam clericorũ quod dicit Pap.Nicol.quẽ refert grat. c. in scripturis. 96. distint.in scripturis narratur Cõstantinũ Imperatorẽ dixisse, vere si proprijs oculis vidissem Sacerdotem Dei peccantem: chlamidem meam expoliarem, & cooperirem eũ ne ab aliquo videretur. Qua propter si de Domini Sacerdotibus aliquid contigerit vos audire, quod confusionẽ pijs mentibus ingerat, debentes imitari filios pudoratos Noe, qui cooperierunt verecũdiã paternam,

& sic meruerunt benedictione affluenti repleri.

61 ¶Propter quod tenetur Iudex occultũ peccatorem abscondere. Ioan. Neuisan. in sil. nuptial. lib. 3. num. 37. allegat. cap. si peccauerit. 2. q. 1. Nam dũ studes correctioni, parce pudori. Ita refert August. dixisse. Sunt nõnulli Prælati, qui potius ꝑcussores, quam pastores nominãdi sunt vt in Concil. Trident. sess. 13. c. 1. de reformat.

62 ¶Christus Dominus Petro peccatori cõmisit Ecclesiam, vt sua culpa disceret qualiter alijs misereri debuisset.

63 ¶Et sic Bern. ad Eugenium dicit agra ua subditos non ferro, sed verb. Montalu. glos magn. l. 17. tit. 6. lib. 3. for. ll.

64 ¶Ideo rex apum non habet aculeum, quo posit pungere, sicut cæteræ apes pũgunt Guil. Bened. in repet. c. Raynũtius. verb. condidit. 1. n. 58. cũ seq. de testam.

65 ¶Sunt nonnulli Prælati dicentes si aliquis de rectore seu clericis aliquid sciat, dicat mihi, ego nanq; crudeliter & sine

miseri

misericordia púniam,nihil aliud desiderant scire laici.

66 ¶Nam ut in plurimum laici oppido clericis in festi existunt.c.laicos. 2. q. 7. c.clericis.de immunit.Ecclesiarum lib.6

67 ¶Nec concordat bene cithara cum psalterio. c. diuersis, de clericis coniug. imo laicorum accusatio in clericos audiri non debet. cap. sicut.&. c. sequent.de accusatio.

68 ¶Vnde cũ aliquibus de electis bonis prudentibus & honestis atq; fide dignis iure de parrochia inquirere debet.

69 ¶Nec debet passim recipere cartulas quas frequẽter rustici contra suos rectores clanculum offerunt.c.sacerdotibus. 11.quæst.1.

70 ¶Sed si forte Visitatori id quod apositum est in cartula credit probabiliter,debet ab illo quærere,an talis sit de illo excessu infamatus publicè. Et si respõdet, quod non,ei imponat silentium.c.si peccauerit.2.q.1.c.nouit de iuditijs. Si vero dixerit quod sic, quærat qualiter scit si

dicit quod audiuit, quærat à quibus & à quo.

71 ¶Nam propter dicta paucorum non debet dici infamatus. c. inquisitionis, in fin. de accusatio.

72 ¶Quærat etiam à quibus audiuit, vtrum à maleuolis, vel maledicis, vel in colis, vel vilibus quo casu non procederetur contra talem. De materia vide notata in. c. qualiter & quando, de accusat. & ibid. dd.

73 ¶Huiusmodi autem inquisitio quæ fit per Prælatũ visitantem, vocatur præparatoria, & non solennis. Et ideo in ea nulla coactio aut exactio iuramenti fit, quoniam regulariter talis Visitator non habet iurisdictionem in puniẽdo vt in. c. 1. §. sane. de cẽsib. lib. 6. & dicit Rob. Mar. de ord. iudic. 6. p. n. 14. vbi de hoc latissime quod ista inquisitio per Visitatorem de moribus & idoneitate clericorum ex officio facta, solum fit ad correctionẽ, & pœnitentiã imponendam nõ autem ad effectũ puniendi, nec ei est in dicenda

pur-

purgatio. Abb. in. d. cap. qualiter. nu. 29. Nam vanæ voces populi non ſunt audiẽdæ. c. Oſius de electiõne.

74 ¶ Et populus cum male monetur, eſt docendus, non ſequendus. c. docendus. 62. diſt. Bart. in. l. de minore. §. tormenta ff. de quæſtion. Marian. Socin. in. d. c. qualiter & quando artic. 9.

75 ¶ Si autem delicta ſunt notoria Viſitator debet corrigere, in fligendo pœnam debitam pro illis, vt in. d. c. 1. §. ſane ibi notoria.

76 ¶ Quæ autem dicatur pœna debita, debes intelligere de illa, quæ à canone inſtituta eſt, quæ aliquãdo cõmutatur propter aliquas cauſas, tex. eſt iuncta gloſ. in l. hodie, ff. de pœnis. Bart. in. l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de his qui notãtur infamia. Refert. Robert. Mar. Specul. aur. fol. 102. n. 65. p. 4.

77 ¶ Si autem delicta notoria non ſunt, debes attendere, an infamia orta eſt, ſed non tanta per quam non poſsit perueniri ad ſolennem inquiſitionem

aut

aut talis est orta infamia per quam legitime ad solẽnem inquisitionẽ deueniri potest. Primo casu arbitror quod siue sit Episcopus siue Archiepiscopus etiã diœceses suffraganeorum visitans, siue alius quicũq; Ordinarius Visitator quod hũc modum seruare debeat.

78 ¶Si rectorem pœnitus ignarum inueniat, dabit illico adiutorem. Si tamen ignarum non crasse sed leui ignorantia reperiret, ipsum instruet vel sibi mandabit quod ad magistrum accedat, per quem instruatur vt in Concil. Trid. sess. 21. c. 6. de reformat. vbi dicit.

79 ¶Illiterati namq; & imperiti Rectores minus apti sunt sacris officijs & ignorantia.

80 ¶Vt habetur in Concil. Toletano est mater cunctorum errorum maxime Sacerdotibus vitanda, qui docendi officiũ in populo Dei susceperunt. c. ignorãtia. 38. distin. teste Paulo ad Timot. 1. cap. 4. Attẽde lectioni, & exortationi doctrinæ & semper in his per mane.

Aliter

81 ¶Aliter si cœcus cœco ducatum præstet ambo in foueam cadunt. Math.15. Et malum est si offeratis animal cœcum ad immolandum. Cœcum animal offert qui ordinat in doctum, magistrumq; facit, qui vix discipulus esse poterat. c. Sacerdotes. 49.distin.

82 ¶Ita tamen poterit suspendere clericos in capaces & minus idoneos, vt in altari, aut aliquo ordine non ministrent. Concil.Trid.sess.14.c.3.de reform. si autem Rector scit officium suum licet sit ignarus an debeat repelli. Archid.c.placuit.10.q.1.

83 ¶Idcirco in causa habilitatis & in habilitatis appellatio non conceditur. Cõcil.Trid.sess.13.c.1.de reform. ante fin.

84 ¶Quia peccant tales indignos promouentes, & promoti. glos. verb. honorem clem.2.de magist. Cosm. in pragm. Sanct. verb. discipulos. tit. de collationibus. §. item vt de cætero.

85 ¶Et in tantum hoc est verum quod ratione defectus, scientiæ irregulares

luat

ſunt.c.præcepimus.34. diſtin.c. illitera-
tos.36.diſt.

86 ¶Et literis carens ſacris officijs præ-
eſſe non poteſt.

87 ¶Si vero de alijs exceſsibus inueniret infamatum, vocabit eum, & narrabit ſibi quæ de ipſo de lata ſunt,& acriter corriget ſub iungendo aliquam legitimam cauſam, ſibi tunc circa pœnam in fligendam gratiam faciat, cõminando quod diligenter animaduertat, ne aliàs tales exceſſus committat. Quod ſi ſecus fecerit acriter puniet,& oſtendat ei quandã benignitatem, quæ potiſsimũ in correctione adhibenda eſt.

88 ¶Cum correctio ad actum exteriorem charitatis & iuſtitiæ pertineat, ſecundum ea quæ late traduntur per do-ct. in. capit. nouit de iuditijs, & iuxta illud Iacob. Apoſtol. capit. 5. dicentis qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ ſaluabit animam eius à morte. Tradit Bernard. ſuper Cantic. ſermo. 64. & Anſelmus ſuper Epiſto-
las

las ait ob hoc enim ſtudere debemus vt eos ad pœnitentiam conuertamus. Caſtro de iuſta. hæreticorum punitio. lib.1.c.18.in princ.col.2.

89 ¶ Et aduertat Viſitator qualiter faciat reprehenſionem, ne fiat publice. Nam ſi vituperet publice clericum aut eum improperando, diceret, fac meliorem, vitam, quam antea feciſti, tunc remanet infamis.l. interlocutio. C.ex quibus cauſ. infamia irrogatur Azo. in ſumm.eod.tit.num.3.l.2.tit.6.p.7. ibi dixeſſe publicamente a alguno que fizieſſe mejor vida de la que fazia, non juzgãdo mas caſtigandolo.

90 ¶ Specialis inquiſitio eſt per quam ſpecialiter de certis perſonis & criminibus inquiritur, & hæc fieri non debet, niſi præcedat infamia, quæ vicem accuſatoris obtinet.d. c. qualiter & quando de accuſat.

91 ¶ Sed in crimine hæreſis inquiri poteſt propter ſolam ſuſpitionem, et ſi diffamatio non præcedat vt aſſerit Ponzinibius

zinibius tractatu.de lamijs.n.88.quẽ refert & sequitur Iacobus septimacensis de catholicis instit.c.43.n.5.

92 ¶Si autem infamia talis orta est per quam legitime ad solẽnem inquisitionẽ perueniri possit,& debeat, specculator. tit.de inquisitione.§.Viso.n.38.si Visitator sit Archiepiscopus, vel alius qui visitet subditos mediatos, & non immediatos ordinarij immediatos ipsorum infirmatorum vt super his solẽniter inquirãt denuntiabit, si viderit expedire, tex. in d.c.1.§.sane de censib. lib.6.

93 ¶Si vero talis visitatus sit subditus immediatus Visitatoris quo ad correctionem,&pœnam imponendam,Specul.vbi supra.n.23. dicit quod tunc Visitator eum ad se vocabit dicẽs ei, amice Deus omnipotens,vt nos à præcipitandæ sententiæ prolatione compesceret, cũ omnia nuda & aperta sint oculis eius, mala tamen Sodomæ noluit audita iudicare, nisi prius manifeste cognosceret,quæ dicebantur: Vnde ait Genes. 18. descendã,

ſcilicet mittendo angelos meos & vide bo vtrum clamorem qui venit ad me opere compleuerint, an non vt ſciam ſcilicet tãquam iudex. c. Deus omnipotẽs, 2.q.1. Cum igitur omnis Chriſti actio noſtra ſit inſtructio vt.c. exemplum. 12.q.1. c. Significaſti de electíon. ipſum exemplum quantum adeſt poſsibilitas intẽdo imitari. Licet ergo multa ſiniſtra de te plúries, & apluribus mihi ſint à fidedignis & idoneis nuntiata, quæ vergente conſcientia vlterius nequeo diſsimulare, in ea tamen diuino ductus exemplo, non ad plenum credo. Nec me mouent ad condenandum, niſi de ipſis prius mihi probatione conſtiterit luculẽta. Nam & ſi ille villicus de quo in euangelio legitur fuiſſet apud Dominum infamatus, quaſi diſsipaſſet bona eius, audiuit tamẽ à Domino, quid hoc audio de te, redde rationẽ villicationis tuæ iam enim hoc probato, non poteris villicare Lucæ. 16. hæc omnia probantur in.d.c. Deus omnipotens. 2.q.1. & in.d.c. qualiter & quã-

do de accusationib.&c.1.de postul. præ lat.c.si quid verò.86.dist.c.licet Heli.de simon.c.fin.de collusio.de tegẽda. Et id circo super his volo inquirere veritatẽ, & sic solẽnem faciat inquisitionem, & aduerte vt per Spec.vbi supra.

94 ¶Quod si Visitator probaret aliqua super quibus nõ est infamatus, nõ esset propterea puniendus,allegat Tanc.idẽ dicendum si testes dicant de occultis, tunc non puniuntur rei vt.glos.penul.c. qualiter & quando el.1. de accusatio.

95 ¶Et in istá inquisitione quæ fit ad corrigendum & puniendum exigit inquisitor iuramentũ glos.verb.coactione.§.fanc in.d.c.1.de censib.lib.6.Et sic ex prædictis patet late expeditum primum mẽbrum de Visitatione clericorũ & personarũ ecclesiasticarũ,&locorũ eorũdem. Expedita ergo examinatione & diligẽti inquisitione clericorũ&laicorũ ecclesiasticorũ quã Visitator prima die sui aduẽtus ꝗ sero faciẽda,Debet Visitator populi visitationẽ facere quã sic facere debet.

Sequen

96 ¶Sequenti enim die de mane populo vocato prædicabit verbum Dei dicendo fidem,& articulos fidei et vitia mortalia deteſtando tam in temporalibus quam in ſpiritualibus propter maximũ illorum periculum,& ſic merito illa fugiant,& ab illis abſtineant. Et quod quiſq; fieri nollet, non faciat alteri: Et quod reſurrectionem ſpectent, & quod diem iudicij timeant. Et vt ſe continue in bonis operibus exerceant. cap. placuit. 10. quæſt. 1. Domin. c. 1. §. deniq;. num. 5. lib. 6. de cenſib. Et eſſet vtilius ſi expedita de ſero clericorum viſitatione ſuper eſſet tempus, quo inquireret, quæ in populo eſſent reformanda & corrigenda, ſin autem de ſero facere non poſſet ſequenti die ſummo mane illud adimpleat.

97 ¶ Propoſito enim verbo Dei vt ſupra diximus Prælatus viſitans à clericis etiam laicis honeſtis bonæ famæ catholicis, & Dei timoroſis quos poterit ad id vocatis inquirere debet de vita &

conuerſatione & moribus laicorum.
98 ¶Negari non poteſt quim iniq; gerat officium viſitandi qui volens facere inquiſitionem contra aliquem velit inſtrui ab inimicis ſuſpectis, aut inquiſito odioſis vt notat Dialog.relat.ca.59.p.3. n.16.allegat.l.4.titul.15.lib.2.ord. in fin. Idem dicendum ſi inquiritur tantum de improbe geſtis,nam debet etiã fieri de bene geſtis allegat.l. 57.§. 61. in pragm. & in.c. 4.iudicum reſidentie in dictis regijs pragmati. Veritatem enim tenẽtur inueſtigare,& vndecũq; eruere. allegat. l.2.vbi gloſ.et Bart.C.de Edendo.Etiam partibus inuictis,in criminalibus allegat gloſ.in authent.de tabellio,in princip,& in l.3.§.ſi tibi.ff.de conditi.ob turpẽ cauſa.l.2. C.de abolition. Ne ipſe faciat litẽ ſuam Amod.de Caſtello de ſyndicat. n. 157.Vtrum diligenter & congruis & debitis horis & diebus veniat ad Eccleſiam & diuinis officijs inter ſint.c.Ioannes de homicid.Concil.Trident.ſeſſ.25.c.in ſuper hertatur de delectu ciborum.

Et an

99 ❡Et an semel confiteantur in anno, & eucharistiam sumant in paschate. c. omnis, de pœnitent. & remis. c. & si non &. c. frequentius de consecratio. dist. 2. Nam Fel. in Rubric. de hæreticis & in. c. ad abolendã. n. 2. eod. tit. Carrerius. tractat. de hæret. n. 37. dicunt q̃ non sumes eucharistiam per annũ præsumitur hæreticus. Qui vero negauerit omnes fideles in ætate discretionis constitutos teneri singulis annis ad cõmunicandum anathema sit. Concil. Trid. sess. 13. c. 9.

100 ❡Et debet monere populum vt frequenter ad suas parrochias, saltem diebus Dominicis & maioribus festis accedant. Concil. Trid. sess. 22. c. de obseruandis & euitandis in celebr. missæ. in fin. de quo per glos. in clem. de excessibus prælatorum. Vbi Card. Zab. num. 5. Ioa. de Imol. n. 7.

101 ❡Ista monitio vt parrochiani intersint diuinis debet esse trina vt per Ferdi. Paez in rep. c. missas de consecr. dist. 1. n. 134. cum seq.

02 ¶ Parrochiani etenim tenentur in festiuitatibus præcipuis anni, scilicet in pascháte Natalis Domini AEpiphania, Ascensione Domini, Pentecostes & alijs relatis in c. si quis etiam de Consecratione dist. 1. adesse diuinis in parrochia. Firmat Turrecremat. c. missas de Consecrat. distin. ead. n. 4. Refert & sequitur idem Ferdin. Paez vbi sup.

103 ¶ Et vtrum sciant, aliquos esse coniunctos coniunctione matrimonij incestuosa. c. consanguineorum. 3. q. 4. hodie tales si scienter contraxerunt sunt excommunicati ipso iure, clem. eos, de consf. & affinitate. Et tale matrimonium non valet. cap. non debet de Consanguin. & affinit. Nauar. in manual. conf. cap. 22. num. 41. & careat spe dispensationis consequendæ. Consil. Trident. sess. 24. cap. 5 de reformat. matrimon. qui à visitatore sunt denuntiandi publicandi & euitandi Frias in tract. visita. cap. 26. col. 1. de los desposados, o casados en grado prohibido.

Et vtrum

104 ¶Et vtrum sint aliqui oculta conuenticula celebrantes.c.1.cum ex in iuncto. de hæretic. l. conuenticula. C. de Episcop.& cleric.

105 ¶Item alij qui nouum ordinẽ aut religionem inuenerũt,vel assummunt habitum nouæ religionis.capit.fin. de religiosis. domibus,cap.1. eod.tit.lib.6.

106 ¶Item inquirat Prælatus si sint ibi aliqui viri scelerati, aut adulteri. cap. 1.de officio.ordin.

107 ¶Item vtrum sint ibi blasphemi. cap. 2.de maledicis, veluti escupir hazia el cielo con saña,o herir las paredes de la yglesia.l.5.tit.28.p.7.reniego de la fe,reniego de la chrisma que recebi, pese a Dios, por vida de Dios,reniego de Dios no à poder en Dios, & multis alijs blasphemijs Couar.in cap.quamuis pactum de pactis.lib.6.p.1.relect.§.7.n.9. Et de istis vituperijs aut cõuicijs in diminutione honoris diuini,vel in cõtumeliã creatoris dictis,& maxime quando ad inquisitores hæreticorũ spectet vide Castro,

& Simanc.de catholic.instit.c.8. Sot. de iustit.& iur.lib.8.q.2.arti.3.

108 ¶Si blasphemus fuerit absolutus sacramentaliter, non liberatur à pœnis iudicialibus, nam absolutus sacramentalis nullo modo excusat à pœna iudiciali. c. de his.de accusatio. Nam iste non solũ peccat in Deum, sed & in totam rem publicam, quidquid dicat Philippus.decius consil.137.& alij Doctores.

109 ¶Item quærat an sit discordia inter aliquos homines.c.1.de tregua.& pac. & c.placuit.qui tex.mirabilis est. Secũdum Panormi.c.fin. nu. 2. de maior. & obed. Idem in.c.cum pridem.de pact.n.6. Vbi dicit quod si partes diu litigassent, hoc casu potest iudex eos compellere ad cõcordiam atq; transactionem, & dicit cõmunem opinionem Anton. de Padill.in rubric.de transacti.num.14.tex.c.præcipimus.90, distin.

110 ¶Item si sunt aliqui exercentes vsuras seu baraterias prauas.c.quicumq;.14.q.4 c.quoniã de vsuris nam vsura prohibita est

est iure naturali & diuino, ostēdit Coua. lib.3.var.c.1.n.5..
111 ¶Item quærat an aliqui committāt sacrilegium. Bern. diaz.de luc. prax. criminali.cap.81.
112 ¶Item quærat an feriæ solēnes seruentur.c.fin.de ferijs.
113 ¶Item moneat vt soluantur decimæ & primitiæ de decim.per totum.
114 ¶Item an sint aliqui cōiugati habitantes sub eodem tecto ante benedictionē sacerdotalem in templo suscipiendam, quibus coram notario præceptum facient vt intra tempus breue benedictionem nuptialem recipiant sub pœna excōmunicationis.c.sacro de sentent. excōmuni.c.Cum sit medecinalis.eod.tit. lib.6.nam vt dicit Augustin.lib.4. suarū, confessio,& trahitur.27.q.2. c. institutū est per totum, institutum est vt sponsæ iam. Factæ non statim tradantur, ne vilē habeat maritus datam, quam suspirauit sponsus dilatam,& quod ante matrimonij consumationem teneantur benedi-

ctionem ecclesiæ suscipere, patet in decretis. 30. q. 5 per totum. Concil. Triden. sess. 24. c. 1. de reformatione matrimonij, ibi sancta synodus hortatur, vt cõiuges ante benedictionem sacerdotalem, in templo suscipiendam, in eadẽ domo non cohabitent.

115 ¶ Chrisostomus super Mattheum, hom. 4. dicit hunc morem seruabat antiquitas, quod sponsæ in sponsorum domibus haberentur, refert Gregor. Lopez. glos. verb. del huerfano, l. 19. tit. 16. p. 6.

116 ¶ Item quærat an aliqui coniuges sua voluntate separentur, nam debet eos compellere, vt in eadem domo & lecto cohabitent sub pœna excommunicationis in præsentia notarij, qui si noluerint procedat vsq; ad inuocationem brachij secularis per incarcerationem, vide Fria. in tract. de visitatione, col. 2. in pr.

117 ¶ Item quærat an in parrochia sint concubinarij publici. Debet præcipere eis vt separẽtur præsente notario aliter

excõmunicentur vt in Conc. Trid. sess. 24.c.8.de refor. matrimonij, vbi dicitur quod ter fiat admonitio etiã ex efficio.

118 ¶Potest etiam iudex ecclesiasticus cõpellere adulterum vt abiuret adulterã seu concubinam, Abb.in c.cum haberet de eo qui duxit in matrim. quam poluit per adult.num.2.Nec debet postea eos absoluere absq; abiuratione de non amplius redeundo. Abb.in, c. intelleximus de adulter.

119 ¶Licet ista abiuratio nõ habeat locum in clericis.c.clericos de Cohabitat. clerico.& mulier.

120 ¶Et aduertat Visitator qualiter procedit cõtra aliquã concubinã cõiugatã, cõtra quã procedat cũ cautela nam si maritus sciret vxorẽ suã accusatã esse de concubinatu, forte occidere eã, vel amasiũ, & iudex procedat secreto modo, ne causa cõdẽnationis exprimat in sentẽtia. Vide Calagurritanũ Episc.ĩ sua praxi.canonic.c.79.quẽ sequitur Petrus nuñez de Auẽd.de exequend.mand.c.26.p.2. n.8.

Item

121 ¶Item Visitator aduertat vt obstetrices compareant, & ab eis quærat qualiter officium perfecte faciant, debent namq; scire baptismi formam.

122 ¶Nam minister baptismi est quilibet viator vt dicit Aureol.dist.5.q.1. quē refert & sequitur.Angel.in sum.verb.Baptismus.5.Quod intellige tempore necessitatis.c.in necessitate &.c. constat.de consecration.dist.4.c.neq;.1.q.1.& dicit tex.in.c.mulier de consecrat.distin.4.

123 ¶Mulier quamuis docta & sancta non præsumat aliquos baptizare nisi necessitate cogente.in obstetricibus requiritur & experiētia & sciētia,& habetur Exod. c.1.ibi nō sunt hebreæ sicut Egijptiæ mulieres, ipsæ enim obstetricandi habent scientiam,Greg.lopez.glos.verb.mugeres.l.17.tit.6.p.6.Vbi dicit quod confert vt ad protomedicos regni,istarum sicut & medicorum examinatio cōpetat allegat.l.1.vers. sed obstetrices. ff. de varijs & extra ordinar.cognition.l. item si obstetrices.ff.ad legem.Aquil.Quæ si igno

rant

rant formam baptiſmi peccant mortaliter Palud.in. 4. diſt.5.q.2.& Anton.3. p. tit.14.c.13.ſequitur Naua.in man.confeſ. cap.22.n.7, Hodie obſtetrices non examinantur, Alonſo de Azeuedo in repertor.de todas las pragm. capit. de Cort. lib.5.tit.15.§.3.l.1.

124 ¶Item quærat an ſit aliquis vel aliqua mulier ſuperſtitioſa quæ carminat in firmos aut pueros, ſi nihil ſuperſtitioſum dicit, aut facit. Sed tantum vtitur licitis precibus, ſicut per paſsionem &crucem & ſimilia non eſt peccatum mortale, ſed non debent conſuli niſi diſcretis perſonis vel religioſis, quia communiter iſtæ mulieres ſuperſtitiones in miſcent. Angel.in ſumm.verb.ſuperſtitio.n. 9. Nau. in man.c.11. n.36. S. Thom.2.2.q. 96. ad quartum, gloſ.fin.l.fin.tit.23.p.7. Vbi dicit quod licet per preces ſacrorum verborum procurare ſalutem, vel alia vtilia dummodo habeatur ſolum reſpectus ad ſacra & ad virtutem diuinam. Enſalmadores non videntur prohibiti, nam.l.ſeu pragm.

pragm.88.regni, dicit quod examinentur, in compilat. Dida. Perez. hodie autẽ non examinantur, petic.124. cortes de Madrid, anno de 63. ergo si examinãtur non videntur prohibiti.

125 ¶Item quærat an sint sortilegi, & diuinatores, & malefici, & venefici, quos debet deshonestare, vt puta mitrando, vel ponendo ad scalam cũ vituperio, & eos de dioecesi eijcere, tex. in, c. Episcopi. 26. q. 5. Abb. in. c. 1. de sortilegijs. n. 2. allegat. Abil. in, c. 53. prætorũ verb. castiguelos. n. 3. vbi dicit quod ipse fecit eos verberari cum mitris.

126 ¶Item debet inquirere an pauperes sint, & orphani, & aliæ personæ miserabiles veluti viduæ in aliqua necessitate cõstitutæ vt subueniantur. c. est probanda, c. non satis. 86. distin. c. quoniam, c. apostolicis. 16. quæst. 1.

127 ¶Item audire debet omnes causas & querelas ad forũ suum pertinentes, spectantes de iure ad forum ecclesiasticum cap. intercetera, cap. conquærente de officio

officio iud.ordin.c.cum Episcopus eod. tit.lib. 6.

128 ¶Item si aliqua delicta notoria inuenerit,quæ ad ecclesiasticam cognitionē dumtaxat pertineant, idem erit dicendum si delicta sunt mixti fori,& qualiter cognoscantur. Crimina esse mixti fori, declarant doctores in.cap. cum sit generale,de for.cōpeten.& per Marian. Soc. ibid.num.26.

129 ¶Si autem sunt delicta fori secularis dumtaxat,arbitror, quod ecclesiasticus nō poterit de se impedire, quamuis sint notoria. Quoniam de talibus nec mediatam nec immediatā iurisdictionem habet.

130 ¶ Pro complemento quæro an laici posint visitari per ecclesiasticum iudicem,l.4.tit.22.p.1.ibi, puede visitar los Obispos e Perlados de su prouincia, e los cabildos delas yglesias cathedrales, e las yglesias e los pueblos de ellas, e los monasterios e yglesias, e los cabildos cō uentuales, y todas las otras yglesias e lugares

lugares religiosos que son fechos à seruicio de Dios, e los clerigos e los legos. Istam quæstionem tangit. Dom in. in .c. Romana. de censibus. lib. 6. nu. 7. Grego. lopez. glos. 3. in. d. l. 4. vbi dicit aduerte tamen quia. Ioan. Andr. & post eum Cardin. videntur velle quòd per prælatos ecclesiasticos non debeant visitari nisi loca ecclesiastica, & familiæ ecclesiasticæ: vnde infert, quod cum mercenarij & similes qui habitant cum personis ecclesiasticis non censeantur de familia ecclesiarum capit. per exemptionem, & c. pen. de priuileg. lib. 6. merito non debent visitari: ergo longe minus populi, & puri laici. Pro quo & facit, quia si aliud diceremus, sequeretur, quòd prælati ecclesiastici iurisdictionem in laicos vsurpare viderentur, quod fieri non debet. c. nouit. de iudicijs. c. quoniam. dist. 10. c. cum aduerum. 96. distin. Vnde dicit Ioan. Andreas vbi supra, post Frãciscum Vercelle. quod tex. dicti. c. 1. de censib. lib. 6. permittens in hoc visitationem laicorum

corũ, debet intelligi respectu matrimo niorum, & criminum ecclesiasticorum, pro quibus corrigendis poterit visitando etiam contra laicos inquirere, non alias. Idem Frias. tractatu de visitat. c. 16. Ioan. vero de Imola quẽ refert Domin. ibi, & Marianus Socin. in tractat. de visitatione, col. 4. dicit. Quòd de omni crimine poterit visitare cum istud fiat extra iudicialiter per modum fori pœnitẽtialis, quod Dominicus ibi admittit, dũmodo visitans non procedat ad finem pœnæ imponendæ, & allegat. c. placuit. 10. q. 1. & sic videtur quod possit procedere ad finem pœnitenciæ & correctionis, non vt aliqua pœna imponatur. Et licet delicta laicorum sint notoria, si illa non sunt ecclesiastici & mixti fori, sed fori dumtaxat secularis, non poterit se Visitator impedire, cum ad superiorem secularem iudicem non ad ipsum pertineat, supplere negligentiam iudicis secularis. Iudex ecclesiasticus vero dicit glo. de pacific. possessoribus. §. ordinarij in

 pragm.

pragm.Sanct.col.2.in fin.quòd in materia peccati procedit contra omnes tam clericos quam seculares,& legitur & notatur in.c.nouit de iudicijs.&.c.1.de cõuersion.coniungat.

131 ¶Quamuis enim Archiepiscopus visitans possit notoria delicta clericorũ corrigere:tamen hoc potest ex eo, quia super illis potest notari ordinariorum negligentia,quam Archiepiscopus potest & tenetur suplere,vt dicit.tex.in.d.c.1.§ sane.lib. 6. & dicit Marian. Socin.in.d. tract.de visitat.lib.10.

132 ¶Quod non cõtingit in terminis prædictis, eo quod ab superiorem secularẽ pertinet, suplere negligentiam secularis inferioris,& non ad ecclesiasticum si modo superiorem secularem recognoscit.Secus si non recognoscat, secũdum ea quæ late diximus in. c. licet de foro competent. Eo autem casu quo superiorem ecclesiasticum cognoscit, qui illius inferioris negligentiam suplere potest. Idem arbitror,quod debeat denuntiare

nuntiare tam ordinario quam superiori.

133 Sed quomodo hoc faciet, cum possset exinde sequi mors aut membri mutilatio,& sic talis incideret in irregularitatem.dist.50.c.clericorum,&.c.sicut dignum,&. c. penult.de homicidio,& dixit in.cap.ad audientiam de homicid.in.7. princ.quod talis denũtiatio fiat sub protestatione de qua in.c.2.de homicid. lib. 6.Si vero solum de talibus delictis laboret infamia, si sint delicta dumtaxat ad forum ecclesiasticum pertinẽtia,illa denuntiabit prælato ordinario vt per eam contra tales infamatos inquirat.Si vero sunt delicta mixti fori,tunc si tales infamati sunt sibi immediate subiecti, quia forte est Episcopus qui alienam visitat diœcesim vel similia,tunc prælatus ordinarijs locorũ vt super his solẽniter inquirat,denunciabit,si viderit expedire. Sed vtrũ denunciabit etiã seculari potestati, dicendum est vt sup.& idem faciet,si aliquem reperiret infamatum, solum

de crimine temporali seu seculari. Si vero reperiret aliquem infamatum, sed infamia non est tanta quod possit ex ea fieri solẽnis inquisitio, tum serua formam quam dedimus de clericis.

134 ¶Facta autem huiusmodi inquisitione & examinatione, faciliter poterit intelligere quæ sint quæ prædicanda ad populum, reprehendere, corrigere, & reformare debeat. Si vero quisquam aliquam denuntiationem fecerit quem ordinem seruabit.

135 ¶Attende prius quod vt dicit Hostieñ. Denuntiatio est criminis alicuius apud iudicem sine inscriptione legitime facta delatio, ad pœnitentiam per agendã vel aliam pœnam legitimam imponendam, vel etiam ad vtrumq;. Et de ista denuntiatione qualiter & a quo fieri possit vide Spec. de denuntiatione.

136 ¶Per viam denuntiationis igitur ad iudicium peruenitur. Robert. Marant. in Specul. de denunt. num. 1. quam sic concipies.

En tal

¶ *En tal yglesia de la ciudad de Seuilla à tres dias del mes de Febrero de 1578 años en presencia de mi. N. Notario Apostolico y de la santa visitacion ante el muy magnifico y reuerendo señor. N. Visitador general &c. Parecio presente. N. vezino de la dicha ciudad de Seuilla: y dixo que por descargo de su consciencia, y con zelo de aprouechar à la salud espiritual de su proximo, y por no caer en las censuras y descomunion por el dicho señor Visitador fulminadas, el denunciaua y denuncio à su merced en como. N. clerigo beneficiado de la yglesia de. N. de la dicha ciudad, era persona que biuia muy dissolutamente en mucho escãdalo de su vezindad, y que allende de ser gran jugador de dados tablas y naypes, segun que este deponiente le auia visto publicamente jugar muchas vezes en casa de. N. vezino de la dicha ciudad en especial el viernes que se contarõ veynte y dos dias de Enero, y sabado y domingo siguiente del dicho mes, y otras muchas vezes en tablero publico, dinero seco, y que allende de lo dicho estaua en fama publica de ser amancebado con. N.*

muger soltera, vezina asimesmo de la dicha ciudad la qual el dicho Beneficiado tenia en su casa à pan y manteles como marido y muger, y que este deponiente lo sabe, porque los ha visto estar juntos en la dicha casa y. N. vezina dela dicha ciudad auia dicho à este deponiente, que en tal dia los auia visto estar solos y juntos en vna cama. &c. y que desto y de otras cosas mas feas y mal sonantes perpetradas por el dicho Beneficiado, podra ser informado el señor Visitador de fulano, y fulana, y firmolo de su nombre. Por el consiguiente vernà otro testigo è dira lo mesmo.

137 ¶ Si tale delictum fuerit probatum per denuntiationem debet Visitator vocare denunciatum, qui si fuerit contumax nõ comparẽdo, procedit contra eum vt in c. Veritatis de dolo & contumac. tunc Fiscalis accusat suam contumaciam, & excommunicatur qui si etiam perseuerauerit, & obduratus fuerit procedit Visitator vsq; ad inuocationem Brachij secularis, vt in. capit. perniciosam. & cap. quoniam

quoniam de offic. ordinar. c. principes cum alijs.23.quæst.5.

138 ¶Si vero denunciatus vocatus comparet, poterit petere dicta & nomina testium.l.12.titul.20.lib.4.fori. cap. qualiter & quando el.2.de accusation. vbi dicitur quod exceptiones & replicationes legitimæ denunciati sunt admittendæ. Nam non est consuetudo romanis quemquam damnare priusquam is, qui accusatur præsentes habeat accusatores, locumq; defendendi accipiat ad abluenda crimina quæ ei obijciunt. Etcæter. actuum Apostol. capit. 25. in medio.

139 ¶Y dize Frias en el dicho tractad. de Visitat.capit. 25. & vice versa de su defension y respuesta, mandara dar traslado al Fiscal fasta que concluyan y sean admitidos a la prouança con cierto termino. Y presentados los interrogatorios de entrambas partes: y por el Iuez admitidos: saluo iure

M 4 imper-

impertinentium, & non admittendorũ. Hecha la prouança y mandada hazer la publicacion de testigos con cierto termino e interualo, en el qual recebidas las excepciones legitimas, y defensiones. Concluydo el processo, visto y con diligencia examinado, ordenada la sentencia, pedida e citadas las partes ad vltimum, pronunciarla ha el juez pro tribunali sedẽdo, la qual, o cõsentida o siendo justa, friuolamente appela y por juez admitida, mandara al appelante, que dẽtro de cierto termino competẽte se presente con ella ante judicem ad quẽ &c. Verdad sea que en las visitaciones y reformaciones hechas en los Monasterios y personas regulares aunque en algo se aya de guardar este estilo y orden judiciario, pero no ad vnguem vt in.d.c.qualiter & quando &.c.olim.de Accusationib.

140 ¶Si autem Visitator viderit quod denuntiatus cognoscit delictum suum, pensata qualitate personæ & consideratis

omni

omnibus circunstantijs criminis seu delicti, tunc in libro & in presentia notarij imponat ei pœnitentiam salutarē prout saluti eius viderit expedire. c. Deus qui ecclesiam de pœnitent. & remission. c. hoc sit. 26. q. 7.

141 ¶Et talis pœnitens debet agere multa contraria, sicut & Zacheus fecit qui festinans descendit. Ideo meruit, vt Christus in domo sua maneret luc. 19.

142 ¶Tunc Visitator videns pœnitentiā denūtiati qui curatur cōtrarijs. c. si quis de pœnitent. dist. 2. Conuocabit amicos & vicinos dicens, congratulamini mihi: quia inueni ouem meam quam perdideram. Luc. 15.

143 ¶Emendanda enim est iniquitas pietate paterna. l. si mater. C. de in offic. testamento.

144 ¶Nam paternus affectus omnem vincit affectū. l. vltimum. in princ. C. de curator. furios.

145 ¶Cuius expensis debeat fieri inquisitio dic ~ debet fieri expensis fisci secun

 dum

dum Andre.de Isernia in const. iustitiarij,la. 3.
146 ¶Si autem inquisitio fuerit inepta,an validetur per cõfesſionem inquisiti. Robert.Maran.in Specul.de ordin. iudiciorum.p.6.n.fin.vbi tenet cum Angel. dicens tutius esse quod inquisitus absoluatur,& denuo postea apte inquiratur.
147 ¶Potest etiam Archiepiscopus visitans prouintiam debita pœna punire,optimus tex.in.c.1.de pœnis.lib.6.Ita intelligo quod Hostiens.tradit in sum.tit. de officio ordin.§.quid pertinet ad officiũ, verb.visitabit autem Episcopus.colũ. 4. ante fin.vbi dicit,quod si viderit aliquos à mouendos ipsos debet à mouere.c.dilectus filius el.1.de rescriptis,& quod ibi tradunt doct.Si enim crimen à motione seu priuatione dignum, non esset notorium,sed sola laboraret infamia,seruãda sunt quæ sup.dixi.
148 ¶Quid autem dicendum si iudici est dubiũ,an crimina sint notoria , qualiter debet procedere dicit Inno. quẽ refert.
Domin.

denuntiationem Archiepiſcopi vel ſimilis tenebitur Epiſcopus inquirere.c.auditum.c.omnibus.2.q.4. Et ſi Epiſcopus nolet inquirere, poterit tunc Archiepiſcopus eius negligentiam ſuplere. arg. c. cum ſimus&.c.ſeq.9.q.3.Alij dicũt quod propter eius negligentiam hæc cognitio ad Archiepiſcopum nõ deuoluitur: quia in canonibus non eſt hoc expreſſũ. Et nemo poteſt plus iuris ſibi vendicare, quàm ei per canones ſit conceſſum.c. duo ſimul.de offic.ordin.c. conquæſtus. 9.q.3.c.quia cognouimus. 10.q.3. de quo per gloſ.ante pen.verb.ſubditis in.c.1.de ſuplenda neglig.præl.lib.6. Nec obſtat ſi dicatur quod ſecundum hoc, crimina remanebunt impunita.c.vt famæ de ſententia excommunic.l.ita vulneratus, in fin.ff.ad leg.aquil.l.licitatio.§.quod illicite.ff.de publican.

152 ¶Reſpõdeo quòd Archiepiſcopus cõpellat Epiſcopum, quod inquirat, & puniat, Quod poteſt ratione pacti negligẽtiæ.C.quondã.54.diſt.c. de his.12.diſt.

Quam

denuntiationem Archiepiſcopi vel ſimilis tenebitur Epiſcopus inquirere.c.auditum.c. omnibus.2.q.4. Et ſi Epiſcopus nolet inquirere, poterit tunc Archiepiſcopus eius negligentiam ſuplere. arg. c. cum ſimus&c.c.ſeq.9.q.3.Alij dicũt quod propter eius negligentiam hæc cognitio ad Archiepiſcopum nõ deuoluitur: quia in canonibus non eſt hoc expreſsũ. Et nemo poteſt plus iuris ſibi vendicare, quàm ei per canones ſit conceſſum.c. duo ſimul.de offic.ordin.c. conquæſtus. 9.q.3.c.quia cognouimus. 10.q.3. de quo per gloſ.ante pen.verb.ſubditis in.c.1.de ſuplenda neglig.prælat.lib.6. Nec obſtat ſi dicatur quod ſecundum hoc, crimina remanebunt impunita.c.vt famæ.de ſententia excommunic.l.ita vulneratus, in fin.ff.ad leg.aquil.l.licitatio.§.quod illicite.ff.de publican.

152 ¶Reſpõdeo quòd Archiepiſcopus cõpellat Epiſcopum, quòd inquirat, & puniat. Quòd poteſt ratione pacti negligẽtiæ.C.querũdã.4.diſt.c. de his.12.diſt.

Quam

153 ¶Quamuis autem Archiepiſcopus vi ſitans prouinciam non poſsit exercere iuriſdictionem fori contencioſi, niſi puniendo crimina notoria. Vt dictum eſt, vel propter impedientem viſitationem, gloſ. Greg. Lopez. Scholio. Iuez ordinario in fin. l. 10. tit. 5. p. 1.

154 ¶Tamen poteſt Archiepiſcopus confeſsionem ſubditorum ſuffraganeorum audire, ac abſoluere confitentes, & ipſis pœnitentias iniungere ſalutares, vt tex. in. c. fin. de cenſib. lib. 6. Item poterit dare Archiepiſcopus literas indulgentiarum. c. noſtro de pœnitēt & remiſs. gloſ. pen. in. d. c. fin. de cenſib.

155 ¶Sed quamuis hoc poſsit, non tamen poteſt ordinare tales, vt notatur in. c. cũ nullus, de temporibus ordinat. lib. 6. ſecũ dum Ioan. And. in. d. c. fin. de cenſib. Et dicit Lapus. Abb. quod etiam in talibus non poteſt dare literas cõmendatitias ad ordines. Sed an Archiepiſcopus poſſit cum talibus diſpenſare, traditur in. c. ad extirpandas de filijs præsbiter.

Pro

156 ¶Pro maiori autem declaratione requiritur an Archiepiscopus succedat Episcopo ratione negligentiæ in eo quod facere debeat. Istam quæstionem soluit. Greg. Lopez, scholio la quinta. l. 11. tit. 5. p. 1. allegat. c. cum simus & per illum tex. dicit glos. in. c. pastoralis de offic. ordinar. quam plerique doctores sequuntur. Quod vbicumque Episcopus est negligẽs in eo quod facere debeat, succedit Archiepiscopus, & sic quod negligentia Episcopi deuoluat iurisdictionem ad Archiepiscopum. Et dicit Paul. de Leazar in. cap. 1. de suplend. neglig. prælat. lib. 6. quod vniuersus mundus tenet hoc, & etiam Domin. ibi & multi relati per Abbatem, in. c. si quis contra clericum de foro competenti. Contra quam conclusionẽ ita generalem tenent Cosm. de concubinar. §. quod si glos. verb. illos, colũ. 1. Abb. ibi & in. d. c. pastoralis in princ. col. fin. de officio. ordin. Vbi ipse firmat regulã generalem in cõtrarium, immo quod non succedat Archiepiscopis ratione negligen

gligentiæ regulariter exceptis duobus casibus. Primus in casu cap. ad reprimen dam, de offic. ordin. & allegat infra istã legem ibi el septimo. Secundus casus est in correctione criminum notoriorum vt in cap. Romana. §. notoria de censib. lib. 6. Et cum dictis Abbatis transit Felin. in d. cap. pastoralis, addens quod si à negligentia Episcopi appellaretur ad Archiepiscopum, appellatio operaretur effectum deuolutiuum, quod non operaretur per viam quærelæ aditus ad Archiepiscopum, vide Concil. Triden. Sess. 24. c. 20. in medio. Et pro opinione ista Abbatis contra cõmunem facit dicta. l. Partitarũ ibi los yerros que acaecen, & adde. l. 9. tit. 9. ead. partita. Est tamen aduertendum quod ea quæ ab Archiepiscopis & ordinarijs visitantibus secũdum quod supra diximus sunt seruãda, saluis semper super hoc rationibus & probatiõnibus religiosorũ consuetudinibus & regularibus institutis vt dicit. tex. in. d. c. 1. in fin. de censib. lib. 7.

157 ¶Vnde licet notoria ipsorum religiosorum crimina suo iure possit punire, quia notatur negligentiam Abbatis, vel Episcopi, vt.d.c.1.§.notoria.c. de perso.na.11.q.1.nisi consuetudo esset in cōtrarium.c.accedentibus de excess. prælat. Barthol.in.l.hoc iure.§.ductus aquæ. ff. de aqua quotidiana & estiuali. Quæ consuetudo dat iurisdictionem. c. conquæstus.9.q.3.l.1.&.l.vltima. C. de Emancipat.liberorum. Tamen primo loco non corriget religiosos, quos correctio, & coertio primo loco pertinet ad Abbatem. c.quanto de offic.iudic.ordinarij. secundum.Ioan.Andream.in.d.c.1.prope fin.

158 ¶Nam immediate habent Prælatum proprium loco dei. Abb.in.c. pastoralis. n.6.in fin.de offic.ordin.

159 ¶Monachi & religiosi corrigendi sunt misericorditer, & non passim, & nō sunt corrigendi, nec detrudendi more latronum in grauem carcerem, glos.verb. Abbates, la.3.in extrau.vas.electionis, de.cēsibus & exactionibus inter commun.

Audiui

Audiui Cartusienses monachos in hoc crudelissimos in debite deuiantes à precepto misericordiæ.

160 ¶Et dicit Dominic. in. d. c.1.§.fin. n. fin. de cēsib.lib.6.quod licet ad Abbatē expectet correctio, si tamen est nimis grauis, de concilio conuentus, idest capituli sui temperanda est idem dicit glos. in.d.extrauag.allegant. text.in.c.nouit, &.c.ea noscitur de his quæ fiūt à prælat. c.reprehensibilis, de appellat. Domin.in d.c.1.§.fin.n.fin. Filipus Francus. in. d.c. reprehensibilis.num.13.

161 ¶Gubernatio enim temperata durabilior est Politicorū.4.c. 12.in fin. Et intelligant Abbates se esse prælatos non per cussores, sed diligāt monachos tamquā filios, & fratres, elaborentq́; vt hortādo, & admonendo ab illicitis deterreant. Si autem per humanam fragilitatem monachi peccauerint, tunc seruent illud Apostoli Pauli dicentes, vt illos arguant obsecrent, increpent, in omni bonitate, & pacientia : Cum sæpe plus erga corri

N gendos

gendos agat beneuolentia, quam austeritas, plus exortatio, quam comminatio plus charitas, quam potestas. Concil. Trid. sess. 13. c. 1. de reform. Prælati regulares cognoscunt de criminibus contra subjectos dummodo non procedatur ad depositionem notat Abb. in. c. quod sedem de offic. ordin. in fin.

162 ¶ In visitationibus ergo religiosorum statuta & consuetudines & eorum correctiones si sunt rationabiles & approbatæ seruandæ sunt, secundum Ioan. Andream quem refert Domin. vbi supr. nu. fin. Et visitatores monasteriorum magna cum diligentia debent illorum reformationi incumbere. Et ea obseruare quæ in sacris canonibus & in sacro Concilio Trident. sunt decreta sess. 25. cap. 8 cum alijs de regularibus & monialibus.

163 ¶ Hodie monasteria immediata sub protectione sedis apostolicæ tenentur quolibet triēnio in congregationem se se redigere, ad visitatores eligendos, in

quibus

quibus si negligentes fuerint, tunc Archiepiscopus potest tanquam sedis apostolicæ delegatus, pro his causis conuocare, quod si non fecerint, sub dantur Episcopis in quorum diœcesi monasteria sunt sita.

164 ¶ Quæro vltimo qualiter Visitator se habeat circa priuilegia & elemosinas & similia, respondeo. Quod Visitator non debet violare priuilegia loci visitati maxime religiosorum vt in.c.1.in fin.de cē sib.lib.6.& clem.ad nostrum de censib. Concil. Trident. sess. 25. capit. 20. in fin. Et quantum ad hoc dicit Paul.in. d. clem. quod priuilegia religionis sunt quod intra monasteria per super venientes carnes non comedantur, & quāuis ipsi Visitatores possint fragmenta quæ de ipsorum Episcoporum & suorum familiarium mensis colligūtur, per ipsorū Episcoporū elemosinarios ibi pauperibus erogaret, vt vult text. in clem. 2. de censib.

165 ¶ Panes tamen integros qui de mensa

N 2 leuan

leuantur, vel capones integros vel simi-
les epulas in tactas non potest præfatus
elemosinarius inuictis monachis paupe
ribus erogare, vt probatur à contrario
sensu dict. clem. 2. & voluit glos. ibi, verb.
fragmenta, & quamuis, tex. loquitur de
Episcopis visitantibus, & monachis visi-
tatis: tamen idem arbitror de alijs visi-
tantibus ecclesijs visitatis, propter ratio
nis identitatem. Et quod dictum est de
fragmentis procedit siue talia fragmēta
tollantur de mensa visitatoris seu fami-
liarium suorum vt voluit glosa ibi super,
verb. familiarium & sequuntur doct. Itē
procedit siue procuratio fiat visitatori
ex debito siue gratuito, quia illa talia v-
troq; casu videntur donata. vt dicit glo-
sa super. verb. colliguntur. in. d. Clem. 2.
& sequuntur doct. Sed aduertendum est
quia ista ratio videtur concludere quod
etiam de integris possit fieri elemosina,
cum illa videantur donata, & si diceren
tur, videntur donata quæ ab eis comedū
tur, non reliqua, tunc nec fragmenta vi-
deren-

deretur posse erogari. Vnde dici potest, quod prædicta ratio non procedit.

166 ¶Et quod non omnium quæ à maioribus constituta sunt, ratio reddi potest. l.non omnium ff. de legib. vel forte dici potest, quod quãtum ad ea quæ integra sunt res quodam modo dicitur integra, quoad fracta secus. Vtrum autem de talibus fragmentis possit fieri elemosina per Visitatorem seu eius elemosinarium alibi quam in monasterio glos. pen. in dicta Clem. 2. tenet quod non inhiictis monachis sumpto argum. à contrario sensu & sequuntur doct. facit secundum Ioan. de Imol. in c. cũ Apostolica, de his quæ fiunt à prælat.

IN VERBIS ETIAM POST plene visitatã propriam diœcesim, non visitetur cathedrales ecclesiæ, neq; diœceses suorum comprouincialium, nisi causa cognita & probata in Concilio prouinciali.

1 *Commendatio Bene agendi in duobus consistit.*
2 *Propositum Visitatoris debet esse videre optimam rem publicam.*
3 *Res publica dicitur optima, si optime ciuitas gubernatur.*
4 *Gubernatio optima, si felicitatem recipit.*
5 *Vbi virtus ibi felicitas.*
6 *Felicitatem importat bene agere & bene viuere.*
7 *Perfectum consistit in superantia.*
8 *Perfectum est cui nihil de est.*
9 *Diœcesis plene visitata dicitur quando nulla Parrochia remansit in visitata.*
10 *Omissio modicæ solēnitatis non vitiat.*
11 *Visitator quid visitare teneatur.*
12 *Synodo conuocato & ibi fieri inquisitio an sufficiat, vt non fiat Visitatio.*
13 *Ratio administrationis Reddenda vbi sit.*
14 *Visitator quando non teneatur visitare singula loca.*
15 *Visitatio vbi debet fieri.*
16 *Diœcesi plene visitata, tunc Archiepiscopus visitat prouinciam.*

17 *Suffraganei etiam sint diligentes poterit etiam Archiepiscopus visitare dioeceses suas & qualiter.*

18 *Archiepiscopus coepit visitare dioecesim sui suffraganei & ad aliam trãsiuit, an possit redire ad dioecesim inter missam, & quando requiratur eius assensus.*

19 *Mayor pars suffraganeorum si consentiret in visitatione Archiepiscopi, potest Archiepiscopus reuerti, & visitationem complere etiã contradicente dioecesano.*

20 *Archiepiscopus postquam semel visitauerit omnes prouincias siue dioeceses, prius requisito concilio suffraganeorum suorum an poterit reiterare visitationem absq; assensu eorũ & quam prouidentiam in visitationis reiteratione habere debeat & nu. 19.*

21 *Archiepiscopus tenetur annuatim facere cõcilium prouinciale hodie autem qualiter.*

22 *Diffinitio, vt visitatio prouintiæ fiat, cui cõpetit cõcordantibus Episcopis seu discordantibus.*

23 *Archiepiscopus qualiter diffiniat, vt conueniat fieri visitatio prouintiæ.*

24 *Ab aprobatione facta vt visitatio prouintia fiat, non appellatur.*

25 *Suffraganei an poßint allegare consuetudinem quando Metropolitanus vel & iterato visitare suam prouinciam.*

1 ¶Dicit Aristotel. Politicorum. 7. c. 13. duo sunt in quibus omnis cõmendatio bene agendi consistit, Vnum, vt propositum, ac finis agẽdi recte subiaceat, aliud vt eas actiones quæ ad illum finem ferãt inueniamus.

2 ¶Propositum ergo Visitatoris debet esse optimam rempublicam videre.

3 ¶Ea autem optima respublica est, per quam ciuitas optime gubernatur.

4 ¶Optime autem gubernatur, si felicitatem maxime recipiat.

5 ¶Et tantum felicitatis cuiq; cõtingit, quantum virtutis. idem Aristot. in. cap. 1 eod. libr.

6 ¶Et felicem esse consistit in viuendo & operando, & talis operatio est bene agere, & bene atq; perfecto viuere.

Et per

7 ¶Et perfectum consistit in superãtia. Aristot.lib.5.cap.7.de generatione animalium. plene hic idem est quod perfecte.

8 ¶Et perfectum est, cui nihil de est. vide.l,6.tit.1.& per tot.p.1.

9 ¶Igitur propria dioecesis plene visitata ab Archiepiscopo dicetur, quando nulla parrochia remansit non visitata, dummodo visitari cõmode posit vt statim dicemus. Et visitationis causa subsit: quoniam hic omnia ad boni viri arbitrium essent redigenda. Vnde Hostiens. dixit non propterea diceretur non facta plena visitatio ex eo quod duæ vel tres ecclesiæ, vel partes remaneant visitandæ allegat Archidiac.7.q.1.§.deniq;,& subdit quod in spiciendus est mos regionis ff. de ventre in spiciendo.l.1.§.fin.

10 ¶Vbi Bart. dicit quod omisio modicæ solénitatis non vitiat.

11 ¶Et nõ solum tenetur in propria dioecesi visitare ecclesias & clericos & omnes ministros deputatos loco, eccle-

 siæ

siæ vel diuino cultui mancipatos. Sed etiam laicos, & sic visitatur quodcumq; habens beneficium ecclesiasticum & licet curatum non sit, vt dicit tex. in d. c. 1 §. sane vbi Dom. nic. num. 2.

12 ¶ Sed quærit dicta glos. verb. plene nunquid sufficiat Synodum conuocare & plene inquirere, videtur quod sic. cap. sicut Olim. de accusation. cap. quoniam 18. distin. Sed dic contrarium vt dicit dicta glos. quoniam in tam breui tempore singulorum inquisitio fieri non potest; tunc quia ibi non conueniunt omnes clerici, & laici, qui sunt visitandi tunc.

13 ¶ Quia in loco administrationis est reddenda ratio, siue administratio sit publica, siue priuata. l. prætor. §. is etiam. ff. de edendo. C. vbi de ratrocin. agij oportet. l. 32. in fin. tit. 2. p. 3. Vide Nun. Auendaño, de exequend. mand. capit. 1. pa numer. 16. tum quia subijcienda est res oculis. Et personæ præsentia multum operatur. l. si irruptione. §. ad officium ff. finium

ff. finium regund. capit. fin. de offic. & potestate iud. delegati. quam glos. sequuntur ibi Innocen. Ioan, monach. Hostiens. Archidiac. & Domin. Aduertendum tamen est. Quia que de dicta visitatione plena propriæ diœcesis dicta sunt, procedunt, si Archiepiscopus commode, & absq; aliqua difficultate accedere ad vnam quamq; poterit.

14 ¶ Sed si commode, vel absq; aliqua dificultate non possit accedere, puta propter niues, vel viarum discrimina; aut simile impedimentum potest de pluribus locis ad vnum congruum locum, clericos, & laicos, conuocare, ne etiam in ipsis laicis visitatio post ponatur. text. in dict. capit. 1. de censib. l. 4. titul. 22. part. 1. Ant. Archiepiscop. Florentin. 3. p. titul. 20. capit. 5. §. 5. col. 4 Auiles. capitu. 6. prætor vers. Vna vez. num. 3. facit. text. in capit. ad audientiam, de Ecclesiastic. ædificijs. leg. 2. §. si quis in iudicio. ff. si quis cautionibus.

Et in

25 ¶Et in dicto.c.1.dicit tex, quod debet conuocare ad locum congruum, vbi glosa dicit congruum.idest honestum,& cōmunem & sufficientem ad omnes recipiendos, prout erit posibile allegat. c, accepimus. de fid.instrumēt.c.cum per sonæ, de priuilegijs. Nec est verum secūdum Hostiens. quod quidam dixerunt Archiepiscopum visitare loca opulenta tantum, non parrochias minutas, nisi aliquid audiat sinistrum,& graue, quia nec possunt ipsum recipere cum tot equitaturis.c.cum apostolus de censib, additio ad glos.verb.autoritate propria in. c. cū imper.eod.tit.

26 ¶Finita autem plene visitatione propriæ diœcesis licitum est Archiepiscopo per totam prouintiam, vel eius partem visitationis exercere officium visitando non solum ciuitatem,& diœceses, sed etiam suffraganeos, & eorum subditos. Et non solum ecclesias Cathedrales sed etiam alias, & monasteria,& pia loca,& clericos,& populos libere visitare potest.

test tex. est in. d.c.1.§. deinde. de censib. lib.6.

17 ¶Quod procedit etiam suffraganeis non negligentibus secundum glos. super verb. prouinciam. in. d.c.1. & per tex. in d.c. fin. eod. tit. Quamuis Bernardus in glos. verb. autoritate. c. cum nuper de cẽsib. dixerit, quòd solum suffraganeis negligentibus posset talem visitationem facere & male. Quamuis autem Archiepiscopus totam diœcesim suam plene visitare teneatur, vt supra diximus, tamen non precise arctatur ad visitandam totã prouinciam sed potest totam, & partem libere visitare, exquo tamen aliquam de ipsis diœcesibus visitare cepit. Nũquam postea siue totam, siue partem eius visitauerit reuertatur causa visitationis ad illam, priusquam omnes reliquæ ipsius prouintiæ diœceses in tota vel in parte quas secure visitare poterit. Et si de nouo fuerint visitatæ vt habetur in. d.c.1.§. ex quo subdit, tamen ibi tex. quod si forte eadem diœcesis vel aliqua ibi ecclesia plus

plus alijs indiguerit visitari, aliarum Visitatione inter missa ad eandem redire tenea tur. Si à loci diœcesano requisitus extiterit, vel de omnium, aut maioris partis Episcoporum eiusdem prouinciæ processerit consilio, & assensu ad quos pro nos exhibere debet ne animarum profectus aliqualiter negligatur.

18 ¶Exigitur ergo ad hoc quod Archiepiscopus postquam vna diœcesim in cœpit visitare, & ad aliam transiuit, vt sine noua propriæ diœcesis visitatione possit reddire ad diœcesim inter missam, quod à diœcesano sit requisitus, & faciat de eius consilio & assensu, quia non sufficit solum consilium, sed etiam assensus per capit. cum olim. de arbitr. secundum. Ioan. Andr. Et potest esse ratio secundum glos. ibi nam per exitum videtur renuntiasse visitatione illius anni, facit. c. quo ad consultationem de sententia & re iudicata. c. gratum, de offic. & potestate iudic. delegat. l. ad solutionem C. de re iudicat. glos. solen. ad hoc verb. requisi-

requisitus in.d.cap.1.§.exquo de censib. lib.6.l.4.tit. 22.p. 1. & ideo reddire non potest, nisi in alterum prædictorum casuum.

19 ¶Si tamen Episcopus non requireret Archiepiscopum, & maior pars suffraganeorum consentiret ipsum reddire, posset reuerti, & visitationem complere, etiam diœcesano contra dicente secundum glos. prædictam, facit.c.1.66. dist in. & sequuntur Hostiens. Archidiac. & Ioã. And. in. d.c. 1. Et nota q̃, quamuis glos. prædicta asignet dictã rationem quare non possit ex propria voluntate reddire ad cõplendam visitationem, quam intermisit, tamẽ præter illam etiam ratio duplex asignari potest. Prima ne illa diœcesis grauetur. Secũda ne visitatio aliorũ negligatur. Secũdum Frãcis. Vercel. quẽ sequitur Ioã. And. in. d.c. 1. in nouell. Et prædicta procedunt quãdo Archiepiscopus visitãs intermisit cõplere visitatiõnẽ ex propria volũtate, secus si ex aliqua necessaria causa intermisit; quia tunc

abs q̃

absq; noua visitatione propriæ diœcesis potest ad illam reddire, ex quo iure per mittente intermisit secundum Hostiens. & Ioan. Andream in. d. c. 1. §. ex quo tamen; glos. verb. visitar. l. 4. tit. 22. p. 1. Et debes aduertere quod ex quo. tex. in. d. c. 1. dicit, quod ex quo totam suam prouinciam visitauit, potest totam vel partem prouintiæ libere visitare, quod propter verbū libere positum in tex. potest illam facere contradictione, præscriptione, vel appellatione. Non obstantibus. c. cum ex officio, &. c. accedentes, de præscriptio. & per tex. in. c. fin. de censibus, lib. 6. tenet ita glos. verb. libere, in. d. c. 1. de censibus Archiepiscopus etiā potest reiterare visitationem diœcesum suffraganeorū suorum eodem anno per text. in. c. 1. §. postquam, de censibus, lib. 6. cuius verbo hæc sunt. Postquam autem semel omnes diœceses prouinciæ suæ visitauerit, licitum sit ei postea (prius tamē suffraganeorum suorum requisito consilio, videlicet in cōcilio prouinciali, vt dicit

dicit ibi glos. & ipsius diffinitione super hoc habita coram eis quæ in his scriptis redigi volumus, vt possit alijs esse nota) visitationem per eandem reiterare prouinciam, iuxta modum superius annotatum, etiam si non interueniat in hoc suffraganeorum assensus, illam semper prouinciam adhibendo, vt in posterioribus visitationibus illas ecclesias, eosq; cleros, & populos, prius visitet, qui non fuerant ab eo in prioribus visitati. Nisi magis alijs visitationis officium opportunũ sit vt in. d. §. postquam. Et prædicta procedunt, etiam si nulla negligentia data fuerit a suffraganeis vt in. d. c. fin. de censib. lib. 6. nota etiam si Archiepiscopus iure metropolitanico semel visitasset prouinciam suam, & demùm data regula suffraganeorum suorum, vel alicuius suffraganei, sui vellet iterum visitando, negligãtiam eorum supplere, nec in hac visitatione arbitror nacessarium formã dicti. c. primi de censib. lib. 6. Videlicet vt incipiat à sua diœcesi, quoniã primam

visitationem facit iure ordinario, glos. Greg. Lupi. pen. l. 1. tit. 22. p. 1. hanc autē facit propter negligentiam suffraganei, quam supplere tenetur. c. cum simus. 9. q. 3. c. per tuas de sententia excomm. c. qua fronte de appellatione, &c. §. si quis autem in fin. Authentic. de ecclesiasticis titulis collat. 9. optima glos. verb. exceptis. c. pastoralis de officio iudicis ordinarij. Nam in hac visitatione cessat ratio cessandæ formæ. de qua in. d. c. 1. de censib. lib. 6. Et quia non esset conueniens propter negligentiam suffraganei grauare propriam diœcesim Archiepiscopi iterata eodem anno visitatione vt in regul. non debet alteri. ff. de regul. iuris, cū sua materia. Ex prædictis rationibus idē arbitror, quando forte instantia necessitatis iteratam suffraganeorum suorūvel alterius corū vellet facere visitationē, vigore cuius necessitatis annuā visitatio nē reiterare posse: hæc omnia tu cogita. Aduerte etiā, quod postquā Archiepiscopus semel omnes prouincias, siue diœceses

eſes viſitauerit, licitũ eſt ei, prius tamẽ ſuorũ ſuffraganeorũ requiſito cõſilio, & ipſius ſuper hoc habita diffinitione corã ipſis quæ in ſcriptis redigẽda eſt, vt alijs poſsit eſſe nota, per eundẽ poteſt viſitatiõnẽ prouinciarum reiterare iuxta modum ſuperius ad notatum, etiam ſi nõ interueniat in hoc ſuffraganeorũ aſſenſus l.5.tit.22.p.1. Tenentur tamen illã prouidentiã adhibere vt in poſterioribus viſitationibus illas eccleſias eosq; cleros & populos prius viſitare teneatur, qui non fuerãt ab eo in prioribus tẽporibus viſitati, niſi ſit magis opportunũ officium viſitationis alijs tex. eſt in.d.c.1.§. poſtquã de cenſib.lib.6.l.4.tit.22.p.1.

20 ¶ Archiepiſcopus non poteſt ſecũdo viſitare ſine diffinitione concilij prouincialis, & propter hoc prouidetur Archiepiſcopo, quia aliter vix vel nunquam ſecundam viſitationem facere põterit, niſi concilium celebret. ſecundum Ioan. Andream.d.c.1.

21 ¶ Tenetur Archiepiſcopus prouinciale

concilium annuatim facere. c. graue de præbend.c.ficut olim de accusationibus glos.verb.concilio.§.postquam in. d.c.1. de censib. Hodie quolibet saltē triēnio concilium prouinciale debet celebrari à Metropolitanis, in Concil. Tridē.sess. 24.c.2.in pr.de reform.

22 ¶ Et ideo dicit de concilio dumtaxat, quia hoc casu non requiritur quod concilium consentiat,quia siue concordent Episcopi siue discordent,ad Archiepiscopum pertinet diffinitio circa hoc,& standum est diffinitioni Archiepiscopi.c. cū olim de arbitris secundum glos.verb. cōcilio in.d.c.1. de censib.

23 ¶ Archiepiscopus autem qualiter circa hoc debeat diffinire.glos.verb.diffinitione d.c.de censib.lib.6. dicit quod fiat sub hac forma , diffinimus procedendū esse ad visitationem prouinciæ nostræ, & Ioan. And.in nouellis in.d.glos. quod H. Hostiens.Et Archidiaconus etiam dicūt nō requiri quod hoc fiat causa cognita. Hodie tamen text.noster dicit nisi causa

ſa cognita, & probata in Concilio prouinciali non viſitentur Cathedrales ecclesiæ, neq; diœceſes ſuorum cōprouincialium.

24. ¶ A qua probatione cum ſit ſuper executione ſui officij non poteſt appellari, per tex. in. c. irrefragabili de officio ordinar. Idem tenent Innoc. Hoſtienſ. Ioan. Monach. & Archid.

25 ¶ Metropolitanus ſi vellet iterato ſuā prouinciam viſitare ſecundum formam aſsignatam, ſuffraganei nō poſſunt allegare conſuetudinem quod Archiepiſcopus non debeat viſitationē iterare, Specul. de procuratoribus. num. 2.

IN VERBIS ARCHIDIAconi autem, Decani.

1 *Archidiaconus an ſit maior poſt Epiſcopum & in quo, & num. 3.*

2 *Archidiaconus de iure cōmuni eſt Prelatus immediatus poſt Epiſcopū eccleſia cathedrali.*

4 *Ordo titulorum attendendus.*
5 *Decanus quando præcedat.*
6 *Archidiaconus appellatur oculus Episcopi.*
7 *Archidiaconi debent esse magistri in Theologia seu doctores aut licētiati in iure canonico.*
8 *Archidiaconus an habeat à iure vt visitet, & num. 21.*
9 *Archidiaconus quam iurisdictionem habeat.*
10 *Iurisdictio acquiritur consuetudine.*
11 *Iurisdictio acquiritur præscriptione.*
12 *subditos potest acquirere inferior ab Episcopo in certa parte diœcesis.*
13 *Prælatus contra Prælatū potest acquirere præscriptione visitationem.*
14 *Visitatio est actus iurisdictionis.*
15 *Iurisdictio quo tempore acquiritur.*
16 *Consuetudo de sui propria essentia non acquirit priuato sed potius in publico.*
17 *Iurisdictio acquisita præscriptione contra subditos intelligitur priuatiue et nō cōmunicatiue.*
18 *iurisdictio competens in aliqua diœcesi inferiori prælato, non priuat Episcopum ordinaria iurisdictione sed ei accedit accumulatiue.*

Consue-

19 *Consuetudine, aut præscriptione, aliquid competere, quibus modis intelligatur.*
20 *Canonistæ aliquando sumunt consuetudinē pro præscriptione.*
21 *Archidiaconus de iure communi excommunicare non potest.*

1 ¶ Archidiaconus est maior post Episcopum secundum Ioan. Andr. & Abb. in Rubric. de offic. Archid. Notat Nicola. Boeri. in tract. magni Concilij. n. 75. l. 4. tit, 6. p. 1.

2. ¶ Qui de iure cōmuni est prælatus inmediatus post Episcopum in ecclesia cathedrali Rot. de præb. in nou. decisio. 9.

3 ¶ Et dicitur maior Archipræsbitero in officio, & in administratione, sed in ordine est minor. Barbat. in tract. de præstantia Cardinalium prima quæstio basilica primæ partis. n. 48. glos. verb. electionis. c. de liberatione, de offic. legat. lib. 6. pro hoc est tex. in. c. perlectis. 25. distin. Ibi Archipræsbiter vero se esse sub Archidiacono eiusq; præceptis.

4 ¶Et satis probatur ex ordine titulorũ decretalium qui attendi debet.l.2. ff. de statu hominum,& Ioan.de Imol. & moderni in rubrica.ff. de verborum obligatio. Vbi sunt Præpositus & Archidiaconus præcedunt Decani.

5 ¶Nisi Decanus esset primus post Episcopum, tunc præcedet ipsos, vt tenet Cardin.in consil. 63. quem refert & sequuntur Nicol.Boeri.tract. de ordine & præcedenti graduum.p.1.n.22.

6 ¶Et appellantur Archidiaconi oculi Episcoporum.c.ad hæc. de offic. Archidiac.Concil.Triden.sess.24.c.12. de reform.

7 ¶Propterea magistri debent esse in theologia, seu doctores,aut licentiati in iure canonico,in.d.c.12.

8 ¶Et Archid.in. d.c.per lectis.25. dist. num.12,dicit.Quod Archidiaconus habet à iure vt visitet.Sed Hostiẽs. in sũm. de officio Archidiac.§.quod sit eius officium.verb.ego puto non debere ius calũniari.Dicit Archidiaconis,& Decanis

non

non competit de iure communi ius visi tandi. De consuetudine tamen potest ipsis competere. Refert & sequitur Greg. Lopez Scholio. de costumbre. l. 1. tit. 22. p. 1. Et potius quam de cõsuetudine quã de iure Archidiaconi iurisdictio iuuatur glos. fin. in. c. ad hæc de excessibus præ-

9 ¶Et si vis scire quam iurisdictionẽ habeat Archidiaconus vide Domin. in d. c. per lectis. 25. distin. in medio.

10 ¶Consuetudine igitur iurisdictio potest acquiri. glos. in. c. quanto de officio ordin. l. vltim. C. de Emancipatione liberorum, glos. c. conquæstus. 9. q. 3.

11 ¶Et etiam iurisdictio potest acquiri præscriptione. Coua. in regula. possessor 2. p. relection. §. 3. num. 2.

12 ¶Et in tantum hoc est verum quod potest aliquis citra æpiscopum, idest inferior, acquirere sibi subditos in certa parte diœcesis. glos. in. c. pastoralis, de offic. ordinar. quam dicit singularem. Abb. ibi. n. 7.

13 ¶Item prælatus contra alium præla-

tum potest præscribere visitationem vt in.cap.irrefragabili.§. excessus de offic. ordina.

14 ¶ Nam visitatio est actus iurisdictionis in.c.cum venerabilis de censib.

15 ¶ Et iurisdictio acquiritur tempore ordinario quo alia iura præscribuntur Balb.de præscriptionibus.5.parte.2.partis vers.circa primam quæstionem,sequitur Coua.vbi supra.n.5.Et ista iurisdictio sic acquisita potius consuetudine quam præscriptione dicetur.

16 ¶ Quia consuetudo propria non acquirit de sui propria essentia alicui priuato,sed potius in publico,ita Marian. Socin.in tract.de visitat.lib.6.ante fin.

17 ¶ Et iurisdictio acquisita præscriptione contra subditos alterius intelligitur priuatiue & non communicatiue. Abb. in capit. auditis de præscript. vbi Felin. idem Feli.in capit. pastoralis de offic. ordinar. tradit Nun. Auend. de exeq. mandat.princip.cap.1.p.1.numer. 23. Et vide quæ notantur in dict.capit.irrefragabili

gabili. §. excessus. Bald. cons. 64. vol. 1. vbi plene.

18 ¶ Iurisdictio etenim competens in aliqua diœcesi prælato inferiori, ita est accipienda, vt minime priuet Episcopum ordinaria iurisdictione quam habet sed ei accedat acumulatiue vt notat Coua. in.c. Alma mater de sententia excõmunication. in. 6. p. 1. §. 12. n. 3.

19 ¶ Qualiter igitur possumus intelligere módos, quibus aliquid competit ex con suetudine, vel ex præscriptione. glos. in c. fin. 18. q. 2. Bald. in authen. quas actiones. 7. col. verb. econtra quæritur. C. de Sacros. ecclesijs. Feli. in. d. c. auditis. n. 22. de præscript. vbi refert Bald. dicẽtẽ quod præscriptio est rerũ, cõsuetudo vero est morũ. Itẽ per præscriptionẽ ius priuatus acquiret, per consuetudinem vero res publica, quod subditos regat.

20 ¶ Canonistæ tamen interdum sumũt consuetudinem pro præscriptione. Vnde si parrochia in consueuerunt reficere ecclesiam parrochialem cum alijs,

ipsi

ipsi appellant hanc consuetudinem. Sed potius debet dici præscriptio iuris, quia ecclesia præscribit cõtra eos hoc ius ser uitutis. Actus vero gesti à priuato, pos sunt inducere consuetudinem: puta ces sio in certo loco diu continuata per. l. Venditor. §. si constat. ff. commun. prædiorum. Vbi ista appellatur consuetudo per iuris consultum, & si vis alia exempla videre quibus hæc certiora fiunt vide Coua. in regula possessor. part. 2. relectio. §. 3. n. 2.

21 ¶ Est igitur dicendum quod Archidiaconi & inferiores possunt visitare ad quos visitatio potius ex consuetudine præscripta quam ex iure communi pertinet. c. 1. c. mandamus. de offic. Archidiac. cap. cum apostolus. cap. procurationes, de censib.

22 ¶ Nec etiam competit Archidiacono de iure cõmuni posse excommunicationis sententiam pro ferro Abba. in. c. Odoardus de solution. n. 7. allegat. cap. ad hæc de offic. Archidiacon.

INVERBIS ET ALII INFERiores in ecclesijs, vbi hactenus visitationem exercere legitime consueuerat.

1 *Inferiores gratia superiorum facti.*
2 *Potentioribus pares esse non possumus.*
3 *Inferiores non possunt tollere ius superioris per suas consuetudines.*
4 *Falcem in messem alienam non licet mittere*
5 *Honorem contra maiorem nemo præsumat.*
6 *Negligentia tam frequens est inter mortales sicut in homine oscitatio.*
7 *Præscriptio de sui natura inducitur contra negligentiam & desidiam.*
8 *Prælati inferiores regulariter non habent ea quæ sunt imperij quorum coertio leuis est.*
9 *Excommunicare est meri imperij & quando sit mixti imperij.*
10 *Qui dicantur inferiores.*
11 *Archipræsbiteri rurales Decani aliquando nuncupantur.*
12 *Inferioribus prælatis ab Episcopo iure ordinario*

rio an potest visitatio competere.

13 *Inferior ab Episcopo potest præscribere in parte aliqua diœcesis iurisdictionem episcopalem tam in ecclesijs quam in cæteris.*

14 *Ecclesia dicitur pleno iure subiecta alicui, quando nullum ius Episcopus ibi exercet.*

15 *Inferior ab Episcopo aliquando habet æqualem iurisdictionem Episcopo.*

16 *Foranei officiales, an dicantur habere iurisdictionem ordinariam aut delegatam, & quare foranei dicantur.*

17 *Decani rurales censentur Vicarij foranei.*

18 *Consuetudo an valeat vt inferiores prælati cognoscant de homicidio, & de his quæ ad degradationem tendunt.*

19 *Inferiores prælati habentes ordinariam iurisdictionem possunt visitare.*

20 *Abbates possunt visitare & habent ordinariā iurisdictionem*

21 *Causas criminales nec matrimoniales inferiores etiam in visitatione non possunt audire idem dicendum de concubinarijs.*

22 *Inferiores prælati sunt onerosi & qualiter ad se*

se trahunt iurisdictionem.

23 *Inferiores prælati permittuntur ne partes grauentur & quid contentionis insurgat inter officiales ordinarios & inferiores.*

24 *Omne quod est legitimũ quodãmodo dicitur iustũ.*

25 *Consuetudinis autoritas non est parua circa tribuendas aut adimendas iurisdictiones.*

26 *Consuetudo præscripta præbet iurisdictionem.*

27 *Præscriptio legitime introducta est propter publicam vtilitatem.*

28 *Per inferiores possunt præscribi ea quæ sunt dignitatis Episcopalis veluti cognoscere de causa matrimoniali & de aliis.*

29 *Abbatisa potest habere iurisdictionem super clericos de iure speciali, non de iure cõmuni.*

30 *Inferiores, si acquirunt sibi Episcopalia ansit contra ius.*

31 *Consuetudo si est rationalis & nõ contra ius, sufficit, vt sit longeua licet præscripta non sit.*

32 *Cõsuetudo præscripta fit de iure canonico cõtra ius spacio quadragĩta annorũ, secus si præter ius.*

33 *Consuetudo illicita nõ dicitur, licet repugnet iuri nisi expresse inueniatur improbata à iure.*

Consue

34 *Consuetudo facit licitum, quod aliter erat illicitum.*

35 *Consuetudo repugnans iuri diuino est irrationalis.*

36 *Consuetudo potest priuatæ personæ tribuere iurisdictionem.*

37 *Consuetudo de inhabili persona facit habilem.*

38 *Consuetudinis appellatione indubio in materia stricta intelligitur de præscripta.*

39 *Consuetudo ante præscriptionem non dicitur, sed potius voluntas in ducendi consuetudinē.*

40 *Consuetudo vbi est contra ius, vel onerosa non extenditur.*

41 *Consuetudo laudabilis potest competere Archidiacono de facili & qualiter extēdatur.*

42 *Consuetudo contra quam nihil est statutum illa est seruanda & an extendatur.*

43 *Consuetudo illa seruanda, quam maior pars seruat in diœcesi & in prouintia ad quam seruandam possunt cogi etiam ecclesiæ de nouo edificatæ nisi sit contra rationem.*

44 *Consuetudo consistens in præstationibus nō est extendenda.*

Consue

45 *Consuetudo quando extendenda.*

46 *Episcopus si tacet an consentire videatur, Archidiaconum seu inferiorem visitare monasteria & habere iurisdictionem.*

47 *Consuetudo an inducat, vt Archidiaconus possit etiam visitare noua monasteria.*

48 *Archidiaconus sola praescriptione si niteretur visitare monasteria noua hoc facere non potest, nam non extenditur secus, si consuetudine.*

49 *Quae dicta sunt de Archidiacono intelligenda sunt de Decano & de quolibet qui exercet praedicta iura.*

50 *Decanus si exercuit ex consuetudine praescripta seu ex priuilegio in vno monasterio visitationē ibi Archidiaconus non potest visitare, licet in illa dioecesi visitauerit consentiente Episcopo.*

51 *Decanus de consuetudine vel priuilegio habet ordinariam vel saltem potestatem fulminandi censuram.*

52 *Inferiores an possint determinare minora.*

53 *Archipraesbiter si vocet clericū ad residētiam,*

 si non

45 *Consuetudo quando extendenda.*

46 *Episcopus si tacet an consentire videatur, Archidiaconum seu inferiorem visitare monasteria & habere iurisdictionem.*

47 *Consuetudo an inducat, ut Archidiaconus possit etiam visitare noua monasteria.*

48 *Archidiaconus sola praescriptione si niteretur visitare monasteria noua hoc facere non potest, nam non extenditur secus, si consuetudine.*

49 *Quae dicta sunt de Archidiacono intelligenda sunt de Decano & de quolibet qui exercet praedicta iura.*

50 *Decanus si exercuit ex consuetudine praescripta seu ex priuilegio in vno monasterio visitationē ibi Archidiaconus non potest visitare, licet in illa dioecesi visitauerit consentiente Episcopo.*

51 *Decanus de consuetudine vel priuilegio habet ordinariam vel saltem potestatem fulminandi censuram.*

52 *Inferiores an possint determinare minora.*

53 *Archipraesbiter si vocet clericū ad residētiam,*

si non venerit non potest illum priuare beneficio.

54 *Inferiores propter quid sunt inuenti.*

55 *Excommunicatio an valeat ante præscriptionem completam.*

56 *Clericus simplex non potest præscribere ius excommunicandi.*

1 ¶Inferiores superiorum gratia facti sunt Aristot. lib. 6. de partibus animalium.cap.10.

2 ¶Et potentioribus pares esse nō possumus.leg.3.ff. de alienat. iudici mutād. causa.

3 ¶Ideo inferiores non possunt tollere ius superioris per suas consuetudines, Ioan.Monach. quem refert & sequitur Dominic.in.c.pastoralis.n. 4. de cleric. Egrotant. lib.6.

4 ¶Nec licet mittere falcem in messem alienam.c.cum ad verum .96.dist.

5 ¶Vnde dicit sapiens contra maiorē nemo præsumat honorē, aliquādo vero contrarium fit propter negligentiam.

Quæ

6 ¶Quæ tã frequens est inter mortales sicut in homine ipsa oscitatio. Gometius in regula epilog. casuũ negligentiæ. 214.

7 ¶Ideo præscriptio de sui natura inducitur contra negligentem & desidem. l. fin. C. de Annali except. c. vigilanti. de præscriptionib.

8 ¶Prælati inferiores regulariter de iure communi nõ habent, eã quæ sunt imperij, nisi forte ea, quæ sunt de minori imperio, & minimo, & leuiter coercent. Item forte possunt excommunicare.

9 ¶Et excõmunicare est meri imperij, vt notat Innoc. in. c. transmissa. de electione & Hostiens. Nam in excommunicatione exercetur iurisdictio ex officio iudicis nobili ad publicam vtilitatem, quandoq; tamen exercetur in fauorem priuatum, & tunc credo quod sit mixti imperij Abb. in. capit. quod sedem. num. fin. de officio ordinar. & dicit limitanda sic dicta Innoc.

10 ¶Qui autem inferiores dicantur seu qui sint vide glos. pen. c. 1. de censib. lib. 6

& glos.verb. Archipræsbiteri in extrauag. Vas electionis de censib. inter commun. vbi habetur.

11 ¶Quod Archipræsbiteri rurales Decani aliquando nuncupentur & est tex. in.cap.in capite distin.50.

12 ¶His prælatis inferioribus ab Episcopo iure ordinario potest visitatio cõpetere. Dominic.in.c.1.§.hanc.autem. nu. 2.de censibus.lib.6. Milis, in suo repertorio super verb. Archidiaconus Stephanus Auffrerius decisione.187. capell. Tholosanæ in hoc autem considera quæ dicta sunt in.§.præcedẽti: incipit Archidiaconi.

13 ¶Præterea Prælatus inferior citra Episcopum potest habere iurisdictionem in clericos, etiam proprio Episcopo excluso. Nam in aliqua parte diœcesis talis inferior potest præscribere, & acquirere iurisdictionem Episcopalem, Abb. in. c. dilectis.n.3. de appellat. glos.1. in cap. pastoralis de officio iudic. ordinar. Licet Hostiens. teneat contrarium in. c. cum

contin

contingat de for.competent.Ita Abb.in d.c.pastoralis. n.6. Item prælatus citra Episcopum potest præscribere omnes ecclesias existentes in certa parte diœcesis,quoad totale ius Episcopale,taliter quod iste prælatus inferior & non Episcopus ibi iurisdictionem exerceat Episcopalem.tex.in.c.auditis ibi pleno iure de restitut.in integrum.

14 ¶Nam tunc ecclesia est subiecta alicui pleno iure quando ius nullum Episcopus ibi exercet,vt notatur in. c. quoniam de priuilegijs. Abb.in. d. c. auditis de in integrum restitu.num.4.

15 ¶Item inferior Episcopo habet quandoq; iurisdictionem æqualem Episcopo notat glos.verb.habentibus.clem.vnica de foro competen.vbi Cardin, numer.1 verb.per præmissa.

16 ¶Item officiales foranei an dicantur habere iurisdictionem delegatam,an ordinariam. Innocen. Hostiens.in. c. Romana de officio ordinarij. lib. 6. dicunt quod habent delegatam,& dicuntur fo-

ranei qui incerta parte diœcesis vel ad certos actus constituũtur glos. antep. in clem. 2. de rescript. Coua. praxi. c. 4. n. 7.

17 ¶ Et quid dicendum de Decanis ruralibus dic quod Decani rurales cẽsentur vicarij foranei, addi. ad Abb. in capit. ad hæc de offic. Archidiac. vbi idem Abb. late declarat.

18 ¶ Consuetudo vero an valeat quod inferiores prælati cognoscant de homicidio, & de omnibus quæ tendunt ad degradationem ordinis, & Collectar, in. c. literas de restit. spoliatorum dicit ꝙ curia approbat cõsuetudinẽ, ꝙ possint cognoscere de homicidio, & etiã de omnibus quæ nõ tendunt ad degradationẽ ordinis, refert & sequitur Ioã. Frãcis. Pauin. Tract. de officio & potestate cap. sede vacante. q. 10. primæ partis princip. n. 8.

19 ¶ Prælati isti inferiores habentes iurisdictionem ordinariam possunt visitare Abb. in. c. cum apostolus, de censibus, c. in singulis de statu monachorum.

20 ¶ Idem est dicendum de Abbatibus, qui

qui possunt visitare. Nam habẽt ordinariam iurisdictionem. Greg. glos. verb. de costumbre. l. 1. tit. 22. p. 1.

21 ¶Hodie tandem iudices isti inferiores Decani, Archidiaconi, & similes etiã in visitatione non possunt audire causas matrimoniales nec criminales. text. est in Cõcil. Trident. sess. 24. c. 20. de ordin. iudicio. in beneficial. Nec etiam possunt cognoscere de concubinarij in d. Conc. Trid. sess. 25. c. 14.

22 ¶Isti namq; inferiores prælati sunt onerosi & quasi per alluuionẽ latenter ad se emnẽ iurisdictionẽ trahũt, nã alluuio nõ percipitur, quia est latens incremẽtũ §. præterea inst. de rerũ diuisione tradit Domin. c. Roman. de offic. ord. lib. 6. n. 4

23 ¶Ideo isti permittũtur ne partes grauẽtur labore & expẽsis. Sed maior est incõmoditas quã vtilitas, scilicet per turbatio, & cõtentio, quæ statim est in ianua inter huiusmodi officiales inferiores & ordinarios, dicit tex. noster q; vbi consueuerunt legitime visitare.

24 ¶Aristote.lib. 5.æthic. c. 1. ait omne quod est legitimum, quodammodo dicitur iustum.

25 ¶Ideo consuetudinis autoritas nō est parua circa iurisdictionis tribuendas, adimendas, aut etiam alterandas dicit Claudius Cantiuncula lib.2.c.5.n.fin.de officio iudic.

26 ¶In tantum hoc est verum, quia præscripta consuetudo iurisdictionem præbet glos.fin.c.accedentibus de excessib. prælatorum.

27 ¶Ideo legitime propter vtilitatē publicam præscriptio introducta est vt Couar.notat in regul.possessor.3.p.relectio. in intio.n.1.de ista consuetudine legitima de qua tex.noster loquitur vide Anton.de Butrio.in. d. c. accedentibus de excessib, prælat.n.2.& num.9.

28 ¶Vbi Abb.n.2.dicit quod ea quæ sunt dignitatis Episcopalis vt cognoscere de causa matrimoniali, & de alijs possunt præscribi per inferiores.

29 ¶In tantum quod Abbatissa potest habere

bere iurisdictionem super clericos de iure speciali non autem de iure communi idem Abb.in.c.dilecta.cod.titul.

30 ¶Item Archidiacodus & alij inferiores Episcopo si acquirunt sibi episcopalia, an sit contra ius, videnda est glos. magn.in.c.1.de præscription.lib.6.

31 ¶Vbi vero consuetudo rationabilis est, & non contra ius sufficit vt sit lõgeua, licet quadraginta annis præscripta non sit, glos.verb. consuetudo. c. cum in tua de consuetudin.lib.6.& glos.1.in.c. vt litigantes de officio iudic.ordin. cod. lib.

32 ¶Consuetudo enim præscripta secũdum ius canonicum fit contra ius spacio quadraginta annorum. Si vero esse præter ius sufficit quod sit decem annorum glos.verb.præscripta, tit.de causis.§ statuit.1.pragmat. sanct. thom. 2.col.1.

33 ¶Idcirco Lapus allegatione.101. quẽ sequitur Abil.c.7.prætorum in fin.nu.5. dicit quod non dicitur statutum vel cõsuetudo illicita licet repugnet iuri positiuo, vel naturali mutabili, nisi expresse in

ueniatur improbatam àiure allegat.l.ius ciuile &c. l. omnes populi.ff.de iuftic. & iur.& dicit videndum, quod notatur in l.nec pignus & in.l.nec ex prætorio, ff. de regul.iur.& ideo dicit.

34 ¶Lap.quod confuetudo facit licitum quod aliter erat illicitum,quia immutat iuris cõmunis difpofitionem allegat autenticam de defenfo. ciuit. §. præcepta vero coll.3.

35 ¶Secus fi repugnaret iuri diuino quia tunc effet irrationabilis,quæ corruptela vocatur,& ita loquitur.c.vltimo de con fuetudine.

36 ¶In tantum hoc habet verũ quod cõfuetudo etiam pœnitus priuatæ perfonæ poteft tribuere iure publico iurifdictionem Bald.in confil. 289. in pr.fequitur glof.pragm.Sanct.vbi fupra,col,2.

37 ¶Et eft tante virtutis ipfa confuetudo quod de perfona inhabili, ideft incapaci,facit habilem & capacem.l. 1. C. de Emancip.lib.capit.dilecti filij, de arbitris, &.de illicito facit licitum Archidiac.

chidiac.in.c.sanctum.63.distin.

38 Et indubio appellatione consuetudinis præsertim in materia stricta, intelligitur de præscripta, tex.& ibi.doct.in.c.Cumana de election. vbi Abb.n.4,& in.c.generali eod.tit.lib.6.Feder.consil.86.

39 ¶Ideo Bald.in.c.1.de fœud.cog.in vsib. feud.dicit quod consuetudo antequam sit præscrita non dicitur cõsuetudo, sed voluntas inducendi consuetudinẽ add. ad Abb.in.d.c.Cumana, de election. vbi quærit remissiue an de iure ciuili consuetudo debeat esse præscripta allegat Iass. post Bart.in.l.de quibus, ff. de legibus. Sed latius per Rochum.Curtiũ in repet. capit.fin.de consuetudin. vers. secundũ requisitum.

40 ¶Nota etiam quod Innoc.in.cap.fin. de offic. Archid.dicit quod vbi consuetudo est contra ius, vel onerosa, non est extendenda allegat.capit.cum contingat &.cap.tua de decimis.Et talis cõsuetudo nõ est extẽdẽda ad alia iura.c.2.de capel.monachorũ.c.auditis depræscrip.

Nec extēditur ad alias ecclesias vel personas.c.omnia.12.dist.cap.catholica. 11. distin.

41 ¶Si vero consuetudo sit laudabilis, & quæ iuuetur ratione,& quod sit super re concessibili,quale est in Archidiacono, in monasterijs quod de facili debet Archidiacono concedere,vt in alios sua onera partiatur allegat.c.fin.de cleric.pe regrin.

42 ¶De qua vel cōtra quam nihil sit statutum illa seruanda est & extendēda ad alias ecclesias non ad alia iura allegat hic vt supra.ea. cum ecclesia vulterana, de electione.c.in his.11.dist.c. quæ contra.12.distin.c.consuetudo.8.dist.c.sopite de censib.

43 ¶Et intelligit Innoc.sufficere si maior pars ecclesiarum vel personarum eiusdem conditionis seruet illam consuetudinem.l.pen.ff.de iust.& iure & in.d. ca. sopite.de censib.Et intelligit non solum de ecclesijs eiusdem diœcesis sed etiam eiusdem prouinciæ. Et in tātum hoc est

verum, quia si certum sit eas non seruare consuetudinem, tamen cogi debent eã seruare, quod ex eo apparet quia ecclesiæ de nouo edificatæ ad illud tenentur allegat.c.super eo de censib. c. cum olim de cõsuetudin. Et dicit idem quod alij dicunt, in his quæ sunt iurisdictionis vel iurisdictioni annexum, fieri prorrogationem de personis ad personas, dum modo pars maior vtatur, l.pen.ff. de iustic.& iurc.l.quod maior.ff.ad municipales.l.ad testium.ff.de test. Nisi consuetudo esset introducta contra rationem. l. quod non ratione, ff.de legibus.

44 ¶In alijs autem quæ cõsistunt in præstantionibus, & consimilibus, non est extendenda consuetudo, allegat tex.in.d. c.fin.de offic. Archidiacon.& argumentatur de lege venditor.§.si constat, ff, cõmunia prædio. Sed ibi non dicitur extensio, quæ est contra vnam rem tantum.c. sopite, de censib.cum suis concord. Non obstat quia ea præter cõsuetudinem debita erant de iure, nunquam tamen est

restrin-

restringenda ita consuetudo vel priuilegium vt vna res diuerso iure censeatur, allegat.c.cum in tua de decim.c. cognouimus.12.q.2.

45 ¶Item similiter fit extẽsio in his quæ pertinent ad alium de iure communi allegat.cap.1.de religiosis domibus.Sed mirum videtur quod negligentia vnius obest diligenti,qui non permisit cõtra se consuetudinem induci, vel præscribi, contra illud nã res inter alios acta.&c. vbi in.c.per totum titul. Respõdeo hoc quod hic dicitur nõ obest vel modicũ obesset monasterio Sancti.P.quia iura quæ hic petebantur,vel Episcopus,exercebit in.d.monasterio vel Archidiaconus,vel alius loco Episcopi,& sic nihil monasterio præiudicat,vel modicum sed Episcopo dignum est vt præiudicet.

46 ¶Quia tacite consentire videtur quod Archidiaconus iurisdictionem Archidiaconalem habeat in monasterijs, cum videt & non contradicit, argum. capit.2.de consuetud. leg.de quibus, ff. de legi-

est præscriptio, vt notat. Aliàs item quia si exercuit, tunc videtur & præsumitur, quod nolit Episcopus in hoc monasterio Sancti.p. prædictam iurisdictionem, scilicet eorum quæ interdum exercuit, concedere Archidiacono, & propter hanc rationem dicerem quod si Episcopo nesciente prædictam iurisdictionem exerceret, quod nō induceretur argu. c. 1. de consuetudine & dicit idem Innoc.
47 ¶ Sed oppones noue & si sustinuit, quod in vno monasterio tantum exerceat prædictam iurisdictionem, videtur tacite consentire quod eam habeat etiã in alijs monasterijs. Resp. non quia tunc ratione præscriptionis potest in illo monasterio prædictam iurisdictionem vendicare, etiam si Episcopus consentit tacite, & etiam si nesciuit, & non ratione cõsuetudinis præscriptæ nec impositæ, nec in ipso, nec in alijs. Sed quando in pluribus consentit tacite tunc etiam videtur consentire in alijs, vbi non exercuit quæ tamẽ eodẽ iure censetur argum. præd. c.
Et

Et hac ratione, quia non tantum ratione præscriptionis, sed cõsuetudinis præscriptæ hoc innititur.

48 ¶ Posset autem dici quod hæc consuetudo extenditur ad noua monasteria, scilicet quod Archidiaconus in eis habeat iurisdictionem, arg. c. super eo, de cẽsib. c. cum olim. de consuetudine. Si autem sola præscriptione niteretur, tunc ad noua monasteria non extenderetur. Quidam tamen nullam differentiam facientes inter consuetudinem præscriptam & præscriptionem dicunt, quod etiam si in omnibus monasterijs exercuit prædictam, nõ tamẽ exercebit in nouis monasterijs, i. de nouo ædificatis arg. præd. decreti. c. cum contingat, de decim. Nec obstat, quod elicitur in. c. cognouimus, 12. q. 2. vbi dicitur, quod etiam noui redditus iure veteri censentur, quia non statuitur ibi, quod Episcopus de nouis redditibus partem suam soluat clericis, quia de veteribus sic soluit, sed quia de iure communis solui debet. Item non est con

tra.c.super eo.de censib.&c. c. cum olim de consuetudin. quia ibi loquitur de his iuribus, de quibus nihil est certum in iure statutum. Vnde dignum est, quod in eis seruetur consuetudo antiquarum ecclesiarum eius prouinciæ, vel etiam vicinæ, argu.c. diuturni omnia &c.c. sequenti 12.dist.int.

49 ¶ Quod Archidiaconus prædicta exerceat in monasterio cõtra ius est. Sed Innoc. dicit quod ea quæ dicta sunt de Archidiacono, etiã sunt intelligenda de Decano, vel quolibet, qui prædicta iura exercet, cũ neuter vtatur iure cõmuni.

50 ¶ t.m prædictis rationibus dicimus quod si in hoc monasterio sancti Pauli Decanus ex priuilegio vel consuetudine præscripta iura prædicta exercuerat, in alijs autã Archidiaconus, licet in omnibus alijs exercuerit Archid. cõsentiente Ep̃isco potam nõ exercebit in hoc monasterio sancti Pauli, etiã si toto tẽpore quo Archidiaconus præscripsit prædicta iura in alijs monasterijs. Decanus in mo

naste-

nasterijs sanct.P.nō exercuit,&hoc satis probatur ex litera.d.c.fin.de offic.Archi diac.vbi dicitur in huiusmodi Abbatis, cū non sint similes si ad diuersos ibi iuris dictio pertinebat.Itē dicimus quod si ageretur de alijs iuribus videlicet quod ab omnibus alijs monasterijs cōsueuit habere decē solidos,annuatim vel certam partē oblationum nō tamē propter hoc habebit in monasterio sanct.P.quia diligēs fuit,& est cōsuetudo onerosa & præter ius.Itē quæritur vnde est hoc quia si Episcop. Archidiacono in omnibus alijs hoc expresse concessisset,non tamē propter hoc haberet in monaster.sanct.Pauli,tamen propter consuetudinē hoc obtinet.Respōdeo,quia quādo concessit de aliquibus specialiter,de alijs prohibuisse videtur,alleg.c.disciplin.45.dist.c. ad audientiā,& c.ex parte,de decimis. Sed in cōsuetudine q̄ omnibus tacite cōsentire videtur. Quæ aūt sit iurisdictio Decani.l. 3.tit.6.p.1.&glos.verb.Decano,c.dilecto filio de sentent.excommunicar.dicit.

51 ¶Decanus de consuetudine vel priuilegio habet ordinariam vel saltem potestatem fulminandi censuram, & sic possunt inferiores determinare minora, quam iurisdictionem habeat Decanus glos.verb.Decanus Prag.Sanct.tit.quomodo diuin.offic.sit celebrandum.§.super his debite.tom.2.glos.fin.c.fin.de officio Archipræsbit.Alias tex. in.d.c. fin. esset sibi contrarius secundum Hostiēs.

52 ¶Vnde dicebat Innoc.quod terminabit minora secundum ordinationis Episcopi vt dicit Abb.in.d.c.fin.num.1.

53. ¶Quod si Archipræsbiter vel plebanus vocet clericum ad residentiam & si non veniat,nō poterit illum priuare beneficio,quia cum agitur in figura iudicij solusEpiscopus est iudex clerici,allegat. c.de persona.10.q.1.Et hoc est verum nisi ad ipsum spectet destitutio de iure speciali,allegat.c.Relatum de clericis non residētib.&.c.qualiter de electión.idem Abb.in.cap.cum cōtingat de foro competent.

Isti

54 ¶Isti inferiores inuēti sunt nam sicut Episcopus matrici ecclesiæ præest ita isti præ sint plebibus, vt in nullo titubet ecclesiastica solicitudo. c. fi. de offic. Archi præsbiteri.

55 ¶Quid erit si quis excōmunicat, ante completam præscriptionem, an talis ex communicatio teneat vide Ioan. Andr. in. c. auaritiæ de electione lib. 6. col. fin. vbi refert disputationem Fratris Vberti, an sola possessio sine præscriptione det potestatem excommunicandi, & distinguit an possessio sit proprio nomine an vt prælatus, & si datur proprio nomine nō tenet excōmunicatio. Si vero vt prælatus & caret bona fide vel titulo qui saltem det causam præscribendi, & idem erit: si vero vtrumq; habeat dicit tunc excommunicationem ligare, ita tamen si per eam non frangatur terminorum limitatio, vt in. c. super eo de parroch. & ad istā dicta se remittit Abb. in. c. olim in terte. col. 4. de restitut. spoliat. sequitur, glos. verb. costumbre. l. 7. tit. 9. p. 1.

56 ¶ Vbi dicit q, simplex clericus nõ potest præscribere ius excõmunicãdi, allegat Abb. vbi sup. vltimo si vis videre quæ iura Episcopalia per inferiorem possunt præscribi, vide Francisc. Balb. tract. de præscriptionib. 1. p. 5. partis princip. q. 11. vbi latißime videbis an inferior Episcopo poßit contra Episcopũ præscribere.

IN VERBIS

Debeant quidem assumpto notario, de consensu Episcopi, deinceps per se ipsos tantum ibidem visitare.

1 *Debeo regulariter importat necessitatem*
2 *Debeo quando non importat necessitatem*
3 *Iudices habere debent notarium qui fideliter acta conscribat.*
4 *Notarium sacerdotem potius debet habere visitator quam secularem.*
5 *Coniugi non possunt, quibus studia sunt diuersa.*
6 *Layci cle icis opido sunt infesti.*

Princi-

7 *Principes & domini temporales possunt creare notarios.*

8 *Consuetudo immemorialis an sit necessaria ad creandos notarios.*

9 *Notarius creatus per inferiorem à principe non potest ubi instrumenta conficere.*

10 *Notarius unius comitatus potest conficere contractum in alio commitatu volente domino illius comitatus.*

11 *Prælati in eorū iurisdictione seu spiritualibus pertinētibus ad eos possūt tabelliones creare.*

12 *Consensus Regis aut Episcopi quādo requiritur si sunt absentes extra prouinciam, sufficit cō sensus vicariorū illorū qui aliàs nō sufficeret.*

13 *Absens & præsens non consentiens equiparentur.*

14 *Non improbare rati habitio impar est.*

15 *Consensus vbi est præstandus ab eo qui habet officium publicum debet præstari per modum autoritatis.*

16 *Consensus præsumitur esse de substantia.*

17 *Consensus debeat præcedere, vel satis sit quod sequatur.*

18 *Dispositio si requirit iussum debet præcedere, & non sequi.*

19 *Autoritas debet adhiberi in ipso actu in continenti ante vel post.*

20 *Licentia debet præcedere & similiter consilium.*

21 *De consensu vel cum consensu vel ex consensu an differant inter se.*

22 *Dictio de causa proxima & materialem denotat.*

23 *Consensus Episcopi debet esse expressus quia requiritur pro forma.*

24 *Consensus propter executionem inuentus.*

25 *Consensus si per Episcopum non præstatur sine causa rationabili an habeatur pro præstito.*

26 *Archidiaconi Decani & alij inferiores per se tantum visitare debent*

27 *Consuetudo non extenditur de vno casu ad alium.*

28 *Præscriptio & consuetudo non extendunt se, vltra id quod agitur.*

29 *Ius visitandi qui præscripsit certum locum, non poterit impeditus per alium visitare.*

30 *Circa maiora cautius est agendum.*

31 *Discretio circa minora si requiritur, fortius circa maiora.*

32 *Legislator satis est quod prohibeat aliquid simpliciter.*

33 *Visitator non habet plus iuris quam per canones exprimantur inferiores.*

34 *Transgressores huius capit. an incidant in pœnam.*

35 *Ordinarius inferior Episcopo an poßit sibi constituere Vicarium.*

36 *Archidiaconus cui cõmissa est ab Episcopo inductio in posseßionem beneficij, potest eam posseßionem alteri subdelegare.*

37 *Inferiores Episcopo tenẽtur seruare quæ in isto cap. sunt statuta aliter sunt in dolo.*

38 *Iudices si non seruant statuta Principum puniuntur.*

39 *Bonum consistit in ordine.*

40 *Ordo vbi non est ibi est confusio.*

41 *Paria sunt contra legem facere, & facere sine lege.*

42 *Lege quod nõ cauetur in practica non habetur.*

1 Istud verbum debeo, regulariter importat necessitatem.l.prætor in principio.ff.de edendo.l.1.§.ff.quod quisq; iur. notat Bart.in.l.3.C. de pignoribus glos. verb.debent.c.proposuit de appellat. & istud est ex propria significatione istius verbi, vt glos, verb.debeant clem.attendentes de statu regul.

2 ¶ Aliquando importat honestatē.c.1 de despons. impuber, allegat Abb.in.c. adhæc, de dolo & contum.n.7. Vbi add. dicit nisi forsam ex forma statuti quis deberet iudicare ex consilio sapiētis, quia tunc non tenetur de necessitate sequi tale consilium allegat Bart.in.l.bonorū, ff.de bon.poss.tit.generali. Item etiā ratione subiectæ materiæ non dicit necessitatem: & tunc stat improprie vt. glos. in.cap.1.25.quæst. 1. & allegat Philip. in cap.proposuit de appellation. Quandoq; sumitur pro potest, allegat Bart. in. l. obseruare in princ.ff. de offic. pro cōsu. &.l.Plautius.ff.de proc.& in.l.sepe,& ibi per Alexand. ff. de offic. præsid.& vide

de Ioan. Andr. in.capit.fin. de iur.calumn.

3 ¶Assumpto notario, iudices habere debent notarium qui fideliter cuncta processus,&omnia acta visitationis conscribat, glos. verb. Notarij in Pragma. Sanct.tom.1.l. si librarius & ibi Bart. & Alexand.ff.de re iudic.Plura sunt nomina notariorum de quibus glos. in Rubri. C.de tabularijs scrib.lib.10.& ibi Platea & Luc.de penn.

4 ¶Et debet Visitator procurare vt notarius sit sacerdos,non secularis, ne laycis pate fiant secreta Clericorum.c. vt iuxta de offic.ordin.

5 ¶Quia coherere & coniungi bene possunt,quibus studia sunt diuersa, c. in noua.16.quæst.7. nam non arabis boue & asino Deuteronom.c.22.

6 ¶Et opido in festi sunt layci clericis, c.laycos.2.q.7.&.c.clerici de immunitate ecclesiarum lib. 6. Neq; concordat bene cithara cum psalterio,c.diuersis de clericis coniugatis.

Quibus

7 ¶Quibus datum est notarios creare, dic quod principibus dominisq; temporalibus in suis terris. Inno.in.c.pen.de fide instrumentorum, Bart.in.l.Barbarius ff.de officio præsidis, &in.l.non aliter.ff. de adoptionibus, notat Palatios Ruuios in Rubrica de donation. inter virum & vxor. verb.sic item videtur mihi. n. 20.

8 ¶Et an consuetudo in memorialis sit necessaria, ad creandos tabelliones tradit Grego. Lopez Scolia otorgasse. l. 3. tit. 19. p. 3. Sed Nuñez de Auendaño de exeq.mandatis, reg.p.1.c.10.num.3.dicit quod suficit habere consuetudinem quadraginta annorum.

9 ¶Notarius tamen creatus per inferiorem à principe non potest vbiq; instrumenta conficere, Didac.Perez. l.2.tit.5. lib.2.ord.allegat.glos.in.c. Abbate sane, de re iudic.lib.6.&Bart.in.l.1.C.de Sum. Trinit.ideo notarius creatus per alium quàm per Papam vel Imperatorem nõ facit instrumentũ extra territoriũ creãtis.Rot.nou.de fid.instrumen.decis.5.

10 ¶Notarius vero vnius comitatus potest facere contractum in alio comitatu volente domino illius comitatus. Andr. in prælud.fœud.in.3.quæſ.ſequitur Rob. Mar.diſputatione.2.n.15.idem de ordin. iudiciorum.p.3.n.104.

11 ¶Et dicit Spec. quem refert Felin. in c.cum.p.tabellio.de fid.inſtrum.num.4. quod prælati in eorum iuriſdictione ſeu ſpiritualibus pertinẽtibus ad eos, poſsũt tabelliones creare, idẽ Stephan. Aufrer. tract.de poteſt.Eccleſiæ ſuper laycis. q. 35.n.27.&debet fieri de cõſenſu Epiſcopi

12 ¶Archidiac. in.c.Reatina. 63.diſt. dicit fuiſſe obtentum, quod quando cõſenſus Regis requiritur aut Epiſcopi ſi abſentes ſint extra prouinciam ſuficit conſenſus vicariorum illorum qui alias non ſuficeret, quod placet Bald.in.c.cum venerabilis de conſuetudine,& eſt de mente Iaſſ.in.l.in prouinciali.§. ſi ego.num.6. ff.de nou.operis nunciat.

13 ¶Sed abſens & præſens non conſentiens equiparantur, vt notat Bald.in.leg. fin.

fin.C.de bonisq; liber.col.1.Item absens non videtur consentire,sed contradicere.Idem Bald.in.l.si quis.col.vltim.vers. dubitatur hic. C.de testib. Iudic. cum Bart.in.l.si cum dotem.§.eo tempore.ff. soluto matrim. quod non habetur pro contradicente,nisi expresse contra dicat,de quo vide eundem Bart. in. l. quæ dotis.col.6.eod.tit.

14 ¶Et nō improbare rati habitioni par est.glos.in.c.rati habitionem de regul.iuris in.6.Paul.de Castro in.l.interdum.ff. rem ratam habere.

15 ¶Et vbicumq; consensus est præstandus ab eo qui habet officium publicum, debet præstari per modum autoritatis, dicit Barb.in.cap.dilectus.numer. 13. de consuet.

16 ¶Et consensus semper præsumitur esse de substantia,vt notat Bald.in.l. fin. §. necessitate.numer.16.allegat Archidiac. in. cap. Episcoporum.18.dist. vide Bart.in repet.l.1.§.si plures.ff.de exercitor actiom.

Quæro

17 ¶ Quæro etiam an consensus debeat præcedere, vel satis sit quod sequatur. Bart. in. l. si autem plures. ff. de aqua pluuiali arcend. dicit.

18 ¶ Quod quando dispositio requirit iussú, tunc debet præcedere, & nõ sequi.

19 ¶ Autoritas autem debet adhiberi in ipso actu in continenti ante vel post, cõsensus vero potest præcedere vel sequi.

20 ¶ Sed licentia debet præcedere & similiter consilium glos. verb. ante omnia clem. vnica de for. compet.

21 ¶ Et an ista differant interse, de consensu, vel cum consensu, vel ex consensu, vide plene in reg. nullus ex consilio de regul. iur. lib. 6. in mercurial. & per Federicum consil. 204. incipit Vicarius domini Episcopi, & notat in. capit. ne pro defectu, & capit. cum inueteri: de electíon, & capit. cum olim de arbitris.

22 ¶ Dictio namq; de causa proxima & materialem denotat Bart. in. d. §. si plures. n. 4. ff. de exercitor actio.

Con

23 ¶Consensus Episcopi debet esse expressus, quia requiritur pro forma, quia in formalibus tacitus non sufficit, vt in.c. statutum. §. in nullo quoq; de rescript. lib. 6. Et facit quod tradit Lud. Gomez in regul. de impetrantibus beneficia vacantia per obit, famil. Cardina.q.11.

24 ¶Et iste consensus inuetus est ad executionem vt notat idem Gomez in regul. de infirmis resignantibus infra vigin ti dies.q.12.

25 ¶Quid erit dicēdum si Episcopus non vult præstare consensum sine causa rationabili, an habeatur pro præstito, & isti inferiores possint visitare, vide Abb. in c. quoniam.n.fin. de vita & honest.

26 ¶Debent etiam considerare Archidiaconi Decani, & alij inferiores quod hodie visitent per se ipsos tantum.

27 ¶Nam consuetudo non extenditur de vno casu ad alium Barb.in.c.cum trāslationem.num.73. de officio legat. allegat Bart. in authen. qui rem. C, de Sacro sanct, ecclesi.

28 ¶Vbi dicit quod consuetudo & præscriptio non extendunt se vltra id quod agitur, allegat. l. 1. §. 3. ff. de itinere actuq; priuato & voluit. Cyn. in. l. 1. C. quæ sit longa consuetudo in. 4. oppositione, & Inno. in. c. pastoralis, de decim. vbi dicit.

29 ¶Quod quidam præscripsi ius visitandi certum locum per se ipsum, & ita visitabat, postea impeditus volebat visitare per substitum, opponebatur quod nõ poterat visitare per illum nisi per se ipsum refert fuisse obtentum in Cancellaria Papæ, quod non potuit, & motiuum iudicantis fuit quia præscriptio seu cõsuetudo non extenditur, nam vno exprohibitis permisso, non videntur permissa reliqua prohibita. Ista namq; permissio est causata consuetudine, quæ non extenditur de iure ad ius, vt probat. Cardin. in. d. c. quod translationem, allegat. c. fin. de offic. Archidiac. quem dictum colligit etiam Abb. in. d. c. quod translationem, nullam faciens mentionem de dict. Cardinal. Et sic præscriptio vnius exprohibitis

 tis

tis seu reseruatis non extenditur ad alia prohibita seu reseruata, licet sint eiusdē naturæ, & sic consuetudo non extenditur de vno casu ad alium, licet sint eiusdem naturæ, vt Innoc. in. c. dilectus de capell. monach. & Bart. in. leg. 1. §. 3. ff. de itinere actuq; priuat. Ideo fœliciter. tex. noster dicit, per se ipsos tantum, quia cū in istis maius periculum vertitur, ideo non vult per alios fieri.

30 ¶ Quia circa maiora cautius est agendum, vt in. c. qui escamus. 42. distin. cap. nuper. 7. quest. 2.

31 ¶ Si enim in minoribus adhibēda est discretio, fortius in maioribus. l. 1. §. 2. ff. de Carboniano edic. glos. verb. periculum, in. d. c. quiescamus. 42. dist. Si vero ordo huius tex. non seruatur, an possit fieri visitatio, videtur quod nō glos. verb. cognitione cap. fin. de suplend. neglig. prælat. lib. 6.

32 ¶ Suficit enim legislatorem aliquid prohibuisse, & si non adijciat, quod fuerit factum in contrarium nihil valeat.

l. non

l.non dubium.C.de legibus.

33 ¶Nã Visitator nõ habet plus iuris quã p canones exprimatur.Dom.in.c. Ecclesiæ de supplend.negligẽt.præl.n.11.lib.6

34 ¶Transgressores huius capit.in quam pœnã incidant.glos.verb. in hibemus.c. generali de election.& lecti potest.lib.6

35 ¶Quæro etiã an ordinarius inferior Episcopo possit sibi constituere Vicariũ glos. verb. Diaconus, de officio primicer.c.1.& glos.in.c.per lectis,25.dist. notat add.ad Abb.in.cap.postulasti de rescript.verb. Vicarium.

36 ¶Archidiaconus autem cui cõmissa est ab Episcopo inductio in possessionẽ beneficij potest eam possessionẽ alteri subdelegare.Rota in nou.de offic. delegati decis.14.in summa.

37 ¶Nota quod vt inferiores isti possint visitare,tenẽtur seruare eaquæ in isto decreto statuta sunt:aliter in dolo est ille, qui negligit illud ad q; ex natura actionis tenetur.Bonus tex.in.l.dolus.ff.mandati, refert Gomez in Epilogo casuum

R 2 negli

negligentiæ, caſ.169.

38 ¶ Et iudices negligentes non ſeruātes conſtitutiones principum puniuntur.l.1.§.fin.ff.de falſ.Debes facere prout ordinatum eſt.

39 ¶ Nam dicit Auguſt. Bonum conſiſtit in ordine prout refert. Luc.de penna.in.l.2.circa principium. C. de proxim.ſacrar.ſcrini.lib.12.

40 ¶ Et vbi non eſt ordo ibi eſt confuſio Ioan.Neuizan.in ſilua nuptiali in princip.num.9.allegat Roch.de curt.de con ſuetud.cart.27.

41 ¶ Et Paria ſunt contra legem facere, & facere ſine lege. Bal. in. capit. in Geneſi. colū. fin. de electīon. quem refert Gomez. regul. de Annali poſſeſſore. queſt.52.

42 ¶ Vbi dicit quod lege non cauetur, in practica non habetur, allegat eūdem Bald.in.cap.nihil de electīon.

IN VERBIS

Visitatores etiam à capitulo deputandi, vbi capitulum ius visitandi habet, prius ab Episcopo approbentur: sed non ideo Episcopus, vel eo impedito, eius Visitator easdem ecclesias seorsum ab his visitare prohibeatur, cui ipsi Archidiaconi, vel alij inferiores, visitationis factæ infra mensem rationem reddere, & depositiones testium, ac integra acta ei exhibere teneantur.

1 *Capitulum ex consuetudine potest visitare.*
2 *Capitulum est capax iurisdictionis.*
3 *Capitulum si aliquam potestatem aut iurisdictionem habet salua & intacta relinquatur.*
4 *Capitulum quid importat.*
5 *Collegium seu vniuersitas constituit vnum corpus, cuius prælatus dicitur caput.*
6 *Collegium esse qualiter cognoscitur. & quid debeat habere.*
7 *Episcopus & capitulum proprie faciunt vnum*

corpus & qualiter copulantur.

8 *Appellatione capituli non continetur proprie Prælatus.*

9 *Capitulum quando fiat, & cum quibus.*

10 *Congregatio fit ex duobus.*

11 *Collegium fit ex tribus, & quando ex duobus.*

12 *Collegium quid sit, & si caret capite quis censeatur caput.*

13 *Capitulum potest iudicare super causa matrimoniali & quando.*

14 *Causa matrimonialis potest tractari per inferiorem Episcopo ex consuetudine præscripta.*

15 *Capitulum & Decanus Parisiens. habent iurisdictionem simul in singulos ministros & Canonicos & Dignitates.*

16 *Capitulum & Decanus Parisiens. deponunt verbaliter clericum & perpetuis carceribus mancipant.*

17 *Capitulum sede vacante an possit visitare diœcesim vel prouinciam suam.*

18 *Verbum destituere quid significet.*

19 *Procedendum qualiter sit in inquisitione & visitatione contra certas personas & loca.*

Visitator

20 *Visitator capituli sede vacante recipiendus & admittendus, vbi de proximo nõ expectatur Episcopus.*

21 *Capitulum sede vacante eligit economum & Vicarium.*

22 *Capituli Vicarius non potest visitare ex generali mandato.*

23 *Capitulum Metropolitanum vacante sede poterit, & debet singulis annis conuocare synodũ tam prouincialem quam diœcesanam, quæ est præparatoria ad visitationẽ & quid in ea fit.*

24 *Visitatores possunt per diœcesim confessiones audire suffraganeorum.*

25 *Visitatores poterunt conferre confessoribus casus reseruatos Episcopo.*

26 *Absolutio ab excommunicatione est reseruata Episcopo.*

27 *Capitulum sede vacãte succedit in his quæ sunt necessitatis, ne defectu superioris periculum animis inferatur.*

28 *Parrochiales Præsbiteri vbi non sufficiunt, an possint conuocare monachos in adiutorium ad confessiones audiendas.*

29 *Inferiores Prælati an poßint delegare curam parrochianorum ad modicum tempus.*

30 *Capitulum dum visitat poterit exigere procurationem,*

31 *Capitulum sede vacante an poßit visitare monasteria monialium exempta, quæ potuißet visitare Episcopus viuens autoritate appostolica.*

32 *Verbum debeant, imponit neceßitatem.*

33 *Capitulum sede vacante in quibus nō succedat, & an succedat Episcopo in his quæ cōpetunt iure speciali.*

34 *Capitulum sede vacante an succedat Episcopo in his quæ Episcopus cognoscit tanquam delegatus.*

35 *Visitatores à capitulo deputandi prius ab Episcopo approbantur.*

36 *Capituli visitatores vbi habent ius visitandi si prius non approbentur ab Episcopo, an processus factus ab eis sit nullus.*

37 *Exclamatione vti in principio conueniens non est.*

38 *Episcopi à visitatione nō excusantur quouis impedimēto.*

Episco

39 *Episcopus potest seorsum visitari easdem ecclesias.*

40 *Reipublicæ interest admittere quam plurimos ad defendendam suam causam.*

41 *Custodum multitudine regio conseruatur.*

42 *Piedra sobre piedra à las nuues llega.*

43 *Episcopus non potest infringere facta per Episcopum prædecessorem.*

44 *Economus si habet liberationem quæ vulgo dicitur finiquito, quando compellatur iterum ad rationem reddendam suæ administrationis.*

45 *Ratio quando dicatur non reddita sed potius confusio.*

46 *Rationum redditio ad quid fuit inuenta.*

47 *Libros rationum qui non habet videtur in dolo.*

48 *Archidiaconi & alij inferiores tenentur reddere rationem suæ visitationis Episcopo.*

49 *Exactores ad quid teneantur.*

50 *Archidiaconi & aliorum inferiorum officium quid sit, & num. 52.*

51 *Archidiaconi sunt septem ab apostolis electi & instituti.*

53 *Archidiaconi loco Diaconorum successerunt.*

68 *Monitoriæ generales leguntur in ecclesia mandato Visitatoris ad propalandam veritatem propter quas contumax excõmunicantur.*

69 *Stilus erroneus iudicum dicentium in monitorialibus, quod debent propalare iudicialiter, nam boni viri solent tacere quod probare non possunt.*

70 *Prælatus non debet esse solicitus plus debito in inquirendo.*

71 *Depositiones testium ex duobus constituuntur, ex dicto & iuramento.*

72 *Acta scribuntur in causis vt veritas habeat locum, & falsitas aboleatur.*

73 *Acta in scriptis sunt reducenda, alias non valent nisi sint breuiores, nam tunc non requiritur scriptura.*

74 *Depositiones testium Visitatoris tenentur exhibere Episcopo, & acta integra.*

75 *Notarius si dicat nullum originale fecisse an posit puniri pena periurij.*

76 *Notarius si dicat se amisisse acta non tamen probat casum amißionis potest torqueri.*

Notarius

1 ¶Capitulum ex consuetudine potest visitare. Imo & de iure ordinario secundum Domin.& doct.in.c.pen.de supléd. negligẽtia prælat.lib.6.notat glos. verb. per alios extrauag. Vas electionis, de cẽsibus inter commun.

Et

2 ¶Et merito nam capitulum est capax iurisdictionis Domin.in.c.1.de maior,& obedient. lib. 6. allegat. c. irrefragabili de offic.ordinarij. c. cum contingat de foro competent.

3 ¶Et in tantum hoc habet locum & procedit quod si potestas seu iurisdictio aliqua competit capitulo,omnino intacta relinquatur ab Episcopo. Concil. Trid.sess.25.c.6. post medium.

4 ¶Sed debes aduertere importantiam huius nominis capituli vniuersitas quid importet,capitulum, collegium , societas,cetus,congregatio,populus,conuentus,& similia nomina dicuntur collectiua,& constituunt corpus vnum misticũ, quod sumitur aliquando large,aliquãdo vero proprie & stricte, large autem sumitur cum dicimus & appellamus fideles vnum corpus,siue vnam ecclesiam, per fidem,& charitatem , & perfectionẽ gratiæ.c.2.de summa Trinitate & fid. cũ similibus cuius corporis caput est Christus,c.ponderet.50.distint.

Similiter

5 ¶Similiter omne collegium, siue vniuersitas cōstitui vnum corpus cuius, prælatus dicitur caput, & alij dicuntur membra.c.nouit de his quæ fiunt à prælatis. A quo capite nō licet membra discedere.c.cum non liceat, de præscriptionib.

6 ¶Et talē corpus ex eo esse cognoscitur collegium, si haberet iura collegijs puta sigillum commune. c. significauit, de appellat. Et actorem & archam communem.l.1.§.1.ff.quod cuiusq; vniuersit nomin.glos.celebris, in c.dilecta de excess.prælat.vbi multa circa hoc.

7 ¶Proprie autē est stricte Episcopus cum capitulo facit vnum corpus cuius ipse Episcopus est caput. Sed cum clero ciuitatis & diœcesis non dicitur propriè facere vnum corpus.capit. cum clerici de verb. signific. Quia non est tanta communio inter Episcopum, & capellas, seu monasteria, seu alia pia loca ciuitatis, & diœcesis suæ, quanta est inter Episcopum & ecclesiam cathedralē, cui est spirituali collegio copulatus; notat

notat glos.penult.in.dict.cap.cum cle-
rici allegat. capit. requisisti de testa-
ment.

8 ¶Et licet prælatus & capitulum fa-
ciant vnum corpus,non tamen appella
tione capituli continetur prælatus, de
proprio significatu vocabuli, notat de
concess.præbend.cap. post electionem,
&.c.nouit de ijs quæ fiunt à prælat. cap.
à collatione de appellat.lib.6. &. cap. 1.
ne sede vacant.eod.lib. Nisi interuene-
rit Episcopus & canonicus. not. in dict.
capit.à collatione de quo per Archidia
con. in.cap.sed illud.45.dist.

9 ¶Et adde quod tunc Episcopus cum
minore parte canonicorum nō faceret
maiorem partem capituli,prout dispu-
tando firmauerunt in studio Paduano
principales,& Federic.de senis quos se-
quitur.Ioan. Andr.Card.& alij in d.cap.
à collatione,licet Hostiens. teneat con
trarium vbi.Butrio.& Abb. in dict. cap.
post electionem. numer. 8. Quandoq;
soli canonici faciunt capitulum cum
præla-

prælato,secundum Compost el.in.c.1.de electione.Corpus autem istud potest cõstitui ex duobus,vel tribus vna congregatione existentibus,vt in.d.c. 1. de electioni.Dum tamen sint ibi vt collegium vt ibi notat.

10 ¶Duo ergo sufficiunt ad faciendam congregationem.

11 ¶Tres vero ad faciendum collegium quod intelligit ibi Card. de collegio seculari: per.l.veratius.ff.de verb.signific. Sed duo sufficiunt ad faciendum collegium ecclesiasticum secularium clericorum,siue conuentum religiosorum secũdum Innoc.in.c.dilecta de excessib.prælatorum,&.c.postulasti. de iure patron. Cardin.in clem.&si principales.n.16.de rescriptis & vide quæ traduntur per modernos in.d.c.1.de electione.

12 ¶Quid autem sit collegium habetur in.d.l.veratius,& est vnum reputatione l.mortuo,ff.de fideiussoribus,notat.in.l. 1.ff. quod cuiusq; vniuersit. nomin. Et quando nõ habet caput, ille intelligitur

esse

esse caput qui est nobilior, & potentior, prout notatur de pace constantie, verb. maior pars. Itaq; omnes isti termini videntur synonyma, & idem importantia largo modo, scilicet cetus, vniuersitas, collegium, capitulum, conuentus, congregatio, & similia. vt notat. in clem. ne romani de election. & Ioã. Francis. Pau. in tract. de officio & potestate capitul. sede vacant. præludio. 5.

13 ¶ Capitulũ potest iudicare super causa matrimoniali, contra quod videtur, tex. in. c. accedentibus, de excessib. prælatorum, & in. c. 1. de consanguinitate & affinit. Vbi dicitur quod causa matrimonialis pertinet ad dignitatem Episcopalem, propter quod. Doct. intelligũt tex. in. c. præterea, de testib. cogend. dum sedes vacat, vt in. c. ad abolendam de hære ticis. Vel etiam potest intelligi quando hoc habeat consuetudo præscripta.

14 ¶ Quod etiam procedit in inferioribus Episcopo, licet. Hosti. senserit cõtrarium, in. c. literas de restit. spoliatorum,

sed glos.verb.in tua ibi tenet contra Hostiens.quam glos.sequitur Abb. ibid. idẽ Abb.in.c.auditis de præscriptio, vbi etiã Felin.

15 ¶Capitulum vero & Decanus Parisien.habent iurisdictionem simul in singulis ministros Ecclesiæ, etiam canonicos præbẽdatos, etiã in dignitates in ea obtinẽtes, quam iurisdictionem per officialem capituli capitulariter institutum exercẽt, glos.verb. Decanus. §. super his debite, tit. quomodo diuinum officium sit celebrandum in pragm.Sanct.tom.2. colu. 1.

16 ¶Item deponunt verbaliter suum clericum subditum, & perpetuis carceribus mancipant, glos.verb.pone.§. & nihilominus tit. de concubina.pragm. Sanct. col.1.vbi dicitur, quod habent illam iurisdictionem ex priuilegio, clem.7.

17 ¶ Quæro an capitulum sede vacante possit visitare prouinciam, si est metropoliticum, vel alias diœcesim, & procurationes recipere, iuxta determinatio nem

nem extrauag. Benedict.12.quæ incipit vas electionis,de censib.Respond.quod Ioan.Monac.in.c. Ecclesiæ de supplēd. negligentia prælatorum,lib. 6. tenet q non possit,quia non reperitur iure expressum ergo. &c. capit. illa ne sede vacante. Licet enim capitulum conseruet ivra Episcopatus vacante sede.capi. charitatem.12.quæst.2.& ius reddat agentibus, accusationibus, & denuntiationibus,non tamen visitat nisi solus qui datur à Papa.capit.ebiter.61.distin.vbi patet quod ecclesia vacans destituitur visitatione. Item qui à capitulum est necessarius non voluntarius administrator, ergo non poterit visitare, quia administrationi necessarie non incumbit. Archidiac. tamen videtur tenere contrariū in.cap. si Episcopus de supplēda negligentia prælat. quia Episcopus hoc potest & est iurisdictionis, in qua succedit capitulum sede vacante. capit. cum olim de maior. & obedientia & capitul. 1. eodem titul. lib. sexto. Aliàs

S 2 seque-

ſequeretur abſurdum quod tempore va cationis ſedis remanerent crimina in correcta, probat etiam hoc per.d.c. eccleſiæ vbi patet, quod Viſitator datus à metropolitano à quo certus caſus excipitur in alijs videtur poteſtatem habere quaſi per exceptionem firmetur regula c. dominus.32. quæſt. 7.l. qui libertatis, ff. de euictionibus. Cum autem metropolitanus nihil habeat niſi de iure trãſlato in metropolitanum de capitulo, ergo infertur quod capitulum hoc habebat, faciunt notata per Innoc.in.c.ad abolẽdam de hæreticis.

18 ¶Et reſpondet ad.c.obitum quod ibi deſtituere non reſpicit viſitationis operam, ſed eccleſiæ vacationem, per Archid.facit quia iſte nõ eſt actus per quẽ præiudicetur Epiſcopo ſucceſſori, ſicut beneficiorum collatio, & alienatio perſonatum, & rerum de quibus de maiori-tat.& obediẽ.c.1.lib.6.c.fraternitatẽ.71. diſt.cap.ſi qua de rebus.12.q.2. Idem tenet Ioan.de lignan.in. d. c. cum olim & in.c.

in.c.his quæ de maior.& obedient,&col lectar.in.d.c.cū olim vt refert ibi Bald. vbi dicit, quod probabiliter poteſt dici quod viſitare poteſt quia propter negligentiam eis datur. Viſitator, vt in.d.c.ec cleſiæ,per ea quæ notantur in. c. ſua de offic. Vicar. niſi probabiliter dicatur quod ſit iuriſdictionis voluntariæ vt ſequitur ibi & hoc in viſitatione eccleſiarum non exemptarum, ſed Ioan. Andr. in.d.clem. 1. de hæreticis. verb. capituli dicit quod egerit hac declaratione,&nō ſolum in hoc,ſed etiam in pluribus alijs articulis,videlicet quomodo dicatur ca pitulum ſede vacante ſuccedere in iuriſ dictione quæ competebat Epiſcopo viuenti.Subdit tamen quod volens tenere cum Ioan.Monach. poſſet dicere illam veram in generali viſitatione ciuitatis & diœceſis.

19 ¶Et opinio Atchidiaconi procederet in inquiſitione cōtra certas perſonas & loca Paul. ibi & Petrus de Ancharran. & alij quam plures Doctores videntur

ſequi deciſionem gloſ. & diſtinctionẽ. Sed Dominic.in. d. c. 1. de maioritat. & obedient.lib.6.refert Ioan.de Imnol.dicentem opinionem Archidiaconi de iure eſſe veriorẽ:licet opinio.Ioan. Andr. ſit ſatis æqua.Cardin.Florẽt.in. d. clem. 1.de hæretic.in.q.9.dicit opinionẽ Ioan. Andr.æquam,tamen opinio melius probatur,quod poſsit viſitare generaliter, vt ex iuribus dict.gloſ.probatur. Abb. in dict. capit. cum olim, de maioritate & obed.numer.2.ibi extra gloſſam ſeu caſus exceptus, dicit quod in diſtincte tenetur quod generaliter poſſet viſitare, quia viſitatio eſt iuriſdictionis quæ fit ex neceſsitate iuris,capit.ſopite de cen ſib. capit. relatum.10.quæſt.1. capit. fin. de ſuplenda negligent prælat. lib. 6.

20 ¶Subdens quod hoc ſatis debet admitti vbi non ſperatur, quod de proximo prouideatur eccleſiæ de Epiſcopo, per.capit.intercetera de officio ordin.c. cum nullus. §. Epiſcopo, de temporib. ordin.lib.6.

Conci-

21 ¶ Concilium autem Trident. sess. 24. cap. 16. de reformat. dicit capitulum sede vacante eligat economun & Vicarium seu officialem infra octo dies post mortem Episcopi, nihil dicit de Visitatore sed tene quod dictum est vbi supra.

22 ¶ In super iste Vicarius à capitulo electus non potest visitare est mandato generali, gloss. verb. capituli in. d. clem. 1. de hæretic. Rebuffus praxi benefic. in. forma Vicariatus Archiepiscoporum & alio. collat. 6. num. 101.

23 ¶ Ex prædictis infero quod Capitulum metropolitanum vacante sede poterit & debet singulis annis conuocare synodum tam prouincialem quam Diœcesanam quæ est præparatoria ad visitationem, & quædam visitatio generalis, præambula visitationis particularis, vt probatur in capit. sicut olim de accusation. vt legantur constitutiones, & publicentur nouæ, si quæ fiunt per Capitulum & vt fiant monitiones contra non residentes, & contra

negligentes executores testamentorū, de quo in.c.Ioānes de testament. Et vt anuntientur festa Paschalia, &c. vt in.c. quoniam,&c.c.decernimus. 18. distin. & vt exigatur cathedraticus,& similia con sueta fiant.c.ca quæ &c. c. in tantum, de symon.

24 ¶ Infero etiam quod Visitatores poterunt per totam diœcesim dum visitant confessiones suffraganeorum & suorū subditorum audire,& absoluere cōfitentes,& ipsis iniungere pœnitentias salutares.c.fin.in.fin.de censib.lib.6.

25 ¶ Item quod poterunt conferre confessoribus casus reseruatos Episcopis, quos enumerat glos.post Ioan.Monach. in clem. dudum de sepulturis, & Ioan. Francisc.Pauin. in tract. de Visitatione in.4.q.2.partis principalis,glos.verb. reseruantur.c.2.de pœnit.& Remiss.quam allegat.Nau.in Man.cap. 27. num. 256. Et quia concessum est tunc capitulo, æqualem,videlicet absoluere ab excōmunicatione, vt notat Abb. in capit. hisq; de majo-

de maiorit.& obedient.

26 ¶Quia absolutio ab excommunicatione est reseruata Episcopo.

27 ¶Item quia in his quæ sunt necessitatis, succedit capitulum, ne defectus superioris periculum animarum posśit generari, vt notatur in clem. 1. de hæretic. Præsentabunt etiã capitulo fratres mendicantes deputati pro cõfeśsionibus audiendis iuxta clem. dudum. vers. statuimus de sepulturis.

28 ¶Et vbi præsbiteri parrochiales non sufficiunt, poſſunt & ipſi conuocare monachos in adiutorium audiendarum cõfeśsionum, præsertim in Paschate attẽta generali consuetudine qui sciẽter tollerantur, secundum quendam **Monaldũ**, quem allegat Archid. in. c. placuit, 16. q. 1. & habetur in clem. 1. d̃ priuilegijs, verb. præsbiteri.

29 ¶Quinimo prælati inferiores posśũt delegare curam parrochianorũ ad modicum tempus, puta intra tres septimanas ex iuxta causa se absentando. Ioan.

Andr.in.cap.3.de officio Archipræsbit. post Hostiens.Gregor.Lopez.glos.fin.l. 4. tit.20.p.3.Hodie vide Concil.Tridēt. sess.23.c.1.de reformat.

30 ¶Poterit etiam capitulum visitans exigere procurationem iuxta determinationem extrauagantis Benedicti,quæ incipit vas electionis. &c. vt glos. verb. capituli in clem. 1. de hæretic. Et clarius in.clem.statutū, de electione, verb. declaramus.Et quod supra dixit de cura animarum, intelligo large prout plene examinat Ioan.Andr.in. c. cum satis,de offic.Archidiac.

31 ¶Quæro consequenter an capitulum sede vacante possit visitare monasteria monialium exempta quæ potuisse visitare Episcopus viuens autoritate apostolica.

32 ¶Clem. attendentes. §. illas de statu regul.vbi tex.imponit necessitatem visitandi propter verbum debeant de quo ibi circa principium, vbi glos. verb. debēt,reprehēdit prælatos,qui hasvisitationes

nes omittunt ex quo est ibi, verb. præcepti quod necessitatem inducit. c. oblatæ de appellation. &. c. vt famæ desent. excõmunication. Respondeo Lapum formasse hanc quæstionem, & super eam consuluisse. Domin. Feder. arguendo ad partes vt patet in consilijs Federic. consil. 291. incipit Domine mi velle. &c. licet ibi non apparet eius responsio tamen, Lapus ipse in. c. 1. de maior, & obed. lib. 6 refert Federicum sibi respondisse, & cõsuluisse quod non, & sic etiam ibidem refert Dominic. Colletarius autem in d. c. cũ olim, de maior, & obed. refert, quod suo tempore in Cancellaria apostolica multi periti fuerunt propter hoc cõgregati Doctores, & recesserunt varij, & videtur ipsum velle quod posit subsistẽte necessitate. Abb. autem in. c. cum olim de maioritate & obedientia refert Lapũ consuluisse quod non succedat capitulum sede vacante, & sic refert respondisse Ioan. Andr. dum super hac quæstione consuluisse monetur.

33 ¶Quia capitulum non ſuccedit in his quæ competunt Epiſcopo iure ſpeciali: vnde non ſuccedit in iure cognoſcendi de cauſa fœudi, vt habetur in. c. verum de foro competenti. Et hanc opinionē ſentit Innoc.ſecũdum eum in.c.ad abolendam de hæreticis,vbi dicit quod capitulum ſede vacãte ſuccedit in his quæ Epiſcopus exercet iure ſuo.

34 ¶Et idem videtur ſentire ipſe Feder. conſil.30.vbi dicit, ſecus eſſe ſi Epiſcopus cognoſcit iure delegato,vel alio iure ſpeciali facit.c.Paſtoralis.§.præterea, de offic. ordinar. vbi mortuo Epiſcopo delegato expectatur ſucceſſor,& nõ recurritur ad capitulum. Multi tamen tenuerunt contrarium, vt refert ibi Abb. dicentes,quod ſi Epiſcopus habet ſoluere vt delegatus, huiuſmodi poteſtas eo mortuo tranſit ad capitulum, per tex.in c.1.de maior.& obed.lib. 6. quod loquitur in diſtinte. Sibi tamen plus placet præcedens opinio per ſupra dicta. Item facit aliam rationem. Capitulum ſucce-

dit

dit Episcopo propter communionem quæ est inter eos, sunt enim vnum corpus, vt in.c.nouit &.c.quanto de his quæ fiunt à prælat. Item vt dixit Inno. in cap. dilecti de maior.& obedient. dignitates & iura ecclesiæ pariter possidentur per Episcopum & capitulum. Sed in his quæ competunt Episcopo vt delegato iure speciali cessat hæc communio, ergo nõ succedit. Et ex his dicit limitãdam regulam affirmatiuan quod scilicet capitulũ non succedat in iurisdictione quæ Episcopo competit iure speciali Abb.in.cap. ad abolendã, num.17. de hæretic, & quia hoc non concluditur vbi Episcopo esset aliquid ab homine vel à iure cõmissum sub nomine dignitatis principaliter sicut in casu isto ideo moderatio colletarij placet mihi.

35 ¶ In summa Visitatores à capitulo deputandi, vbi capitulum habet ius visitandi, sunt approbandi prius ab Episcopo, & potest esse ratio, vt videat Episcopus an expediat ecclesiæ talem visitare, vide simile

mile vt per Abb.num.6.c.illud prætereũ dum de iur. patron.

36 ¶Si prius ab Episcopo isti Visitatores non sunt approbati: processus ab eis facti an sint nulli, quia ordo huius, tex. videtur substantialis, si vero ordo iste esset debitus à iure aliud esset declarat optime. Ioan. Monac. c.1. de censib. lib. 6. vbi Dominic. n.4. in princ.

37 ¶Vel eo impedito: Prodeum, licet vti exclamatione in prinipio conueniens non sit, tamen non possum aliter loqui. Nam schema seu talis exclamatio conficit significationem doloris ideo exclamatione vtor. Nam sacrosancta Tridentina Synodus non in merito toties eadem præcepta resumit. Et vtinam Episcopi à somno surgant.

38 ¶Non enim excusantur ab hac personali visitatione quouis impedimento, quod impedimentum solet admitti quadam indulgentia benigna. Sed id debet admitti, quod necessitate quadam sic vrgeat, vt nisi maximo cum detrimento

proprie

proprie vel publice salutis tã spiritualis quam corporalis per se ipsos eam visitatione exercere non valeant: aliter namq; iudicium ac censuram non qualécunq; expectent, præter diuinam vltionem. Attendant obsecro Episcopi illud Ezechielis Prophete in.c.34.qualiter Dominus durissime increpet Episcoporum negligentia in visitationis officio exercendo, dicens super omnem faciem terre dispersi sunt greges mei & non erat qui requireret, non erat inquam, qui requireret. refert Synod. Toletanus action.2. ad secundum. Et Ioan. Chrisost. Homil. 59. in Ioannem insectatus est eundem Ezechielem his verbis. Ve pastoribus Israel, nonne pascebant semetipsos non ne greges pascuntur à pastoribus? Sed illi contrarium faciebant, nam quod abiectum erat, non reducebãt: neq; quod perierat, quærebant, neque confractum alligabant, neque infirmum consolidabant, quoniam se, non gregem pascebant.

Fasta

39 ¶Facta ergo visitatione à capitulo, potest etiam Episcopus siue eius Visitator seorsum & separatim, vt dicit. tex. noster facere visitationem.

40 ¶Nam reipublicæ interest, admittere quam plurimos ad defendendam suam causam. l. nã reipublice, ff. de operis nou. nuntiatione.

41 ¶Et ad conseruationem regionis necessariam esse multitudinem custodum vt notat Aristotel. lib. 1. Rhetoricorum capit. 4.

42 ¶Et in prouerbijs est: piedra sobre piedra à las nuues llega.

43 Sed Episcopus non potest infringere facta per Episcopum prædecessorem. Bar. in. l. Semel. C. de Apochis pub. &c. lib. 10

44 ¶Secus erit si dicatur Episcopo, æconomũ non bene rationem administrationis suæ reddisse, etiam si habeat æconomus liberationem quæ vulgo dicitur finiquito: nam si contra illam liberationem dicatur quod fuit data non viso libro rationum, qui ex cõsequentia actus non

non est liberatus ad ministrator seu æconomus, qui non ostendat librum rationis. Bald. in Rubr. C. de exercitoria actio.n.12.vers.&ideo.l.14.tit.18.p.3.Ideo talis liberatio nullo modo valet, vt per Alexand.vol.7.consil.74.Bart.in.l.tutor qui repertorium. ff. de administration. tuto.in fin.Matheus de afflict. decision. 360.facit,tex.in.l.si quis exargentarijs.§ penult.ff.de edend.Idem erit si ostenda tur liber &rationes præcesserunt tam in tricatæ,quæ non intelligũtur : talis nãq; ratio non dicitur ratio,nec videtur data vt in.l.cum seruus.ff.de condition.& de monstr.& in.l.summa curatione. §. primo.ff.de peculio.

45 ¶ Et nisi causa liberationis vera apparent,non dicitur ratio reddita, sed quædam confusio vt in.l.30.c.10.notat.Auẽdaño.n.41.de exequend.mandat.vbi dicit quod nisi nominatim constet, cui da tum sit,& qua de causa nõ poterit intelligi ratio,hec valebit liberatio,tanquam data super ignotis vt in.l.qui cum tutori

T bus,

bus,ff.de transactionibus. l.argentarius. §.edi autem.ff.de edendo.

46 ¶Nam rationum redditio inuēta fuit ad habendam veritatem,& ne bona occultētur &reliqua posſint inferri.Hieronym. gratus respons. 135. num. 34.lib.1.

47 ¶Et qui non habet hos libros rationū videtur in dolo tanquam transgreſſor legum,vt notat Aymon.conſilio.193.n.13. volumine. 1. de materia latius dicemus poſtea.

48 ¶Præterea dicit. text. quod ipsi Archidiac. vel alij inferiores tenentur reddere rationē suæ viſitationis Epiſcopo.

49 ¶Bart.in.l.apparitores.C. de exactoribus tributorum.lib. 10. dicit quod exactores debent remittere ad curiam in ſcriptis.quod ex actum eſt,& quod non, vt ex eorum ſcriptura officiū reddatur inſtructum.allegat.l.1.§.officio.ff.de tutel.& rationibus diſtrahend.&.l. si ſtatu libera. §. fin.ff.de ſtatu. liber.In tantum hoc eſt verum quod horum relationi ſtatur.vt notatur ex dicta.l.apparitores, &

ex

ex.l.si qua per calũniam.C.de Episcopis & cleric.

50 ¶Officium Archidiaconi & aliorum inferiorum est quæ corrigenda viderint corrigant,& emendent, nisi fuerint ardua negotia,quæ absq; maioris sui præsentia nequeant terminari.c. ad hæc. §. item in epistola,de offic.Archidiac.Hugo.tract.de officio quatuor prælatorum p.2.de autoritate Episcopi. Ideo officiũ horũ in adiutoriũ inuẽtũ est,vt ibi p eũ.

51 ¶Præterea Archidiaconi sunt septem ab apostolis electi,&instituti actum apostol.6.& in.c.Diaconi septem.93. distin. & in.c.Diaconi ead.distinct.

52 ¶Vbi dicitur Diaconi ecclesiæ sunt tã quã oculi Episcopi,ob errantes & circũlustrãtes cũverecũdia actus totius ecclesiæ:præscrutãtes diligẽtius si quẽ videãt fieri vicinũ præcipitio &proximum esse peccato:vt referant hoc ad Episcopum, & ita Episcopus suggerere quæ ad cultũ ecclesiæ,& disciplinam eius pertinent, Diaconibus cura sit.

53 ¶ Vbi notat glos. quod loco diaconorum successerunt Archidiaconi.

54 ¶ Inueniuntur etiam testes synodales habentes oculos circum lustrantes. c. Episcopus in Synodo. 35. quæst. 6. qui electi sunt, vt per illorum industriam excessus corrigantur, & mores reformentur, Côcil. Prouincial. Toletan. sect. 3. in. c. 28. Et debent inuestigare quæ correctione vel reformatione sunt digna, & ea fideliter perferant ad Metropolitanum, & suffraganeos, vt super his & alijs (preut vtilitati, & honestati congruit) prouida deliberatione procedant, vt in. c. sicut olim de accusation. Etiam dicuntur visitatores, qui debent circuire totam parrochiam de villa in villam, vt in. c. non debere. 80 dist. vbi dicitur, quod in Concilio Laodicensi statutum est, vt Episcopi non ponãtur per vicos & villas: sed Visitatores, idest Archipræsbiteri qui visitent parrochias: qui sine consilio, & conscientia Episcopi ciuitatis nihil agere debeant.

55 ¶ Et addit Archid. in. c. perlectis. 25. distin.

dist.n.11.si iurgia seu facinora in parrochia evenerint, aut si quid erit, quod animaduersionem maiorem exigat, tũc ad Episcopum erit referendum, sicut refert legatus ad procõsulem allegat.l. si quid erit.ff.de offic. proconsulis.tex. notabilis in.d.c.ad hæc de officio Archidiac. Bene igitur stat, vt Archidiaconi & inferiores teneantur reddere rationem Episcopo, nã quod caret ratione extirpare necesse est.

56 ¶Quæ quidem ratio est quasi sermo singulorum de quærelis, secundum doctores antiquos arg.glos.verb.syndicum l.1.§.quibus, ff.quod cuiusq; vniuersitatis nomin.vel potest dicere rationẽ esse experimentum totius iustitiæ secũdum Paris.de Pute.in tract.syndica. Nam sicut homo post sumptum pastum, habet necesse illud digerere ita post assumptũ & completum officium opportet visitatorem illud digerere. Idest rationẽ reddere vt si malegessit luat penas, glos.penult.leg.3.C. de Coartalibus principib.

vbi Platea.

57 ¶Propterea tex. noster determinat vt id quod isti inferiores in visitatione faciunt super intendens videat,& quod vnicuiq; cōueniat,agnoscat:& quod cōuenire nouerit,acommodet.

58 ¶Et nota quod quoties leges loquuntur de reddenda ratione duo continēt, scilicet computum dare,& reliqua restituere.l.quamuis,ff.de conditioni, & de monstrat.l.non solum.la.2.§.si liberationis,ff.de liberat. legat.leg.4. C. de testamen. manumissio. istud est rationē reddere.

59 ¶Præcipue si in visitatione intēdunt Visitatores & quærunt non quæ sua sunt sed ea que sunt Iesu Christi,vt in.c.cum apostolus, & capit. procurationes. de censib.vbi habetur,quod Visitatores nō quærant quæ sua sunt,sed ea quæ sunt Iesu Christi prædicationi, & exorationi, correctioni,reformationi vocando, vt fructum referant, qui non pereat. Nō ergo debēt procurationibus, aut lucro, seu

ſeu ad propriam vtilitatem, vt ſibi theſaurizent:ſed ſaluti animarum, & morũ profectui cultuiq; diuino ampliando, ſtatuiq; eccleſiarum in melius reformãdo, intendere debent vt in.cap.1. de cenſib. lib.6.cum text.ibi dicit caueant in ſuperne ipſe vel quiſquam ſuorum aliquod munus quocumq; ſit, & qualitetcumq; offeratur, præſumat recipere:vt nõ quæ ſua ſunt ſed quæ Ieſu Chriſti quærere videatur:& intendere debet,atq; in vigilare prædicationi,ſaluti,ædificationi & reformationi cleri & populi,vt in.d.c. procurationes,&.d.cap.1.de cenſibus,lib.6. facit.leg.nam.ff.de offic. præfecti vigil. Nec debent Viſitatores ve nationibus aut ſimilibus vacare, mente enim repetere debent,quod de omnibus ſibi commiſsis rationem reddere tenentur ſi nõ corrigant,moneant,& reforment: alias ſingula de manibus ſuis requirentur. c. irrefragabili. de offic. ordinar.cap.1.c. adhæc,de offic.Archidiac.ergo optimũ

 erit vt

erit vt super intendens sedulitatem eorum in visitatione videat.

60 ¶Et quoniam peccata hominum dupliciter possunt cõsiderari vno quidem modo in quantum est nociuum ei qui peccat:alio modo in quantum vergit in nocumentum aliorum, qui ex alicuius peccato vel excessu leduntur vel scandalizantur, vel etiam in quantum est nocumentum boni cõmunis cuius iustitia per peccatum hominis perturbatur.

61 ¶Ideo Visitator duplici correctione vti debet, vna quidem quæ adhibet remedium peccato in quantum est quodã malum ipsius peccãtis, & ita est proprie fraterna correctio quæ ordinatur ad emendationem delinquentis, remouere autem malum alicuius, eiusdem rationis est, quod bonum alicui procurare, procurare autem bonum fratris pertinet ad charitatem. c. si peccauerit. 2. q. 1. & c. nouit de iudic. Quod patet quia corripere delinquentem est quædam spiritualis elemosina. c. & qui emendat. 45. dist. S. Thom.

Thom.2.2. q.33.artic.3.Cum ergo operamur bonum amico,vt de peccato ad pœnitentiam reducatur,hæc remotio. magis ad charitatem pertinet,quam remotio nutrimenti corporalis vel egestatis, & infirmitatis,tamen quia bonum veritatis magis est proximum & affine ipsi charitati,quam bonum corporis exteriorum rerum,tunc etiam quia respicit animam,quæ corpore longe præstãtior est.c.solite de maiorita,& obedientia. l. sancimus.C.de sacrosanct.ecclesijs & in c.Matheus de Symon. Et hoc respectu pertinet ad charitatem,in quantum vero fraterna correctio adhibet remediũ peccato delinquentis, in eo quod præstat malum exemplum in fratres qui ex tali exemplo leduntur cæteri & scandalizantur.c.præcipue.11.q.3.&maxime in nocumentum communis boni: & talis actus dicitur iustitiæ ad quam pertinet conseruare rectitudinem in cõmune bonum vnius ad alterum.c.cum deuotissima.12.q.2.c.facte.4.dist.cap.vt fame. de

Sentent.excommuni. Et sic frater tuus corrigendus est zelo iustiæ, & ad istum effectum pertinet ad iustitiam.

62 ¶In super aduertant Visitatores quã do inquirunt. Nam si aliqua de aliquo denuntiantur secrete talia sunt secrete corrigenda. c. si peccauerit.2.q.1. Ioan. deImmol.in.c.vt iuxta de offic.ordinar. dicit etiam text. quod ista ratio debet dari intra mensem.

63 ¶Nam iudices inferiores non abreuiãt,aut prorrogant tempus à iure præfixũ,notat.l.nemo.C.de tẽpor.appellat.

64 ¶Mensis autem iste an possit prorrogari seu extendi per inferiorẽ iusta causa interueniente dicẽdum est, quod sic. glos.verb.recissius tempus in.c. cum sit romana.de appellatio.

65 ¶Ideo tenẽtur Archidiaconi & alij inferiores sine alia monitione intra mensem rationẽ reddere Episcopo, nam tale tẽpus interpellat pro homine. c. potuit de locato.l.magna.C.de cõtrahẽd. & cõmit.stip.l.2.C.d iur.emphit.Et dicit tex. quod

quod Archidiaconi & alij inferiores tenentur exhibere depositiones testium.

66 ¶ Abb.in.c.ad nostrā el. 2. de iureiur. n.2.dicit quod est bona practica citandi testes quando ignorantur personæ, videlicet vt fiat generale preceptum sub excōmunicationis pœna, vt qui super talī facto nouerint veritatē cōpareant ad testimoniū proferendū, nam tunc tacere veritatē est peccatū mortale, allegat. c. quisquis.11.q.3.&.c.1.de crimi.fals.tenet Ioann. de Neuis. in silua nuptial. lib. 3. num.33

67 ¶ Et etiā falsum cōmittit, qui interrogatus, veritatē occultat, ac si mēdatium dixerit, Couar.in lib.1.vari.c.2.n. 3. allegat.d.c.quisquis,&.d.cap.1.

68 ¶ Ideo in praxi Visitatores seruāt, vt in loco eminētiori voce intelligibili notarius legat monitorias generales de verbo ad verbum. Vt in Archiepiscopatu Hispal.leguntur per Visitatores: propter quas monitiones, omnes fideles tenentur comparere apud Visitatorem ad

per

propalandam veritatem,aliter cōtumaces dicentur &in excōmunicationis sen tentiā incidere possunt,tenes Hostiens. in sum.de sententia excommunication. verb.quibus ex causis,quem allegat Gregor.Lopez.scholio escusa.l.10.tit.9.p.1.

69 ¶Sed aduertant Visitatores,quam sit erroneus stylus eorum iudicum qui in monitorialibus dicunt,quod debeant propalare,& illud iudici aliter vel coram notario & testibus in forma fidem faciente vt dicit idē Neuis.in. d. silua nuptial. vbi supra.n.46.Nam acta faciunt notorium l.gesta.C.de re iudicata, & boni viri solent tacere quod probare non possunt. c.plerumq;.2.q.7.Alex.consil. 55. lib. 4. In tantum hoc est verum,quod quis iudici non tenetur dicere de eo quod probare non potest.Sum.Tabien. verb. accusatio.§.14.& verb.inquisitio.§.7.Nau. in Man.cap.25.num. 46. vbi late de ista materia.

70 ¶Prælatus igitur non debet esse solicitus plus debito in inquirendo, sed mo derate

derate id agat, ita ne nimia suspitio illũ præcipitem, & exosum reddat. Nam qui nimiũ emũgit, elicit sanguine. prouerb. 30. tradit frat. Anton. Cordubensis in tractatu de secreto. membro. 2. in annot. q. 3. in princ.

71 ¶ Præterea depositiones testium ex duobus constituuntur, scilicet ex dicto testis, & ex iuramento: nec vnum valet sine altero. Lanfranc. ab Oriano. in tractatu de testib. in princip. allegat. c. fraternitatis, de testib. &. l. iurisiurandi. C. de testib.

72 ¶ Propterea in causis acta scribuntur, vt veritas habeat locum, & falsitas aboleatur: cum in iudicijs debeat esse veritati locus. Item ne propter assertionem iudicis iniqui innocens, litigator ledatur. idem Lanfranc. in repetit. capit. quoniã contra falsam deprobat. in princ. n. 1.

73 ¶ Et acta in scriptis sunt reducenda aliàs non valẽt, nisi sint causæ breuiores, quia tunc non requiritur scriptura, per auth. nisi breuiores & ibi Bart. C. de senten.

tent.ex breuit.recitand. ita tenet Abb. in.d.c.quoniam cõtra.in notabil.3. & ibi etiam Felin.de probat.Robert.Marant. de ordin.iudiciorum.p.6,n.22.

74 ¶Depositiones testium Visitatores tenentur exhibere Episcopo,& acta integra.

75 ¶Quid dicendum si notarius dicat se nullum originale fecisse,possit ne puniri pœna periurij,siquidem notarius contrauenit vni ex capitulis iuratis.Host.in c.sicut.ne clerici vel monach.Ripa.in.l. admonendi.n.150.ff.de iur.iurand.dicũt quod sic.

76 ¶Si vero dixerit amisisse acta, non tamen probat casum amisionis, poterit torqueri secundum Bal.in Rubr. de fid. instrum.

77 ¶Quid si notarius lacerauit acta, tũc falsarius præsumitur secundum Curti. Iunio.consil.166.Rip.loco proxime citato.numer.150.Ioan.Purpura. in rep. l.is apud quem.num.20.C.de edendo.

78 ¶Si vero notarius celat prothocolũ punitur

punitur de falso, vt probat Lanfranc. de Oriano in.d.repet.verb.instrumẽtorum productiones.n.34. notat Bald. Salicet. & moderni in.l.qui accusare.C.de eden do per tex.ibi quod occultãtes propria instrumenta, non incidũt in pœnã falsi, quamuis occultantes aliena incidant, tex. notabilis in.l.Paulus.ff. de fals. Didac.Perez.l.2.tit.5.lib.2.ord. in princip.

79 ¶Præterea in iure sunt acta iudicij, & sunt illa que tendunt ad ordinationem litis, prout est libellus, litis contestatio, terminus probatorius, satisdatio, & alij similes actus.

80 ¶Acta autem causæ dicuntur ea quæ tendunt ad litis decisionem prout sunt depositiones testium, instrumenta, confessiones & alia similia acta probatoria, ita declarat glos. verb. defensione in. clem. sæpe de verbo. signific. sequitur Robert.Marant.de ordin. iudic. part.3. num.55.

81 ¶Item acta nõ tenetur notarius edere sine salario ~~sau mercede~~ text. est in.l.

arg...

argentarius in princ. & ibi communiter Doct.ff.de edendo. Secus hic nam notarius actorum tenetur suis expensis acta Episcopo dare Greg.schol. ean quenta. l.6.tit.22.p.3. & vide omnino Franciscũ de Auil.c.21.prætorum verb. Derechos.

82 ¶Et non debet dare notarius acta originalia, sed tãtum copiam actorum edere debet, vt in d. c. quoniam contra. de probat.& ibi per omnes doct.& habetur in Conc.Tridẽt.sess.24.c.20. de reform. in fine, quæ acta debent esse integra cũ die,& consule, loco,& tempore, vt per Bal.& Doctores in.l.2.C.de Edendo, & non suficit vt pars Episcopo à notario detur, nam iam non esset dare acta integra, sed exẽplum totale dari debet glos. verb.exemplum.cap.1.de sentent.excõmun.lib.6.

83 ¶De practica autem qualiter sit facienda ista editio per notarium vidẽdus est Specul. in titul. de instrumentorum editione.§.postquam.num.18.

84 ¶Et ideo Archidiaconi & alij inferio

res

res tenētur edere acta integra nam verbum tenentur importat necessitatem,& habet vim præcepti,bonus tex. in clem. exiui.§.itē ordo.de verb.signific. Cosm. Guimier.in pragm.Sanct.titul. de collation.§.1.com.1.

85 ¶Si autem isti inferiores infra mensem non reddiderint rationē Episcopo, nisi compulsi,an incidant in aliquā pœnam,vide Bart.in.l.2. ff. ad senatus consult.tertull.§.quid ergo.Cardi. Zabarel. late in clem.quia contingit.§.illi.num.3. de religios. domib. Sed tu dic quod vt verbum teneantur vim præcepti habeat requisitionem importat aut depositionem.tex.in.cap.1.ibi si petatur.de sepultur.lib.6.& glos.verb.annis singulis in.d. clem.quia contingit.

IN VERBIS

Non obstantibus quacunq; consuetudine, etiā immemoriabili,atq; exemptionibus,& priuilegijs quibuscunq;.

1 *Iocunda ea sunt, in quibus assueti sumus.*
2 *Cōsuetudo habet maximā vim, nā ea quæ sunt puerilia & fabulosa plus possunt propter consuetudinem, quam si cognosceremus ea.*
3 *Consuetudo multiplex.*
4 *Quā lo fit mentio de cōsuetudine intelligitur de longa.*
5 *Cōsuetudo an censeatur sublata per legē generalem, si habebat consensum populi.*
6 *Consuetudo irrationalis licet sit cētenaria dam nata à lege censetur sublata & quando.*
7 *Cōsuetudo res magna cuiq; , dificile est mutare cōsuetudinem quia similis est naturæ*
8 *Consuetudo quando derogatur per legem editā in concilio generali.*
9 *Lex quando reprobat consuetudinem expresse tunc consuetudo immemorialis an valeat.*
1 *Consuetudo immemorialis & priuilegium reprobatur circa vsum duellorum.*
11 *Consuetudo & priuilegium equiparantur.*
12 *Consuetudo, priuilegium, & statum nō semper apari procedunt.*
13 *Præscriptio non reddit laycum capacē iuris in spiritua*

spiritualibus sed priuilegium apostolicum.

14 *Consuetudo mala an roboretur præscriptione.*

15 *Papatus est in primo loco.*

16 *Papa an visitare teneatur.*

17 *Papa in terris vicem dei gerit.*

18 *Oculus est certior arbiter aure.*

19 *Nemo docere potest, quod minime nouit.*

20 *Pontifex quasi faciens pontem ad vehendũ subditos in viam salutis.*

21 *Tu es Petrus & super hanc petrã ædificabo ecclesiam meam pasce oues meas, his verbis denotatur, laboret ministerium.*

22 *Madre que cosa es casar? hija, hilar, parir y llorar.*

23 *Regere, pascere, prædicare, & retia in altũ ducere, hæc omnia ad officium Visitationis conueniunt.*

24 *Visitatio quare fit à prælatis.*

25 *verba imperatiui modi important aliquando cõsilium aliquando necessitatem.*

26 *Quod præcipitur imperatur, & quod imperatur, necesse est fieri.*

27 *Lex cum loquitur per verba præceptiua aut*

equipolētia obligat ad peccatū cōtrauenietē.

28 *Sedes apostolica negotijs quam plurimis opprimitur in dies.*

29 *Papa habet pedes plumbeos & non plumeos.*

30 *Papa est quasi immobilis, stabilisq; manens, dat cuncta moueri.*

31 *Prælatus est anima, & spiritus ecclesiæ.*

32 *Tutor est anima & spiritus pupilli.*

33 *Anima rationalis absq; extētione seu dilatione in vniuersum corpus infundit.*

34 *Vbi Papa ibi Roma.*

35 *Papa an debeat transferre curiam siue sedem suam de Roma ad alium locum &.nu.38.*

36 *Petrus cum vellet à Roma abire, apparuit ei Christus in via & interrogauit, Domine quo vadis, respondit Christus vado. Romam iterum crucifigi propterea Petrus reuersus est ad Romam ibi martyrium suscepit.*

37 *Papa in quibus habet liberam potestatem.*

39 *Roma est disciplina veritatis, quæ aliquando fuit magistra erroris.*

40 *Papa tenetur visitare, seu procurare vt fiat visitatio.*

41 *Papa impendat diligentiam vt bonos atq; idoneos pastores singulis ecclesijs praeficiat, aliter Christus sanguinem ouium suarum de manibus eius requiret.*

42 *Madre no viste, padre no tuuiste, diablo te heziste, dize el refran.*

43 *Lo que quiere la harda, monte espesso y mala guarda.*

44 *Negligens dicitur quasi non eligens.*

45 *Papa quantum ad Dei iudicium an sit solutus legibus, & quando sit supra legem.*

46 *Papa potest equare quadrata rotundis anima eius in manica sua.*

47 *Papa quondo vtitur plenitudine potestatis.*

48 *Sensus qui in oculis est, vicinior dicitur animae.*

49 *Factum ex visitatione emendatum memoriae commendandum.*

1 ¶In verbo consuetudine nota quod ea iocunda sunt in quibus assueti sumus Aristot. Rethoric. 1. ad Theodetem.

2 ¶Et quantam vim habeat consuetudo, leges declarãt, in quibus ea quae sunt

puerilia & fabulosa plus possunt propter consuetudinē quam si cognosceremus ea Arist. Methaphis. 2. cap. 3.

3 ¶ Consuetudo multiplex est, vt notat Bald. in tit. qui fœudum dare possunt, col. 3. quædam est consuetudo, quæ requirit præscriptionem, quædam vero est consuetudo solēnis, quæ non requirit præscriptionem. glos. verb. etiam intelligitur in pragmat. Sanct. tomo. 2. de causis. §. statuit el. 1. colū. 2. Non solum tex. hic excludit consuetudinem præscriptā & non præscriptam pacificam vel non, ita Abb. in c. cum satis de offic. Archid. numer. 2. Sed etiam excludit consuetudinem cuius memoria in contrarium non extat, quæ habet vim legis & priuilegij principis, secundum doctrinā Abbatis in. cap. super quibusdam. num. 8. cū seq. de verb. signific. & habetur in. l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quotidian. & stiual. Felin. in cap. cum ex officij num. 13. de præscript.

4 ¶ Quando fit mentio de cōsuetudine intelli-

intelligitur de longa. cap. cum mana. de electio. glos. fin. leg. 3. titul. 2. p. 1. & ibi Greg.

5 ¶Consuetudo autem non censetur sublata per legem generalem quæ ante ipsam legem vim habet consensu populi. c. 1. de constitution. lib. 6. vbi Domin. Francus. & Gometius. n. 86. Nec huic sententiæ præiudicat. l. 3. §. diuus. ff. de sepulchro violato quidquid Acurtius ibi cõmentus est, nam illa. l. procedit quando fit constitutione vel cõsuetudo propria alicuius ciuitatis, & ei peculiaris post legem generalem principis, & circa istum sensum non probat iuris consultus per legẽ generalẽ tolli constitutiones municipales, & particulares consuetudines, si in lege ponantur hæc verba sublata quacũq; cõsuetudine aut nõ obstãte quacũq; cõsuetudine etiã immemoriali tunc reuocata est cõsuetudo quæcũq;. glo. verb. quamuis clem. vltima. de rebus ecclesiæ & glos. verb. quanticumq; de for. competent, & Card. in. d. clem. vltima.

6 ¶Quod eſt intelligẽdum quoties lex dãnet ac reprobet conſuetudinem,tanquam iniquam, & irrationabilem : nam tunc quæuis cõſuetudo etiam immemoriabilis,& centenaria cenſebitur eodem pacto dannata,vt tenet Aretin.in.l.cum ſtipulatus.ff.de verb.obligation.Felin.in c cum ex officij, de præſcrip. quos allegat & ſequitur Cou.lib. 3. Var.c.13.nu.5. vbi dicit,illud intelligendum in conſuetudine generali,non autem in conſuetudine quæ habuit ſpeciali & peculiari cauſa in aliqua eccleſia propter iuſtam & rationabilem cauſam.

7 ¶Cõſuetudo namq; res magna cuiq; Ariſt. problematum ſectio. 28. q.1. ideo eam mutare difficile eſt,quia ſimilis eſt naturæ.idem Ariſt.ethicorum.7.c.10.

8 ¶Conſuetudo vero derogatur per legem editam inconcilio generali quia cẽſetur habere clauſulam derogatoriã ad cõtrarias.diſpoſitiones quæ in futurum etiam fierent,Roch.de Curt.in.c.fin.de conſuetud.quẽ refert & ſequitur Auiles c.8.

c.8.prætor.numer.3.

9 ¶Et etiam dicit quod quando ius reprobat consuetudinẽ expresse, tunc non valet consuetudo, etiam tanti temporis de cuius initio non sit memoria allegat Card. in.clem. 2. de rebus ecclesiæ non alien.

10 ¶Pariter etiam reprobatur consuetudo praua etiam immemorabilis, & quodcumq; priuilegium, circa vsum detestabilem duelorũ Concil. Trid. sess. 25. c. 19.

11 ¶Consuetudo & priuilegium equiparantur. c. nouit & ibi not. de iudicijs. cap. accedentes de præscription. Præsertim consuetudo & priuilegium equiparãtur si est immemorialis, glos. verb. nõ extat. in.d.c.super quibusdã, de verb. signific. Bald.in.l.si solẽnibus.C. de fide instrum.

12 ¶Nota etiam quod consuetudo, priuilegium, & statutum non semper procedunt apari: nam in clem. vt hic qui. §. illi vero de etate & qualitat. reuocantur statuta, & consuetudines non reuocantur priuilegia. ita Zabar. ibid. num. 4.

13 ¶ Vnde præscriptio non reddit laycum capacem iuris in spiritualibus, sed priuilegium apostolicum, vt dicit Abb. in. capit. cum instantia. numer. 4. de censib.

14 ¶ Si autem consuetudo mala roboratur præscriptione temporis, cuius initij non est memoria vel saltim triginta annorum, tenebit cõsuetudo. vt dicit glos. in. l. Domini prædi de agricol. & censitis C. lib. 11. quam glos. dicit Card. in. c. finali de consuetudine, non esse alibi, contra quam glos. tenet Ioan. de Plat. in. dict. l. Domini prædiorum dicens quod mala consuetudo nullo tempore potest roborari, allegat. §. 1. in authent. vt nulli iudicum. coll. 9. quem refert & sequitur Gregor. Lopez scholio. bien. vbi supra, vbi dicit forte esse dicendum, quod si consuetudo non inducat peccatum, sit tamen alias mala quia contra ius, habet aliquam causam rationabilitatis, talis consuetudo roboratur ex præscriptione. 30. annorum. Si autem consuetudo

tudo non solum esse contra ius, verum esset ita irrationabilis, quod nihil bonæ rationis per se habeat, tunc non roboratur tempore: & saltem procederet, quando consuetudo nō esset de tempore immemoriali, & vt procedat de iure canonico debet esse rationabilis simpliciter. De ista clausula non obstante. multa dicit Barr. in extrauag. ad reprimendum verb. non obstantibus,

15 ¶ Dictum est de omnibus prælatis ad quos visitatio conuenit. nunc quærendum est de Papatu qui est in primo loco cap. ante omnia. vbi glos. 40. distin.

16 ¶ Papa an teneatur visitare dic quod sic.

17 ¶ Nam Papa in terris vicem Dei gerit. vt habetur in capit. quanto. & capit. licet de translation. prælat. & in capit. vt nostrum. §. porro. vt Ecclesiastic. beneff. sine dimin. conf. & habetur. 21. distin. & in capit. 1. de homic. lib. 6. & c. quoniam. 24. quæst. 1.

Præterea

18 ¶Præterea certior aure arbiter occulus eſt.

19 ¶Et quod minime nouit nemo docere poteſt Ouidius.2.triſtium & Pontifex veluti via eſt ſequentium.cap.cleros.21.diſtin.

20 ¶Ideo dicitur Pontifex quaſi faciens pontem ad vehendum ſubditos in viam ſalutis exemplo vitæ,& doctrinæ.Iaſſ. in l.poſſeſsio appellata.num.25.ff.de acquirenda poſſeſsio.

21 ¶Præterea conſideranda eſt vox illa Ieſu Chriſti dicentis,tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo eccleſiam meam.Mathei.c.16.& in.c. ita dominus 19.diſtint.& in.c.nouo.c.quamuis.21.diſtint.& id.c.aliorum.9.q.3. & poſtea idē Chriſtus dixit Petro paſce oues meas Ioan.in.c.fin.c.ſignificaſti de electione, in quibus verbis denotatur laboret miniſterium vt per Abb.in.c.mādata de præſumptio,

22 ¶Y dize el refran Eſpañol,madre que coſa es caſar ? hija,hilar , parir y llorar?

Et

Et etiã præcepit Petro & omnibus Apostolis, ite prædicate euangelium omni creaturæ.& quamuis omnibus Apostolis imperauerit,præcipiendo vt retia relaxarent Luc.5.l.3.tit.5.p.1.

23 ¶Tametsi Petro & succeffotibus suis dixit regere,pascere, prædicare,& retia in altum ducere hæc omnia ad officium visitationis cõueniunt,cõfirmatur quod dictum est Genes.18.&.c.Deus omnipotens. 2. quæst. 1. vbi Deus Optim. Maxim. ait, descendam & videbo, vtrum clamorem qui venit ad me, opere compleuerint.

24 ¶Ergo Papa debet descendere,ac maxima cum diligentia inquirere, ne grex sibi commissus pereat, & de eius manibus sanguis eorum quæratur. Considerãda enim sunt verba imperatiui modi vt in.l.cum pater.§.mode, ff.delègat. 2.

25 ¶Quæ verba important aliquando consilium,aliquando necessitatem circa subiectam materiam. Abbas in. cap. magnæ deuoto, & voti. numer. 4. Hic

iudicio

iuditio meo illa verba imperatiui modi important necessitatem, & vim præcepti habent.c.qui iubente.11.quæst.3. notatur in clem.præsenti,de censibus.

26 Quod enim præcipitur,imperatur, & quod imperatur necesse est fieri, si non fiat, pœnam habet, vt dicit D.Greg. in Epistol.ad Iouinianum & refert Gratianus in.c.quisquis.14.quæst.1.

27 ¶ Et cum lex loquitur per verba præceptiua,aut equipollentia, obligant ad peccatum contra venientem. capit. 2. de mai.& obedient.clem. exiui de paradiso,de verb.significat. Archid. in cap.vtinam.76.dist.Ant.& Abb.in.c. nam concupiscentia.de constitut.& idem Abb.in c. clerici.de vit.& honest. clerico.

28 ¶ Sed cum sedes apostolica negotijs quam plurimis & varijs solicitudinibus in dies opprimatur.

29 ¶ Et Papa habeat pedes plumbeos & nō plumeos,vt refert Gomez.in prolog. regularū cācellarie apostolicæ Cosmas Gumer. in pragm Sanction.Decreto de

con-

concubinarijs tom. 2.colun.2.

30 ¶Vbi inquit quod Papa est quasi immobilis stabilis quæ manens,dat cuncta moueri.

31 ¶Idem.Cosm.vbi supra de annatis.§. item quod ratione in princip. in glos. verb.ecclesia tom.2. subdens quod prælatus est anima & spiritus ecclesiæ.

32 ¶Tutor autem anima & spiritus pupilli,quare aduertere debes considerationem Calcadr.in Timeo Platon. dicētis,quod Arachneus in medio telæ existens facile sentit quidquid fit, seu accidit in quacumq; parte suæ telæ.

33 ¶Ita anima rationalis in centro cordis absq; extentione, seu dilatione vniuersum corpus infundit.

34 ¶Nā vbi Papa ibi Roma,notāt Doct. in.c.ego de iure iur.Archid.7.q.1.c. scire,& in.c.præsenti,de præbend. in.6.

35 ¶Nec debet Papa transferre curiam siue sedē suam de Roma ad aliū locum nisi ex magna causa.ad hoc est tex.in.c. quamuis.21.dist.c.rogamus.24.quæst.1.

Vbi

Vbi Archid.in.c.per Venerabilem.§.rationibus,verb.ſane.qui filij ſint legitimi c. fundamenta.§.ne autem de electi on. lib.6.vbi Archi.& Ioã.Andr. in nouella. quod ſit,quia ibi ſedes apoſtolica diuina diſpoſitione eſt collocata.ideo non licet Papam mutare illam.

36 ¶Nam cum ab ea Petrus vellet abire, apparuit Chriſtus in via, quem cum interrogaſſet Domine quo vadis reſpõdit Chriſtus vado Romam iterum crucifigi quod Petrus intelligens in ſuam ad monitionem dictum, reuerſus ad Romam, vbi martyrio ſibi & ſucceſſoribus ſedem vna cum.D.Paulo ſtabiliuit.c.beati.2.q. 7.quod proſequitur præpoſitus in.c.nolite.11. diſtin.vbi col.fin.dicit quod Papa ad ſemper in ea manendum non neceſſitatur,quia vbiq; eſt tribunal ſuum,& ſedes ſua.

37 ¶Et in ordinatis à Chriſto quæ fidei ſubſtantiam,& animarum ſalutem non impediunt,Papa habet libertatem,& dominium iuriſdictionis, & poteſtatis, vt

poſsit

posſit illam limitare & ex cauſa mutare. Tamen conuenientius magis congruit, vt Papa ſedem habeat Romæ quam alibi.

38 ¶Tunc propter præſentiam apoſtolorum, Petri & Pauli, in quorum martyrio & ſanguine eſt fundata ſedes Apoſtolica & Romana eccleſia.

39 Tum vt illa ſic diſciplina veritatis quæ aliquando fuit magiſtra errori.

40 ¶Itaq; Papa tenetur viſitare, ſeu procurare, vt Viſitatio fiat, per tot tantosq; operarios, quos habet.

41 In quorum electione. Beatiſsimus Romanus Pontifex maximam ſolicitudiné ex officio ſui muneris debet impendere eam potiſsimum diligentiam adhibédo, vt bonos maxime atq; idoneos paſtores ſingulis eccleſijs præficiat: qui ſi in ſuo regimine negligentes fuerint, Chriſtus Dominus ſanguinem ouium ſuarum de manibus eius requiret. Concil. Triden. ſeſſ. 24. capit. 1. in fin. de reform. ibi nihil eſſe magis neceſſarium Eccleſiæ Dei.

X Y bien

42 ¶Y bien dize el Refran, madre no vi ſte, padre no tuuiſte, diablo te heziſte.

43 Et alibi. Lo que quiere la harda, monte eſpeſſo y mala guarda. Si autem negligens fuerit, & negligentia prouenit ex quadam remiſsione voluntatis.

44 ¶Nam Iſidorus.lib.ethimologiarum dicit. Quod negligens dicitur quaſi non eligens, præcipiendo inquam, ea quæ debet, vel eo modo quo debet: nã tunc peccat. S. Thom. ſecunda ſecundæ.quæſ. 54. artic. 2.

45 ¶Vnde quãtum ad Dei iudicium Papa non eſt ſolutus legibus quantum ad vim directiuam earum, & debet voluntarius nõ coactus eas ſeruare: & ipſe eſt ſupra legem, in quantum cum expediẽs fuerit, poteſt eam mutare, & in ea pro loco & tempore diſpenſare. Et licet habeat plenitudinem poteſtatis. capit. quanto. cum ibi notatis, de tranſlat. præl.

46 ¶Et poteſt equare quadrata rotũdis: & anima eius in manica ſua add. ad Barbat.

Barbat.in.c.canonum statuta.num. 171. de constitut.

47 ¶Tamen non debet ea vti sine causa. quia iura sunt fundata super ratione. c. cõsuetudo.1.dist.Host.in.c.ad decorem, de vsu pal.glos.verb.reseruationes.titul. de electionibus.§.licet.col. 2. in pragm. Sanct.tom. 1. Et licet omnia posit non debet prætermittere clauem discretionis.notat Hostien.in.d.c.quanto,adhoc notatur in.c. ad apostolicæ, de re.iudic. lib.6.Plenitudo namq; potestatis in exe cutione bonitatis,non autoritate prauitatis consistit,alias mutato vocabulo nõ plenitudo potestatis sed tempestatis dicetur,restringitur ergo sub ratione potestatis.c.illa.11.quæst. 3.

48 ¶Itaq; visitatio multum operatur, ideo sensus qui in oculis est, vicinior dicitur animæ.glos.verb.oculos.cap. quorundam de election.lib.6.glos. in proœmio. §. quibus ad plenum, in Pragmat. Sanct. col. 2. Archidiac. capit. nec solo num.1.23.quæst.5.

49 ¶Audiui factum memoriæ dignũ Regis Ferdin.5.huius nominis, qui dum visitasset regnum Hispaniæ,& esset in ciuitate Plazentina, sponsus cuiusdam virginis significauit Regi, Comitẽ (cuius ipse erat vassalus) in die nuptiarum primam habere carnalem sponsæ cognitionem, cui consuetudinem, seu potius tyrãnidi vassali propter eius potentiam resistere non poterant, huic sensualitati carnali Rex taliter correxit,& abusiuum declarauit, vt Comes ipse ab hominibus nusquam visus fuit,& sic consuetudo spirauit,& desponsata quæ iam erat in lecto cum Comite, remansit illesa,& incorrupta. Ecce improuisam & in opinatam rẽ ex visitatione principis prouenientem. El Refian Portugues dize, escaueme quen quisier, podeme quen saber, caueme seu dono. Et alibi, Enla tierra del rey la vaca corre al buey, y es la razon porque el Rey ygualmente haze justicia al pobre que al rico. Hic solus nõ est, vbiq; gentium video regnare improbitatem, & bonos

& bonos à malis iniuste opprimi propter quod Rex seu Princips: aduertat petitionem Dauid, quando Saul missis militibus iussit obsideri domum eius. vt. 1. regum.c. 19. tunc Dauid dixit in ocursum meum exurge, & vide & intende ad visitandas omnes gentes Psalm. 58. consideret Rex seu Princeps videat & intendat.

IN VERBIS

Visitationum autem omnium istarum, praecipuus sit scopus, sanam orthodaxamq; doctrinam expulsis haeresibus inducere.

1 *Causa finalis est cuius gratia caetera fiunt.*
2 *Finis Visitatoris qualis sit. & num.4.*
3 *Tridentina Synodus ad quid fuit congregata.*
5 *Praedicare tenetur Visitator.*
6 *Praedicationem verbi Dei necessariam esse ad fidem diuinorum misteriorũ assequẽdam.*
7 *Verbum Dei quid sit.*
8 *Nautae absentia causat naufragium.*

X 3 *Praedica*

9 Prædicatores sunt veluti canes Dei qui latratu fugant lupos.

10 Visitatores si non prædicant, sunt veluti canes muti non valentes latrare.

11 Visitator in quibus persistere debet circa credenda, circa facienda, & seruanda, circa fugienda, circa timenda, circa appetenda.

12 Prædicator ante prædicationem debet orare.

13 Fructus visitationis.

14 Prælati mali intentum siue diligentia.

15 Prælati mali quare diligunt terrena.

16 Sententia contra malos prælatos.

17 Christianæ dignitates non est in temporalibus exaltari, sed potius deprimi.

1 ¶ Visitationum Autem.&c. in istis verbis textus noster dat causam finalem visitãdi. Causa finalis est cuius gratia cætera fiunt Arist. Phisic. 2. c. 3. & Methaphisic. 5. capit. 2. de qua per Bart. in extrau. ad reprimendum, verb. absentia & Andr. de Isernia in vsibus Fœud. in prologo.

Sed

2 ¶ Sed propositum visitatoris debet esse, bonos mores inducere, corrigere prauos,& extirpare hæreses.

3 ¶ Ad hoc namq; fuit congregata Tridentina Synodus.sess.3.in princip.

4 ¶ Sagitas circa hoc debet Visitator dirigere,vt attingat scopum,tenetur etiã Visitator,inducere,persuadere, etiam si necesse fuerit ad sanam orthodoxamq; doctrinam,salutaribus verbis plebes sibi commissas pascant,docendo ea quæ scire omnibus est necessarium ad salutem animarum,anunciandoq; eis cum breuitate & facilitate sermonis, Vitia quæ eos declinare,& virtutes quas oportet sectari:vt pœnam æternam euadere,& cœlestem gloriam consequi valeant. Concil. Trident.sess.5.c.2,

5 ¶ Est enim necessaria prædicatio verbi Dei,per quã auditores de his quæ credere tenentur edoceantur, iuxta Paul. ad Roman. 10. quomodo credent, quæ non audierunt? Quomodo autem audiẽt sine prædicante, sicut scriptum est.

Quam ſpecioſi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona: ſed non omnes obediunt euangelio. Eſaias enim dicit: Domine quis credidit auditui noſtro? Ergo fides exauditu, auditus autem per verbum Chriſti.

6 ¶His verbis Paul. apertiſsime docet, prædicationem verbi Dei eſſe neceſſariam ad fidem diuinorum miſteriorum aſſequendam. vide Caſtr. de iuſta Hære ticorum punit. lib. 3. cap. 2.

7 ¶Eſt enim verbum Dei, lumen quo mediāte quiſq; videre poſsit facile quæ agere, & quo greſſus dirigere vellit. Vt in Pſalm. 118. lucerna pedibus meis verbum tuum & lumen ſemitis meis, & iterum, declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Si ab illo qui in tenebris ambulat, lucernam ſubtraxeris, luminis abſentia efficiet, vt ambulās tertio quoq; greſſu offendatur.

8 ¶Vt dicit Ariſt. abſentiam nautæ cauſam eſſe, quod nauis patiatur naufragiū. Ideo Paul. ad Timothe. Epiſcopum & diſcipu

discipulum suum in epistol.2.cap.4.prædica verbum,insta opportune, importune,argue,obsecra increpa:erit enim tẽpus cum sanam doctrinam non sustinebunt,sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros,prurientes auribus,& à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur.Itaq; doctrina sana & orthodoxa est vehiculum ad cœlestem patriã,& fugat hæreses. Ideo Esayas.cap.58.dicit clama,necesses qua si tuba ex alta vocem tuam,annũcia populo meo scelera eorum.

9 ¶Prædicatores namq; sunt veluti canes Dei qui latratu suo lupos fugant, nõ solum hæreticos hæreses,sed etiam omnia vitia quæ gregem dominicum deuastant,facile propellere possunt.

10 ¶Si autem non prædicant facti sunt vel vti canes muti non valentes latrare, vt dicit Esaias.cap.56.quæ interpretans Hieronymus super Esaiam, sic ait isti de quibus Propheta loquitur non solũ speculatores ceci,sed et canes muti appellã

 tur

tur,non valentes latrare. Qui enim gregem Domini custodire debebant, & lupos abigere & lattare pro Domino. diligunt somnia, & delectantur visionibus demoniacis. Hos enim redarguit Deus per Ezechielem Prophetam. c. 3 .. quod infirmum fuit non consolidastis, & quod egrotum non sanastis. quod contractum est, non alligastis, & quod obiectum, non reduxistis, & quod perierat nō quæsistis, in quibus omnibus debent insistere Visitatores & in vigilare super gregem domini, hæresesq; vndiq; sparsas multisq; in locis radicatas euellere, & sacra dicta mina plantare, & plantata rigare, & rigata crescere permittere, ideo Esaias, c. 27. ait, propterea visitasti eos, & perdidisti omnem memoriam eorum.

11 ¶Et vide Ang. in Sum. verb. prædicare. n. 11. vbi dicit primo debet insistere circa credēda, sicut articulos fidei, secūdo debet insistere circa facienda, & seruanda, sicut præcepta. Tertio circa fugienda, sicut peccata. Quarto circa timenda

menda,ſicut mors æterna. Quinto debet inſiſtere circa appetenda, ſicut gloria.

12 ¶Et vt prædicator fructificet, etiam prius debet orare,vt dicit glo.Geneſ.24 his & ſimilibus gloria æterna conſequitur.

13 ¶Itaq; finis viſitationum fructus ſanctiſsimi neceſſarij ac vtiles ſunt ex illa prouenientes,per eam certe prælati canonicis præceptis atq; diuinis,ſatisfacere intelliguntur,ita vt canonice viſitantes non poſſunt de negligentia reprehēdi.Inſurgit etiam animarum ſalus tam clericorum quam laycorum per exortationem,correctionem,&reformationē, ex ea namq; fructus vberrimi & ſalutiferi referuntur qui nunquam pereunt, vt dicit text.in capit.procurationes,de cēſibus. In ſumma per viſitationem eccleſia Dei Sanctius regitur, crimina purgantur,virtutes in ſeruntur, iſte eſt præcipuus ſcopus viſitationum.

14 ¶Non fiat ſicut mali prælati faciunt, de qui-

de quibus Beatus Bernard. super cant. dicit quid euorant plebem meam, sicut ex campanis. Vnde vero hanc rerum affluentiam illis exuberare existimas: vestium splédorem, mensarum luxuriem congeriem vasorum argentorum & aureorum, nisi de bonis sponsæ, idest ecclesiæ? inde est quod illa pauper inops & nuda relinquitur, facie miseranda, inculta, hispida, exanguis, propterea hoc non est ornare ecclesiam sponsam: sed expoliare, non est custodire, sed perdere, nó est instituere, sed prostituere, non est pascere gregem, sed mactare & deuorare. Et postea & in alio propheta. Peccata mei populi comedunt. q. d. peccatorum pretia exigunt, & peccantibus debitam s[illegible]licitudinem non impendunt, plus in vigilant subditorum euacandis mar supijs, quam vitijs extirpandis. O vtinam tam vigiles reperirentur ad curam animarũ quam alacres currunt ad cathedram. Et dicit Guiliel. in clem. 1. de magistr. quod cõstitutiones Burfales optimæ memoriæ

moriæ commendantur à prælatis. Sicut illa de cenſib. fœlicis. lib. 6. & vide circa hoc Concil. Trid. ſeſſ. 25. cap. 1.

15 ¶ Sed ideo memoriæ non commedãt quia ſunt huius ſeculi dilectores, in terrenis rebus fortes ſunt, in cœleſtibus debiles. Nam pro temporali gloria vſq; ad mortem deſudare appetunt, & pro ſpe perpetua nec parum quidem in labore ſubſiſtunt, pro terrenis lucris quaſlibet iniurias tollerant, & pro cœleſti mercede vel tenuiſsimi verbi ferre contumelias recuſant, terreno regi toto etiã die aſsiſtere fortes ſunt, in oratione vero coram Domino vel vnius horæ momento laſſantur, ſepe nuditatem, deiectionem famem pro acquirendis diuitijs atq; honoribus tollerant, & earum rerum ſe abſtinentia cruciantur, ad quas adipiſcendas feſtinant, ſuperna autem laborioſe quærere tanto magis diſsimulant, quanto ea retribui tardius putãt. Hi itaq; quaſi aliarum arborum more deorſum vaſti ſunt, ſurſum anguſti quia fortes in infe-

riora subsistũt, sed ad superiora deficiũt: & si vis alia multa cõgerere vide. B. Gregor. in. 19. lib. moral. c. 25. Sic faciunt hi prælati prout iudei qui venerunt Bethaniam, vbi Lazarus fuerat mortuus, non venerunt vt Iesum viderent, sed Lazarũ suscitatum viderent. Ioan. c. 12. solum enim sepulturæ Christi quærunt linteamina, non autem corpus, licet contrarium fecerit. S. Petrus Luc. 24. Ideo in diæ iudicij dicent illi, prout ipsi fecerunt iudei de corpore Christi furati sunt eum nobis dormientibus. Math. c. vltim. quod est dictum, dicent Christo iudici, & eius apostolis consedentibus. Diabolus animas subditorum nostrorum nobis dormientibus, idest negligentibus est furatus.

16 ¶Ideo sequitur iudicis sententia, ite maledicti in ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Igitur qui peruenire vult ad salutem animæ atingat scopum visitationis, & ad quam vocationem vocatus est.

Nam

17 ¶ Nam Archidiac.in.c.perfecta de pœnitent.dist.3.dicit quod non est Christi aut dignitatis in temporalibus exaltari, sed potius deprimi: quem videm.c.maiores.16.quæst.7.

IN VERBIS
Bonos mores tueri, prauos corrigere.

1 *Boni mores considerantur diuerso modo de iure ciuili, & de iure cononico.*
2 *Mores corriguntur suspensione, excommunicatione, & Visitatione.*
3 *Iudex equalis exhibeatur bene viuentibus, & iustus erca peruersos.*
4 *Quæstio vltima hodie est de bonis moribus.*
5 *Imperium quibus retinetur.*
6 *Crimina si incipiunt veterascere, in priuilegium assumuntur.*
7 *Pusillanimitates quæ latenter in republica subcrescũt, in magnum quid latenter in valẽt.*
8 *Ouis scabiosa a caula repellenda, & carnes putridæ resecandæ ne corpus intereat.*

Auaritiæ

9 *Auaritiæ omnes student.*
10 *Diuitiæ postquam ceperunt honori esse hebescere virtutes ceperunt, & num.12.*
11 *Ecclesiastici de Euangelio viuere debent.*
13 *Ecclesiasticorum quatuor vitia sunt reprehensibilia.*
14 *Audi responsum Philippi cancellarij Parisiensis Guilielmo Episcopo Parisiensi factum dicentis se esse dānatum tribus de causis.*
15 *Vestes clericorum ab honestate non deuient.*
16 *Clericorum talâres vestes debent esse.*
17 *Vestes clericorum non debet esse rubeæ & virides.*
18 *Clerici an poßint vti vestibus sericis aut fulgidis.*

1 ¶Nota in præsenti quod boni mores considerãtur diuersimode in iure ciuili, & in iure canonico, nam de iure ciuili consideratur esse contra bonos mores, quidquid communiter reputatur inhonestum.ita Areti.in.l.pacta quæ.C.de pactis.num.1.allegat.l.probrum &.l.opprobrium

brium.ff.de verb.signific.Sed de iure canonico aliquid contra bonos mores dũtaxat dicitur si nutrit peccatum.intellige.vel veniale. allegat glos.in. c. si vero de iure iur.ibi per doctor.

2 ¶ Vide Cosm.in Pragm.Sanct.tom.1. titul.de collationibus. Vbi dicit quod ad correctionem morum sunt,suspendere, excommunicare,& visitare, & alia quæ sunt fori contentiosi.

3 ¶ Iudex idcirco bene viuẽtibus debet se exhibere æqualem,quasi honore suppresso,& circa peruersos exercere iustitiam:vt.D.Hieron.super.Hierem.lib.20 l.16.tit.4.p.3.in tãtum quod si sunt boni mores delectent:si autem mali, emẽden tur.c.non putes.23.quæst.5.

4 ¶ Sed hodie vt iuuenalis verbo vtar de bonis moribus vltima sit quæstio, & Oratius primum quæritur pecunia, virtus post numos,& si vis, vt boni mores non corrumpantur,fuge consortia praua,bonos sequere.l.1.§.persuadere. ff.de seru.corrup.c.sepe malorum.28.q.1.

5 ¶Propterea dicit Salustius imperium facile his artibus retinetur, quibus initio partum est, verum vbi pro labore desidia, pro continentia libido, pro equabilitate superbia inuasere, fortuna simul imperium cum moribus in mutata est. Et Poeta dicit moribus antiquis res stat Romana virisq;. Ideo iudex in principio his obstare debet, iuxta illud vulgatũ quod malis principijs est resistendum.

6 ¶Quia cum crimina incipiunt veterascere, in priuilegium assumuntur, sed dificiliter tolluntur.

7 ¶Simile apud philoso. 5. Ethic. quod pusilanimitates quæ latenter in republica subcrescunt, in magnum quid latenter in vadunt, & negliguntur: merito ab initio est talibus obuiãdum, etiam si parua videantur.

8 ¶Et dicit. text. in. cap. resecande. 24. quæst. 3. putridæ carnes resecandæ sunt & scabiosa ouis a caulis repellenda ne tota domus, massa, corpus, & pecora ardeat, corrũpatur, putrescat, intereat.

Arrius in Alexandria vna scintilla fuit: sed quoniam non statim oppressus est per totum orbem eius flamma pululata est:& præcipue in his temporibus in quibus tot mala, totq; corruptiones subsequtæ sunt.

9 ¶Et dicit Hierem. cap.6. &. capit. 8. aminimo vsq; ad maiorem omnes auaritiæ, student,& à propheta vsq; ad sacerdotem cuncti faciunt dolum.

10 ¶Vnde Salustius, postquam diuitiæ honori esse cœperunt,& eas gloria, imperium & potentia sequebantur, hebescere virtutes, cœpit paupertas oprobrio haberi,innocentia pro maleuolentia duci cœpit.

11 ¶Audi si placet Origenem in proposito &.capit.& hoc. 16. quæst. 7. ibi qui non considerat in multis ecclesiasticis talium Christianorum peccata,inueniet quæstum esse, arbitrantes pietatem, & cum deberent de Euangelio viuere secundum quod decet

viuere seruos Dei, hoc non faciunt, sed diuitias & possessiones multas acquirũt: nonne dicees speluncam latronum factã esse sub illis ecclesiã. vt recte dicat Christus ad eos propter dissipationem ecclesiæ suæ quæ vtilitas in sanguine meo, dũ descendo in corruptionem? Psal. 29.

12 ¶ Multæ exinde subsecutæ sunt morũ corruptiones atq; deformationes status ecclesiastici, dehonestationes atq; decolorationes.

13 ¶ Præcipue tamen sunt quatuor vitia in viris ecclesiasticis reprehensibilia. de malis sermo est primum vitium negligẽtia diuini officij, de quo in Pragm. Sanctio. tom. 2. quo tempore diuin. offic. c. 1. & c. 2. secundum est nimia põpa, ac preciosior cultus in victu & vestitu, contra & vltra decentiam clericalem, de quo in Rubr. de vita & honest. clericorũ per totam, & .41. distint. per tot. vnde Bern. ad Eugen. Papã. Quid sibi vult quod clerici aliud esse volunt, aliud videri? Nempe habitu milites, quæstu clericos, actu neutrum

neutrum exhibent,&c.Idem Bernar.super Cantic.intuere,quomodo incedant nitidi & ornati circum amicti varietatibus,tanquam sponsus procedens de thalamo suo,&de malis clericis conceditur tibi vt si bene de seruis, de altari viuas, non autem conceditur tibi,vt de altari luxurieris, vt tibi compares inde aurea frena,sellas de pictas.&c. Deniq; quicquid præter necessarium victum,ac simplicem vestitum de altari retines, tuum non est rapina est:sacrilegium est, quia res pauperum non dare pauperibus,par sacrilegij crimē esse dignoscitur. ad hoc tex.est in.c.sicut hi.47.distint.cap. aurū cap.gloria Episcopi.12.q.2. Tertium vitium est publica in continentia, pleriq; enim non verentur publice concubinas tenere de quo in tit.de cohabitat. clericorum & mulierum per totum.28.31.32. distin.per totū. Quartum est nimia pluralitas beneficiorum de qua in pluribus locis in iure præsertim in extrau.Ioā.22. Execrabilis, vbi notabilia ponuntur in

conuenientia quæ proueniunt ex pluralitate beneficiorum fouetur ambitio & vide quæ ibi notantur.

14 ¶ Audi responsum Philippi Cancellarij Parisiensis Guilielmo Episcopo Parisiensi factum, dicētis se esse damnatum tribus de causis in prædictis comprehensis quarum prima est, quia super ex crescentes beneficiorum fructus annuos, contra pauperes temere mihi reseruari secunda causa, quia contra sententiam plurimorum de pluralitate beneficiorū quasi licite tenēdorū opinionē propriā defensaui. Tertia est grauissima omniū, quia abominabili carnis vitio in scandalum multorum multo tēpore elaboraui, hæc inuenies in quodam tract. quo detestatur beneficiorum pluralitas impresso in tract. thesaur. pontifica. & vide Philip. Prob. in scala beneficiali. p. 1. art. incipiente pluralis indignitatibus.

15 ¶ Aduertat etiam Visitator vt clerici in vestibus non deuient ab honestate. ca. 2. 21. q. 4 & quibus cōsuetudinibus debeāt se con

ſe cõformare inveſtibus.vide.c.quisquis 41.diſtin.c.ſi quis virorum.30.diſt.
16 ¶Et debẽt vti veſte talari, ideſt longa vſq; ad talos.c.pen. 23. diſt. ſic intelligitur.c.clerici de vita & hon. clericorum vbi dicit quod clauſa debent eſſe de ſuper veſtimenta, nimia longitudine vel breuitate nõ notanda clem. ne in agro. §.2.de ſtat.monachorum.
17 ¶Nec debent vti veſtibus aut caligis rubeis & viridibus,aut alijs veſtibus à iure prohibitis vt in.d.c.clerici: & clem.2. eod. tit.de vita & honeſtate.
18 ¶Sed an clerici poſsint vti ſericis, aut alijs veſtibus fulgidis diſputat glo.21.q.4 in ſum.gloſ.& Doct.in.d.c.clerici,quam diſputationẽ maxime prælati huius tem poris relinquerunt pertinacibus exiſtimantes vere non fore prælatos,niſi ſint ipſis veſtibus ſericis inducti.

IN VERBIS
Populum cohortationibus, & admonitionibus.

1 *Populus vt catholicus à senatu ecclesiæ debet regi, secus prout est ciuis.*
2 *Populus in quibus obedire debet ecclesiastico iudici.*
3 *Pastores tanquam boni milites admoneant populum obedire præpositis suis.*
4 *Populus regitur melius vita, & num. 6.*
5 *Manos de maestre son inguente, dize el refran.*
7 *Generosus animus hominis, facilius ducitur, quam trahitur.*
8 *Elemosinæ spirituales sunt potiores quam corporales & quare dicuntur spirituales.*
9 *Quibus ad monitionibus & exortationibus Visitator debet vti.*
10 *Subditi si fomenta non sentiunt, ad grauiora descendendum.*
11 *Melius est ditari quam philosaphari.*
12 *Visitator aduertat qualiter loquatur.*
13 *Iudex dicitur quasi ius dicens.*
14 *Iuditium à iudice dicitur.*
15 *Oppressio pauperum vitanda.*
16 *Homo qui erranti comiti monstrat viam, quasi lumē de suo lumine accēdat, facit Ennius poeta.*

Rex

17 *Rex sapiens est sanitas terrarum, & stabilimē tum populi.*

18 *Defectus scientiæ facit colere multos deos.*

19 *Errores euitantur si cognoscantur.*

20 *Iuditiorum determinatio fit per sapientum discutionem.*

21 *Sapientia quid faciat.*

22 *Stultitia suplantat gressus eius, & cōtra Deū feruet animo suo.*

23 *Mandata multa in libro visitationis non relinquantur à Visitatore.*

24 *Iudex quilibet Dei minister est in terris.*

25 *Iuditium censetur prodire de vultu Dei.*

26 *Iudex qui non facit iustitiam, est minister diaboli.*

27 *Iustitia est apud Deum magis accepta, quam immolare hostias.*

28 *Iudex duos sales habere debet.*

29 *Homo lege fouens est optimum animalium, ita pessimum animalium est à lege & iustitia separatus.*

30 *Mandatum iudicis si est notorie iniustum, non tenetur subditus ei obedire.*

31 *Mandata forte per in obedientiam si non seruātur sunt veluti laquei & ofendicula.*
32 *Mandata multa non ponantur in libro visitationis nisi necessaria.*
33 *Festinata reprobantur.*
34 *Inditialiter Visitator debet procedere.*
35 *Mandata quæ non fiunt cum cognitione causæ ;sed ex abrupto non tenent vim sententiæ, ideo non transeunt in rem iudicatam.*
36 *Visitator datus à principe potest procedere extra inditialiter si habet in mandatis.*
37 *Iudex iniuste procedendo extraiuditialiter an possit procedere in illa causa.*
38 *Iudex suspectus nō potest cognoscere an sua sit iurisdictio.*

1 ¶Populus regi debet à senatore ecclesiæ, idest cetu clericorum vt catholicus subest iurisdictioni ecclesiæ:populus vero vt est cuius subest iurisdictioni temporali, idest regi.glos. verb. regeretur in Pragmat. Sanct.tomo. 1. in procmio §. cum itaq;.

Popu

2 ¶Populus tenetur obedire Ecclesiastico iudici, nã in delictis ecclesiasticis ecclesiasticus procedit contra laycum veluti in crimine hæresis in cap. vt commissi de hæretic. lib. 6. & in clem. 1. cod. tit. Et etiam in delicto superstitioso & in cantationis tex. est in. c. contra ydolorũ & glos. ibi. 26. q. 5. Et etiam in crimine sacrilegij vt in cap. attendẽdum. 17. quæst. 4. & Dominic. in cap. cum Episcopus. de offic. ordinar. lib. 6. Et etiam si laycus in sorduerit per annum, & obdurato animo cẽsuris ecclesiasticis fuerit annexus proceditur contra eum per ecclesiasticum. capit. cum contumatia de hæretic. lib. 6. & tex. cũ glos. in. c. grauem de pœnitent. & capit. bonæ. de ætate & qualit. Concil. Trident. sess. 25. capit. 3. in fin. de reform. In his & similibus casibus potest ecclesiasticus contra seculares procedere, & etiam in concernentibus pietatem layci subiecti sunt Episcopo pro quo text. in capit. 1. de Emption. & vendi. vide Stephan. Aufrer. de po

de poteſtate eccleſ.ſuper laycis.nu.3.Et poteſtas eccleſiaſtica qualiter extendatur inter laycos varij varia dixerũt,nam Guil.Ochan.dialog.p.1.lib.7.c.67.aliqui namq; poteſtatem eccleſiaſticam extendunt etiam vſq; ad diſſolutionem matrimonij rati & non cõſumati vt gloſ.in. c. ex publico de cõuerſio.coniugat. etiam gloſ.in.c.quod votum de voto & voti redempt.Alij autem doctores taliter poteſtatem eccleſiaſticam diminuere volũt, quod dicere auſi ſunt Papam non poſſe excommunicare quemquam ſine conſenſu principis ſeu imperatoris vt tenet Marſilius de Padua in libro cui titulum fecit defenſorium pacis & cõmemoratur à Iacobo Senonenſi in tractatu. de autoritate eccleſiæ.c.3.quos refert Martinus de Frias. tractat. de viſitat.c. 23.in fin.Sed in hoc videndus eſt Iacobus ſeptimacenſis de catholic.inſtitut.c.44.per totum.

3 ¶ Præterea Trident. Sinod. ſeſſ. 25.c. de delectu ciborum dicit.quod paſtores tanquam

tanquam boni milites ad moneāt populū crebro, obedire præpositis suis, quos qui audiunt, Deum remuneratorem audiunt, qui vero contemnunt, Deum ipsum vltorem sentient.

4 ¶Præterea populus melius regitur, vita ideo Visitatores non minus exēplo quā verbo ædificare & plantare debent. ca. quoniam. cap. intercetera: de offic. ordinar. nam quod agitur à prælatis cito trahitur à subditis in exemplum. c. magne. deuoto. cap. præcipue. 11. q. 3.

5 ¶Y dize el refran, manos de maestre son inguente. Alias tot mortibus digni sunt, quot perniciosa exempla de se insurgunt. glos. verb. Abbates honeste in extrauag. de censibus. inter cōmun.

6 ¶Itaq; elaborare debet vt subiectos regant honestate vitæ, ac morum, vt ortādo & admonēdo ab illicitis deterreāt. Concil. Trid. sess. 13. c. 1. de reformat.

7 ¶Generosus namq; animus hominis facilius ducitur, quam trahitur. Archid. cap. cum beatus. 45. dist. num. 3. & 5. vbi allegat

allegat Senecam.
8 ¶Et elemosinæ spirituales sunt potiores quam corporales loquendo simpliciter & absolute, quia quod exhibetur nobilius est, quia est donum spirituale, & dicitur spiritualis elemosina, quia per eã
9 spiritus ad bonũ dirigitur. ¶Vt est in prouerb. cap. 4. donum bonum tribuam vobis, legem meam ne derelinquatis, oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos, dirige semitas pedibus tuis, & omnes viæ tuæ stabilientur, ne declines ad dexteram, neq; ad sinistram: auerte pedem tuum à malo, vias enim quæ à dextris sunt, nouit Dominus: peruerse vero sunt, quæ à sinistris sunt. Ipse enim rectos faciet cursus tuos, itinera autem tua in pace producet. iustorũ autẽ via seu semita quasi lux splendens procedit & crescit vsq; ad perfectã diẽ, via impiorũ tenebrosa: nesciunt vbi corruãt. His & similibus cohortationibus & ad monitionibus debet Visitator vti.
10 ¶Si vero fomenta non sentiunt nec leuia

leuia descendere opus est ad grauiora & veriora remedia Concil. Trid. sess. 13. d. cap. 1.

11 ¶ Nam melius est ditari quam philosophari. vt dicit philos. quē refert & sequitur Archid. in cap. tria sunt. n. 2. dist. 45.

12 ¶ Debet etiā aduertere Visitator quibus verbis vtatur in præsentia visitandorum. Hinc Domin. in. c. ponderet. distin. 50. inquit. ante quā quis loquatur debet cogitare & præmeditari quid loquatur ideo qui iudicat ante quam intelligat incidit in labyrinthum erroris. C. sciēdum 29. dist. Fel. in proœmio decreti. colū. 2. glos. verb. in simili. §. item vt de cetero. tit. de collationibus in Pragm. Sanct. Nā illa verba sepe sepius pro lege seruantur quod patet ex ipsa denominatione vocabuli.

13 ¶ Nam dicitur iudex, quasi ius dicens vt in. c. forus de verb. signific. notat Bart. in. l. 1. col. 2. in pr. ff. de iuris. ommu. iudic.

14 ¶ Inde venit iuditiū à iudice quia dicitur iuditiū, quasi iurisdictio, sicut iudex dicitur

dicitur quasi ius dicens vt in.d.c.forus, vnde sicut iudex dicitur ius dicere,& sic iustitiam ministrare vt habetur in.l.1. ff. de iusti.&iur.& ita iudicium quod descẽdit ab ore iudicis dicitur ipsa iustitiæ ministratio. Ego vidi petitionem parrochi cuiusdam populi factam Visitatori quæ continebat,quod ipse parrochus sepeliebat gratis omnes pauperes ideo petebat vt illi daretur aliquod stipendium ab administratore illius hospitalis vbi corpus pauperis iacebat. Visa petitione Visitator respondit tu non teneris vllum officium facere pauperi,quæ responsio hodie seruatur tãquam lex, & consuetudo illius populi optima efugit ad salices quæ erat vt cuilibet pauperi officiũ triũ. lectionum mortuorum dicebatur. Attẽde igitur qualiter responsum suffragia pauperum extenuauit. Bene Seneca philosophauit,dum dicit, pauper vbiq; iacet. melius esset Visitatori si natus non fuisset, cui merito dicetur patere legem quam ipse tuleris, iniqua petitio, & peior

peior responsio.

15 ¶ Vexatio &oppressio pauperum qualiter permittatur cum debeat prohiberi vt in.c.si quis de potentibus.24.q.1. de quo per Innoc.& doctor.in.c.cum sit generale, de foro competent. Ecce qualiter stulti per sapientes curãtur, quorum Infinitus est numerus.

16 ¶ Ecce qualiter errãti comiti mõstrat viam,quasi lumen de suo lumine accendat,facit.Erant apud Athenienses diræ, ac publicæ execrationes in eum,qui viã erranti non demonstrasset,autore Cicerone lib.3.de officijs.Si ergo delectamini sedibus,& sceptris.O Visitatores,diligite sapientiam, vt in perpetuum regnetis.

17 ¶ Sanitas terrarum, & stabilimentum populi est Rex sapiens.cap.6. sapientiæ. Qualiter poterunt Visitatores accendere populum ad religionem si sapientiam non habent.

18 ¶ Vnde ex defectu scientiæ prouenit colere multos deos.Sapient.cap.13. non

cognoscẽtes quis esset omnium artifex, aut ignem, aut aerem, aut gyrum stellarum, aut aquam, aut solem rectores omnium terrarum putauerunt. c. qui sine. 26.q.2.c.nec mirum.26.q.5.

19 ¶Non enim possunt errores vitari & reprobari nisi agnoscantur, c.fin.24.q.3. cap.legimus.37.dist.

20 ¶Iudiciorum determinatio fieri non potest nisi per sapientum discusionem. Vnde Salomoni dictum est.3.reg.cap. 3. quia postulasti tibi sapientiam ad discernendum iudicium ecce feci tibi secundum sermones tuos. & dedi tibi cor sapiens & intelligens. c. qui ecclesiasticis. §. ecce.36.dist. vbi dicitur, qui ecclesiasticis disciplinis per ordinem non est imbutus, & temporum aprobatione diuinis stipendijs non est eruditus, nequaquam ad sumum ecclesiæ sacerdotium aspirare præsumat.

21 ¶Et sapientie.cap.8.dicitur per sapiẽtiam habebo claritatem ad turbas, & honores apud seniores, disponam populos & natio

& nationes erunt mihi subiectæ, secus autem erit si Visitator fuerit stultus.

22 ¶ Nam stultitia suplantat gressus eius & contra Deum feruet animo suo. Prouerb. cap. 19. & quia tu repullisti sciētiam repellam tene sacerdotio fungaris mihi Osee. c. 4. c. omnes psallētes. 38. dist. c. ni si cum pridē. §. pro defectu, de renūciat.

23 ¶ Aduertat etiam Visitator ne in libro visitationis relinquat multa mandata vt solent multi facere.

24 ¶ Nam quilibet iudex dicitur minister Dei in terris. c. qui malos. 23. q. 5. &. cap. non solum ibid.

25 ¶ Vnde etiam iudicium censetur pro dire de vultu Dei. c. vt nostrū in princip. de appellat. &. c. 1. in princ. vt ecclesiast. beneficia. & Paul. de Castro in cōsil. 38. in princip. vol. 1. Sed de vultu Dei non potest egredi nisi iustitia, & veritas: cum Deus ipse dicat. Ego sum via, veritas & vita, vt habetur Ioann. capit. 14. & Psalmo. 24. dicitur: vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas, &c.

Ergo quam diu iudex aut Visitator sequi tur veritatem,& iustitiam,dicitur minister Dei.

26 ¶ Vnde cum facit iniustitiam non est minister Dei,sed potius diaboli, nec tūc dicitur iudex.cap.iustum.23.q.2.&notat glos.in.c.cum æterni.verb. iudex. de re iudic.lib.6.Et dicit Casiodorus. lib.3. epist.28.tam diu iudex dicitur, quam diu iustus putatur.

27 ¶ Idem dicitur prouerbiorum. ca. 16. quod iustitia est magis accepta apud Deū quam immolare hostias.

28 ¶ Et dicit Bald.in.l.2.col.fin.C.de sen tent.ex breuitate recit: quod iudex debet habere duos sales, vnum qui dicitur sal scientiæ, alias dicitur insipidus,& aliū qui dicitur sal conscientiæ. alias dicitur diabolicus,immo iudex,qui non facit iu stitiam,non solum non dicitur iudex, verum etiam nec homo poterit appellari. Sed connumeratur inter animalia bruta, teste Aristotele Politicorum.1.vbi ait.

29 ¶ *Sicut optimum animalium est ho-*

mo

mo lege fruens ita pessimum animaliũ est homo à lege & iustitia separatus.

30 ¶Ex quibus potest inferri quod quando factum seu mandatum Visitatoris est notorie & euidenter iniustum, non tenetur subditus ei obedire, immo inferior iudex se intromittere potest reuocãdo dictum factum seu mandatum iniustũ propter eius notorietatem. Casus est in.c.solicitudinem.verb.si vero,& ibi Philip.de appellat. Hinc est quod sacerdotes non seruant mãdata facta à Visitatore si sunt iniusta obuiando, vt non sortiantur effectum tale mandatum vide Card.Zab. in clem.2.num.10.de pœnit.& remis.

31 ¶Et aliquando si subditi non obediũt immo contemnunt talia mandata forte per contemptum & inobediẽtiam sunt veluti laquei & offendicula.

32 ¶Qua propter Ioannes Gerson.in sermone de vita clericorum & Abulensis in floribus super Math.eadem. 23. & refert.Frias tract de visita. cap. 17. dicunt vt in libro visitationis nõ ponãtur multa

man-data nisi necessaria,& non procedere debet ad mandata talia nisi cum maturitate.

33 ¶Nam festinata reprobantur, & virtus lenta est omnium per contratrix, iniquitas autem omnia præcipitat. c. inter hæc, de pœnit. dist. 3. Hinc. Bias philosophus hoc intuens inquit, quod consilio sunt contraria ira & festinantia & dicit Titi. Liuij. lib. 1. de bello Macedon. nullã rem consilijs tam inimicam esse quam celeritatem, festina ergo lente, & nõ respondeas ex tempore.

34 ¶Præterea Visitator debet procedere in omnibus iudicialiter & in forma iudicij cum cognitione causæ & facto processu. vide Fel. in. c. si quando. n. 8. de rescriptis. vbi dicit: aduerte, quia dũ dicit superiorem posse præcipere subdito, etiam sine causa, loquitur in spectantibus ad officium suum, secus in non spectantibus. An autẽ sit appellãdũ in primo casu: dicũt ibi Hostiens. & Ioã. Andr. quod nõ & tale grauamẽ extraiudiciale non

non tranſit in rem iudicatam & ſequitur ibi late Butr. & nõ obſtat dictum Innoc. in.ca.2.in gloſ. & male de reſtit.in integrũ: quia ſecundũ Abbat.ibi in.6.col.dicit quãdo præceptũ ſit ſine cognitione cauſæ,nõ in figura iudicij non tranſit in rem iudicatã,ita loquitur Innoc.ibi non dicit,quod non valeat,ſi ſit cauſa nõ cognita,niſi excedat metas ſuæ poteſtatis: quia præceptum nõ aſtringit,etiã ſi pars taceat,& nõ appellet, quod valde notat Abbas & adde Petrum de Anchar.in regul.ea quæ col.5.ibi & hoc intelligo. de regul.iuris in.6.vbi dixit,quod ſi præcipitur in ſpectantibus ad officium iudicis, omiſſa cauſæ cognitione,nõ reddit præceptũ nullũ:niſi eſſet notorie iniuſtũ. allegat Inno.& Ioã. Andr.in.c.2.& intellige ſane in his,quæ habentur p iudicẽ terminari,nõ in figura iudicij,ſed in exequẽdo officio,vt cogere clericos ad ꝓmotionẽ,vel reſidẽtiã:quia in talibus non reperitur traditus certus ordo,& præſumitur pro iudice.Inno.in.c.innotuit de eo qui

furti. ordin. ſuſcep. ſecus in his quæ deducuntur principaliter in iudicio & debent per ſententiam terminati, debent enim expediri ordine iuris & cauſa cognita.l.prolatam.C.de ſentent.quia officium iudicis eſt à iure limitatum in talibus in.l.pro grammata.C.comminationes epiſtolas.&c. Et per totum titul. vbi mandata iudicum de ſoluendo debitum ſiue pœnam,non audita,nec examinata cauſa non valet. Hoc modo intellige Butr.in.cap.ex parte el.1.ad fin.de verb. ſig.vbi dicit,quod ſicut poſt ſententiam non reuocatur error.c.fin. de confeſſ. Ita nec poſt præceptum latũ cauſa cognita.Secus ſi non præceſſit cauſæ cognitio proptet gloſ.fin.ibi quã bene notat. Sic intellige Bart.in.l.non fatetur. ff. de confeſ.& Abb.in.c.peruenit el. 2.col. 2. de appell.Et cum iſtis concordat. Paul. conſil.39.vol.3.de quibus late per Bald. in repet.l.2.ff.de iure iur.ſol.7.

35 ¶Mandata quæ non fiunt cum cognitione cauſæ ſed ex abrupto, non tenere vim

vim sententiæ diffinitiuæ vel interloqu toriæ ideo non transire in rem iudicatã, etiam si non appellatur Nau. in cap. cum cõtingat de rescriptis allegat Ioannem Lupum. lib. de benef. vacant. in curia. §. fin. probus. c. 2. de constit. l. 6.

36 ❡ Si vero Visitator datus à principe procedit extra iudicialiter, & habet in mandatis, potest nam in principe. semper præsumirur iusta causa. vt notat Felin. in. c. quæ in ecclesiarum de constit. n. 60. refert, & sequitur Rob. Mar. disputatione. 1. num. 33. secus si nõ est datus à principe, aut in iure non exprimatur.

37 ❡ Nam iudex procedendo iniuste extraiudicialiter nõ potest amplius in illa causa procedere iudicialiter: quia satis redditur suspectus illi. Processit enim primo, vt priuata persona, sic videtur, se contulisse aduersarium. glos. verb. voluorit. c. cõquerente. de restitut. spoliato.

38 ❡ Glos. verb. copia. c. statutum de rescript. lib. 6. quæ dicit quod si iudex assumit defensionem super suã iurisdictionẽ

& sic constituit se partem,non potest co gnoscere an sua sit iurisdictio idē tenet Abb.in.d.c.conquærente.n.11. vbi dicit, quod ad prædicta faciunt.c.adhæc.&.c. proposuit.de appell. & hæc solutio.glos. sic intellecta placet Abbati.Nā Hostiēs. soluendo dicebat,quod ideo in.d.c. con quærente seruatur iste ordo iuris,& non proceditur iudicis officio. vt Episcopus puniatur in eo,in quo deliquit, qui primo nullū ordinem seruauerat,ad hoc.c. quāto.verb. ceterum de translationibus Gofr.dicit concordando huic ordini iudiciario,locum esse cum occultum delictum subditi nouit superior,nec apparet accusator vel denunciator quo casu superior tenetur denunciare allegat. cap. duo ista.23.quæst.3.quia de ipsius anima iudex tenetur reddere rationem.c.cognouimus.18.quæst.2.in notorio non,vel cum apparet denunciator superior non agere contra illum sed suum officium exerceret.cap.1.de offic.ord.&quasi per totum ita Abb.

IN VERBO AD RELIGIONEM.

1 *Religio Christiana principaliter circa tria moue tur secundum canonistas.*

2 *Religio non solum ordinat ad Deum quod est pro prium religionis, & etiam ad proximum.*

1 ¶Doctores canonistæ dicunt quod religio Christiana circa tria mouetur principaliter, scilicet ministeria officiorum. Sacraméta spiritualium, & negotia, quia per prima familiamur Deo: per secunda nobis: per tertia proximo cōsuluimus ad salutē, vt per obsequia exhibita Deo speremus æterna stipendia & per fidē sacramētorū perueniamus ad intellectū oculorū in officijs, & per absolutionē litium animos proximorū pacificemus in negotijs. vt sit in negotijs charitas, in officijs spes, in sacramētis fides exerceatur, quibus tribus generibus officiorū [illegible] pariete & fūdamēto totius dñice [illegible] idest

idest sanctæ ecclesiæ officium consumatur.

2 ❡Religio itaq; non solum ordinat ad Deum quod est proprium religionis sed etiam ordinat ad proximum. Iacobus. c. 1. religio munda & in maculata apud Deum & patrem hæc est. Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum: & in maculatum se custodire ab hoc seculo.

IN VERBO PACEM.

1 *Ad pacem quilibet debet tendere.*

2 *Conseruatio mundi est in pace & in tranquilitate viuere.*

3 *Christus in suo testamento nobis relinquit pacē.*

4 *Romani duo templa construxerunt vnum pacis, alterū iustitiæ quæ claudebātur tēpore belli.*

5 *Pax summopere quærenda est, & qualiter respondit angelus Bedæ, lū pro pace oraret Beda Beda tace, quia nunquā italia erit in pace.*

6 *Visitatio fit pro pace & concordia inter omnes & fieri potest die feriato.*

1 ¶Ad pacem quilibet debet tēdere.90 dist.per totum,& de tregua & pace per totum cum ibi notatis per Doct.

2 ¶Mundi conseruatio est in pace & trāquilitate viuere in proœmio decret. Ant.de Rosellis tract.de concilijs. §.25. numer.2.

3 ¶Ideo Christus in suo testamento nobis relinquit pacem. Pacem meam do vobis.Ioan.c.14.

4 ¶Romani olim duo templa construxerunt sibi,vnum pacis,alterum iustitiæ nec erat via ad tēplum iustitiæ, nisi per templum pacis:quæ templa claudebant tempore belli.

5 ¶Igitur summopere pax quærēda est iuxta verbum Psalm. 33. inquire pacem & persequere eam.c.noli.23.q.1.Laurēt. Calcan.consil.24.n.9.dicit quod Italia quæ in tantum est bellis discordijs,& depopulationibus subiecta diuina quasi permissione,vt nulli nisi bellum discordiam & depopulationem, non pacē nisi modicam,vel alterius belli preparatoriā spectare

ſpectare liceat.prout vulgo fertur,reſpõſum fuiſſe datum ab angelo venerabili Bedæ.dum oraret pro pace populi Italici.Beda Beda tace,quia nunquam Italia erit in pace.

6 ¶ Viſitatio fit pro pace, & concordia inter clericos & religioſas perſonas, ac etiam laycos inducenda. & poteſt fieri die feriato.gloſ.fin.in fin.cap.fin.de fer. & dicit.l.7.tit 22.p.1.Deue el Arçobiſpo allegar todo el pueblo de aquel lugar, y viſitar tambien los clerigos como los legos,e predicarles que tẽgan, e guarden la Fe de nueſtro ſeñor IeſuChriſto:yque ſe guarden quanto pudierẽ de fazer peccados mortales, aſsi como falſo teſtimonio,y perjuro,y adulterio,y de todos los otros de qualquier manera que ſean, y que ninguno no faga a otro lo que no querria que fizieſſen a el.&c.

IN VERBIS

Innocentiamq́; accendere.

1 *Populi affectio qualis.*
2 *Innocentis officium est non solum malum non inferre, sed etiam mala cohibere.*
3 *Qui corripit delinquentem non ex odio, sed amore, non solum officium castissimæ innocentiæ sed diligentissimæ seueritatis impleuit.*

1 ¶ Debet Visitator etiam accendere populum ad innocentiam & integritatem, & talis sit populi affectio quæ nemini noceat.

2 ¶ Ad officium enim innocentis, pertinet non solum malum non inferre, sed etiam mala cohibere. capit. non est Innocentiæ. 23. quæst. 5. vbi habetur; non est innocentiæ parcendo sinere vt in malum grauius incidatur; sed etiam cohibere à peccato, vel punire peccatum, vt alij terreãtur exemplo seu correctionis experimento.

3 ¶ Ideo qui corripit delinquentẽ nõ ex odio, sed amore: non solũ officium castissimæ innocentiæ, sed diligentissimæ seuerita

ſeueritatis impleuit. c. ita plane.23.q. 4. & debet populum accendere.verbo,opere,& exemplo.c.qui Epiſcopatum.8.q.1. cap.ſit rector.43.diſt.c.præcipue.11. q.3. c.magne.§.1.deuoto.

IN VERBIS

Cetera,prout locus,tēpus,& occaſio feret, ex viſitantium prudentia ad fidelium fructum conſtituere.

1 *Prudentia in Viſitatore requiritur.*

2 *Prudens dicitur quaſi porro videns, perſpicax enim eſt,& incertorum videt caſus.*

3 *Prudentia eſt recta ratio agibilium.*

4 *Iudicium rectum in hoc conſiſtit,quod vis cognoſcitiua aprehendit rem aliquam ſecundum quod in ſe eſt.*

5 *Prudentia vbi eſt,non habet locum pœnitentia.*

6 *Prudentiæ partes ſunt memoria, intelligentia, prouidentia.*

7 *Prudentis eſt præſentia ordinare,futura prouidere,præterita recordare.*

Pruden

8 *Prudentia maiori ex parte in sene inuenitur vbi multa de prudentia.*

9 *Visitator non sit iuuenis, & quas partes debet habere.*

10 *Episcopus quem debet in Visitatorem eligere.*

11 *Officialis qualis eligendus an nobilis.*

12 *Nobilitas generis sola non efficit deo gratum.*

13 *Nobilis (ceteris paribus) præfertur ignobili.*

14 *Professores sacrarum legum canonicarum & ciuilium præferendos, in dignitatibus Episcopatum, theologie professoribus est opinio consultior.*

15 *Iuris peritus dicitur neruus reipublicæ & anchora nauis huius seculi.*

16 *Lites quare extenduntur, ex ignorantia iudicum, & non licet eas extendere.*

17 *Visitatores præsbiteri & vt minimum bachalaurei designentur.*

18 *Episcopus an possit visitare per officialem, quicumq; sit ille.*

19 *Visitator si idoneus non fuerit & excessum cõmitteret, an Episcopus teneatur.*

20 *Episcopus in electione Visitatoris sit vigilãtissimus.*

21 *Visitatorum autoritas qualis & quanta cum principis locum repræsentat.*

22 *Quos fructus dabit Visitator.*

23 *Arbitrio committuntur quæ non possunt in certam regulam tradi.*

24 *Rigor si fuerit scriptus tūc æquitati non scriptæ præfertur & æquitas scripta rigori nō scripto.*

25 *Lites dirimentes, sciant quod ipsi à Deo iudicabuntur.*

26 *Visitator debet esse contentus honore, vtilitatē reseruet fidelibus.*

27 *Visitatores vltra iuris metas an habenas laxare possint.*

28 *Ratio de arbitrarijs non potest reddi.*

29 *Iudex si debitam pœnam non imponit tenetur restituere in foro conscientiæ.*

1 ¶In Visitatore prudentia requiritur, cōcordat.c.1.§.sane.ibi iuxta datā sibi à Deo prudētiā, quæ est virtus Cardinalis.

2 ¶Et dicit.S.Isidor.prudēs dicitur quasi porro videns: perspicax enim est, & in certorum videt casus.

3 ¶Sequitur.S.Thom.2.2.q.47.ad primū vbi

vbi dicit quod prudentia est recta ratio agibilium.

4 ¶Et rectũ iudicium consistit in hoc quod vis cognoscitiua aprehendit rem aliquam secundum quod in se est: quod prouenit ex recta dispositione virtutis aprræhẽsiuæ. Sicut in speculo si fuerit bene dispositum, formæ corporum secundum quod sunt imprimuntur: si autem speculum fuerit immundum, seu maculis conspersum, imagines ibi apparent distortæ, & de formes.

5 ¶Et dicit Seneca vbi prudentia ibi nõ habet locum pœnitentia. propter quod tria numerãtur in tex. nostro scilicet locus, tempus, & occasio.

6 ¶Partes prudentiæ sunt memoria, intelligentia, prouidẽtia. Verum enim vero qui initium, & finem considerauit, facile intelligere poterit mediũ. vn notat Ioan. Matiẽzo in dialogo Relatori. 3. p. c. 58. n. 5. vbi allegat. l. partite.

7 ¶Seneca in lib. de virtutib. c. 1. inquit si animus trius prudẽs est. ꝑsentia ordina,

futura prouide, præterita recordare.

8 ¶Quæ prudentia maiori ex parte in ſene inuenitur & dicit D.Hieronymus ad Nepotianum de vita clericorum ſenectus ætate fit doctior, vſu tritior, proceſſu temporis ſapientior. In antiquis itaq; eſt ſapientia & in multo tempore eſt prudentia.

9 ¶Iob.cap.12. Viſitator non ſit iuuenis Tullius de ſenectute inquit temeritas eſt ætatis florentis, prudētia ſenectutis. Y dize bien el refran Gallego, mal vay a o paſſariño, q̃ anda en mao do minino. Hoc eſt, mal va al paxarillo que anda en mano del muchachillo. Et debet habere ſcientiam ſuficientem.gloſ.2. l. 18. tit.9. p.2.per quam ſuo poſsit ſatisfacere officio.l.ad rempublicam.ff. de muneribus & honor. notat Rebuff. prax. benefici. de Vicarijs Epiſcoporum.num.29.debet eſſe idoneus.c. fin. de uoto, & intelligo idoneum, moribus ſcientia & ætate.cap. cum incunctis, de Electione. Cōcil. Trid. ſeſſ.24.c.12.debet eſſe curioſus hoc eſt ſoli-

solicitus Bald.in.l. si quando inuitos. C. de testib,n.2.In sacris ordinibus & ecclesiasticis ministerijs requiritur maturitas ætatis,grauitas morum,& literarũ scientia.Multo fortius debet inquiri in eo qui ad curam aliorum positus est,aliter nãq; esset corruptela ignorare qualiter ceteri in domo Dei possint conseruari. gloss. 1.Greg.l.17.tit.5.p.1.

10 ¶In hoc aduertat Episcopus quem elegit ad officium visitationis, non cõcedat tale officium petẽtibus sed benemeritis & eos viros egregios, in se cessu latentes,honoresq; minime ambientes eligat,non inquam petitores frontis prostitute,obtundentes, atq; etiam enecantes ambiendo,efflagitando, se se venditando aulicos sed viros iustos & honestos eligat.

11 ¶In Electione itaq; officialis considerãda est nobilitas, prudentia, fidelitas & bona conscientia cum mentis integritate proueniens.Platea.l.1. C. de conditis in public.lib.10. Poca sciencia y mu-

eha consciencia, dize el refran. Mas vale puñado de natural q̃ almoçada de sciencia. Ad regimen proprie conuenit prudentia & iustitia Hierem. cap. 23. Nõ Autem nobilitas sola generis. Vnde cũ duo contenderent de electione Papatus, & vnus allegaret nobilitatẽ alterius, alius ex aduerso respondit, piscatori Petro fabri filio successorem quærimus non augusto. Nobilitas fastum, fastus litem parit, armat lis odium, capiũt hæc tria mortis iter. glos. verb. inuidia. c. quoniam vetus. 24. q. 1.

12 ¶Nobilitas generis sola nõ efficit Deo gratum sed morum honestas, ac virtutum nobilitas. tex. in cap. venerabilis de præbend. & dignitat. Nec apud Deũ gradus elegantior, sed vitæ melioris actio comprobatur. cap. sicut excellẽtiam vestram. 23. q. 4. His adde D. Hieronym. in prologo ad Romanos qui in hæc verba prorupit. Sic autem vos de generis nobilitate iactatis, quasi non morum imitatio magis quam carnalis natiuitas filios

vos

vos faciat esse sanctorum. Vnde Seuerius de consulatu philosophico inquit, quid genus, & proauos strepitis: si primordia vestra autoremq; Deum expectes, nullus degener extat, ne vitijs peiora fouens proprium deserat ortum.

13 ¶Ceteris tamen paribus nobilis igno bili est præferendus. Sed cũ prudẽtia sit propria virtus præsidẽtis. Arist. Politicorum. 3. c. 3. & iudici anexum sit iudicare.

14 ¶Obtinuit opinio consultior doctorũ existimantium professores sacrarum legum canonicarum & ciuilium præferen dos in dignitatibus Episcopatum doctoribus theologiæ, notat Decius. in. capit. ne imitaris in fin. de constitut. Abb. cap. 1 de consanguin. & affinit. n. 9.

15 ¶Vnde iuris periti dicũtur nerui reipu blicæ & anchoræ nauis huius seculi. glos. in Prag. Sanct. de collationib. §. videlicet tom. 1. col. 1. & dicit. l. 8. tit. 31. p. 2. ibi. La sciẽtia delas leyes es como fuẽte de iusti cia, y aprouechase de ella el mundo mas que de otra sciencia. Istam quæstionem

vocat triuialem Sot.lib.3.de iustit.& iur. q.6.art.2. verb. in primis si mea opinio, col.2.

16 ¶Manifestum est enim lites in lõgius proferri plerumq; ex ignorantia iudicũ. l.1.tit.4.lib.3.ordin.lites autem coarctare reipublicæ expedit.& modi sunt quæ rendi vt lites citius finiri possint clem. vnica in fin.de concession.præbend. ca. finem litibus. de dolo & contumatia. l. 12 in verb.retengat.lib.3.ord.&adde.l.1. &.2.tit.22. lib.4.ordi.noui.

17 ¶Concilium autem Prouintiale Compostellanum action.3.decreto.16.determinauit dicens. Visitatores præsbiteri, iam & vt minimum bachalarij. iurium quam aliarum sciẽtiarum, maius autem priuilegium datur bachalarijs iuriũ quã aliarum sciẽtiarum in Pragm. Sanction. tit.de collationibus.§.videlicet vbi bona

18 glos.¶Dubitari potest,an Episcop.possit visitare per alium quicunq; sit ille. Soluit Domin.in.c.si Episcopus de offic.ordin. lib.6.dicens quod non,immo debet esse idoneus,

idoneus allegat.cap.Episcopum.10. q.1. vbi tex.dicit præsbiteros probabiles, allegat etiam cap.intercetera.de offic. ordinar.vbi tex.dicit viros idoneos.

19 ¶Si autem non fuerint Visitator idoneus aut probabilis &absq; prudentia in visitatione processerit,ad excessum cõmissum à Visitatore Episcopus tenetur arg.tex.in.l.1.in pr.ff.de exercit.actione vbi præponens aliquem exercitio nauis tenetur ex eius delicto.leg.obseruare.§. proficisci. ff. de officio proconsul.ibi si quid vxores eorum qui ad officia proficiscuntur,deliquærint ab ipsis ratio, & vindicta exigatur.Notat Archid. & Dominic.in.c.si Episcopus.num.4.de offici ordinar.lib.6.

20 ¶Ideo Episcopus in electione Visitatoris debet esse vigilantissimus non debet ad flatum venti scilicet affectionis, cognationis,aut amicitie cogitari. nam talis electio in amaritudinem damnationis vertitur.C.quatuor.&cap.quicumq; 11.q.3.& qui amat patrem aut matrem,

aut filium, aut consanguineum: plus me nō estme dignus. Math. c. 10. igitur si amicus intenditur, cur Deus offenditur? Augustinus ad Bonifacium refert Grat. in cap. miror. 17. q. 4. & est prima lex amicitie ne rogemus res turpes, neq; faciamus rogati: vt inquit. Cicer. de amicitia, cui videtur respondere dictum Aristot. æthicorum. 1. non licet fauere amico nisi vsq; ad aras. quibus concinit illud Valerij. lib. 6. loquentis de Rurilio, cui dictū fuit: quid mihi opus est amicitia tua, si quod rogo non facis. Respōdit Rutilius & quid mihi tua, si propter te aliquid inhoneste facturus sum. de negligētia ideo Visitatoris dabit rationem Episcopus. Sicut beatissimus Papa, si in singulis ecclesijs nō præficiat bonos maxime, atq; idoneos pastores. Concil. Trid. sess. 24. c. 1. in fin. considerare oportet in electione Mathiæ apost. qualiter apostoli orātes dixerūt. ostēde quē elegeris. actū. apost. c. 1. & etiā Platonis dictū qui dicebat beatas fore respublicas in quibus magistratus

tus

tus philosopharētur. Greg. glo. 2. l. 16. tit. 5. p. 2. Aliquando autem non meritis, sed precibus præficiuntur ad officium Visitatoris tanto operi impares: quibus succedit illud quod filio solis & clymenes nimphe, qui multis precibus à patte suo impetrauit, vt currum solis, qui quatuor æquis trahitur, vno diæ regeret sed cum ille Phaeton esset impar tanto operi, æquis cum nō audientibus, sed extra viam currentibus mūdus incensus est ardore solis: quare Iupiter etiam cœlo timens fulmine ipsum Phaetontem in padum deiecit: & in eligentem, & electum erit Anathema maranatha in conspectu sempiterni Dei & efficientur pabulum ignis æterni, horum remuneratio extabit.

21 ¶ Præterea hic erit disceptandum de iudicum seu Visitatorum authoritate cum locum Principis repræsentent. leg. 1. in fine. titul. 15. lib. 2. ord. ius Senatorum. C. de dignitatibus. lib. 12.

lib.12.cuius verba sunt.Ius senatorum & autoritatem eius ordinis (in quo nos quoq; ipsos numeramus) necesse est ab omni iniuria defendere. & iudices funguntur Dei vice & autoritate tanquam eius ministri vt in.cap.nec is.15.q.1. cap. non solum.23.quæst.5. & in specul. vitæ humanæ.lib.1.c.13.& Dei minister est,dicit Paul.apostol.ad Roman. cap. 13. vbi dicit,potestatem ordinationem dei esse quis ergo visitatori non ob temperabit, siquidem autoritate & ordinatione Dei fungitur.

22 ¶Quid enim exercitium,inter mortales ex cogitari præclarius digniusq; potest,quam vnum hominem in republica reperiri inquit Cicero de legib.qui communia pro suis,& sua pro cõmunibus habeat? qui communi vtilitati seruiat? qui velit,& sciat personam ciuitatis gerere, dignitatem decusq; sustinere?certeis nõ modo gloriam &honorem,sed & vtilitatem consequi quam notissimum est. dicit text.hic quod prudentia Visitatoris consi-

constituat fructus,prout conuenit ad fideles.Iudex seu visitator arbori adequatur apud Varronem legitur rempublicã seu ciuitatem bene ordinatam hortulo seu viridario cõparari:in quo varia sunt arborum,& plantarũ genera, vt fructus suo loco & tempore producere quæat. Refert Ioan.Matienzo in dial.relat. c.1. p.3.vbi dicit quod ideo arbor plantatur, vt fructus emittat,& debet habere tres radices,videlicet timoris Dei, scientiæ iuris,& experientiæ. Visitatores sunt veluti quatuor flumina de paradiso terrestri egredientia,& totam terram irrigãtia Genes.capit. 2. ideo sancta Synodus cõmittit prudentiæ Visitatoris cetera.

23 ¶Ea enim quæ non possunt sub certa regula tradi,iudicum arbitrio cõmittuntur,qui ex varijs figuris causarum decernit,id quod eis æquum esse videbitur.vt in.l.continuus.§.cum ita.ff.de verb.obligation.l.1.§. expilatores. ff. de effractorib.& expilat.quandoq; enim arbitrio iudicis cõmittuntur aliquid ad exagerandam

dam pœnã.l.aut facta.§.vltim.ff. de pœnis:vnde propter terribiles casus licitũ est leges trãsgredi iudici.vt Innoc.in.c.1 de constitut.Bald.in.c.obertus in princ. n.2.in quibus caus.fœudũ amitta. Hinc glos.dicit propter immanitatẽ criminis reum mortuũ posse bestijs in cibũ tradi, facit etiã tex.in.c.mulier.15.q.1.vbi pecus traditur morti propter immanitatẽ delicti vt in peccato cõtra naturã: quod quotidie fieri videmus quandoq; etiam denegatur audientia reo propter criminis immanitatem vt in.l.per omnes. C. de defensor.ciuitat.Alciat.lib.1.de verb. significat.num.101. cum seq. Quandoq; datur iudici arbitrium ad pœnarum mitigationem,non enim ita senex torquæri debet, ne forte in tormentis moriatur, sicut iuuenis.l.quid ergo.§.pœna grauior.ff.de his qui notant. infamia. Quãdoq; arbitriũ datur iudici propter incognitã hominũ voluntatẽ, vt cũ dubitatur casu ne,an dolo quis deliquerit.Quãdoq; etiam propter nimiã negotiorum

varie

varietatẽ vel propter differentias circun stantiarum vt in.d. c. Obertus vbi Bald. & glos.in.l.neq; leges,ff.de legib. in quo tit.multas eges inuenies circa hoc,inter dum etiã arbitrium datur iudici propter cognitam eius hominis fidelitatem. arg. legis creditor.§.lucius.ff.mandati.Quãdoq; etiã iudici permittitur arctare vel augere pœnam iure præscriptam causa vitandi scandali,vel alijs ex causis.leg.8. tit.3.p.7.vbi multa de ista materia & vide Didac.Couar.lib.2.var.c.9.nu.8.Fel. affatim.post Innoc.cap. 1. de constit. n. 48. cum seq.Guillerm. Bened. in repetit.cap.Rainuntius in verb. adiecte impuberi.num.20. cum seq. de testament. qui omnium latissime id examinat.

24 ¶ Et vbi rigor fuerit scriptus, tunc æquitati non scripte præfertur, & æquitas scripta rigori non scripto.l. prospexit.ff.qui & aquibus.c.scriptum. 6. q. 3.l. inter causas.§. non omnia. ff. mandati c.fin.de trãsactio.Bart.& ceteri.in.l.1.C. d legibus & in.l.placuit.vbi silicet.Alex. & Ias.

& Iaſ.C.de iudici. ceterum debet iudex
aduertere ad ea quæ commiſſa ſunt ar-
bitrio ſuo nempe vt arbitrari ſemper te-
neatur quod iuri conueniat vt probat
Philip.Decius.in.c.ne imitaris,poſt prin
cipium.de conſtitutio.& in.c. de cauſis.
col.2.de officio de legat. & ita æquitatē
ſemper ſeruare tenetur quamuis eius li
bero arbitrio committatur vt Bald.cōſil.
177.col.2.poſt medium lib.1.Nam leges
aliquid arbitrio iudicis committētes. id
faciunt,vt perſonis prouideant,ſicut ty-
riaca contra venenum. Vt idem Bald.
aſſeruit conſil.145. incipit caſus talis eſt
in quodam inſtrumento ad fin.lib.3. pro
pter quod in arbitrarijs iudex tenetur fa
cere in re aliena,quod in ſuis fieri deſi-
derauerit, vel quod ipſe in eis faceret
iuxta ſententiam Bart.in.l.1.ff.ſolut. ma
trimon.Rom.in rubri.de arbitr.col.3. re
fert Decius.in.l.in perſonam.§.1. in fin.
ff.de regul.iur.

25 ¶Ex quo alibi.Bald.in conſil.211.lib.4
dixit in arbitrarijs ſecundū conſciētiam
iudica-

iudicare debet iudex. l. rē non nouā. C. de iudicijs vbi ait dirimentes lites sciāt, quod ipsi iudicabuntur, siquidem litigatores sub hominibus litigant. Iudices autem à iudicio terribili Dei spectēt regulari & causas trutinandas & dirimendas. Iuxta illud qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.

26 ¶ Visitator debet esse contentus honore quem ex visitatione consequitur. Vtilitatem seu fructum. vt dicit tex. noster. reseruet & constituat subditis fidelibus. in. d. dialog. relat. c. 12. p. 3. nu. 14. vbi allegat. Valer. lib. 4. c. 3. quem refert Luc. de Pena. l. 2. C. vt dignit ord. serue. lib. 12

27 ¶ Verum Visitatores potestatem & autoritatem sibi traditam vltra iuris metas non debent protendere nec ita late habenas laxare: vbi alegat Ciceron. in oratione pro Cluentio. num. 128. dicentem, est enim sapientis iudicis cogitare tantum sibi à populo Romano esse permissum, quantum cōmissum sit & creditum & non solum sibi potestatē datam.

vtrum etiam fidem habitam esse meminisse, posse quem oderit absoluere, quē non oderit condenare: & semper non quid ipse velit, sed quid lex & religio cogat cogitare. Animaduertere qua lege reus citetur, de quo reo cognoscat, quæ res in quastione versetur. cum hoc sunt videnda, tum vero illud est hominis magni atq; sapientis, cum illā tabellam causa iudicandi sumpserit, nō se putare esse solum, nec sibi quodcunq; concupierit licere sed habere in consilio legem, religionem æquitatem, fidem, libidinem autem, odium inuidiam, metum, cupiditatesq; omneis amouere, maximeq; estimare conscientiam mentis sue, quam à Dijs immortalibus accepimus quæ à nobis diuelli non potest, hæc ille.

28 ¶ Itaq; ratio de arbitrarijs non potest reddi glos. verb. vel quatuor. cap. cū multis de rescript. lib. 6. glos verb. complenerint. c. 1. de ætate & qualitate eod. lib. glo. verb. restringere clem. 2. de iudicijs.

29 ¶ Iudex namq; si debitam pœnam nō impo-

imponit in foro conscientiæ tenetur, restituere. Alphons. de Cast. in. l. 2. de lege pœnali. c. 12. & 13. sequitur Nun. Auend. cap. 7. num. 7. præt. p. 1.

IN VERBIS

Quæ vt facilius, fœliciusq; succedant, monentur prædicti omnes, & singuli, ad quos visitatio expectat vt paterna charitate Christianoq; zelo omnes amplectantur.

1 *Necessario sequitur sapientes fœliciter absolute fortunate viuere nulla re impediri, nulla prohiberi, nulla egere.*

2 *Sapientes vocantur optimi professoris iuris ciuilis.*

3 *Iudex qui recte iudicat, staterā in manu gestat.*

4 *Magistratus virum ostendit si rite & recte gesserit, præmia digna fert.*

5 *Prælati qualiter debeant diligere subditos.*

6 *Prælati negligentes qualiter punientur.*

7 *Pater malos filios non puniens qualiter punietur.*

8 *Pastoralis curae officium praecipuũ est charitas.*
9 *Charitas ecclesiam aedificat.*
10 *Charitatis effectus.*
11 *Mores mali ubi non corriguntur charitas non est, sed languor.*
12 *Regnum Dei non acquiritur in amplitudine graduum, sed in sublimitate charitatis.*
13 *Zelus indiscretus reprobatur, & quid de zelo Christiano.*
14 *Iudex ecclesiasticus punire zelo correctionis delicta multa pecuniaria.*
15 *Iudices ecclesiastici curabunt poenas pecuniarias pro criminibus inflictas potius in pios usus quam in propriam utilitatem erogare.*
16 *Iudex ecclesiasticus quando potest conuertere poenas pecuniarias in proprios usus.*
17 *Iudex ecclesiasticus laycum an possit imponere poenam pecuniariam.*
18 *Visitator pauper potest multare subditos poena pecuniaria & in suos usus conuertere.*
19 *Pauperem bene principari impossibile est.*
20 *Iudices fiunt venales propter egestatem.*
21 *Pauper ab administratiõe officij publici arcetur.*

Cicero

1 ¶Cicero.3.de finibus dicit necessario sequitur, omnes sapientes semper fœliciter, absolute fortunate viuere, nulla re impediri, nulla prohiberi, nulla egere.

2 ¶Vnde optimi professores iuris ciuilis vocantur sapiêtes notat Abil.c.1. prætor.verb.fiel.n.8.allegat.l.2.§.deinde sexus.ff.de origin.iur.& Luc.de Peña in.l. quoties.C.de Ponderatoribus lib.10.

3 ¶Insuper quando quis recte iudicat stateram in manu gestat.ca. cum æterni tribunal. de re iudicatalib. 6. verb. stateram.&in.c.omnis.45.distint. condem nans condemnandum, & absoluens absoluendum.

4 ¶Vnde Aristot.vt refert Cicero magistratus virum ostendit si rite & recte gesserit, idest seruato iuris ordine & iuste iudicauerit, præmia digna fert.vt Amodeus iusti, in tract.syndicat. in præfatione dict.tractatus, & iusto non aduer sabitur quicquam malignum. cap. iniustum.11.q.3.& iustus est qui iustitiam facit:vt in.d.cap.iustum.propter quod nõ

debet declinare ad dexteram vel adsini stram.cap.qualiter & quando el.1.de accusationib.l.vbi.C.ad legem.Cornel. de falsis ideo vocatur sedēs in medio vt in c. quoad cōsultationē de re iudicat. Specul.in tit.de aduocato.§.5.vers.itē de iustitia.num.13.

5 ¶ Prælati debent diligere subditos tanquam filios & fratres.Concil. Trid.sess. 13.c.1.de reformat.vbi ait,vt prælati meminerint se pastores non percussores. Propterea dicit Gregor. in moralibus quem refert Gratian.in.c.vera. 45. dist. quod vera iustitia compassionem habet, falsa vero de dignationē:quāuis & iusti soleāt recte peccatoribus indignari sed aliud est quod agitur typo superbie.aliud quod zelo disciplina.Indignātur etenim sed nō de dignātes sunt,& dicit Hieron. in Hierem.vt in.c.recedite.ead.dist.boni etenim rectores ex sua infirmitate aliorū infirmitates pēsantes,magis perhumilitatis & māsuetudinis leuamētū student peccātes ab erroris laqueo eruere, quam

quam per austeritatē in foueā perditionis mitētes propellere. vnde doctor gentium inquit factus sum infirmus infirmis & dicit Ouid. 3. trist. si quoties peccāt homines sua fulmina mittat Iupiter, exiguo tēpore inermis erit. Et debet esse visitator potens in opere & sermone, vt exemplo vitę, verboq; doctrinę, fratres suos & instruere possit in bono, & amalo etiam reuocare, zelū religionis habēs secundū cōscientiā, vt delinquentes corripiat, & castiguet, obediētes foueat, & cōfortet. cap. cū ad monasterium. §. prior de statu monacho.

6 ¶ Si vero negligēs fuerit. l. 16. tit. 7. p. 1. dicit. Porq̄ no tā solamēte à de lazeriar por el mal q̄ fizo, mas aun por el mal q̄ fizierō los otros tomādo mal exēplo del, ē no los castigādo como deuia. Durūver bū est istud pro prælatis negligētibus. c. qualiter & quando. §. pen. de accusat. cap. irrefragabili de officio, iudic. ordinar. nam prælatus licet in se sit bonus, & sanctus, tamen non solum æternaliter,

ſed aliquando temporaliter punitur, ex hoc quod exceſſus ſubditorum ſuorum non punit.

7 ¶Et idem in patre malos filios nõ punientem Abb.in cap.licet Hely. num.2. de ſimonia & qualiter Viſitator procedat tex.hic dicit paterna charitate omnes amplectantur.

8 ¶Paſtoralis curæ officium ſeu præcipuum ac excellentiſsimum ipſa charitas eſt,quæ tanta debet eſſe in paſtore, quod cum Petro poſsit dicere animam meam pono proте.Ioan.c.13.

9 ¶Hæc eſt enim quæ eccleſiam ædificat,quoniam ſcientia inflat,ſed charitas ædificat.1.Corinthio.c.8.hæc eſt quæ operit multitudinem peccatorum: quoniam vniuerſa delicta operit charitas. Hæc patiens eſt & benigna,non emulatur,non agit perperam,nec quærit quæ ſua ſunt.Sed omnibus omnia communicat: non gaudet ſuper iniquitate:omnia ſufert:omnia ſuſtinet.1.Corinthio.c.13. Sine ea ceterevirtutes nihil ſunt,ſine ea

nemo

nemo poteſt peruenire ad regna cœlorum, quoniam eſt veſtis nuptialis, qua carens proijcitur in tenebras exteriores Matthei.cap.22.

10 ¶Hæc eſt quæ ab alto deſinu patris filium Dei traxit in vterum virginis: vt à faucibus diaboli nos eriperet, ne perderet. quos in carne creauerat, ex charitate enim Dei filius pro nobis natus dolēs & gemens, qui prius erat pater factus eſt frater. hæc eſt illa virtus quam præ ceteris omnibus Dominus cōmendans Apoſtolis. Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos. Ioan.cap. 15. & vbi charitas nō eſt, non poteſt eſſe iuſtitia. cap. Vbiſana.24.q.1.

11 ¶Ideo vbi mali mores non corriguntur, non eſt charitas ſed langor. cap. non putes.23.q.5. propterea charitas ædificat cap. niſi. §. pro defectu, de renuntiatio.

12 ¶Et debent aduertere Viſitatores quod regnum Dei non acquiritur in amplitudine graduum, ſed in ſublimitate charitatis. c. ad aures. de tēpor. ordinat.

Et non solum debent Visitatores amplectí omnes charitate paterna sed etiam zelo Christiano.

13 ¶Zelus indiscretus reprobatur. c. in perpetuũ. 24. q. 3. si aliquando zelo Christiano mali ab eo puniuntur talis amplexus amore fit, exẽplum enim habemus de Mose qui idolatras ex amore puniuit exod. 32. & in. capit. quid crudele. 23. quæst. 4. vbi abi ait sic plane & Apostolus non crudeliter sed amicabiliter tradidit hominem satane in interitum carnis, vt spiritus eius saluus sit in diæ Domini nostri Iesu Christi: tradidit & alios, vt discerent non blasphemare. 1. Timot. capit. 1.

14 ¶Præterea iudex ecclesiasticus zelo correctionis, & punitionis potest punire aliqua delicta mulcta pecuniaria vel statuto vel sententia, potissimum vbi illa magis timetur, vt declarat Abb. in. c. 3. de pœnis. glos. 2. in. d. cap. 3. dicit quod cum ius statuit pœnam pecuniariam infligendam quicunq; cognoscit de illo crimi

crimine, illa potest infligere. allegat. l. 2. §. vltim. ff. de iudici. & cap. in Archiepiscopatu. de raptorib. cap. cum deuotissimam. 12. quæst. 2.

15 ¶ In quo debent aduertere vt pœnas pecuniarias pro criminibus inflictas in pios vsus potius quam in propriam vtilitatem erogare procurabunt Felin. in. c. irrefragabili. §. ceterum de offic. ordinar. Concil. Coloniēse. tit. de iurisdictione ecclesiastica contentiosa. cap. 8. text. optimus, in. c. cum sit nimis. §. vltim. de Iudeis. cap. cum tu, de vsuris. ad suspitionem auaritiæ tollendam iudex ecclesiasticus pœnas pecuniarias conuertat in pias causas. Couar. lib. 2. variarum. cap. 9. numer. 9. allegat Concilium Colomense in. d. cap. 8.

16 ¶ Vbi dicit Couar. quod vbi sententia iudicis datur in pœnis pecuniarijs, si tamen talis pœna fuerit in statuto aut constitutione sancita poterit iudex ecclesiasticus expendere pœnam in proprios vsus quod fit autoritate statuti seu legis

propte

propter quod suspitio auaritæ ab esse vi detur ab ipso iudice allegat Host. Abb. & Felin.in.c.irrefragabili.§.ceterum.de offic.ordin.& Bernard. Diaz. prax. crimin.c.134.vbi dicit quod delinquentes non sunt puniẽdi pœnis pecuniarijs quã do fit ad imbursandum quia tunc præsumitur emanare ex auaritiæ fonte, secus si causa correctionis fiat & ex fonte charitatis procedat:quod præsumitur iuste fieri dum iudex non imbursat. Sed pauperibus erogat & vide Abb.in. d. c. 3. de pœn.num.fin.& num.8.

17 ¶Dubitatur an Episcopus posit imponere pœnam pecuniariam layco tem poraliter sibi non subiecto & dicit quod si iudex ecclesiasticus in aliquo casu ven dicat iurisdictionem in laycos tunc potest imponere pœnam pecuniariam.

18 ¶Et etiam Visitator potest mulctare subditos si est pauper: & per sententiam delinquentes pœna pecuniaria mulctare & eam in proprium victum expẽdere. vt notat Bernar.Diaz vbi supra cõclusi.

tertia

tertia notat Coua. vbi supra cōtigit multoties egere Visitatores quia Episcopi non soluunt salarium, & si soluunt est tā paruum & exiguum cum quo vix buccā seu oris concauitatem inflare possunt.

19 ¶ Ideo Arist. 2. Politic. inquit impossibile est egentem bene principari.

20 ¶ Et propter egestatem venales fiunt cap. 7.

21 ¶ Pauper etenim ab administratione officij publici arcetur. l. ad subeunde. C. de decurio. lib. 10.

IN VERBIS
Ideoq; modesto contenti æquitatu.

1 *AEquitatu modesto Visitatores debent esse contenti.*
2 *Valetudo quibus conseruatur.*
3 *Mens humanæ dignitatis & potentiæ auida, nec abstinere nouit auetitis nec gaudere concessis: nec pietati adhibere consensum.*
4 *Modus suus cuiq; est in omnibus rebus tamen magis*

magis offendit nimium quam parum.

5 *Archiepiscopi, Patriarchæ, Episcopi, Cardinales Archidiaconi, Deconi quot æquitaturas secum portabunt.*

6 *Episcopi appellatione, Papa etiam continetur.*

7 *Cardinales quot æquitaturas secum ducere possunt.*

8 *Homo non dicitur sed bellua qui nolit quod lex vul ius & ratio.*

1 ¶In hoc loco imbuere, & instruere more suo desiderat sancta synodus qualiter debeant esse contenti Visitatores modesto æquitatu.

2 Cicero lib. 2. officiorum ait valetudo sustentatur notitia sui corporis, & obseruatione earum rerum quæ aut prodesse soleant, aut obesse.

3 ¶Continentia autē in omni victu omniq; cultu corporis tuēdi causa, & in prætermittēdis voluptatibus. Si vero habene cupiditatis nō cohibētur, mēs humanæ dignitatis, & potētiæ auida nec abstinere nouit auectitis: ne gaudere cōcesis:

ne

ne pietati adhibere cõsensum ait Leo. Episcopus quẽ refert Gratian. 47. dist. cap. virum & in. cap. de testãda. de cócession. præbend. lib. 6.

4 ¶ Propterea dicit Cicero de oratore in omnibus rebus & si enim suus cuiq; modus est, tamen magis offendit nimiũ quam parum. c. cũ apostolus de cẽsibus.

5 ¶ Et. l. 1. tit. 22. p. 1. dicit quod Archiepiscopus. visitãs potest secũ ducere. 40. vel. 50. æquitaturas idẽ intelligo dicẽdũ de Patriarchis & maxima cũ ratione licet in iure nõ reperiatur expressum Episcop. 20. vel. 30. Cardinalis. 25. euectiones Archidiaconi. 5. vel. 7. Decanus vero ab Episcopo cõstitutus duobus a quis debet esse contentus & pro Decano intelligit glos. de Archipræsbiteris ruralibus facit c. fin. de offic. Archipræsb. Episcopis etiã videtur cócessũ dũ visitãt, vt possint secũ ducere. 40. æquitaturas secundũ glos. in c. intercetera. 10 q. 3. quam allegat Marian. Socin. tract. de visitatione lib. 8.

6 ¶ Vel potest dici secũdum. Hostiens. quod

quod ibi Episcopi appellatione contine tur Archiepiscopus nam etiam Papa ap pellatur Episcopus vt in prima decretal. in lib. 6. & in prima clementina. & dicit idem Socinus vbi supra, quod dispositiue concordat dict. tex. cum Apostolus, est tamen aduertẽdum quod ea quæ de Cardinalibus dicta sunt, intelligi debent de Cardinalibus qui non sunt Episcopi cum sint legati non seruant dictum. tex. propter quod dicit Hostiens. vtinam essent Cardinales contenti de. 30. & dicit idem Socinus quod licet Egidius dicat quod ipsi etiam si legati sint prædictum numerum seruare tenentur. tamen ipse hoc non credit. cum in dicto capit. cum Apostolus delegatis nullam mẽtionem faciat. Vnde secundum Hostiens. numerus prædictus debet intelligi taxatus cũ visitant suam parrochiam in quã habent iurisdictionem quasi Episcopalem de iure. cap. his quæ. de maiorit. & obedient. Hoc quod dictum est de iure habetur sed non seruatur.

Cardi

7 ¶Cardinales namq; ad libitum æquitaturas quas volunt ducunt in his ordo seruetur.

8 ¶Aliter qui nolit quod lex vult, ius & ratio non dicitur homo, sed bellua ait Marc. Mantua. consil. 134. n. 8. glos. verb. nomen in pragm. Sanct. tit. de collation. §. item vt de cetero.

IN VERBIS
Famulatuq; studeant.

1 *Visitatores quo numero personarum comiti seu aßociari poßunt.*

2 *Euectio quælibet an poßit habere vnum equitē & vnum peditem custodem.*

3 *Duo sunt tertia pars de Sex.*

4 *Numerus si excedatur in aliquo puta in vno aut duobus non est mirum, cū ius in omnibus seruari non poßit.*

5 *Visitator si excedit numerum personarum & pro illis procurationes nō exigat, non est hoc prohibitum.*

6 *Ambasiatores quibus est permissum ducere tot æquitaturas, possunt unum famulũ pedestrẽ ducere inter duas æquitaturas.*

7 *Multitudo onerosa nihil habet honesti.*

8 *Visitatores si proficiscuntur cum canibus & fal conibus non quærũt quæ sunt Christi, sed sua & qualiter puniantur.*

9 *Numerus taxatus per canones non recipitur vbi ecclesia grauatur quod fit à sacerdote.*

10 *Seruitutem habens adaquandi certum numerum pecorum si plus ducit ad aquam quam habes, superflua possint per Dominũ remoueri.*

11 *Visitator an poßit prohiberi maxime quando numerus superfluus à permisso separari nõ potest.*

12 *Subditus (si Visitator excedit numerum) protestetur se esse paratißimum illum recipere cũ numero debito.*

13 *Subditi an poßint à Visitatore excõmunicari si Visitator non recipitur propter excessum euectionum.*

14 *Sententia excõmunicationis quantumcunq; iniusta an semper teneat etiam si error in ea expressus sit.*

Capitu

15 *Capitulum, cum ad quorundam, qualiter intelligatur.*

16 *Visitator si excõmunicat subditum quia eũ non recipit propter numerum personarũ excessũ, talis excõmunicatio non tenet.*

17 *Sacerdos potest remouere euectiones superfluas*

18 *Si aquæ quam debes ducere per fundum meum, aliam aquam ad micea: non tantum ad mista aqua, sed etiam ab illa quam solitus eras ducere te arcebo.*

19 *Quot, & quantas personas, & quales potest Episcopus introducere in monasterium tempore visitationis.*

20 *Episcopus quando visitat ecclesiam cathedralẽ quas personas secum ducere debet.*

21 *Notarius Visitatoris an debet esse clericus.*

22 *Layci ciues non debent interuenire cum Visitatoribus in visitatione.*

1 ¶Quo numero personarũ Visitatores comitari seu associari possunt, in hoc sunt variæ opiniones quas recẽset Socin. in tract. visitation. vbi supra quidam dicunt, quod quãtus numerus euectionũ

exprimitur,tantus possit esse numerus personarum.

2 ¶In tãtum quod euectio quælibet vnum æquitem,& vnum peditem custodem habere possit. Indecẽs enim & præter decorem esset quod æquitatores & maxime prælaterũ socij proprios æquos custodirẽ,& hunc intellectum stilus curie aprobare videtur,quando enim aliquis nũtius sedis apostolice prouideri mandatur,si exprimitur de quatuor euectionibus,intelligitur de octo personis. Sed hæc opinio videtur nimium grauare ecclesias. Alij vero dicũt quod numero euectionum quarta pars personarum iungenda est,in tantum quod siquis mittitur numero sex euectionum habebit octo personas.Si vero mittitur cum duodecim habebit.16.

3 ¶Sed aduerte secundum Arithmeticos isti non bene ponunt exempla. nam duo sunt tertia pars & non quarta pars de sex & sic de singulis & sic arbitror quod velint dicere de quarta parte omnium

nium personarum simul iunctarum, dicunt tamen quod licet hæc opinio expresse videatur per cap. in singulis de statu monachorum in princ.& tamen numerum personarum nimis restringere videtur propter quod dicit Henric. Bohic.in.c.cum ad quorundam de excessibus prælatorum quod hoc potius arbitrio boni viri relinquendum est, qui diuersas locorum consuetudines & personarum qualitates considerabit cuius arbitrio quandoq; pauciores concedētur. l.17.tit.7.p.1.dicit.E ninguno deue aduzir mas de seys bestias e ocho omes. In aliquibus enim regionibus qualibet euectio ad minus habet custodem,& hoc potissimum est necessarium quando vnus solus est æques ne forte d̄ illo dicatur ue soli:quia cum ceciderit, non est qui sublleuet eum vt Salom.& in capit.illud.7.q.1.& in cap.in omnibus. 81.dist. in alijs vero regionibus due euectiones habent vnum custodem,& hoc æquum & sufficiens esse videtur in illis qui plures du-

eunt eucctiones & hæc consuetudo potius videtur consideranda, quia quasi vbiq; cōmuniter obseruatur vt in cap. erit autem lex. 4. distin. his viis & considera tis arbitrabitur bonus vir seu iudex. arg. cap. fin. de transactionibus.

4 ¶ Sed cum omnia non possunt secundum ius seruari si numerus taxatus aut arbitratus in aliquo excedatur puta in vno aut duobus non est mirū iuxta glos. fin. in proœmio decretalium Henric. tamen qui videtur residere quod excessus numeri personarum ad numerum euectionum potest esse in quarta parte intelligendo vt supra, dixi & hoc de iure per d. c. in singulis, vel etiā ex generali cōsuetudine in tertia parte hoc est quod due euectiones habeāt vnam personam.

5 ¶ Ant. de Butr. optime. in d. cap. cum ad quorundam, nu. 3. de excessib. prælat. vbi dicit quod si numerū excedat, & pro illis procurationē non exigat. dicit quod hoc non est prohibitum: quia in hoc casu duo requiruntur copulatiue scilicet quod

quod vt procurationem exigat, & ducat vltra numerum.

6 ¶ Et dicit Abb. in. d. c. in singulis. nu. 1. quod Ambasiatores quibus est permissum ducere tot æquitaturas: possint vnum famulum pedestrem ducere inter duas æquitaturas seu duos æquites.

7 ¶ Et multitudo onerosa nihil habet honesti in authent. de referenda. col. 2. c. si officia. 59. dist. c. legimus ad fin. 93. dist.

8 ¶ Quid erit si Visitatores proficiscuntur cum canibus venatorijs falconibus & alijs auibus si hoc faciunt, quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi, vt in. d. capit. cum apostolus de censibus. clem. 2. de censib. & talia facientes incidunt in pœnam. capit. 1. & cap. 2. de cleric. venatore. sequitur Imol. in dict. clem. 2. & credo dicit idem Socin. vbi supra quod isti debent puniri tanquam transgressores canonum vide glos. verb. in hibemus in capit. generali de electien. & elect. lib. 6. in hac quæstione vide omnino legem 57. titul. 5. part. 1. vbi videbis an prius

debet fieri monitio antequã ab officio priuentur per tres menses quidquid displiceat Episcopo Calagurritano in praxi criminali.verb.venatores.

9 ¶Quæro etiam quid erit dicendum si Visitator excedat prædictum numerũ taxatũ qualiter subditis fucurratur.glos. fin.in cap.intercetera,10.q.3.vbi dicitur nec numerus taxatus per canones est recipiendus.Si ecclesia grauatur vt habetur in.d.cap.cum Apostolus.& in cap. cum ad quorundam.de excessibus prælat.illos ergo qui superflui sunt potest remouere sacerdos.

10 ¶Quia si habens seruitutem adaquãdi certum numerum pecorum: si plus ducis ad aquam quam habes,superflua possunt per Dominũ remoueri. glos. verb. existant,in cap.Cum apostolus de censibus absoluit istam quæstionem Marian. vbi supra.

11 ¶Et si forte superfluus numerus à permisso separari non potest Visitator poterit tali ex causa simpliciter prohiberi secun

ſecundum Vinc.in cap cum inſtantia de cenſib.allegat etiam leg.1.§.idem quatri tur.ff.de aqua quotidian. & ſtiual. & ſequitur Ioan. Andreas, qui intelligit de impotētia ſeparationis quo ad factum, ex eo quia prælatus viſitans,non cōſentit quod pars aliqua admittatur alia parte reiecta. Et ſequitur Zabar. & doct. in d.cap.cum Apoſtolus.de cenſib.

12 ¶Vnde tunc Subditus poterit ſimpliciter talem numerum non admittere. Conſulerē tamen ſubdito,quod accerſitis teſtibus.& rogato notario, ſi facultas adeſſet,offeret ſe promptiſsimum & paratiſsimum Viſitatorem recepturū cum debito numero. Et pro teſtaretur quod per ipſum non ſtat,quo minus illum cū debito numero admittat,per ea quæ ſtatim ſubijciam.

13 ¶Sed pro complemento huius materiæ quæro.quid erit ſi propter exceſſum non recipitur Viſitator,an poſsint ſubditi excōmunicari,& talis excōmunicatio in eos prolata habeat vim.addit.ad Abb.

in cap.intercetera.de offic. ordin. dicit quod talis sententia excommunicationis non valet, allegat cap. cum ad quorũ dam. Et ibi doctor. de exceff. prælat. Couar. in capit. Alma mater. de sentent. excommunication. lib. 6. part. 1. §. 7. n. 5. in principi. allegat Abbat. in. d. capit. cum ad quorundam. glof. in. cap. cum aposto lus de censib. Soluit, primo dicit, quod forte excõmunicationis sententia tenebit. in contrariũ allegat dictũ. c. cum ad quorundam, de excessib. prælat. vbi tex. videtur esse in cõtrarium. sed glof. pro solutione illius contrarij dicit, quod ille text. continet specialem indulgentiã. In hoc. vero per illam Decretalem tenet, talem excommunicationis sententiam esse nullam. Subdit tamen se curius esse quod subditus pœnes superiorem deponat. & est consilium Abbatis vt refert idẽ Abb. in dicto cap. cum Apostolus. n. 4. de censib. Petr. vero dicit appellandum esse, & tollitur omne dubium, & intellige ante excõmunicationem. vt per Doctor

Doctor.in cap.Sacro.de sentent.excommunication.maxime per dictu Marian. Socin.ibidem.Sed Abb.in.d.cap.cum Apostolus.n.4.pro concordia opinionum distinguit.quod aut Episcopus excõmunicat subditũ, ex eo quia non vult recipere vltra numerũ taxatum euectionis: & sententia est nulla tanquam lata contra ius expresso iuris errore, vt in capit. per tuas.de sententia excommunicatio nis,& hoc casu potest saluari dictus tex. in cap.ad quorundam. & sic continebit ius,& non indulgentiam. Aut error non fuit expressus in sententia: puta quia excommunicauit subditum, ex quo nolebat eum procurare, & tunc aut notorium erat excommunicationem proferri, quia noluit recipere vltra statutum numerum. Et credit Abb. etiam excommunicationem non valere, cum sit notorie in iusta.per text. cum glos.in clem.pastoralis.§.pisana.de re iudicat.& per notata per Innoc. in capit.fraternitati.de frigid. & capit.:.de dilatio

dilationibus: nisi aliud specialitatis esse dicamus in sentētia excōmunicationis.
14 ¶Alij autem doctores vt Archidiac. in cap. venerabilibus. de sentent. excom munication. lib. 6. tenent quod excōmu nicatio semper tenet, quantumcunq; sit iniusta, & error sit in ea expressus. Sed primum plus placet Abb. per tex. in cap. Romana. §. in vniuersitatem. de sententia excommunicationis lib. 6. Aut nō est notorium. & tenet sententia, licet sit iniusta. & procedit alia opinio secundum eundem Abbatem Marian. Socin. in. d. lib. 8. dicit. Sed miror de eo, qui videtur ponere prædictam distintionem, tāquā suam, quandoquidem plurimi idem voluerunt: vt apparebit ex infra dicendis. Distinguitur enim quod aut sententia continet in se errorem intolerabilem in ipsa sententia expressum. vt quia dicit excommunico te quia non vis mihi procurari cum centum æquitaturis, & talis sententia non ligat. cap. cum contingat. §. in eo vero casu. de officio de legat. & cap.

cap.1.de sentēt.& re iud.& cap.per tuas §.nos igitur,de sentent.excōmunicat.& in hoc,notorium est talem sentētia esse iniusta in cap.solicitudinē.§.si vero notorium.de appell.secundum Vincen.Innoc.& Hostiens.in.d.cap. cū ad querundam de excessib.prælato.qui sic intellexerunt dictam decretalem.Aut non cōtinet errorem intolerabilem,vt quia Episcopus fert sententiam hoc modo,excōmunicote quia procurationem mihi debitam denegas.capit.cum ex officijs. de præscriptio.& tunc tenet sententia secundum Hosti.cum quo Astens.concordat in lib. 6.tit. de censib. ad fin. q. vers. quid si Episcopus quod intelligendū est, quod ipso iure tenet,& iu effectu vbi nō excedit debitum numerum euectionū vel personarum secundum quod supra dictum est.

15 ¶Si vero excedit,non tenet excōmunicatio ipso iure.Et sic dicta Decretalis continet ius secundum Gofred.ibi & in sum. de sentent. excōmunicationis ad fin.

fin.dic&tem quod in.d.c.cum ad quorun dam.est casus specialis in quo non tenet sententia à suo iudice lata idem Innoc. dices nos dicimus generale ius quod dicitur hic.scilicet in.d.decret.cū ad quorundam,quod si subditus alicuius sit priuilegiatus in aliquo capitulo à papa, q; si prælatus illius ecclesiæ ocasione illius capituli fert in eū sententiā excōmunicationis,quod nō tenet.vt ibi.c.cū capella,&.c.quāto de priuil.idē Archid.in.c.1.11.q.3.alias enī Decret.illa esset resecāda tāquā nullius effectus.vt in proœmio decret.idē.Philip.in.c.cū cōtingat.de offi.deleg.& Astēs.lib.7.de forma excōmunicādi verb.10.quāuis Bern.tenet cōtra ibi intelligēs cū Alan.& Tācr.ibi q; illa Decret.cōtineat indulgētiā.&idē sentit Tāc.& Gosf.in.d.c.cū Apost.sed Host.scri p sit in.d.c.cū ad quorūdā,q; in illa decre ta'i nihil exprimitur,p quod aliquod priuilegiū specialiter sit cōcessum,excepto verbo cōcedimus ibi posito, q; exponit. i.d.st cōcessū esse ostēdimus. vnde dicit Arch.

Arch.in.d.c.1.q. sit indulgētia iuris com munis, quæ cōpetit omnib9 subditis.arg. optim.in pœmio Decret. iuxta finē, pro hoc etiā facit expresse, quia nō apparet cui, vel quibus, Papa ibi loquitur. vnde di cebat ibi Alan.& Tācr. cui Papa loquatur nescimus. ideo quibus sit indultū priuile giū ignoramus, intelligi ergo debet, vt s̄ dixi. licet sit tutius ad superiorē sup hoc querelā deferre vt intelligūt Tācr. Gofr. & Vinc. in.d.c.cū Aposto.& q, nō teneat sentētia excōmunicationis tenet curia secūd. Bern. qui ita notat.in.c. cū contin gat.de offic.deleg. prout not. Arch. in.d. c.1.11.q.3.& ibi glos.fin.& Ioā. Andr. in.d. c.cū ad quorundam. Et hoc potest intelli gi quādo excedit numerū cuectionum:

16 ¶Si vero excederet numerū personarum de quo non est expresse tractatum in cōcilio generali. tūc potest dici quod excōmunicatio propter hoc lata, nō teneret ipso iure, & est tenēda, & timenda, quo vsq; per superiorē fuerit sup hoc arbitratum. vt supra dictum est: & sic patet

expre-

ex prædictis quod visitandus potest procurationem denegare, quando numerũ excedit. & nõ alias secundum Innoc. in dict. capit. cum ad quorundam, & tenet Henric. Bohic.

17 ¶Quis igitur potest remouere euectiones superfluas glos. fin. in cap. inter cetera. 10. q. 3. dicit quod sacerdos potest etiam remouere Episcopum arg. d. l. 1. §. item quæritur. ff. de aqua quotidiana, & estiu.

18 ¶Vbi dicitur quod si aquæ quã debes ducere per fundum meũ aliam aquam admisceas: non tantum ad mixta aqua sed etiam ab illa quam solitus eras ducere, te arcebo, secundum Alan.

19 ¶Quot, quales, & quantas personas potest Episcopus introducere in monasteriũ tempore visitationis. Istam quæstionem tractat Abb. in cap. vt iuxta de offic. ordinari, & dicit aduerte, quia in principio capituli tex. videtur innuere, quod non debent plures persone intro duci etiam in claustrum, vt patet ibi in claustro.

claustro. Sed in verbo firmiter videtur innuere, quod in cap. duntaxat introducere non possit. Doctores tamen non aperiunt: sed puto: sed etiam ad claustrũ introducere non possit, nisi personas cõtentas in. d. cap. vt iuxta. propter rationem litere positam in principio dict. c. nam debet extendi ad limites rationis. l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de legat. 2. Opponit Abb. contra d. cap. & videtur quod non possit Episcopus secum ducere nisi duos ex canonicis. vt in cap. de cetero. & in cap. audientiam. de clericis nõ resid. soluit dicens quod illa iura procedunt, quando Episcopus vult secum ducere canonicos: nam tunc non potest vltra duos grauare ecclesiã. Sed Hostiens. cõsiderata mẽte litere. d. cap. dicit quod potest plures & pauciores Episcopus secum ducere secundum qualitatem personarum. Dum Episcopus visitat monasteria virorum seruetur tex. in. d. cap. vt iuxta. in monasterijs vero monialiũ serua clem. attendentes, de statu regular.

20 ¶Et hodie dicit idem Abb. in. d. c. vt iuxta videndã esse extra vagantem Bonifac. 8. quæ incipit debent. vbi dicitur quod Episcopus visitans capitulũ ecclesiæ cathedralis, debet esse contentus tribus clericis quorum vnus sit religiosus.

21 ¶Debet etiam habere secum vnum notarium clericũ, & dicit Ioan. de Imol. ibid. n. 3. quod loquitur quãdo visitat capitulum sue ecclesiæ cathedralis. & dicit quod hodie est statutum per clem. attẽdentes, de statu monachorum quod visitantes monasteria monialiũ debent esse contenti duobus notarijs, & duobus personis ecclesiæ sue & quatuor alijs viris honestis.

22 ¶Layci vero ciues loci nõ debẽt in visitatione cũ visitatoribus interuenire Didac. Per. in. l. 4. ti. 3. lib. 1. ord. reg. in med. glos. allegat dict. c. vt iuxta & etiam allegat cap. conuenior. 23. q. 8.

IN VERBIS

Quàm celerrimè, debita tamen cum diligẽtia visitationem ipsam absoluere.

1 *Dies quot Episcopus debet morari in vna quaq; ecclesia, dum visitat.*

2 *Visitator potest moram trahere in vna ecclesia per aliquot dies, si causa rationabilis exposcit.*

3 *Reddire ad locum visitatum potest Visitator ex causa rationabili.*

4 *Prælatus à correctione non debet cessare.*

5 *Prælati peccant, si omittunt corrigere vbi possunt sine escandalo.*

6 *Verba præceptiua quando obligant.*

7 *Prælati ex neglectu correctionis videntur subditos in suis criminibus fouere, & num. 9.*

8 *Episcopus qui crimina non corrigit, magis dicendus est canis impudicus, quam Episcopus.*

10 *Negligentia iudicis est lata culpa, vel dolus præsumptus.*

11 *Paria sunt facere nõ faciẽda, & non facere facienda.*

12 *Leges infinitæ sunt punientes officiales de negligentia.*

13 *Negligentia solet nocere in.214.casibus.*

14 *Tutores & curatores tenentur de negligentia in administratione tutelæ.*

15 *Contractus fit inter rempublicam & prælatos, idem de iudicibus.*
16 *Negligentes & desides qui sunt immemores sui, priuantur officio.*
17 *Visitatio quando fit debita cum diligentia.*
18 *Apes opus suum perfectum faciunt.*
19 *Negligens facere, dicitur repudiare.*
20 *Res tuas tibi habeto, continebat repudij libellũ.*
21 *Visitationis thema est, vt sit pax, & cõsolatio bonis, & fiat iustitia, & correctio malis.*
22 *Visitatio quid sit.*
23 *Visitatio in quo loco fieri debeat.*
24 *Ratio in quo loco reddenda.*
25 *Rationis redditio quo iure petatur.*
26 *Rationem redditurus quo ordine procedere debeat. num. 28.*
27 *Liber publicus calendarium appellatur.*
29 *Cõfessio introitus in libro posita non præiudicat, nisi acceptetur expensa, nam sunt cõnexa.*
30 *Ratio administrationis potest reddi ostenso libro continente introitum & exitum.*
31 *Administrator quilibet tenetur ad conficiẽdum librum rationis.*

31 Administrator quilibet tenetur reddere rationem administrationis.

33 Fratres si æqualiter administrant bona inter se, non agunt de reddenda ratione.

34 Frater si solus administrat, tenetur reddere rationem fratri.

35 Administrator frater in minimis & etiam in non modicis quando stetur iuramento suo.

36 In libro rationis debent exprimi causa erogationis.

37 Ratio non videtur reddita quæ intelligi non potest.

38 Ratio quando datur, considerandi sunt fructus qualiter percipi potuissent.

39 Administrator publicus ex æquitate an poßit soluere vnum numum.

40 Executor datus in testamento non potest soluere debitum naturaliter tantum.

41 ratio reddi debet de non gestis, quæ geri debuerunt, sicut & de gestis.

42 administratores seu tutores plures si sunt, non potest vnus reddere rationem sine altero, ne ratio diuidatur.

43 *Executor testamenti tenetur reddere ratione, & cui.*

44 *Ratio quando redditur Episcopo, heredes & legatarij possunt adesse.*

45 *Exempti, nedum subditi tenentur reddere rationem Episcopo, etiam si non petatur: & possūt ab eo puniri.*

46 *Episcopus non potest à se abdicare redditionem rationis, nec visitationem.*

47 *Administrator quando soluit aliquid in quantitate parua sine iussu iudicis vel Domini, stetur libro cum iuramento.*

48 *Liber rationis procedit si habet verisimilia.*

49 *Ratio quādo redditur correctori, debet esse minutatim; quid, & quātum & in quibus rebus sit expensum.*

50 *Patronus qualiter rationem reddit.*

51 *Administrator punitur si pecuniam expendit in proprijs commodis.*

51 *Receptores pecuniæ publicæ nō possūt illā cōuertere ī suos vsus, nec in aliā vtilitatē trāsferre.*

53 *Administrator si pecuniam publicam in suum vsum conuertit, an incidat in pœnam.*

Admini

54 *Administrator qui rationem nõ reddidit plenã Domino, & non scripsit plene in libro accepta talis appellatur prædo, & inquam pœnam incidat.*

55 *Iuramento heredis statur de quantitate & valore rerum mobilium, & vilium.*

56 *Iuramento commissarij statur de paruis distributionibus: secus si sunt magnæ.*

57 *Iuramento vxoris statur, dum patefacit bona heredibus in minimus.*

58 *Liber executoris in paruis probat.*

59 *Consuetudo est in aliquibus locis, vt administrator sin librami ẽto soluat sex regalia, dummo do faciat de concilij mandato.*

60 *Administrator si scripsit multa minuta, an stetur suo iuramento, maxime si attingunt maximam sumam.*

61 *Tutor omittens aliquid scribere in inuentario, dolo omisisse præsumitur.*

62 *Dolus præsumptus est ignorare quod omnes intelligunt.*

63 *Tutor si surripuit sibi aliquid dari pupillo, aut occultauit, etiam conuenitur ad duplum.*

Super

1 ¶Super istis verbis quam celerrimè, nota quod dicit Abb. in cap. mandamus, de officio Archid. quod, nec etiã debet ibi morari Episcopus nisi per diem vnũ, secundum modum quem habes in cap. placuit. 10. q. 1. idem Abb. in cap. cũ Apostolus. n. 6. de censib. Quæro extra glossam quot diebus potest Episcopus morari tempore visitationis apud eandem ecclesiam. tex. in cap. placuit. 10. q. 1. dicit quod duobus diebus: in primo die debet habere clerum, in secundo diem populum. Sed tex. in cap. intercetera. 10. q. 3. dicit quod per vnum diem, & in concordia illorum capitulorũ sunt opiniones. Aliqui dicũt quod cap. placuit, sit correctum per illud cap. inter cetera. Alij dicũt, quod in die aduentus habet clerum & in sequẽti die mane prædicabit ad populum, & recedet: & sic stabit in effectu respectu grauaminis per vnum diẽ. Alij dicunt, quod visitatio incipit à cena, & finitur in prandio sequentis diei. Ita quod potest dici quod stetit p duos dies, quia

attingit partes duorum dierum per vnũ diem naturalem vt Dom.in.d.c.placuit. in fin. Vide leg.7. tit.22. p.1. Illud autem verũ est.vt notat Innoc.in.c.1.de censib. lib.6.& Ioã.Andr.in.d. c. cũ Apostolus.

2 ¶Quod si causa rationabilis exposcit potest ibi diutius moram trahere.

3 ¶Quia si ex causa rationabili potest reddire ad locum visitatum.vt in. d. c.1 fortius poterit ibi moram trahere,& cõtinuare,quod est faciendum.prout text. noster dicit debita cum diligentia.

4 ¶Siquidem prælatus à correctione non debet cessare.c.sicut.23.q.4.&. cap. qualiter & quando el. 2. de acusation. l. congruit.ff.de offic.præsid.

5 ¶Et peccant prælati,si omittunt corrigere, vbi possunt sine scandalo. Vnde illa autoritas, si peccauerit in te frater tuus,vade &c. maxime quo ad prælatos est præceptiua.notat Ioan. & Archid. in capit.si peccauerit.2.q.1.DD.in cap. nouit.de iudicijs.propter hec quod verba euangelica sunt imperatiui modi:vt vade,

de,& corripe.

6 ¶Et verba imperatiua obligant, ficut præceptiua,ex quo materia fubiecta nõ fua det oppofitum.vt eft tex.in clem.exi ui.verb.nos itaq;.de verb.fignific.& verba præceptiua necefsitatem importnat cap.quod præcipitur.14.q.1.

7 ¶Et prælati ex neglectu correctionis videntur fubditos in fuis criminibus fouere.cap.qui poteft.23.q.3.cap.error.83. dift.l.48.tit.5.p.1.

8 ¶Et Epifcopus qui crimina non corrigit,magis dicendus eft canis impudicus, quam Epifcopus. c. nemo. 83.dift.c. qui nec.2.quæft.7.

9 ¶Et iudex qui crimen repertũ non vindicat,vt cõfcius criminis punitur Bart.& Bald.in.l.mancipia C.de feruis fugitiu.

10 ¶Vbi dicit idẽ Bald.ꝙ negligẽtia iudicis eft lata culpa,vel dolus præfumptus. idem Bald.in.l.fi quãdo.n.2.C. de teftib. Ideo officiales ita debent fyndicari de neglectis,ficut de comifsis.

11 ¶Quia quãdo aliquid incũbit ratione officij,

officij, paria sunt facere non facienda, & non facere facienda.tex.est in tutore & curatore vt in leg. 1.in princ.ff.de tutel. & ration.distrah.

12 ¶Sunt enim leges infinitæ punientes officiales de negligētia vt in leg. si quos iudices.C.de offic.præfect.præt.l.mancipia.C.de seruis fugit.l.iudices.C. de annon.& tribut.l.1.C.de suscept.& archar. lib.10.

13 ¶Et si placet videre.214.casus in quibus negligentia soleat nocere, videndus est epilogus casuum negligentiæ hos cō tinentium.in Ludouic. Gomes. in regula de triēnali possessore.q.28.

14 ¶Ideo sicut tutores tenentur de negligentia in administratione tutelæ.l. hæc enim.§.fin.ff.de suspectis tutor. ita officiales iudices & prælati in administratione reipublicæ.

15 ¶Quod probatur quia inter eos & rē publicam,& ecclesiam cōtractus fit gratia vtriusq; celebratus, qui fit ex parte ecclesiæ reipublicæ,& eligentium, quia per

per eas dãtur salaria, honores, & prærogatiuæ, & multa alia, vt reipublicæ iustitia ministretur. Quod si non fit ita vt in contractu celebrato, venit dolus, lata & leuis culpa. l. si vt certo. §. videndum. ff. commodat.

16 ¶In summa negligentes omnes, & de fides, qui sunt immemores sui, priuantur officio suo. tex. in cap. cum ad monasterium. in fin. de stat. monach. l. pen. in fin. C. de canon. largitionalium titulorum lib. 10.

17 ¶Itaq; vt visitatio fiiat cum diligẽtia debita vide text. in capit. placuit. 10. q. 1. quem allegat ad hoc Abb. in cap. cũ apostolus, in fin. de censib. & Specul. tit. de censib. & tit. de inquisitione. §. nunc tractemus.

18 ¶Negligens tibi dico si vis scire, vade adapem, & considera qualiter opus suũ perfectum faciat.

19 ¶Et considera doctrinam cõmunem quod vbi quis intra legitima temporis curricula aliquid facere debuit, & neglexit.

xit.leges existimauerunt illum repudiare iura ad se pertinentia. l. si ea. C. qui accusar.nõ possunt.glo.in.l.si ergo.ff.de negot.gest.

20 ¶Cui bene concinit. quod cõtinetur in libello repudij.res tuas tibi habeto.vt in. l. consensu. C. de repudij. Aut illud Math.c.25.amen dico vobis,nescio vos.

21 ¶Vis igitur cum diligentia absoluere visitationem,& intelligere thema huius tex.Debes cõsiderare quod tota intẽtio visitation.vt dicit Petrus Ferd.đ Villeg. in tract.visitat.col.2.est.vt sit pax.& consolatio bonis,& fiat iustitia, & correctio malis;de primo locutus est Hierem.visitabo vos,& suscitabo superbos verbum meũ bonũ.Istud autẽ verbum proposuit Beat.Petrus princeps apostolorũ epist.1 c.2.obsecro vos tãquã ad venas & peregrinos,abstinere vos à carnalibus desiderijs quæ militãt aduersus animã,cõuersationẽ vestrã inter gẽtes habẽtes bonã,vt in eo q. detractãt de vobis tãquã de malefactoribus,ex bonis operibus vos cõsideran

derantes glorificēt Deū in die visitationis. De secūdo autē quomodo minister Christi debet administrare iustitiā, scilicet faciendo correctionē in sua visitatione, de hoc locutus est Amos Prophetā in.c.3.dicēs visitabo super vos omnes iniquitates vestras: scilicet faciā iustitiā & correctionē. Sed qualiter absoluere possumus visitationem, si descriptionē, aut definitionē eius ignoramus: siquidē maiores nostri non ponunt descriptionem aut definitionē vt tradit. Socin. in tract. de visitatione in principio vbi dicit.

22 ¶Quod visitatio est munus quod prælatus ecclesiæ iurisdictionem habens in subditos, cum eorundem visitatorū procurationem per se vel delegatū à se annis singulis semel vel pluries necessario pro subditorum salute atq; vtilitate, & ecclesiarū reformatione subire tenetur.

23 ¶Quæro præterea quo in loco fieri debeat ista visitatio tex. in cap. conquærente. de offic. ordinar. ibi ad eos visitandos accesseris. & in c.1. de cēsib. lib. 6. ibi & si cōmode

commode & absq; dificultate acccedere ad vnam quanquam nō poterit &c. propterquod glo.verb.accedere dicit quod ire tenetur,nec suficit ad suam ecclesiā cōuocare. Vnde infert ibi Archid. quod si Episcopus non solum alterius sed ecclesiæ suæ capitulum ad suam cameram vel ad aulam visitandi causa vellet cōuocare,hoc non posset,eo quod prædictæ Decretales exigunt,quod Visitatores ad locum accedāt,vbi fieri debet visitatio. Quod sentit glos.verb.plene.in.d.cap.1. de censib.lib.6.dicens quod non suficeret Synodum conuocare,quia ibi nō veniunt omnes clerici,& layci, qui sunt visitandi.

24 ¶Tamen Barbat.in cap.sedes.nu. 92. de rescript.dicit quod quando quis tenetur reddere rationem,locus relinquitur arbitrio iudicis,allegat.l.pen. §. priscus. ff. de condition. & demonstratio. vbi Imol.nu.3.dicit quod statu liber rationē reddit.vbi Iudex voluerit:nisi aliud dicatur ex qualitate personæ.vt quia patronus

nus est nobilis & magna persona, vel ex loco, vt quia est valde remotus & potest tute ire, alias videtur quod sufficiat statu liberum tunc paratum reddere ratione in aliquo loco congruo ad arbitriũ iudicis. Et iudex nõ debet arbitrari de nimis remoto, quando non ab est causa rei publicæ, nec qualitas personæ patroni aliud suadeat. Auiles preterea dicit in ca. 27. prætor. n. 22. quod ad ratione redden dã remittitur quis ad locũ, vbi administratione habuit. Ista redditio rationis receptorũ & datorũ a publico administratore debet fieri in aperto & nõ in secreto. Ideo in pluribus locis rationes sindicorum & aliorum administratorum publicorum redduntur in publico & generali concilio vt declarat idem Abiles in cap. 30. prætorum ver. y acabẽde tomar, allegat Ioan. de Plat. in l. securitates. C. de susceptorib. & archarijs lib. 10. Nec debet esse domus priuata etiã si domus eiusdem domini sit, sed in locis publicis rei publicæ talis ratio summenda est. Idẽ

tenet Petr. Auenda. in c. 9. præt. p. 1. n. 4. vbi dicit ita fuisse decissum per dominos concilij regalis.

25 ¶Quæro quo iure petatur redditio rationis, an officio iudicis vide add. ad tex. in d. §. priscus. l. pen. ff. de cõdi. & demõ.

26 ¶Item rationes redditurus aquo debet incipere, & qualiter debeat procedere vide Ioan de Immol. in. l. cum seruus n. 3. ff. de condition. & demonstrat. praticam cõficiendi rationes ab officialibus publicis notat Bart. in. l. comperimus. n. 1. C. de nauiculari seu naucleris libr. 11. Illi enim qui multa receperunt, & multa transferunt ad alios, debẽt ea quæ receperũt, & multa transferũt ad alios, debẽt ea quæ reperũt scribere a quo receperũt nominatim, & exqua causa alleg. l. apparitores. C. de exactorib. tributorũ l. 10. Itẽ dbẽt scribere cuidederũt nominatim allegat l. neminẽ. C. de susceptor. & archarijs l. 10. Debet etiã ponere diẽ receptionis, vt notatur ex d. l. cõperimus. Si. n. ista regulariter nõ scripserin, nõ videtur ratio reddi, quia nõ potest ille cui ratio red

ditur eā intelligere,nec cōprehēdere si aliquid machinationis in ea habitū sit vt dicit tex.in d.l.nemine.Ratio.n.quæ ītelligi nō pōt,reddita nō videtur, vt in.l.argētarius.§.1.ff.de edēd. Et hoc intellige verū nisi in expēsis valde minutis in quibus statur sacramēto administratoris vt in l.scimus.§.in cōputatione. C.đ iur.de liberā. & in l.si quis ꝓ redēptione. C. de dona.l.diu.ff.si cui plusquā persal. Vel aliter forma exigēdæ & rationis dādæ per camerariū , seu rationalē publicū & per administratorē rei publicæ hæc esse đbet
27 ¶Liber public9 qui & calēdariū appellatur vt Zasius in l.2.ff. de orig.iur.n.*66.* quē vulgus appellat lib.đ cargo vt tenet Bar.ī l.cū seruus.ff.đ cō.& đmō.vbi dicit Io.đ Im.ī d.l.cū seru9.n.2.ꝙ sufficit,ꝙex hibeat librū,&faciat copiā đ illo,vt possit semp đ iure suo docere si forte petatur.
28 ¶In quo li. debēt esse nominatim scripta omnia quæ camerarius recepit, seu rationalis public9 & ex qua causa vt supra dictū est,& notat Bar.Plat. & Lucas

de Pen.in l. 2. C.de nauicularis seu naucleris lib.11. glos. ante pen.l.25.tit.9.p.2. Et in ista computatione prius tit.computatio introitus quã expensarum vel erogationis vt glos. notat in leg. Thais ancila.§.libertatem. ff. de fidei comisar. libertat.

29 ¶ Ista enim sunt adeo conexa ad inuicem, vt nũquã preiudicet confessio introitus,nisi acceptetur expensa, & econtra,vt in leg.cum quæritur.ff.de administrat. tutor. & notat Ioan. de Plat.in l. 1. C.de Apochis public.n.fin.lib.10. & Alexand.in Appostill.ad Bart.in l.si pupillus ff.de administrat.tutor.

30 ¶ Et ratio administrationis potest reddi,ostendendo libro continentes introitum & exitũ , vt notat Philipp. Corneus consil.319.n.6. Vbi potest facile colligere qualiter tutor rationem pupillo reddet, & qualiter mercator mercatori , & socius socio,ibi vide fidem horũ librorũ & de codicibus rationum.

31 ¶ Ideo tutor & quilibet administratar

tor

tor bonorum alicuius tenetur ad conficiendum librum rationis.

32 ¶ Et etiam tenetur reddere rationẽ administrationis vt per Abb. consil. 12. p.1.n.5. Hieron. Gratus, resp.105.nu.10. libr.2.

33 ¶ Fratres vero si equaliter administrant interse, non possunt de reddenda ratione agere, idem Hieron. Grat. resp. 135.n.2.lib.1.allegat Paul.de Castro con sil.126.col.10.

34 ¶ Secus si solus administrat, nam tũc tenetur reddere rationem administrationis fratri, & si nolit reddere, defertur iuramentum fratri de administratione l.1.§.officio.ff.de tutel. & ration. distrahend.Abb.consil.12.p.1.l.6.tit.11.p.3.

35 ¶ In minimis & modicis suo statur sacramento, & etiam in nõ modicis si personæ qualitas, verisimilitudo, & iudicis motus cum hoc concurrat glos. fin. vbi Greg. Lopez.l.26.tit.12.p.5.allegat in argu.l.si quis pro redemptione.C.de donation.& Socinus cõsil.46.vol.1.

36 ¶Et in libro debet exprimi causa erogationis vt diximus,& dies vt in l.neminem.C.de susceptorib.li.10. Nec aliter perfecte videtur ratio reddita nisi hæc omnia dare exprimantur,quia nõ aliter bono modo cõprehendi potest an aliquid fraudis admissũ sit.

37 ¶Nec videtur ratio reddita quæ intelligi non potest, vt in d. l. argentarius.§.edi.ff.de edẽdo.Requiritur etiam, quando ratio datur,quod reddatur plene, & bona fide Bald.in l.pen.C.de cõditionibus insert sequitur Ioã. Bertachin in tractat.de episcopis.p.6.q.29.n.61.

38 ¶Et quod habeatur ratio circa fructus secundũ quod cõmuniter percipi potuissent l.si sine. §. modestius, &.2. ff.de administratione tutorum glos.& Bald.in l.cũ testamento. C. de testament. manu miss.ideo bene disponitur in l. 30. cap. pretorum ibi non pasando en quẽta saluo lo que se mostrare libramiento librado de justicia y regidores cõ carta de pago,siendo la tal libráça justa y lo q̃ se gastare

ſtare por menudo, informeſe ſi ſe gaſto verdaderamente y ſi fuere bien gaſtado o ſi ouo algun fraude, y hagan tornar lo q̃ hallaren mal gaſtado. Y dē pena alos q̃ ouieren gaſtado como no deuen.

39 ¶ In tantū quod dicit Bald. in rubr. C. de cōſtitu.pecuni.quod officialis pub. l. non poteſt ſoluere vnū numū ex equitate ſui capitis arg. l. ſi is autē.§. flauius. ff. de ſolution.

40 ¶ Vbi bona additio aſſerit quod executor datus in teſtamento nō poteſt ſoluere debitū naturaliter tātū allegat Bar. in l. legaui.ff.de liberat.legata. Abiles in dict.l.30.verb.libramiento.n.1.

41 ¶ In tantū hoc eſt verū q̨ ratio reddi debet de nō geſtis, quæ geri debuerūt, ſicut & de geſtis: & q̨ adminiſtrator certus agnouit ex cauſa fidei iuſsionis in. l. p.& l.hæred.C.đ hære.tutor vel curator

42 ¶ Itē ſi ſunt plures adminiſtratores nō poteſt vnus reddere rationē ſine altero, ne ratio diuidatur, cū ſimul tota reddi debeat 2.Bal.ī l.ſi plu.C.đ cōd.in ſertis n.17

43 ¶ Et est quæstio an executor testamenti teneatur reddere rationem visitatori, hæredi vel etiam legatarijs, Specul. in tit. de instument. edition. §. nũc verò n. 45. ibi Bald. verb. legatarijs, sequitur Ioan. Bertachin. tract. de episcopis. 6. p. de autoritate & potestate episcop. circa vltimas voluntates. n. 58.

44 ¶ Quæ ratio potest etiam reddi presentibus & legatarijs, & etiam quibus nõ sit integre solutum, cum ipsorum inter sit allegat eundem specul. ibid. & per cle mé. quia cõtingit. de religiosis domibus.

45 ¶ Patet etiam exemptos, nedũ subditos teneri reddere rationem episcopo, & per eum puniri si in officio delinquerint, imo tenentur offerre reditionẽ rationis etiam si non petatur glos. verban nis singulis in d. clem. quia cõtingit. glos. ind. verb. legatarijs super specul. vbi supra.

46 A qua ratione summenda Episcopus nõ potest abdicare a se: nam episcopi nõ possunt remittere vel confetre correctio-

ctionem, aut visitationem cap. cum venerabilis de censib. ca. constitutus de religiosis domib.

47 ¶ Præterea quando administrator soluit aliquid in parua quãtitate sine iussu iudicis, vel domini. tũc statur libro cũ iuramento. notat Abiles ind. cap. 30. prætorũ verb. libramiento allegat. l. fin. C. de alimentis pupilli prest. & Bald. in. l. 1. col. fin. vers. qualiter sumptus probantur C. de fructib. & litiũ expẽs. Auend. in ca. 10. p. 2. n. 33. de e. seq. mandat.

48 ¶ Vbi dicit quod procedit si habet verisimilia talis liber, allegat Iason in. l. admonendi. ff. de iure iurand. & videt. l. 25. tit. 9. p. 2. ibi por alualaes de los que la recibieron.

49 ¶ Et addit quod ista ratio quando a correctore exigatur debet esse minutatim quid, & quantũ, & in quibus rebus sit expensum.

50 ¶ Secus est in patrono ecclesiarũ, qui licet exigat ille, rationes non dantur minutatim. Sed quomodo regantur posses

 siones

ſiones,& quomodo prouentus expendã tur,non quantũ expẽdatur ſingulis diebus in carnibus,vel piſcibus allegat cap. cũ & plãtare.§. in eccleſijs de priuilegijs Roch.de Curte in tract.de iurepatronat verb.honorificũ in fin.

51 Et adminiſtrator eſt puniendus, ſi expendit pecunia in ſuis proprijs cõmodis l.14.tit.14.p.7.

52 Idẽ dicendũ eſt de receptoribus pecuniæ publicæ qui nõ poſſunt pecuniã publicã conuertere in ſuos vſus,vel mutuo accipere,nec in aliam vtilitatem transferre. Paris de puteo in tract. ſindicatus in parte ſindicantur etiã officiales notat idem Abiles in cap.19.indicũ ſyndicatus verb.cuenta y razon n.4.

53 ¶Et dicit quod ſi aliquis habet aliquã adminiſtrationem publicam,& ex ea aliquid in ſuum vſum conuertit, incidit in pœnam tertiæ partis.

54 ¶Ad quod addit quod adminiſtratores qui non rediderunt domino plenam rationem,& omnia perfecte (quæ ex publico

blico acceperunt) in libro scripserunt, tales appellantur prædones, & cōdemnantur in quadruplū allegat tex. in. l. excelentia. C. de erogatione militaris annon, & par. de puteo in d. tract. sind. in parte officiales finito officio. Itaq; in parua quantitate statur libro rationum cum iuramento, vt dictū est, & per l. fin. §. in cōputatione. C. de iure deliberandi

55 ¶ Sicut statur iuramento hæredis de quantitate & valore rerum mobilii & vilium vt habetur in l. præsenti. §. sic vbi C. de his qui ad ecclesiam confugerunt.

56 ¶ Item statur iuramento commissarij testamēti de paruis distributionibus sed distributiones magnæ debent probari per testes de quo per Bart. in l. diuus. ff. si cū plusquā per l. falcidiam legat. Item statur iuramento tutoris de expensis paruis secus in magnis leg. 1. §. de officio. ff. de tutel. & ration. distra. vbi Bart. & tenet Ioan. de Plat. in leg. 2. C. quando & quibus quarta pars debeat libr. 10. num. 3.

Vbi

57 ¶ Vbi etiam addit quod vxor suo iuramento tenetur patefacere bona hæredibus in minimis Iass.in l.admonendi.ff. de iure iur.n.188.

58 ¶ Tenet Bertach. in tra.de Gabellis 4.p.n.7. ibi sed quæro vbi dicit quod idē est dicendum in libro executorum qui probat in paruis summis allegat Bald. in l.id quod pauperibus col.vlti. C.de episcopis & cleric.

59 ¶ Abiles in d.cap.30. prætorum verb. libramiento n.2. dicit quod in aliquibus ciuitatibus est consuetudo quod vsq; ad sex regalia in qualibet vice potest æconomus soluere sine libramiento dummodo soluat demandato concilij & in hoc statur iuramento œconomi. Item dicit quod licet de expensis minimis stetur scripturæ tutoris, seu administratoris vt in.l.fin.§.licencia.C.de iur. de liberand.

60 ¶ Tamen si administrator seu tutor scripsit tot minuta, quæ ad sumam maximam atingunt, tunc fides non adhibeatur

tur allegat Barbat.in consi.15. vol.2.col. 1.& Fel.in cap.qualiter & quando col.4. de acusation. Item administrator tenetur omnes prouentus & pœnas pecunia rias & omnia alia quæ recepit nomine reipublicæ, quæ omnia si in libro scripta non sunt, tenetur adduplum vt declarat Ioan.de Plat. in d. l. excellentiam.C.de erogation.militar.an non libr.12.

61 ¶Tutor omittens aliquid scribere in inuentario, dolo omisisse præsummitur Bart.in l.tutor qui repertorium.ff.de ad ministrat.tutor.

62 ¶Sequitur Hieron. Grat.resp.25.lib. 2.n. 6. vbi dicit dolus presumptus est ignorare quod omnes intelligunt. allegat l.late.ff.de verb.signifi.

63 ¶Item si tutor surripuit aliquid si videre pupilli, aut occultauit, conuenitur etiam ad duplum l.5.ti.14.p.7.& alij mul ti conueniuntur ad duplum quos notat glos.verb.integrum in l.defensioni facul tas.C.de iure fisci lib.1 o. Si autem tutor tanquam extraneus in tercepit dolose

rem

rem pupili, tenetur furti, & conditione furtiua vt declarat Aberic, in l. 1. §. de rationibus. ff. de tutel. & rationib. distrahend. Sequitur Greg. glos. 1. in d. l. 5. vbi dicit quod si dubitatur, an dolo acceperit an bona fide, tunc lex presumit in dubio tutorem dolose accepisse, & propter dolum præsumptum non datur actio furti, neque conditio furtiua sed actio de rationibus distrahend. vt dolus præsumptus puniatur: & etiam dicit quod furti actio hoc casu non competit propter velamen administrationis.

64 ¶ Et dicit Par. de put. in d. tract. sind. quod æquius videtur administratores cōdemnandos esse in quadruplum quā in duplum sed Nun. Auendan. de exeq. mand. in cap. 10. n. 35. p. 2. dicit condemnandos esse administratores in duplum allegat Cepol. in autent. sed nouo iure n. 15. C. de seruis fugiti.

65 ¶ Si autem administrator accesserit ad negotia animo de prædandi, non repeteret expensas vtiles nisi quatenus pupillus

pillus est factus locupletior. l. si pupilli §.sed & si quid.ff.de negot.gest.

66 ¶Qualiter vero constabit de mala intentione huius administrationis vide glos.singularem in l.fulsinus. §. quid sit autem ff.ex quibus caus.in possess.eatur, Bartul.in l.si pupilli.§.sed & si quis. ff.de negot. gestis dicit quod constabit de hoc si tempore reddendæ rationis aliqua celat, & suprimit, nam præsumitur ab initio talem animum habuisse arg. l. sed & Iulianus.§.proinde.ff. ad Macedonian. Potest etiam apponere ex alijs cõiecturis secundum Alberic.ibi & ex d.§. sed & si quis.

67 ¶Nota etiam quod dicitur prædo ille qui studet vtilitati propriæ, & nõ domini, ita illum tex.allegat Bald.in capit. 1.de fœud.marchie.& adde leg. qui fœudum.§.si tutor.ff.pro emptore.

68 ¶Præterea cum ratio redditur probatur nihil esse sub tractum eo ipso quod non probatur contrarium Bertachin in d. tract. de episcopis.p.6. de auteri-

toritate & potestate episcopi circa vltimas voluntates.n. 61. al'egat Bart. in.l. qui sub.conditione.ff.de conditionib. & demonstrationib.

69 ¶ Et iste quidat rationem potest petere vt ponatur calculator, qui reuideat & iudicet de reliquis. l. sicut libertas & ibi Bart.ff. de condition. & demonstrat. & potest petere qui gessit aliena negotia calculationem, & reuisionem rationis, vt absoluatur ab administratione: nec semper stet in suspenso. & post mortem hæredes molestentur, siue molestia afficitur de mala administratione,& est consilium sanum, hoc facere: ne bona administratoris sint semper pignorata, & obligata pro administratione.l.6.titu. 19.lib.3.fori.l. ciuitas. ff. de rebus credit. & si certum petat.cap.illud.13.q.2.

70 ¶ Quæ etiam an potest dici contra administratorem, & contra suos heredes,quod bona quæ habet,ad quisiuit ex administratione.Castil.in l. 27.de toro in tract.13.parte vbi pro & cōtra examinat

nat ista quæstionem & vide Barb. in cap. inuestigandum de pecul. clericorũ per tres columnas.

71 ¶Ratio semel reddita amplius nõ datur, si is qui reddit habet apochan de ratione reddita ita Bertachin. vbi sup. nu. 59. istã quæstionem tractat Abilesius late in cap. 50. pretorum verb. y acaben de tomar. num. 3.

72 ¶Et quid est quod comprehendat cõditio reddendarum rationum vide glos. magn. in l. cum testamento. C. de testamentaria manumis. vbi dicit Baldu. n. 4. quod quatuor complectitur scilicet codices edi: calculum poni: reliqua reddi: culpam purgari solutione eius quod debetur allegat l. cum seruus & l. si cuiliber tas. ff. de cõdit. & demonstrationib.

73 ¶Sententia autem quæ fertur per iudicem super computatione an mandetur executioni nõ obstante appellatione dicendum est quod sic nam contra eam appellatio non admittitur nisi facta solutione tex. in autent de sanctissi-

 mis

mis episcopis..§.œconomos co.9.in parte repetitionem l.5.tit.8.lib.3.ord.rega. idem tenet doctor del Castill. in leg. 27.Taur.tract.de ratione reddenda in fin.

IN VERBIS

Interimque caueant, ne in vtilibus sumptibus cuiquam graues, onerosi ue sint, neue ipsi.

1 *Episcopus quid cor mite considerabit.*
2 *Ratio, ac magnitudo animorum in maioribus hæc fuit, vt cum in priuatis rebus, suisque sumptibus minimo contenti, tenuissimo cultu viuerent.*
3 *Visitatores in quibus non sint graues.*
4 *Homines vite tenuis in aduentu officialium nec iniurijs affici debent.*
5 *Graue deorsum fertur suapte natura, sursum autem preter naturam.*

Visita-

6 *Visitatores sint grati recipientes procurationes.*

7 *Quod debetur, in beneficium transit ex affectu ministrantium.*

8 *Visitatores manus mundas & puras habere debent.*

9 *Iudas fuit damnatus propter cupiditatem.*

10 *Famuli visitatoris debent habere manus mundas.*

11 *Munera excecant prudentes, & subuertunt verba iustorum.*

1 ¶ Tenues ignauo police chordas pulso, ideo rusticatim tangam, vrbanatim vero nescio, dum considero dictum Dominic. de sancto Gemin in capitul. Romana. de censibus libr. 6. §. procurationes num. 5. vbi refert Hostiensem ad episcopum cor mite considera, ne similam & mella fastidias quinatus in paupere domo, & tugurio rusticano, & de te non dicatur solus Episcopus

in cumbat donis cap.ecclesiæ principes 35.dist.& cap.diaconi.93.distin.

2 ¶Hæc enim ratio, ac manitudo animorum in maioribus fuit, vt quum in priuatis rebus,suisq; sumptibus minimo contenti, tenuissimo cultu viuerent dicit Cicero.pro Flaco.

3 ¶Ideo visitatores disponere debent ne in pensis aut inutilibus sumptibus graues onero siue sint cap.inter cetera.10.q.3.ibi præ multitudine onerosus existat & ibi in discreto moderamine pre grauantes parochianas ecclesias pene vsq; ad exinanitionem extreme virtutis & in cap.cum apostolus decensibus ibi graues vbi glos. id est onerosi quod facere non debent cap.cauendum capi. relatũ 10.q.3.cap.cum instantia.§.sane de censib.lib.6.

4 ¶Nec homines vitæ tenuis sub aduentu officialium iniurijs affici debent. leg. illicitas.§.2.ff.de offi.præsidis ca. ea quæ de censib.

5 ¶ Graue namq; suapte natura deorsum

orsum fertur, sursum autem preter naturam inquit Aristot. Problemat. Sectio. 2. q. 38. itaq; textus noster instruit nesint graues.

6 ¶Potius sint grati & iocundi, procurationes recipientes nam begnine & cũ humanitate & gratiarum actione debẽt recipere procurationes l. 2. tit. 22. p. 1. ibi recebir con mesura de aquellos que dieren las procuraciones con amor, y agradescerlo tex. in cap. cum apostolus de cẽsib ibi ne sumptuosas epulas querãt, sed cum gratiarum actione recipiant quod honeste ac competenter illis fuerit ministratum scribitur enim ad Colossens. cap. fin. in omnibus gratias agite quamuis enim visitator recipiat à visitatis debitum quodammodo necessarium.

7 ¶Tamen ex affectu procuratium maxime forte vltra quam teneantur, quia opi pare procurant, transit in beneficiũ vt voluit Seneca libr. 3. de beneficijs & Tho. 2. 2. q. 106. ad tertium.

8 ¶Præterea ipsi visitatores manus mũ

das & puras habere debent, aliter recipient in hoc seculo, & in futuro, in illo terribili iudicio magni Dei & saluatoris nostri Iesu Christi, & habebit partem cum Iuda, & lepra Giezi, & tremore Cain. vt habetur in antentic. ius iurandum quod prestatur ab his collat. 2.

9 ¶ Iudas propter cupiditatem triginta argenteorum fuit damnatus Matthæi. capit. 27. & in actibus apostolorum capitul. 1.

10 ¶ Et non solum ipsi sed & serui & famuli debent habere manus mundas ne in lepra Giezi famuli Elisei prophete incidant glos. antep. in d. autent. ius iurãd.

11 ¶ Hinc Exod. cap. 23. non accipies munera, quæ etiam excecant prudentes, & subertunt verba iustorum idem Deute. in cap. 16. ibi non accipies munera nec personam, quia munera excecant oculos sapientũ, & mutãt verba iustorum & Psalm. 25. in quorũ manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus & Prou. c. 15. cõturbat domũ suã qui secta-

ſectatur auaritiã: qui autẽ odit munera viuet. & in capit. 17. Munera deſinu in pius accipit, vt per vertat ſemitas iudicij In ſumma quidam Hiſpanus optime dixit in quadã epiſtola, ningun juez puede tomar, ſin ſer tomado ſcilicet de iniuſto o de ingrato.

IN VERBIS.

Aut quiſquam ſuorum quidquam.

1 *Viſitatores & ſui familiares debent habere manus mundas.*

2 *Pecunia ſicut fuit cauſa vt Giezi lepram incurreret, ſic pecuniale conquiſita corpus & animam commaculat.*

3 *Appellatione familie quis veniat.*

4 *Viſitator pro omnibus quos ſecunducit, tenetur & quando.*

5 *Familiaris poteſtatis ſi aliquem vulnerat, quis teneatur.*

6 *Delictum cõmiſſum ſi nõ ſit cõmune cũ efficio, quis teneatur, an locũ tenens, an poteſtas.*

7 *Familia in bonam habere expedit.*

8 *Qualis dominus, talis familia.*

9 *Domus queque maxima est seruis superbis plena.*

10 *Dominus recipiens famulos, presumitur de illorum moribus ac conditione esse instructus.*

11 *Famulum malum eligens an liberetur eum exibendo.*

12 *Familiares ratione visitatoris non possunt quidquam recipere, seu exigere.*

13 *Cocus aut scriptor siue sigillator episcopi non possunt quidquam exigere.*

14 *Familiaris si facit literas quando posset recipere aliquid pro labore.*

15 *prelatus quantumcunque bonus potest grauari & d. pumi excessibus subditorum, quos non corripiendo videtur occidere.*

16 *Prælatura est onus non modicum, & tenetur corripere malos, quod si non facit, punietur in hoc seculo & in futuro.*

17 *Peccatum est causa quandoque, vt citius quis moriatur.*

18 *pater tenetur corripere filiorum excessus.*

19 *iudices & rectores dissimulantes eaque praue*

ue geruntur ab officialibus suis, puniuntur.

20 *Cōsensus tacitus nō minus punitur, quā faciēs.*

21 *Officiales qui dissimulatione non puniunt maleficia, acriter puniantur.*

22 *Magistratus & officiales puniuntur si gratia aut dissimulatione per transeunt per leges.*

23 *Iudex si non vindicat facinus repertum, vt conscius festinat tegere criminosa.*

24 *Visitator si secum habet amicum, si committit aliquam barateriam, & visitator facit illum recedere, an pro illo teneatur.*

25 *Contra potestatem si agitur quod eius familia damnum dederit, petitio procedit, licet sigillatim non exprimatur nomen famuli, tunc tota familia exibetur vt liquidetur maleficium.*

26 *Agens contra officialem de delicto familie, duo probare debet.*

27 *Famulus si committit maleficium finito officio sequens visitator cognoscit, non sindicator.*

28 *Syndicator solum cognoscit, quæ in officio committuntur.*

29 *Iudices post officium finitum non debent coartari, nisi crimen sit grauissimum.*

1 ¶ Cum isto loco concordat tex. in ca. 1. §. caueat. de censib. libr. 6. l. 2. titul. 22. p. 1. tenentur visitatores habere manus mundas, & etiam sui, ne forte incidāt in leprā Giezi. aut. ius iurandū q̄ præstatur col. 2. in fin. vbi glos. antep. dicit q̄ Giezi fuit seruus Elisei prophete, & cū Naamā leprosus accessit ad Prophetam, vt liberaret eum a lepra, quod fecit propheta gratis quod videns Giezi accurrit post eum tunc Naaman dedit ei duo talenta argenti, & duplicia vestimenta, ipse autem ingressus stetit coram domino, & dixit Eliseus, nunc igitur accepisti argentū, & accepisti uestes, sed & lepra Nahaman ad herebit tibi, & semini tuo vsq; in sempiternum cap. 5. lib. 4. Regum.

2 ¶ Et vide. c. cito. 1. q. 1. vbi dicitur quod sicut Giezi propter pecuniam leprā incurrit, sic pecunia male conquisita corpus & animam commaculat.

3 ¶ Appellatione præterea familiæ quis veniat. dic. quod eius appellatione venit etiā seruus l. 1. §. famil. ff. de vi & vi arm.

&. l.

& l.si familia.ff.de iurisdict.omniũ iudic. l.fi.C.de ver.signifi.de quibus multa per Abiles in c.3.prætorũ.in prin.& appellatione familie cõtinetur, siue sit laicus siue clericus, siue pedester, siue equester secũdũ.Ioã.And. Host.in c.1.de cẽsi.l.6.

4 ¶ Visitator tenetur pro omnibus quos secũ duxit.etiã si aliquo officio non sint prepositi,si prætextu officij domini dlinquant vt in aut. de iudic. §.his qui.co.6. Amodeus Iusti.in tract.sindicat.in parte qui dominus, potestas & officialis vers. sed pone.Montal.in l.14.tit.2.li.2.fori.gl. verb.porque no entienda.

5 ¶ Vbi dicit quod si familiaris potestatis vulnerat aliquẽ, quod potestas nõ tenetur soluere pœnã, si criminaliter agatur. allegat Dinũ in l.obseruare. ff. de offici. proconsul.& sic licet statutũ dicat,quod potestas pro sua familia teneatur intelligitur ciuiliter & non criminaliter.

6 ¶ Si autem delictũ non sit cõmune cũ officio,vt quia locũ tenens fecit homicidiũ,potestas non tenetur pro eo allegat tex.in c.cũ ad sedẽ. de restitu. spoliator.

Si vero familiares delinquāt ratione officij tenetur potestas ad interesse partis lese ex facto sue familiæ, vt in autent. vt diferentes iudices.§.siquis col.9.& glos. magn.in d.cap.cum ad sedem.

7 ¶ Propter quod visitatori expedit bonam habere familiam arg. l.1.§. & si seruus.ff.de ventre inspiciend.

8 ¶ Et est in prouerbijs qualis dominus talis familia ad hoc facit tex.in cap.cum in iuuentute de purgation.canon.

9 ¶ Et dicit Iuuenal. maxima queq; domus seruis est plena superbis.

10 ¶ Et dominus eosdem recipiēs in suo famulatu, presumitur de illorum moribus ac conditione esse instructus lex. si. §. seruorum. ff. naute cau pones stabul. vide Placent.in tractatu de delictis lib. 1.cap.14.n.3.

11 ¶ Et quid si fuit in culpa male eligendo familiares, an liberetur eos exibēdos vide leg. videamus in princip. ff. locat Greg.glos.verb.los otros omes.l.1. titul. 16.par.3.

Et

12 ¶ Et isti familiares non possunt ratione visitatoris quidquam recipere seu exigere cap.1.de censib.lib.6.

13 ¶ Vnde cocus Episcopi vel Archiepiscopi aut scriptor aut sigillator aut similis non potest aliquid exigere, vt notat glos.verb.offic.in d. cap.1. de censib. idẽ tenuit Hostiensis qui allegat tex.in cap. 1.de simon.& capit.sicut episcopũ.1.q.2. quod est verum si petatur ratione visitationis.

14 ¶ Et dicit Hosti. quod si familiaris facit literas, poterit recipere aliquid pro labore, argum.cap.charitatem.12.q.2.nisi de publico salarium reciperet, nam tunc stipendijs suis debet esse contẽtus cap.militare.23.q.2.

15 ¶ Prælatus certe quãtumcunq; bonus & sanctus in se potest grauari, & deprimi ex subditorum excessibus, quos negligenter omisit in corectos, ipse enim videtur eos occidere non corripiendo, s. ephesis.43.dist.cap.irrefragabili. de offi. ordin.

Et

16 ¶Et ideo prælatura non est modicum onus: cũ nedum sibi, sed etiã alijs oportet quod sit bonus, vt in cap. qui episcopatũ. 8. q. 1. Et prælatus quandoq; ex hoc punitur nõ solũ eternaliter in alio seculo, sed etiã in isto morte violẽta & tẽpor.

17 ¶Ex quo infertur quod propter peccatum citius quãdoq; quis moritur, nec cõplet dies suos iuxta illud Psalmist. viri sanguinum non dimidiabunt dies suos glos. fin. in cap. episcopi. 11. q. 3.

18 ¶Idem dicendum est in patre negligẽte corripere excessus filiorum suorum, tenetur enim ad hoc cap. sicut. §. necesse. 47. dist. cap. qui consentit. 11. q. 3.

19 ¶Et facit quod tenet Ioan. de Platea in l. placet. C. de excusationibus muner. lib. 10. in finali b. verbis vbi ait quod Iudices & rectores dissimulantes ea quæ praue geruntur ab officialibus suis, puniuntur, vt in l. præcepit. C. de canone largitio. l. 10. Fel. in cap. Petrus de Homicid.

20 ¶Est enim quidã tacitus cõsensus negligendo in ductus, q̃ nõ minus punitur

quam

quā faciēs, vt Plate in d.l.placet.in fin.& clarius idē Platea in l. omnes iudices.C. de delatoribus n.2.allegat.l.1.in fin.C. đ desertoribus & occultatoribus.

21 ¶ Bart.in l.vni.C.de publicæ letitiæ li. 12 vbi dicit q͂ officialis qui maleficia nō puniunt dissimulatione, sunt acriter puniēdi, & ad idem facit, q͂ tenet idē Platea in l.1.C.de fundis & saltib.lib.11.

22 ¶ Et dicit idē Platea in l.1.C.de desertoribus milit.lib.12. n. 3. q͂ eadem pœna imponitur magistratui, & eius officialib. qui pœnas statutas per leges gratia vel dissimulatione per transeunt.

23 ¶ Et nimirū quia si iudex nō vindicat facinus repertū, vt cōscius festinat tegere criminosa.

24 ¶ Quæritur si visitator secū habeat cō sanguineū, vel amicū qui nō administrat in officio, sed tātūmodo est in sua prae[l] é tia, si iste cōmittit aliquā barateriā, de inde visitator facit illū recedere, & dicit se nō teneri pro illo quia nō est in numero familie, nec inter suos familiares de scriptus, tamē Angelus in l.pretor.§.familie

ff.vibonorum raptor dicit quod boni sin dicatores debent contra talem fraudem occurrere,sicut occurritur contra domi nos expellentes famulos suos,vt possint eos in testes producere.

25 ¶Et vide Nuñes Auend.in cap.3.p.1. de exequend.mandat.n.5.& in eadem l. in.§.hæc actio tenet quod quando agitur contra potestatem, quod eius familia damnum dederit,quod petitio procedit,licet non exprimatur sigillatim nomina familiarum:tamen vt maleficium melius liquidetur, tota familia erit exhibenda cum si exibuissent.ff.de publican. & vectigal.& istud est multú vtile, quando ciuiliter agitur cõtra rectorem tempore sui sindicatus prodamno, iniuria, & rapinis illatis per eius familias.

26 ¶Propter quod quando agitur contra officialem de delicto familiæ, agens debet probare duo scilicet ipsum de familia esse,& positum tali officio,& probatur esse de familia eo ipso quod cũ alijs famulis est associatus,licet alia scriptura

ptura nō appareat per tex.in leg. fin. C. de proximis sacrorum scrinio. libr.12. & quem esse positum alicui officio, probatur eo ipso, quod probatur illud officium exercuisse sciente domino vt in.l. 1.§.magistratū..ff.de exercitoria action. & tenet Cataldin.in tract.sindicat. quæ. 264.

27 ¶Si vero aliquis ex familia visitatoris committit aliquod maleficium, finito officio sindicatores seu ratiocinatores nō debent de hoc cognoscere, sed nouus visitator seu potestas.

28 ¶Quia iudices sindicatus tantum habent cognoscere de illo quod durante officio commiserunt. vt patet in leg. le ge iulia.cum leg.sequenti.ff.ad legem Iuliam repetund.

29 ¶Abiles in cap. 1. prætorū glos. verb. durante. n.3. dicit quod post depositum officium non debent coartari durante sindicatu, nisi sit grauissimū crimen per leg.prim.& leg. diuus.ff. de custod.reorum.

IN VERBIS.

Procurationis causa pro visitatione.

1 *Benefactori debetur honor & reuerentia, & sustentatio per accidens.*

2 *Gratitudo habet tres gradus.*

3 *Procuratio quid sit.*

4 *Procuratio debetur prælatis n.24.*

5 *Procuratio debetur delegato & nõ delegãti n.25.*

6 *Archiepiscopus & episcopus si concurrant in visitatione, & ecclesia non sufficiat vtrinquè cui dabitur procuratio.*

7 *Episcopus si concurrat in visitatione cum prælato sibi subiecto, cui etiam visitatio competit, an episcopus præferatur.*

8 *Procuratio solum datur a locis visitatis.*

9 *Legatus vel nuntius si non visitant, an procuratio debeatur illis n.25.*

10 *Legatus aut nuntius si recipit procurationem, & non visitat, an teneatur restituere.*

11 *Loca visitata quæ intelliguntur.*

12 *Episcopo procuratio an debeatur, si visitat, pro reconcilianda ecclesia.*

13 *Violans ecclesias an teneatur ad expensas, & si non*

si non constat, quis violauit.

14 *Ecclesiæ plures si sunt visitate eadem die an procuratio pro virili debeatur: & an omnes ecclesiæ debent soluere procurationes.*

15 *Iudex quando proficiscitur extra domicilium, an computet, ea quæ domi expendisset.*

16 *Procuratio an detur in signum subiectionis, an ratione officij.*

17 *Procuratio an sit de lege diœcesana, an de lege iurisdictionis.*

18 *Propter multas causas procuratio datur visitatori.*

19 *Labor non debet esse sine fructu.*

20 *Labore fugatur egestas.*

21 *Qui operatur in sacrario, quæ de sacrario sunt edūt.*

22 *Procuratio non datur cessante visitatione.*

23 *Creditor in victus non potest recipere aliud pro alio à debitore.*

24 *Archiepiscopo procurādum est, dū moram trahit in aliquo loco pro ratione totius prouin. n. 26*

27 *Procurationes dantur legatis & similibus ratione communis honoris.*

1 ¶ Benefactori debetur honor & reuerētia, sed per accidēs dbetur ei sub vētio

 vei

vel sustentatio. propterea dicit Beatus Thom.2.2.q.107.ad secundum.

2 ¶ Quod gratitudo est vna virtus specialis habens tres gradus in pr m[illegible] debet homo recognoscere beneficium acceptũ. Secũdus est quod laudet, & gratias agat. tertius quod retribuat pro loco & tempore secundum suam facultatem. Incipit tex. noster materiam procurationũ scire oportet quid sit procuratio.

3 ¶ Ad hoc respondet l.1.titu.22. p.1. dicens procuracion es derecho de despensas para comer que deuen dar a los perlados delas yglesias, y delos otros lugares, que visitaren, vel aliter procuratio est præstatio quædam ad quam visitati tenentur causa visitationis prælatis ex debito officij pro correctione morum & reformatione ecclesiarum tam in capite quam in membris per se vel per alios legitime visitatis debito loco & tempore incibarijs aut pecunia canonice prouidenda.

4 ¶ Ita difinit Marian Socin. in tract. vi sita

ſitatio.l.11. quæ procuratio debetur prælatis viſitantibus cap.cum apoſtolus ca. procurationes de cenſib.li.6. Clem.1. & 2.de cenſib.l.1.& l.2.tit.22. p.1. & in alijs iuribus poſtea allegandis.

5 ¶ Item debetur procuratio de legato miſſo ad viſitandum, ex eo quod prælatus eſt impeditus, non autem debetur deleganti, ſeu mittenti, ſed ipſi viſitanti in propria perſona gloſ. ver. nõ impeſo c.2.d cẽſ.l.6.allegat tex.in c.ſi epiſ.d offi. ord.eo.li.gl.ver.offi.in c.3.de cenſi.eo.li.

6 ¶ Si autem Archiepiſcopus & Epiſcopus concurrant in viſitatione, & eccleſia non ſufficiat vtrinq;, quis eorum præfertur, cui procuratio dabitur, Innocen. Hoſt.Ioan.Monach.& Archidiac. in ca. 1.de cenſib.lib.6.vbi Domin.§.deniq; n. 7.&.8.dicunt, quod admittitur primo veniens, & illi procuratio fiet allegat Dõ. l.qui prior.ff.de iudicij & cap.propoſuiſti. de foro competent facit.l. ſi ex plagijs.§.in diuo.ff. ad legem aquili.Si vero concurrũt ambo nec apparet quis prior

 licet

licet videatur Episcopũ præferẽdum eo ꝙ sibi specialius cura in est.c. regẽda.10. q. 1. tamẽ plus placet prædictis doctoribus archiepiscopũ præferendũ.c.qui resistit.11.q.3.glos.p.in.c.cũ ex offi.de præscriptionib. quasi casus archiepiscopi sit specialis cõtra iuris reg.l.1.ff.de reg. iur. ad hoc facit.ca.si à sedę de preb.li.6.

7 ¶ Si vero concurrit episcopus cũ prælato sibi subiecto, ad quem etiam spectat visitatio dicit archidiaconus preferẽdũ esse episcopum, nisi obstaret consuetudo allegat quod notat Innoc.in c.in Lateranensi.de preb.& sequitur Ioan. Andr.in d.ca.1.de censib.li.6.

8 ¶ Ista procuratio debet dari solũ à locis visitatis vt ĩ d.c.1.§. đinde.in fi.đ cẽsi. li.6.ca.2.& ca. procurationes de censib.

9 ¶ Quid dicendũ si legatus vel nuntius nõ visitant, nũquid procuratio illis debetur Abb.in d.ca.procurationes.n.5.dicit quod dd. dicunt procurationem dari principaliter legatis & nuntijs, non ratione visitationis: sed quia subeũt onera alio-

aliorũ c.2.de offi.leg.li.6. & ca.cũ instantia de censib.& ca.Ego.N.de iur.iurand.
10 ¶ Quid dicendũ si recepit procurationem,& non visitauit,an teneatur restitutionẽ facere notat Fed.consil.111.
11 ¶ Loca visitata intelliguntur siue sint illa quæ personaliter visitat,siue illa quæ ad visitationem vocat.glos. verb. visitatis. c. 1.§.deinde de censi.lib.6.Idem tenet Innoc.Ioan.Andr.in d.cap.1.præterea loca visitata intelligũtur siue pro salute animarum,aut cultu diuino ampliãdo,vel pro statu ecclesiæ in melius reformãdo, aut pro cõfirmãdis pueris, aut ꝓ cõsecrãdis ecclesijs visitatio celebretur.
12 ¶ Quid autẽ dicendũ si visitet pro reconciliãda ecclesia Archid.in d.ca.1.de censi.tenuit procurationẽ nõ deberi, allegat opinionem Vin. & idem tenuit in ca.proposuisti.de consecratione ecclesiæ vel altaris qui refert idem Archidia. de consecration.dist.1. in cap. ecclesijs, & allegat notata per Vincent. Laud. & Gofred.in capitul. cum ab omni. de uita

&honeſt.cleric.idem tamen Archidia. in cap.cauendum.10.q.3.allegat opiniones contrarias,& nullam afirmat.

13 ¶Io.And.ĩ d.c.ꝓpoſuiſti recitat opiniones aliorũ qui tenẽt q episcopus ꝓcurabitur expẽſis illius qui violauit eccleſiã ar.tex.in c.fi.de iniuris & c.ſi cano.§.pẽ. de officio ordin.libr.6. & ſi non conſtat, quis fuerit qui violauerit eccleſiã, vel ſi non ſit ſoluendo,recurrẽdum eſt ad ſtatutum,vel conſuetudinem loci,ſecundũ quam determinabitur,quis teneatur facit ad hoc.c.con quæſtus.9. q.3.& ſi hæc omnia deficiant parrochiani cum recto re contribuent& ſi iſti non poſſunt ſolue re:tum Episcopus gratis hoc faciet. 1. q. 2.cap.placuit.& in cap.cauendũ.10. q.3. vt notat Archid. ibid. & iſtã opinionem tenet Ioan.de Lig.in Clem.1.de celebration.miſſarum tenet Abb.in cap.propoſuiſti.n.11.de cõſecration.eccleſiæ vel altar.iſtam opinionẽ tenet Innoc.in capi. conquærente de offic.iudic.ord. dicens quod episcopus debet hoc facere ſuis ex

pen

pensis, quia propter hoc est similia recipit redditus Episcopales, nec obstat tex. in cap. cum sit Romana. de simon. quia loquitur in consecratione secundũ Vincen. in cap. sicut olim de accusationibus vbi dicitur quod non debetur procuratio nisi in casibus à iure expresis, & idẽ sentit in dicto cap. proposuisti. quod est singulare secundum Zabar. ibi. pro hoc quia cum in certis casibus *ius* exprimat procurationem deberi, videtur in aliis prohiberi arg. leg. cũ prætor. ff. de iudicijs l. ex eo. ff. de testib. cap. qualis 25. dis. Subdit tamẽ quod prælati hoc nolũt seruare. Sed quoties ex aliqua causa accidit eos egredi ad aliquam ecclesiam volunt procurari, & sic secundum predictã opinionem pro curatio nõ debetur, & idem tenuit Guil. de Montel. in Clem. frequẽs de exces. prælat. Domin. in cap. 1. de censib. l. 6. dicit quod si recte opiniones prædicte inspiciantut, per illas nõ decidere, vtrum procuratio debeatur: sed solum quis debeat procurare. Sed hoc dictum

ſatis rude videtur, quia diſputãtes à quo ſit procurandũ præſuponũt diſputantes procurationẽ deberi: vnde placet mihi ꝙ debeantur, quia eadẽ eſt ratio, ꝙ debeatur pro reconciliatione, ſicut pro cõſecratione, vt ſatis dicit ipſe Domi. & ſatis æqua eſt diſtinctio prædicta; & ab omnibus eccleſijs viſitatio debetur.

14 ¶ Et ſi ſint plures eadẽ die viſitatę ab omnibus pro virili portione debetur, vt poſtea dicemus, & talis procuratio nõ ſolũ ab eccleſijs inferioribus viſitatis, ſed etiã ab alijs eccleſijs ciuitatis ipſius epiſcopi, vel archiepiſcopi, ſi illas viſitãt. vt in ca. venerabili. de cenſib. & per gloſ. in qua primo allegatur ratio dubitãdi in illo tex.

15 ¶ Videbatur enim quod non eſſet procurandus, ſicut in ſimili dicimus quod quando iudex proficiſcitur extra domicilium, computat ea quæ domi expẽdiſſet, in ca. cum ab omni, de vita & honeſtate clericor. vbi gl. ver. præter expẽſas.

16 ¶ Sed ratio decidẽdi in contrariũ ꝙ debeatur

beatur procuratio.vt in d.ca.venerabili. fuit quia in procuratione nõ consideratur interesse.Sed procuratio datur in signum subiectionis,vel ratione officij quæ ratio non solum vendicat sibi locũ tam in ecclesijs ciuitatis quam diœcesis.

17 ¶ Præterea procurationem dare an sit de lege iurisdictionis, an de lege diœcesana Greg.glos.ver. procuraciõ in l.2. tit.12.p.1.dicit quod est de lege diœcesana & allegat Hostiens.dicentem esse de lege iurisdictionis.

18 ¶ Lex tamen part. dicit contrarium, nam determinat,quæ sint de lege diœcesana,& quæ sint đ lege iurisdictionis propter multas ratio nes inquam,& propter varias causas ꝓcuratio visitatori datur, prima est,quia nature consonũ est,visitatores nõ recusare onera,qui eorũ cõmoda complectuntur, vt est tex.in Clem.1. de censib.in princip.& probatur in regula secundum naturam.ff.de regul. iur.& in regul.is qui sentit onus de regu.iur.li. 6. vnde dicit lex , non est ferendus

qui

qui lucrum amplectitur & c.l.1.§. pro se cundo in fin.C.de caduc.tollend.Secunda ratio est,quia qui in vno grauatur,debet in alio releuari.l.eum qui, in principio.ff.de iure iurand.& cap.fin.de parrochijs. Tertia ratio est, quod cum visitator laboret pro ipsis visitatis, bene sequitur,vt ab illis subsidium reportet. ca. cũ istãtia de cẽs. Quarta rõ est ex quo visitator seminat spũalia cõbeniẽs est vt tẽporalia metat.vt in c.cũ ex offi.de præscri. c.felicis prope finem de censi.li.6.Quinta ratio quia datur ratione officij, & in signum subiectionis notat Abb.in capit. procurationes n.5.& in cap. venerabili. n.2.de censib.idem Abb. in cap. cum ex officij n.9.de præscriptionib.Sexta ratio vt facilius prælati inducantur ad visitationem faciendam,sicut videmus in canonicis,quibus distributiones quotidianæ dantur ratione inter essentie diuinorum, licet de iure teneantur ad officia diuina.ca.1.de clericis non residenti. li. 6.Abb.in d.ca.procurationes n.5.de censib.

fib.& in cap.cum ex officij nu.9. de præscriptio.Septima ratio est quæ colligitur ex cap.cum instantia.de censi. videlicet quod datur propter solicitudinem quā prælatus gerit visitando, & prouidendo ecclesijs, ex quo infert Goffred. & post eum Zabar.ibi quod cessante visitatione procuratio non debetur, de quo postea dicemus.Octaua ratio est,quia dicitur visitatio quodammodo militare : & nemo suis stipendijs militare debet cap. charitatem.12.q.2.

19 ¶ Labor namq; non debet esse sine fructu.vt ibi glos.fin.

20 ¶ Labore certe fugatur egestas.

21 ¶ Ideo Apostol.Paul.Epistol.1.ad Corinth.c.9.nescitis quoniam qui in sacrario operātur,quæ de sacrario sunt, edūt & Deuteronom.ca.25.non ligabis os bouis terentis in area fruges tuas. Nona ratio quia procuratio datur,ne visitatio negligatur,vt refert Ioan.Andreas post Innoc.&Abbatem in cap.cum ex officij n. 9.de præscriptionibus quia procuratio an-

annexa est visitationi. ca.cũ venerabilis de censi.& ibi Zabar. & in c. venerabili. eod.tit.

22 ¶ Infertur ex prædictis q̧ cessante visitatione non debetur visitatori procuratio.secundũ Goffred.in ca.cum instantia.de censib.& probatur in d.ca.procurationes eod.tit.& ibid. Abba. & Zabar, & probatur in ca.2.de cẽsi.in.6.ibi dũdicit tex. ptocurationẽ sibi ratione visitationis debitam,& c. felicis ibi à locis personaliter visitatis,& cap. si episcopus de offi.ordinar.lib.6. tenet Ioan. Andreas in additio.ad Specu.tit.de procurationibus in vltima additione vbi subdit,quod per prædicta non esset dubia quæstio domini Thom.de Piperata de marchione mõtis ferrati,qui debebat habere ab vniuersitate cuiusdam castri quolibet anno duas albergarias:cum vero per quinquenium stetisset,quibus non iuit ad Castrũ prædictũ,nec procurationes recepisset: quærebatur,vtrum posset petere estimationẽ illarum albergariarũ, & prædicta quæ-

quæstio etiã posset esse vtilis canonistis in procuratione, quæ debetur prælato ex constitutione vel ex pacto ca.quãto. de censi.de quo postea dicemus tenuit Thomas quod non posit, & maxime illa ratione quia tacite videtur actum inter partes illas albergarias præstari si marchio ad Castrũ iuerit.facit tex.in ca. cum venerabilis de censi. vel cum ad ecclesiam ipsam accesserit. Et quod tacite agitur pro expresso habetur.l.cũ quid ff.si certũ petatur l.sicui.ff.de seruitu. Itẽ quia alias esset in potestate marchionis nõ eũdo ad castrũ, recipere aliud ꝑ alio. videlicet estimationẽ pro albergaria: & hoc licet cõmuni cõsensu posit fieri vni tamẽ soli parti nõ licet l.si quis in rẽ.ff. đ arbitris.l.in vẽdẽdis.C.đ cõtrahẽ. empt.

23 ¶Item esset in iustum quod creditor à debitore inuitus reciperet aliud ꝑ alio ꝙ đbitũ in vito creditori solui nõ posset l.2.§.mutui datio.ff.si certũ petatur in si. l.promis.§.fi. ff.de cõstituta pecunia qua propter æqualitas seruanda est l. fi.C.de fru-

fructibus & licitum expens,& in cap. nõ licet actori.de reg.iuris li.6. vbi habetur non licet actori, quod reo licitum non existit.& sic Ioan. Andr.in dict. additione ad Specul.

24 ¶Et quæ dicta sunt procedunt in pro curatione debita de iure cõmuni,vt Archiepiscopo Episcopo & similibus qui procurari non debent, nisi personaliter visitent.

25 ¶Si tamen impediti fuerint,quia non possent personaliter visitare, & propter hoc per alios visitent:tunc illi visitatores procurabuntur, vt legitur & notatur in cap.inter cetera de offic.iudic. ordinar. ca.si Episcopus.eod.tit.lib.6.prædicta tamen non procedunt in legatis.

26 ¶Sed in illis distinguendum est,quod aut loquimur de legatis de latere,aut de alijs legatis puta missis vel natis primo casu dicendum est, quod recipere debent procurationem, licet personaliter non visitent,vt in cap.procurationes.§.ad hibito moderamine, de censib. Secundo

casu

casu cum loquimur delegatis missis vel natis,& isti non recipient procurationẽ nisi personaliter visitent. vt in d.ca. procurationes resp.1. tenet Specul. in titul. de legatis. §.superest ver.illud non omittendum. n.22. & hæc est vna diferentia inter legatos ɗlatere & alios de alijs differẽtijs nota in c.1.ɗ offi.lega.l.6. Et hec procedit quando legatus vult colligere procurationes per totam prouinciam sibi cõmissam. Alias qui cumq; legatus sit missus, vel natus, siue micius qui in aliquo loco habeat moram trahere, potest procurationes exigere vt in d.ca. procurationes,& ca.cum instantia. de censib. quia in eis habet locum ratio quæ tangitur in d.ca. procurationes,& idem tenet Speculat.dicto ver.illud non est omittẽdum dicens quod si oportet in vno loco necessariam morã trahere, moderatas recipiet procurationes ab ecclesijs, vel personis, quæ non dum fuerint de suis procurationibus agrauatis,& secundum prædictam distinctionẽ intelligo dictũ

Abbatis in d.cap.procurationes n.5. qui dicit quod legatis etiam nūcijs debetur, procuratio, licet nō visitent, quia procuratio non datur illis principaliter ratione visitationis, sed quia subeunt onera aliorum ca.2.de offi.legat.li.6. facit tex. in cap.cum instantia.de censi. & ca. ego N.de iur.iurand.

27 ¶ Archiepiscopo si oportet ipsum moram trahere in aliquo loco pro negotio totius prouinciæ, est continue procurādum cap.1.de cēsi.lib.6.tenet Hostie. & Ioan.Andr.in d.ca.procurationes, quia eadem est ratio in ipso quæ in legato.ergo idem ius. Nec obstat si dicatur, quod licet vbi eadem sit ratio iuris communis idem ius esse censetur: non tamē vbi est eadem ratio priuilegij ibi idem debet cēseri priuilegium, nisi à principe interpretetur cap.sane.de priuilegijs quia respōderi potest, quod illud procedit in priuilegio non clauso in corpore iuris secus si clausum in corpore iuris secundū Hostien.Ioan.And. Sed dicit Henr. Bohic, in d.

in d.c.procurationes,q tutius est,maxime hodie,q nō ratione visitationis à locis vicinis,vt dicit tex.in d.c.procurationes. Sed potius ratione cōmunis honoris procurationes à tota prouincia communiter exigantur arg.ca. in singulis de statu reg.c.cū pro causa.de procur.saluo eo q dicitur in.c.procura.ver.cū alique.

IN VERBIS

Etiam testamentorum ad pios vsus, præter id, quod ex relictis pijs iure debetur,aut alio quouis nomine.

1 *Episcopi in relictis pijs se intromittunt.*
2 *Pium relictum potest exequi per iudicem secularem,& ecclesiasticum,& in relictis pijs est locus præuentionis.*
3 *Episcopus in legatis prefanis an se intromittat.*
4 *Ecclesiasticus iudex an sit competens pro executione dotis.*
5 *Voluntates vltime, conuenit iustis hominibus, vt seruentur.*

Hospi-

19 *Hoſpitalia quæ dicantur religioſa: & quæ hoſpitalia poſſunt viſitari per prælatos.*

20 *Hoſpitale ſi eſt priuatum, nihilominus epiſcopus poterit videre, & inquirere, an cũta procedant ſecundum defuncti voluntatem, etiã ſi defunctus prohibeat.*

21 *Præſumptiones non probantes hoſpitalia eſſe religioſa, & quæ præſumptiones probant.*

22 *Epiſcopi curent, vt hoſpitalia quecumquè fideliter gubernentur, nam ex præcepto tenẽtur.*

23 *Prælatus ex negligentiam punitur.*

24 *Dei opus qui facit negligenter, maledictum eſt vocari in ſacris literis.*

25 *Negligentia fugatur cura.*

26 *Epiſcopus eſt oculus Dei.*

27 *Hoſpitalia ſub protectione regis poſita ab epiſcopis non viſitentur.*

28 *Hoſpitalium fructus qualiter ordinarius poteſt conuertere in alium vſum pium, vbi inſtitutum eſt certum genus perſonarum, ſi perſone ſimiles non inveniantur.*

29 *Voluntas pia teſtatoris ſi ad effectum perduci non poteſt, an epiſcopus poſſit illam commutare,*

re, in aliã causam piam.

30 Hospitalia qualiter visitanda.

31 Executores testamentorum an possint commutare vsum destinatum per testatorem, etiam in vsum meliorem, etiam episcopo permittẽte.

32 Executores testamentorum sunt cogendi per episcopum exequi vltimam volũtatem testatoris, etiam si testator inter dixerit.

33 Testator in quo casu possit prohibere ne episcopus impediat se in executione testamenti ipsius testatoris.

34 Episcopus an possit expendi pecuniam à testatore destinatam in certum vsum pium non ita necessarium, in alium pium magis necessariũ rei publicæ.

35 Dispensatio testatoris respiciens spiritualitatẽ an sit licita vel non, tunc non oportet ad episcopum occurrere.

36 Dubium vbi est, an iure licitum sit, ad Papam recurrendum est.

37 Episcopus, in fundatione quæ bene constituta sunt, nõ potest detrahere in cõstitutionibus cõtrarijs, & ea quæ à testatoribus constituta sunt,

sunt, diligenter compleantur.

38 *Episcopus potest excõmunicare omnes administratores si nõ cõpleuerint testatoris volũtatẽ.*

39 *Cõmutationes vltimarũ volũtatũ qualiter fiãt, & quã diligẽtiã episcopus ad hibere debet. &c.*

40 *Volũtas testatoris nõ temere mutãda.* (n.41.

42 *Relictũ in genere pauperibus potest episcopus applicare fabricæ ecclesiæ pauperis reparatione indigentis.*

43 *Fames magna vbi fuerit, bona fabricæ possunt alienari pro alimonia pauperum.*

44 *Præsbyteri tenẽtur ad onera imposita in fundatione circa missas dicendas.* (test

45 *Sacerdos ad celebrandũ quotidie astringi nõ po*

46 *Animæ defunctorum in purgatorio de cẽte suffragijs fidelium iuuantur.*

47 *Missæ sacrificium potissimum esse valoris omnium suffragiorum.*

48 *Missa amittendo dicitur*

49 *Suffragia viuorũ facta pro defunctis in purgatorio existentibus ex rigore iustitiæ satisfaciunt pro temporali pœna.*

50 *Qui decedit post contritionẽ ante satisfatione*

puniuntur post hanc vitam.

51 *Suffragia varijs modis pro mortuis fiunt.*

52 *Litania fit cum cruce & oratione.*

53 *Anniuersarijs & memorijs defunctorum in ecclesiis relictis, vbi eleemosyna pro illis cele brandis est adeo tenuis, vt non inueniatur qui huic muneri se subijciat, quid episcopus faciet*

54 *Sacerdotes non beneficiunt recipientes temporalia ad certa onera pro aniuersarijs dicẽdis & postea constituunt se iudices commutando ad libitum testatoris voluntatem.*

55 *Anniuersaria propter multitudinem etiã sunt recipienda, sed vetera non minuantur.*

56 *Anniuersarium si contigat in festo solẽni, qualiter celebretur.*

57 *Conuentum si fuerit, vt quotidie sacerdos dicat missam de sancta Maria, sacerdos non arctatur sumper illam dicere: sufficit quod cele bret, nam non licet dimmittere missas feriales*

58 *In diem parasceues & pasche nemo sepelicba tur, in quibus missa defunctorum non dicitur*

59 *Defunctus si ab intestato de cessit, pro eius anima venientes ab intestato quid distribue*

re

re debeant.

60 *Testator si in testamento relinquit pro anima quod iustum fuerit, vel quod iustum videbitur filijs suis, an episcopus poterit agere contra hæredes.*

61 *Testator si reliquerit certam summam pecuniæ sacerdotibus promissu celebrandu an cõmittatur simonia.*

62 *Sacerdos si celebrat ea intentione, vt pecuniã recipiat pro missis celebrandis, alias non celebraturis, an committat simoniam.*

63 *Anniuersarium quid sit.*

64 *Anniuersaria quando ceperunt ab ecclesia.*

65 *Anniuersaria quare fuerunt instituta.*

66 *Diligentia adhibenda per visitatorem circa anniuersarijs.*

67 *Modus adiectus circa vsum pium si non adimpleatur quibus remedijs agendum.*

68 *Oratoria an visitari possint. & n. 70. & n. 77*

69 *Pij loci appellatione non venit oratorium priuatum.*

70 *Oratorio constructo absquè autoritate episcopi an possit visitator percipere procurationẽ.*

1 ¶ Visitatores tenentur testamenta visitare: nam Episcopi in relictis pijs se intromittunt, non autem in profanis, in quibus se intromittit preses prouinciæ, vt in capitul. tua nobis de testament. vbi glos. 1. Sed in leg. hæreditas. §. fin. cum glos. ff. de petit. hæreditatis, vbi habetur quod executio testamenti seu legatorum ad pias causas potest fieri per iudicem secularem hærede negligente.

2 ¶ Respondeo quod iste casus est mixti fori. ideo vterque iudex se intromittit in executione vltimarum voluntatum fauore anime: & inuicem in hoc seco ad iuuant. vt notat Abba. in capitu. Ioannes capitul. si hæredes numer. 3. de testamentis, vbi dicit quod est mixti fori. allegat autent hoc amplius. C. de fidei comiss. & dicunt dd. scilicet Castel. Gomez de Arias & Tellio Ferdinan. in leg. 36. taur. quod licet illa lex cōmittat executionē testamentorū iudicibus secula-

cularibus,non ex hoc tollitur facultas iudici ecclesiastico: nam iste casus est mixti fori, & est locus preuentioni. Cou. in d.ca.si hæredes.n..1. de testa.Greg.glos. ver.quæ cumpla.in.l.7. tit.10.p.6.

3 ¶ Episcopus præterea an possit se impedire derelictis ad causas non pias. Petrus de Anchar.in d.ca.si hæredes de testamentis.dicit quod non etiam ex offi. Sed an & quando succedat episcopus declarat Abb.ibi.n.7.in hoc varie sunt opiniones:de quibus late per Roland.passageriu.in tracta. formarum ad omnia capitula testam.Rubri.4.n.4.vsq; ad nu.6.

4 ¶ Et an iudex ecclesiasticus sit competens pro executione dotis, maxime si mulier est pauper,non est dubium capi. significasti.de offi.de legati. Si auté mulier non esset pauper, videtur magis dubium:quia cum causa matrimonialis est spiritualis, & spectet ad iudicem ecclesiasticum ca.causamq;.qui fil. sint legitimi,& dos sit quid accedens, siue dependés à matrimonio:& sic a spirituali:ideo vide

videtur, quod spectare posit ad ecclesiasticum, per id quod habetur in Clem. dispendiosam de iudic. In contrarium facit tex. in ca. de Prudentia. de donationibus inter virum & vxor. vbi solum videtur permitti talis cognitio super dote, quando venit incidenter ad causam matrimonij. Bald. Nouel. tract. de dote. p. 5. n. 14. late Anton. Gomes. in. leg. 50. taur, num. 53.

5 ¶ Finaliter nihil est magis sic debitum hominibus iustis, quam quod vltimæ voluntates seruentur. Franciscus Aretin. in l. habeat. C. de sacrosanct. eccl. n. 2.

6 ¶ Sed quid est, quod dicatur relictum ad pias causas, & respondetur, quod est omne illud, q. relinquitur pro anima, secũdum glos. in leg. si quis titio. ff. de legat. 2. notat Aretin. vbi supra, & Specul. tit. de instrument. editione. §. nũ vero aliqua. n. 62. in fin. & dicit Aretin. hoc esse verum si relinquatur etiam cõsanguineo, dum tamẽ sit pauper. glos. ante pẽ. in ca. relatum de sepultur. Secus si relinqua-

qua-

quatur etiam consanguineo diuiti. allegat gloss. in leg. illud. C. de sacro sanct. ecclesijs.

7 ¶ Aduertere debet iudex secularis q legata pia sunt tractanda secundum canonum decreta notat Fortun. Garci. de vltim. fin. illation. 15. ca. 7. ex tex. & ibi se pissime notatis in ca. ecclesia. de cōstit. Abb. & dd. quos refert, & sequitur Coua. in c. relatū el. 1. n. 1. & n. 13. de testam.

8 ¶ Praeterea legatum pium dicitur multis modis: videlicet si fiat pro maritandis virginibus, nam tunc videtur Deo relictum Bald. in autē. nisi rogati. C. ad Trebel. in co. 3. idē Bald. in leg. post col. pen. C. de fidei commiss. & intellige de pauperibus cōgruam dotem non habētibus, vt tradit Bald. Nouel. in d. tract. de dote. p. 1. Idem si fiat puelis, viduis, peregrinis, in firmis, vel senibus si sint pauperes, nō diuites Spe. co. tit. de instrum. editiō. §. nūc vero aliqua. n. 62. vbi dicit. etiā de destitutis auxilio prop[illegible], vel ratione morbi, vel etatis, expositis liberis, & similibus de cis.

de cis.Tolos.a14.adde etiã legatum esse piũ quando legatur pro via facienda, vel reficiẽdo ponte vel fonte.glos. & docto res in leg.1.§.ad munici piũ.ff. ad legem falcid.Bald.in autent.similiter. C.eo.tit. quod relictũ etiã si fuerit in certũ, valet secundũ Bald.in.l.priuilegia.C.de sacro sanct.ecclesijs,& Bart.in.l.sicu annuum ff.de annuis legat. & quidã testamẽte. l. ff.de legat.2.vbi dicit,tãtum intelligi esse legatum,quãtũ sufficit ad ipsum opus dummodo non sit magna impẽsa, idem si fiat pauperi pro refectione domus sue l.si quis pro redẽptio.§.fin.C.de donati.
9 ¶Cepol.de seruituti.vrbanorũ prædio rũ ca.59. n. 27. Vbi dicit quod executor testamentorũ pro relictis ad pias causas potest dispẽsare pro refectione alicuius domus cõbustæ, vel ruinosæ, quod intelli ge quando Dominus domus est pauper, secus si esset diues allegat notata in leg. illud.C.de sacro sanct. ecclesi. Itẽ si fiat pro quocunq; actu in salutẽ animarum principaliter vrgente. Secundũ Bald. in leg.

leg.1.col.4.C. communi. delegat. decis. 214.Capel.Tholos ibi Stephā.Auferius. Omne illud propter quod anima testatoris subleuatur, vel anima cuiuscunquè catholici, vel animatum corpus carcerati, etiam pro maleficio dicitur relictum ad pias causas, vt notatur in leg. si quis Titio.ff.de leg.2.Bald. tamen in autent. contra cum rogatus.C. ad senatus consult.Trebel.n.5.vult contrarium in carceratis pro maleficio, quia qui deliquerunt, misericordia non sunt digni, sed soli innocentes secundum eundem. Primũ tamen dictum videtur verius, & tenuit glos.in cap.sacrorum.12. q 2. dum dicit, quod dispositio illius capit. & leg.sancimus.C.de sacros.eccles.dicẽtes quod res ecclesiæ possunt allienari in redemptionem captiuorum, militant etiam in carceratis pro maleficio allegat tex.in cap. si res alie.14.q.6.& cap.1.& cap.r⁂s.14. q.5.vbi habetur, quod non est in humanum benefacere, etiam his qui delinquerunt, allegat.etiam cap.non satis.86.dist. ibi

ibi cum dicit,sed plus illis qui sine culpa & illa glos.sequitur Alex.& Ioã.de Imo. nu.2.in.l.quamuis.ff.soluto matrim.&in tellige de carceratis pauperibus notat Specul.vbi supra Angel.in tract. maleficiorum,in parte qui iudex dictũ caium detineri,& carcerari iussit.n.11.Item relictum pro male ablatis dicitur piũ Specul. vbi supra & ibi per Ioan.Andr. & ibi vide quid si male ablata non ascendunt ad quantitatem legati,an quod super est conuertatur in alios pios vsus: qui tenet quod sic. Item dicitur relictum ad pios vsus, si relinquatur pro alimentis tenet Bald.in autentic.Similiter. C.ad leg.falcidiam,refert & sequitur doct.Castellus in.l.10.taur.n.41.tamen non habet specialitatem pie cause stricto modo, nisi quando pauperi relinqueretur.Bald.Nouellus in dicto tract.de dote.p.5.nu.6.vide domin. Anton. Cordubens. de Lara in leg.si quis à liberis.§.vtrum.ff.delibetis agnoscend.in princip. Item dicitur relictũ ad pias causas, si relinquatur pro

alimentis cõsanguineo, dũmodo sit pauper. glos. in le. illud. C. de sacro sanctis ecclesijs Greg. in glos. magn. in. l. 4. tit. 11. p. 6. vbi habetur quod non ex verbis testatoris iudicandum est, legatũ seu relictũ pium esse, sed ex qualitate causæ, allegat Albericum in leg. nulli. col. penult. C. de episcopis & cleric. Non enim potest assertio testatoris veritatẽ immutare. l. qui testamentum. ff. de probat. l. si fort. ff. de castrens. peculio, & argum. leg. final. ff. de exercitor.

10 ❡Quid dicendum de hospitalibus Xenodochijs, & alijs similibus pijs locis, an posśint visitari glos. ver. pia loca capitul. 1. de censib. libr. 6. tenet quod sic.

11 ❡ Quærat etiam visitator curatus an hospitium faciat, nam hospitare tenetur vt notat Rebuffus prax. beneficial. numer. 8. tex. in Concil. Tridentin. sess. 25. cap. 8.

12 ❡ Hospitalitas namquè expectat ad officium pietatis, & ad eam beneficiati tenentur ex debito necesśitatis, vt in cap.

capitul. Archidiaconum Florentinum. 85.distin.& capit. quiescamus. 42. dist.

13 ¶ Vbi dicitur quod in recipiendis hospitibus nulla debet esse distinctio. & domus clericorum debent esse communes pauperibus capit. quoniam quidem 16.quæst.1.

14 ¶ Et hospitalitatis hortator esse non poterit, qui domum propriam hospitibus clauserit.42.dist. §.1. de ista materia vide.dd.in cap.de monachis de præbēd. Henric.in capitul.placuit. de emption. & vendition.

15 ¶ Audi Paul.Apost. ad Timoth.1.ca.3. dicentē oportet episcopū hospitalē esse.

16 ¶ Et ad Hebre.c.13. hospitalitatis noli te obliuisci,per hāc enim placuerūt quidam angelis officio receptis.l.40.titu.5. p.1.& epistol.1.Petri cap.4.Hospitales sitis inuicem sine murmuratione. Ideo Christus Matthei.capitu.25.dicit bonis, Hospes eram & collegistis me, & dicit malis.Hospes erā,&nō me collegistis & de malis hospitalibus dicitur c.vn.i.13. quæst.

q.1.§.item præcepit dominus, quod mali hoſpites qui res hoſpitantiũ exportãt, ſunt ſicut mus, impera, ignis in ſinu, & ſerpens in gremio.

17 ¶ Nota quemlibet poſſe facere domũ piam ad recipiendos pauperes ad placitum ita quod non dicitur locus ſacer. ſed dicitur locus religioſus largo modo: & poterit talis locus ad placitum vẽdi nec poteſt gaudere libertate eccleſiaſtica & ita poteſt intelligi. §. religioſum inſtitut. de rerum diuiſione Paul. de Citadinis tractat. de iur. patronat. part. 3. numer. 8.

18 ¶ Hoſpitale vero non conſtructum autoritate epiſcopi, in quo habitãt infirmi, an dicatur locus religioſus, & pius, & an parochus, vel epiſcopus habeant ius aliquod in tali hoſpitali, dic quod nõ, nã dicitur mere laicale vide Bald. in leg. ſi quis ad declinandam. C. de epiſcopis & clericis, & Ioan. de Imol. in ca. officij de teſtam. refert & ſequitur Troillus Maluetius tract. de oblationibus. 4. p. nu. 14.

Barba

Barbat.in capitul.de his numer.6. de testam.

19 ¶Federicus tamen de senis consil.46. Abb.in ca.sopite. de cēsi. distinguit tres casus,primus est,cum est certum hospitalia esse religiosa vt puta episcopi autoritate fundata:in hoc casu absq; dubio visitanda sunt,& hoc modo potest intelligi dicta glos.super ver.pia loca.Secūdus casus est,quando non constat,quod sint fundata autoritate episcopi: sed habent signa religionis:& ibidem publice celebratur:& idē quia præsumptio est, quod sint religiosa:quia habent campanile cū campana:& ibi celebratur publice,tunc præsumptio est,quod sint religiosa. allegat Archidiaconum in capi.nemo de cō secration.dist.1.idem Abb.in cap. patentibus de priuilegijs. Tertius casus magis dubitabilis quando constat quod sint hospitalia priuata, & sentit Federicus, quod poterit ad huc visitare: ex quo ad pios vsus sunt deputata, lo-

quitur tamen de hospitalibus in fecto-rum seu leprosorum facit text. in capit. 2. de ecclesiastic.edificijs. Sed Abbas in isto casu distinguit, quod aut viuit ille, qui hospitale erexit, & non potest episcopus eo in vito visitare. Aut ille decessit, & noluit hospitale remanere in suo statu, & tunc superior poterit illud visitare.arg.op.tim.in authent.de ecclesiasticis titul.§. si quis edificationem, & facit quod dicit idem Abb.in capi. inter dilectos de donat.quæ dis.videtur bona.

20 ¶Et dicit Ioan.Lup.Segouiens.in tractat.de libertate ecclesiastica.q.16. n. 6. quod Abb.in d.cap. inter dilectos de donatio.num.fin.dicit vbi hospitale est priuatum, & autoritate defuncti institutũ episcopus habet ibi potestatem vidẽdi, & inquirendi, an cuncta secundum voluntatem defuncti procedant: etiam si defunctus hoc noluisset, allegat ad hoc aut.de eccle.siastic.titul.§. si quis edifica tionem, cum sequent.& vide cap.tua.de testament.l hæreditas.ff.de petition.hæreditat.l.odiẽ vide concil.Trid.sess.25.c.

8.in med. Ideo episcopus ad vertat, quia sepe inter ipsum & patronem moritur quæstio. an hospitale esset religiosum, & episcopo iurisdictio competat: vel ansit priuatum, & competat patrono.

21 ¶ Nam propter antiquitatem hospitalis non potest probari, an autoritas episcopi in eius constructione interueniret. Et dicit idem Abb. in d. ca. inter dilectos de donat. quod oratorium positum in hospitali, nō est signū necessario concludēs, q. hospitale est religiosum: nec sufficit probare, q. ibi aliquādo celebrentur missæ. Itē denominatio hospitalis ab aliquo sancto nō cōcludit necessario locū esse religiosum, aut sacrū. Secus si posit probare q. publice celebrētur ibi missæ, & quod omnes indifferenter admittantur. Item si hospitale haberet campanā leuatam in altum, vt puta in campanali.

22 ¶ Itaq; curent ordinarij vt hospitalia quæcūq; à suis administratoribus fideliter & diligēter gubernētur, vt dicit concili. Tridentin. sess. 7. capit. 15. considera

verba.distinctio. sessio. 7. incipit curent vide sessio. 2 5. in capitul. ordinarij, & in Clem.quia contingit. de religiosis do mib.dicit ordinarijs locorum iniũgimus don dixit permittimus,per hoc patet, q ordinarij ad hoc tenentur ex precepto glos.verb.iniungimus in d. Clemẽ. quia contingit.

23 ¶ Aliter de negligentia posset redargui.quæ punibilis est in prælato Clem.1. de suplenda neglig.prelator.

24 ¶ Et qui facit opus Dei negligenter, maledictum in sacris literis cum vocari dicit Concil.Trid.sess.22.cap. de obseruandis & euitand.in celebratio. misse in princip.

25 ¶ Et vbi cura. ibi negligentia fugatur.

26 ¶ Ideo episcopus dicitur oculus Dei. cap.oues.6.q.1.

27 ¶ Hospitalia autẽ quæ sub protectione regis sunt, sine regis licentia ab episcopis visitari non possunt, vt in Concili. Trid.sess.22.cap.8.

Hos-

28 ¶ Hospitalia verò in quibus institutũ est certum genus personarum peregrinorum, aũt infirmorum suscipiendum si miles persone si non reperiuntur in loco vbi instituta sunt, tunc ordinarius cũ duobus de capitulo, per ipsum diligẽdis, possunt fructus illorũ in alium piũ vsum conuertere Concil. Trid. sess. 25. ca. 8.

29 ¶ Item quotiescunq; voluntas testatoris pia ad effectum perduci non potest episcopus an possit commutare illam voluntatem in aliam piam, vide Abb. in ca. tua nobis. n. 7. de testament. Menchaca de successionum creation. lib. 1. §. 7. nu. 21. vbi dicit quod regulariter non licet cõmutare testatoris voluntatem, quando ipsa potest exequi citra impedimentum iuris, aut naturæ vt in d. Clem. quia contingit. de relig. domib. l. lega. ff. de administratione rerum ad ciuita. nam si in isto casu per testatorem fuerit aliquid determinatũ, illud seruetur vt in d. ca. 8. sess. 25. ibi nisi aliter forte in hunc euentum in eorum institutione fuerit expres-

ſum,quo caſu quod ordinatũ fuerit, obſeruare curet epiſcopus ita dicit Zabar. in d.Clem.quia cõtingit.n.10. quod quã do legatum ceu oblatum ad certũ vſum non poteſt in illum conuerti.tunc inferior ad alium vſum poteſt illud conuertere,& vide dict.ca.8.ſeſſ.25. ibi aut ſi id non poſsit,ipſe,pro vt ſupra vtiliter prouideat ſecus dicit ibi.Zabar. quãdo legatũ poteſt cõuerti in vſum deputatũ,nam tunc ad aliũ vſum per inferiorem à papa conuerti non poteſt,vt in d.num.10.

30 ¶Et dicit Frias in tract.de viſitat. c.19 coſa razonable es q̃ pues el ordinario es padre y deſpenſero delos pobres por ſi o por ſu teniente,como ſe dize enel ca.de Xenodochijs de religio.domib.Y el tex. y doctores enel ca.Romana.de cẽſi.li.6. y la Clementina quia cõtingit,&c.Entiẽ da enla viſitacion y reformacion de los hoſpitales y otros lugares pios,y aſsi en acabando el viſitador lo de ſuſo,deue informarſe:ſi enla ciudad, villa, o lugar aya algun hoſpital de pobres,y quantos y quien

quien sean los patrones de ellos. Y llamados vayã personalméte a ver a cada vno dellos, y pida al patrõ el libro de las visitaciones y si no lo ouiere hagalo hazer de nueuo: sepa q̃ reditos tiene para su reparo y sustentaciõ delos pobres. Itẽ si no ouiere hecho inuentario dellos hagalo luego hazer cada possessiõ por si y deslindada como las d̃la fabrica y las de los beneficios, y si esta alguna enagenada & vsurpada mãdela cobrar. Haga esso mismo inuẽtario delos muebles y alhajas del tal hospital, quãtas camas, quãtas colchas alhamares, mãtas cabeçales sauanas y todo lo al, y como estan tratados, y si el patrõ da esto cada año al hospitalero por inuẽtario: y si el tal hospital esta situado en lugar decẽte q̃ le de el sol y cerca dela yglesia, y si el hospitalero es fiel afable y piadoso para recibir limpiar y curar delos pobres, y si las camas delas mugeres estan apartadas de las camas delos hombres pobres, y si ay alguna cama particular para Cleri-
gos

gos, o religiosos si vinieren al tal hospital, y si los proueen de confessores, y recibir todos los sacramentos si ay necessidad, y si tienen oratorio alguno para enel dezir missa ya do la oyan todos, si tienen escripturas & institutiones a buẽ recaudo so deuida clausura: si se gastan los redditos conforme a la voluntad del fundador, si el patron toma quenta cada año al hospitalero o mayordomo, y vea las tales quentas, y tomelas conforme a los dela yglesia, y prouea en todo lo al q̃ pareciere ser necessario al prouecho dl tal hospital, y firme la tal visitacion el y el notario.

31 ¶Redeundo ad materiam, dicimus ꝙ executores testamentorum nõ possunt commutare vsum destinatum per testatorem, etiam in vsum meliorem: *etiam* si interueniat consensus episcopi Abba. in ca. tua, de testament. n. 4. allegat Ioã. de Lign. in d. Clem. quia contingit, nam vsus talis potest peruenire ad effectum, licet non talem.

32 ¶ Item adde quod testamentorũ executores sunt cogendi per episcopũ exequi vltimam voluntatem testatoris, etiã si testator inter dixerit episcopo istã coactionem talis namq; prohibitio est illicita, ideo non seruanda glos. pen. in d.c. tua. vbi Couar. in. n. 6. allegat Bal. in leg. lucius. 2. §. vl. ff. de legat. 2. vbi ait testatorem nõ posse prohibere episcopum exequi vltimam voluntatem, si executores sunt negligentes allegat Barbat. in d. capit. tua. n. 4.

33 ¶ Sed in quo casu testater potest prohibere ne episcopus impediat se in executione testamẽti ipsius testatoris Abb. in. d. ca. tua. mouet istam quæstionem, & dicit in hoc putarem, quod aut testator prouidit sibi de alio executore in casu negligentiæ primi executoris, & nõ succedit episcopus in executione, ꝙ probat arg. leg. nulli & leg. si quis ad declinã dam. C. de episcop. & cleric. aut testator solum prohibuit, episcopum ne debere exequi, nec prouidit sibi de alio executore

tore,& tunc puto, quod saltim in relictis ad pias causas episcopus succedit.nõ obstante prohibitione testatoris Cou.in d.ca.tua.n.6.dicit quod si testator in specie dixerit, quid sit agendũ de pecunia, aut de re legata, eo casu quo ista iussio non sit completa ob negligentiã executorum,tunc episcopus non poterit mutare voluntatẽ testatoris allegat Bart.in l.liberto.§.lucius.ff.de annu.legat.

34 ¶ Et dicit ꝙ episcopus potest expendi pecuniam à testatore destinatam in certum vsum piũ, non ita necessariũ in aliũ vsum similiter pium, dummodo sit magis necessarium reipublice,cui necessitati aliũ de subueniri nequeat sine magna dificultate allegat tex.in d.l. pe.ff. de operibus publicis.Sed Ioan.de Imo.in c. significatũ in fi.de præbẽd. dicit ꝙ dispo sita ad vnũ vsum licitũ per testatorẽ non possunt immutari in aliũ sine licẽtia Romani Pontificis allegat Bart.ad idem.

35 ¶Vbi autem esset dubiũ,an talis dispositio testatoris respiciẽs spiritualitatẽ esset

fet licita vel nõ,tunc nõ occurrendũ eſt ad epiſcopũ,ſed ad Papã, ad quẽ ſpectat talia interpretari.facit quod habetur in cap.venerabilẽ de electiõn.

36 ¶ Bi etiam patet ꝗ quando dubiũ eſt an iure licitũ ſit:recurrendum eſt ad Papam,ad hoc etiã facit ꝗ notatur in cap. quanto.de iur.iurando.

37 ¶ Epiſcopus non poteſt detrahere in conſtitutionibus, quæ bene conſtituta ſunt in erectione ſeu fundatione,præcipue quando aliquę qualitates requiruntur,aut certa onera imponuntur in beneficijs ſeu in quacũq; alia diſpoſitione cõcil.Trid.ſeſſ.25.ca.5.ibi ratio poſtulat,& eſt arg.in.c.cũ dilectus, de cõſuetudine, & dicit idẽ cõc.ſeſſ.ead.in princip. in decreto de purgatorio,ꝗ ea quæ debentur fieri ex fundationibus teſtamentorũ vel alia ratione,nõ perfunctorie,ſed diligẽter & acurate per ſoluãtur, ibi curẽt aũt epiſco.ſtudioſe itaq; agẽdũ eſt, vt ea quæ ꝓmittũtur,opere cõpleãtur c.quali.ꝺ pa ctis,& circa pſa.88.&quæ ꝓcedũt ꝺlabijs meis

meis non faciam irrita,& quid erit de voluntate testatoris,nisi se quatur effectus ca.1.de eo qui mittitur in possess.caus.rei seru.c.cum aliquibus de re iudicat.l.pro missor.§.constituto.ff.de constituta pecun.

38 ¶ Propter quod episcopus potest excommunicare omnes administratores tam clericos quam laicos,& singulos cu iuscunq; ordinis,& religionis,non tamẽ subiectos regularibus, vsq; ad priuationem etiam potest compelli.tex.est in d. Concil.Trid.sess.25.cap.8.ibi itaq; si prædicti omnes.

39 ¶ Præterea commutationes vltimarũ voluntatum quæ non debent fieri nisi ex iusta & necessaria causa, debent executione demandari, postquam per episcopum summarie & extra iudicialiter cognitum fuerit, in precibus nihil narratũ tacita veritate, vel suggesta falsitate, vt est tex.in Conc.Trid.sess.22.ca.6.

40 ¶ Nam non temere mutanda est testantis voluntas, cum à solo Romano pon

pontifice posſit derogari vltimis voluntatibus, vt in d. Clem.quia cõtingit. de relig.domib. l. legata. ff. de administrat rerum ad ciuita.pertinẽ. Imo à Tyberio non potuit impetrari, vt legata pecunia Trebianis in opus noui Theatri, transferetur admunitionem vie, vt tradit Sueton, in Tiberio cap.31. plura ad hæc tradit Felin.in ca.acceſsiſſent, de constitutionibus, vbi Decius n.11. ne ſufficit con ſenſus hæredis, vt multetur in totum vo luntas teſtatoris per epiſcopum, etiam in conſtructione alicuius eccleſiæ, aut erectione, licet contrariũ voluerit Lap. & male ſecundum quod tenet Zabar. in Clem.2.de religioſ. domib. Couar. in d. cap.tua.de teſtamentis.n.7.quod multipliciter limitat Marian.Socin.tract.oblationum in fin.n.4.primo ſi modo tale relictum in illum vſum poteſt conſeruari, & ſufficiat ad ipſum. Secus ſi đ facto propter aliquod impedimentum non poſsit ad impleri in illum vſum, puta relinquit quod certum oratorium leproſorũ, vel

KK hoſ-

hoſpitale edificaretur in certo loco, quod non poteſt ex aliqua cauſa ibi fieri vel non ſufficit pecunia relicta ad explẽdum quod teſtator voluit. Nam hoc caſu de conſenſu partium & autoritate epiſcopi poteſt fieri hæc commutatio, allegat Innoc. in cap. nos quidem de teſtamentis notat Bart. in leg. legatam. ff. de adminiſtrat. rerum ad ciuitat. pertin. & facit. l. fin. ff. de operib. publicis allegat etiam Bart. in tract. minoricarum libr. 2. diſt. 2. cap. 3. vnde non poteſt hæres propter hanc cauſam repetere relictum, ſed debet conuenire, & conſentire, vt in aliam pium vſum & modum commutetur, vt dicit. leg. legatam prædicta tamẽ procedunt, niſi teſtator ad iecerit, quod ſi legatum ſeu relictum non poſſet ad impleri ad illum vſum ad quem teſtator reliquit, quod tunc reuertatur ad hæredem, quia tunc poteſt hæres repetere, allegat leg. liberto. §. lucius, & ibi notat Bart. poſt gloſ. ff. de annuis legat.

41 ¶ Secundo limitarem ſi modo commu-

mutatio in alium vſum non fieret perpe tuo,ſed temporaliter ex aliqua iuſta cau ſa,& pro hac limitatione allego tex.in.l. 1.C.de expendendis lud.lib.11.vbi patet, quod relictum factum ciuitati ad certũ vſum, ſine licentia principis non poteſt perpetuo ad alium vſum deputari, ſed cum licentia præſidis poteſt temporaliter commutari,ex cauſa igitur tempora li epiſcopus commutare poterit,& maxĩ me ſi eſt legatus cardinalis cũ talis equi paretur præfecto prætorio vide Bald. in l.1.ff.de officio prefect.

42 ¶Præterea relictum in genere paupe ribus poteſt epiſcopus aplicare fabrice eccleſiæ pauperis reparatione in digẽtis notat Ioan.Andr.in ca.fin.de teſtamentis li.6.Bart.in leg.ſi quis ad declinandũ C.de epiſcop.& cleric.

43 ¶Niſi fames magna pro tũc imminere t pauperibus ca.paſce.86.d.nã tunc bo na fabrice debẽt alienari pro alimonia pauperũ ca. aurum.12. q.2.gloſ.verb.fabrice capitul. licet. §. quod ſi quis titul.

de electionibus pragm.sanct.

44 ¶ Quæro etiam an præsbyteri teneantur ad oneta in pacto seu fundatione imposita circa missas dicendas dicendum est quod sic argum.tex. in cap. cum dilectus de consuetudine.

45 ¶ Licet quis non potest astringi, vt celebret quotidie.c.significatum in fin. de prebend.cap.quotidie de consecration. dist.2.Nau.in man.cap.25. n.140. vbi dicit, quod si per se non potest, per alium faciat, nam ea quæ sunt vicina & contigua ipsi mandato, mandatarius exequẽs non dicitur fines mãdati excedere glos. singular.ver.clementior in cap. innocẽs 22.q.4.pro qua videtur bonus text. in.l. fin.§.fin.ff.mandati sufficit quod seruetur quo ad substantia, licet non in indiuiduo, & formaliter vide Petrum Peralt. in.l.vnum ex familia. §. sed & si fundum num.6.&.8.ff.de legat.2.

46 ¶ Animæ defunctorum in purgatorio detentæ suffragijs fidelium iuuãtur.

47 ¶ Et sacrificium missæ potissimum est se

ſe valoris omnium ſuffragiorum Angel. in ſumma.verb.miſſa.nu.52. poſt mediũ Con.in cap.Alma mater de ſententia ex cõmunicat.li.6.p.1.§.5.n.8. concil. Trid. ſeſſ.25.decreto de purgatorio.

48 ¶Ideo miſſa amittendo dicitur, quia angeli ibi mittuntur, & etiam filius Dei à patre mittitur: in eaq; mittimus vota noſtra per ſacerdotem ad Deũ,vt Deus mittat nobis benedictionẽ, & gratia, gl. ver.miſſam tit.de ijs qui in miſſa &. c.in pragm.ſanct.Thom.2.col.2.

49 ¶Et dicit Conar. ibid. quod ſuffragia viuorum ſi fiant pro defunctis in purgatorio exiſtentibus,taliter proſunt, vt ex rigore iuſtitiæ ſatisfaciant pro temporali pœna,ad quam in hoc ſæculo tenebantur,ſolent nonnulli afferre authoritatẽ, ad hoc probandum de qua in Pſalm.65. Tranſiuimus per ignẽ & aquem. Et eduxiſti nos in refrigerium, ſed expreſsior eſt illa authoritas quæ eſt in cap.12. Machabeorum. 2. vbi oblatum fuit ſacrificium pro mortuis. ſancta inquit, & ſalu-

bris est cogitatio pro defunctis exorare vt à peccatis soluantur, à peccatis in quã id est àpena temporali, quã pro peccatis animę patiuntur in purgatorio. c. animę defunctorum. 13. q. 2. Sanct. Thom. in. 4. sententiarum. d. 45. q. 2. ar. 2. ad. sec. quę.

50 ¶ Oportet quod is qui post contritionẽ decessit ante satisfationẽ debitã, post hãc vitã puniatur, Anto. Flor. p. 1. in summa. tit. 10. c. 2. in principio. c. qualis. 25. d.

51 ¶ Ideo fideles in testamento iubent suffragia fieri vel tribus, vel septem, triginta, aut quadraginta diebus post obitũ ipsum autore Ambrosio in libro de obitu Theodosij. quẽ Gratian. retulit in ca. quia alij. 13. q. 2. Alij dicũt vt in die obitus clericis exhibeantur conuiuia, vt in ca. nullus. 44. d. &. c. cõuiuia cõmunia, &. c. nõ oportet el. 2. eadẽ dist. Alij hæredes pro anima defuncti dant ipsi plebi leue quoddã cõuiuiũ, q. vulgus appellat charitatem, sic & cõuiuium istud agapẽ. id est charitatẽ, dictũ fuisse constat ex testimonio Clement. Alexand. li. 2. pedagogi. c. 1. Couar. in. c. vltimo de testam. n. 2.

52 ¶ Alij dicũt vt fiat pro sua anima in vno quoq; anno litania, quæ nõ potest fieri sine oratione, & cruce vt notat Bar. in leg. sed nouo iure. C. de episcop. & cleri.

53 ¶ Quid possumus dicere circa ecclesias cathedrales, & circa parrochiales, & monasteria, vbi tot tantaq; anniuersaria & memorię defunctorũ sunt & quotidie magis ac magis relinquuntur. Sunt nãq; onerata fundationibus & obligationib9 & possent dicere, & cũ voci feratione clamare cũ Petro Apostolo, q. portãt iugũ q. neq; ipsi neq; eorũ priores portare potuerũt, ad quæ satisfaciẽda nec dies anni sufficerẽt, si cuilibet certus dies debitus esset seruãdus. In sinodo diœcesana episcopus diligẽter debet perspicere ista omnia: maxime vbi eleemosyna pro illis celebrãdis est adeo tenuis vt nõ inueniatur qui huic muneri se subijciat. Vnde voluntates pie testatoris pereũt, & datur occasio, vt onerentur conscientiæ eorum, ad quos prædicta expectant, text. est in concil. Trid. sess. 25. cap. 4. de reformation.

Videndus est Cancelarius Parisiensis in tract. de solicitudine ecclesiasticorũ p.2. partic.36.

54 ¶Ex quibus infertur quod sacerdotes male faciunt, recipientes temporalia ad certa onera pro suffragijs aut anniuersa rijs dicendis cum certis conditionibus appositis in fundationibus, & postea con stituunt se iudices commutando ad libi tum testatoris voluntatem, vt in. d. c.4. & Clem quia contingit. de religiosis do mibus, & Gabriel in canone missæ lecti. 28. sed si aliquis petit, vt anniuersarium celebretur tali die, vel alia conditione quæ non potest impleri, tunc sacerdos curatus, conuentualis prior, vel decanus exprimant non per ambages, aut circũ locutiones declarẽt, quid facere possunt ita consulunt Scot. Cãcellar. & Gabriel quos refert, & sequitur Martin. de Frias in tract. de valore missæ. §. ad hæc nam tunc scienti & volenti non fit iniuria.

55 ¶Vbi dicit quod si habet ecclesia mul tas obligationes, & multa anniuersaria, licet

licet cum difficultate posſit ſatisfacere, poteſt etiam recipere, & non ſunt anniuerſaria repellenda, nā ſequeretur quod conditio præſentium eſſet deterior, quā præteritorum, & propter hoc non ſunt damnamde omnes cathedrales, collegiate, & monaſteriales eccleſiæ, allegat Palud. in. 4. lib. ſent. diſt. 45. q. 2. art. 2. vbi dicit porrigite aures, o ſacerdotes in miſſis celebrandis, in anniuerſarijs, in inſtitutionibus, in fundationibuſq; acceptandis: ſic per vos quæſo noua anniuerſaria aſſumantur, vt vetera non minuātur iſta certe eſt quotidiana viſio, nemini tamē eam dixeritis &c.

56 ¶ Si autem contingat anniuerſarium defuncti incidere in feſtum, celebretur anniuerſarium in loco priuato, & miſſa ſolemnis feſti in publico celebretur: & ſi non eſt feſtum, celebretur anniuerſarium ſolemniter, & feriale in priuato, ita Abb. cōſil. 99. n. 3. p. 2. allegat Ioan. And. & Hoſtienſ. in cap. cum creatura. de celebration. miſſaru.

57 ¶ Si fuerit conuentum, aut institutum in fundatione, vt cõtinue diceretur missa per capellanũ ð sancta Maria, capellanus nõ arctatur semper illam dicere: sed sufficit, q̃ celebret secundũ deuotionẽ & honestatẽ: nam propter missas peculiares non est licitũ simpliciter dimittere missas feriales .c. quidam de celebra. mis. Ioã. de Im. in .c. significatũ. n. 12. in fi. de præb. & dignita. Idẽ tenet Ab. ibi. n. 2.

58 ¶ In die autem parasceues & pasche nemo sepeliebatur, eo quod illis diebus duobus non licet missam prodefunctis celebrare notat Ioan. Echius tomo. 3. in Homil. 4. in die omnium animarum ibi est & hæc ecclesiæ consuetudo col. 2. in fin. constitut. autem Cauriensis tit. de celebrat. missarum. incipit, y porq̃ ha sido duda si enel jueues Sancto quando se pone el corpus Christi enla custodia: deuẽ quedar algunas hostias consagradas para q̃ los enfermos q̃ pidierẽ la comuniõ en esse dia, o enel viernes, o sabado antes dela missa se puedã comulgar. Y si alguno

guno enel dicho tiẽpo fallesce si deuẽ tañer cãpanas. Cóformãdonos cõ el ordinario Romano declaramos q̃ es biẽ q̃ algunas hostias se reseruẽ para q̃ los enfermos q̃ eneste tiẽpo pidierẽ la cõmunion se les de, y deue se lleuar el sacramẽto cõ lũbre y cãpãilla: dado q̃ ẽ este tiẽpo cesse el vso delas cãpanas. Quãto alo segundo pues la yglesia en aq̃l tiẽpo tiene silẽcio y no vsa de cãpanas: q̃ tan poco se deue vsar: dado q̃ eneste tiẽpo acõtezca fallescimiẽto de algũo: pero biẽ se puede enterrar el dicho d̃functo cãtãdo lo acostũbrado los clerigos, no se tañẽdo cãpanas

59 ¶ Quid autẽ faciẽdũ est pro defuncto qui ab in testato decessit, an veniẽtes ab intestato teneãtur distribuere quintã partẽ bonorũ pro anima d̃functi doctor Castill. in. l. 36. taur. n. 2. dicit q̃ omnia bona defuncti sunt veniẽtiũ ab intestato, verũ tamẽ est, q̃ de equitate canonica taliter succedẽtes deberẽt distribuere ꝓ anima d̃functi, nã ex quo succedũt in bonis, succedãt similiter in onere, & cõcludit q̃ esset necessariũ sup ista quæs. legẽ cõdere.

60 ¶ Quid erit dicendum si testator dixerit, relinquo pro anima mea quod iustũ fuerit, vel quod filijs meis videbitur nunquid episcopus ad quem expectat talia exequi. vt in cap. tua. de testam. cũ cõcordat. poterit agere contra hæredes, videtur quod non sed Specul. tit. de instrument. editione. §. nunc vero. n. 25. vbi additio ait quod commissarius poterit disponere ad quantitatem conueniẽtem facultatibus defuncti conditione persone, & numero liberorum defuncti.

61 ¶ Item, si testator iubet certam summam sacerdotibus promissis celebrandis aut anniuersarijs præstari singulis annis, quæ res vsitatissima est, vt vix testamentum hominis ditioris in venias qui simile quidpiam non statuat, in ista quæstione tenent Innoc. in cap. 3. ne prælat. vices suas Ioan. de Imol. in cap. significatum. n. 12. de præbendis & dignitat. quod sacerdotes promissis aut anniuersarijs celebrandis, etiam ab sponte soluẽtibus quidquam recipere non possunt, vt in cap.

cap.eos,& cap.emendari.1.q.1. Ripa.in tract.de peste. lib. vltim. in tertio remedio.Sed Cardinal.Panormit.& Ioan.Andr.in.d.ca.significatum de præbend. dicunt contrarium:quia secundum eos ita contrahitur simonia, si ex pacto detur pecunia promissis aut anniuersarijs celebrandis,secus si testator absq; vllo pacto onnus adijciat rei suæ per tex.i.d.c.significatum,& in cap.fin.de testã.quod procedit, dummodo sacerdos ad tale onus missarum celebrandarum nõ se obliget, nam cessante pacto ex parte testatoris non est simonia quia nihil dat sacerdotibus, sed rem suam cum onere transfert in ecclesiam ca. ex literis de pignoribus cap.cum dilecti.de donationib.non etiã est simonia ex parte sacerdotis, quia si nolit celebrare, non tenetur.

62 ¶Si tamen sacerdotes celebrant ea intentione,vt pecuniam recipiant promissis celebrandis,alias nõ celebraturis, tũc videntur simoniam incurrere, arg.glos. penul.in ca.vnico de clericis non residẽtibus

tibus l.6. Sed hodie ſacerdotes pauperes quotidie contrariũ facere vidētur fame vrgēte vide conc. Trid. ſeſſ. 22. in decreto de obſeruãdis & euitãdis in cele. miſ.

63 ¶Scire etiã oportet quid ſit aniuerſariũ gloſ. in ca. cũ creatura. de celebr. miſ. dicit ꝙ eſt officiũ, ꝙ ſit pro de functo anno reuoluto à die mortis ſue, ſequitur Petr. de Vbaldis tract. de canonica epiſcopali & parochiali cap. 7. n. 5.

64 ¶Iſta anniuerſaria quando ceperunt & reſpõdet Ioã. Echius to. 3. vbi ſupra, ꝙ anniuerſarij dies ſint obſeruati ante 1350 anno.

65 ¶Quare autem anniuerſaria fuerunt inſtituta tradit Auguſt. dicens neſcimus quomodo ſuccedant res in ſeculo futuro. ideo ſantius eſt abundare eis aliquod opus bonum ex parte noſtra, quam deficere, annuatim igitur ſanctos veneramur, & Deum in ipſis ad gloriam illorũ & commodum noſtrum, ſic quoq; anniuerſarios mortuorum dies per agimus in diuino cultu ad eorũ vtilitatem, vt in nobis

nobis crescat pietas,& ipsi ocasionē demus Deum orandi pro nobis, quia sicut nos pro mortuis oramus, ita nobis quoq; vsu veniet,& continget.

66 ¶ Idem Frias in d.tract.de visit. ca.12. dicit por la misma razon el Obispo, o su visitador ha de entender y visitar todos los aniuersarios y memorias delos difunctos q̄ hallare estar dotadas encada yglesia por el libro & inuētario delas fundaciones delos tales aniuersarios y mādas fielmente delas clausulas de los testamētos delos tales finados: para lo qual deue el visitador mandar a qualquier notarios, o clerigos, o ante qualquier persona q̄ se ouierē otorgado qualesquier testamentos q̄ dentro del año del entierro exiban al mayordomo dela yglesia la clausula, o clausulas firmadas de su nombre de qualesquier aniuersarios memorias, o legados fechos a la yglesia: sopena de excommunion pagandoles lo justo. Y el tal mayordomo cobrado lo ponga con las otras escripturas, o el testa-

teſtamento autorizado. Y ſi el tal libro, o inuentario delos tales aniuerſarios no eſtuuiere hecho mandarlo ha luego hazer en el dicho libro dela viſitacion, o en otra parte, o en algũ pergamino guarnecido en vna tabla pendiente cõ ſu cadena enel lugar mas congruo y publico dela ygleſia donde ſe pueda por todos leer enla manera ſiguiente. ¶ Inuẽtario, o regiſtro ďlos aniuerſarios dotados en eſta ygleſia. ¶ Primeramẽte fula. vezino de tal parte dexo vna memoria en eſta ygleſia deſta, o de aq̃lla manera, tal dia de tal mes ala ora dela tarde mãdo que le digan viſperas de difunctos con ſu vigilia y laudes con cruz y reſponſo ſobre ſu ſepoltura, y el dia ſiguiente digan vna miſſa cantada de requien, con diacono y ſubdiacono y le digan ſu reſponſo cantado con clamor de campanas, y eſto en cada vn año. Para fundacion delo qual dexo dotada vna caſa en tal parte, linderos por la vna parte. N. y por la otra .N. paſo el teſtamento ante .N. eſcriuano publi-

publico a tantos dias de tal mes y de tal año. Y luego successiuamente poniendo otro aniuersario, o memoria ad instar huius hasta los acabar de assentar y escriuir. Esso mismo informarse a el visitador delos clerigos sacristã y patrones de los tales aniuersarios y memorias si estan todos enteramente cumplidos donde no compella a los patrones que titulo succesionis posseen los bienes dotados a que dentro de cierto tiempo del todo las cumplan por todas censuras y remedio del derecho, o siendo rebeldes proceda a priuaciõ de los tales dotes como hallare por derecho y cõforme a la clausula del testamento.

67 ¶Quid autem dicendum est, si relictũ vel oblatum conuertendum in certum vsum pium non adimpleatur modus adiectus, quibus remedijs agendum est, vt adimpleatur Bart. in l. quibus diebus. §. terminus. ff. de conditio. & demonstr. & cuius autoritate & diligentia dicendum est, vt in dict. Clem. quia contingit. de religios.

ligios. domib. & videndus est Couar. in cap. si hæredes de testa.

68 ¶ Deinde visitator oratoria visitabit. & quæ oratoria possint visitari vide tex. in cap. fin. de censib. vbi dicitur quod nō possunt visitari oratoria si sunt priuata Ioan. Andr. in cap. 1. de censib. li. 6. Si autem in oratorio sacerdos instituatur perpetuus, tunc episcopus visitare poterit otatorium, vt notatur per Innoc. refert tamen alios contrarium dicentes, & forte melius, quia quando locus est priuatus, non est capax talis sacerdos perpetue intitulationis. Abbas tamen in d. ca. fin. dicit quod dictum Innocē. potest saluari, quando oratorium esset constructum autoritate Episcopi, quia possunt tunc publice ibi celebrare, & sacerdos deputari.

69 ¶ Et subdit, quod appellatione pij loloci non venit oratorium priuatum.

70 ¶ Marian. Socin. in tract. de visitatio. libr. 11. ibi quinto principaliter quæro, dicit si oratoria habent populum, & curam,

ram,tunc ſunt viſitanda allegat cap.placuit,& capitul.epiſcopum.10.quæſt.1. & Innoc.in capit. fin.de officio Archid. & dicit inde eſſe ſi non habet populum, nec curam animatum:eſſet tamen in tali oratorio ordinatum,quod certa perſona vel aliqua de certis debeat ſibi ſeruire,quia etiam hoc caſu poterit epiſcopus viſitare, & ratione viſitationis procurationem recipere, cum talis locus ſit ſacer, & in poteſtate ipſius, & certa perſona ſit ibi viſitanda argument. capitul. de ſinodochijs, de religioſor. domib. & allegat etiam text. in capitul. ad hæc eod. titul. & capitul. clericos de conſecration.diſtinct.1.Secus ſi non haberet populum, nec curam, nec aliquis eſt ibi ordinatus autoritate ordinarij ad celebrandum cotidie & ordinarie. Sed eſt ordinatus, vt eſſet ibi locus ad orandum tantum,&quod quilibet qui vellet, poſſet ibi orare,quia tunc cum non eſſet ibi, quod poſsit viſitari ratione ora-

 torij,

torij,ideo non est visitandus capit. cum venerabili.de censib.& cap.fin. eod.tit. & arg.cap.cum cessante de appellation. secundum Vinc.Gofr.Innoc. Host. Ioã. Andr.Henric.Boich.& Zabar.in d. c. fi. de censib.

71 ¶Nec etiam visitator potest ex illo tali oratorio aliquid percipere procurationis nomine vt per eosdem doctores & per Guil. de Motelan. super ver. fundatione & Zenzenil. super ver. constitutũ in Clem.quia contingit. de religiof. domibus.

72 ¶Hodie oratoria ab ordinarijs sunt designanda,& visitanda, vt est tex.in cõcil.Trident.sess.22.decreto de obseruandis & euitandis in celebration.missæ, & in cap. 8. eadem sess. vbi potest videre, qualiter episcopi sint executores omniũ piarum dispositionum tam in vltima voluntate,quam inter viuos & qualiter possunt visitare hospitalia,collegia quecunq;,ac confraternitates laicorum,& eleemosynas montis pietatis. Et etiam possunt

ſunt viſitare omnia loca pia quomodo-cunq; nuncupentur, etiam ſi ad laicos cura pertineat, & etiam poſſunt viſitare omnia quæ inſtituta ſunt ad cultũ Dei, aut ad ſalutem animarum. Seu ad paupe res ſuſtentandos.

73 ¶Quoties ecclesia aut oratorium fue rit authoritate preſulis conſtructum, dicitur religioſum.l.1.tit.12.p.1.vbi dicitur caſas de religiõ ſon dichas las hermitas y los monaſterios delas ordenes, y delas ygleſias, y los hoſpitales, y las aluerguerias: y todos los otros lugares que ſeñala damente fazen los omes a ſeruicio de Dios, en qualquier nome que ayan: y aũ los oratorios que fazen en ſus caſas, con otorgamiento de ſus Obiſpos. Pero de partimiento ay entre todos eſtos ſobre dichos, calosvnos ſon llamados religioſos y ſagrados: aſsi como los que ſon fechos con otorgamiẽto del obiſpo, quier ſean ygleſias, quier monaſterios, o otros lugares, que ſean fechos ſeñaladamente para ſeruicio de Dios: e los otros ſon lla

mados tan solamente religiosos: assi como los hospitales e las aluerguerias q̃ fazen los omes para rescebir los pobres: y las otras casas, que son fechas, para fazer enellas cosas y obras de piedad. Vbi dicit Montal. q. oratoria etiam quæ aliqui ex deuotione in proprijs domibus autoritate episcopi construunt. loca religiosa sunt, allegat tex. in ca. in oratorio. 42. dist. ca. quidã. 18. q. 2. ca. vnicuique de cõsecrat. di. 1. c. clericos, &c. c. si quis ead. d.

74 ¶ Et addit quod oratorium idem est quod ecclesia, seu capella. allegat ca. fin. de ecclesiastic. edificijs.

75 ¶ Si autem oratorium aut hospitale non fuit constructum autoritate episcopi, dominus potest penitere, quandocũq; voluerit Bald. in leg. orphanotrophos C. de episcopis & cleric. nec relicta talibus acquiruntur sibi. Sed episcopus distribuet inter pauperes Bal. in autentic. hoc ius porrectũ col. 2. C. de sacrosanct. ecclesijs Greg. glo. fi. in. d. l. 1. tit. 12. p. 1.

76 ¶ Si oratoriũ cõstruatur, & cõstruens pro-

prohibeat,ne episcopus habeat curã ora torij,prohibitio nõ valet.Coua.in.c.tua. n.8.de testa.allegat Inno.in.c. in Laterancnsi.de præb.Abb.in.c.requisisti. de testa.co.pẽ.& dicit,ꝙ nihil oberit,si testator ipse velit bona illa aut dotẽ oratorij in alium pium vsum expẽdi.eo casu quo episcopus eius prohibitioni renitatur allegat Fel.in cap.cum venerabilis.n33.de exceptionib.& Roch.in tract.de iur. patro.ver.pro eo quod.q.12.contrariã sententiam tenet Ferdin. Menchacẽsis, de successionum creatione lib.1.§.7.nu.17. in hoc autem quid dicendum cum ratio postulet,vt illis non detrahatur contrarijs ordinationibus,quæ bene constituta sunt,vt habetur in cõc.Trid.sess.25.ca.5
77 ¶ In hoc dicendum est quod si in institutione,aut ordinatione expresse cautum est , id seruetur , idem est in nostro text. in fin.verb.patroni vero & sess. 25. capitul. 8. fol. 2 0 2. verb. quod ordinatum fuit obseruari curet episcopus.
Et si ratio esset reddenda aliquibus

 perso-

perſonis,etiam ordinarius tunc cum ijs adhibeatur,& liberationes, ſeu rationes à liter facte nullius momenti ſunt, nec valent adminiſtratoribus talium locorũ concil.. Triden.ſeſſ.22.cap.9.

78 ¶Frias in tract.de viſitatio. ca.19. dat ordinem viſitandi oratoria & capellas pues enel capitulo. Romana de cenſib. lib.6. ſe manda que el perlado deue de entender cerca de la viſitacion no ſolo delas yglesias mayores: pero tambiẽ de las menores,y enel cap.placuit.10.q.1.ſe dize q̃ el Obiſpo deue rodear qualquier ygleſia de ſu diœceſi y ver ſi tiene neceſſidad de reparos: deſpues que el viſitador ouiere viſitado los hoſpitales præſertim que con ſu autoridad deldiœceſano ſe fundaron: enlos quales ala opiniõ de muchos pareſce tener mas eſpecial iuriſdicion:luego deue de auer informaciõ ſi enla tal ciudad villa o lugar,aya algunos oratorios y hermitas en los arrabales y rededores del. Y ſabido deue de yr a viſitar a cada qual de ellos, pidiendo

ante

ante todas cosas el libro de la visitacion y la fundacion del tal oratorio, o hermita, y sabra quien aya sido el fundador y quan antigua sea, y en limites, en q̃ parrochia esta situada: y si de licencia dela tal parrochia y rector de ella y con autoridad del diœcesano: y si paga algun censo, o tributos, y a quien, y si tiene algunos reditos y ornamentos, y si de todo ouiere inuentario como arriba se dixo, sino fagalo ansi de possessiones como de atauios y ornamentos: y reparar lo necessario, y cobrar lo enagenado, y si tiene mayordomo, y tomele cuenta y vea como se gastan los reditos y prouea en los reparar: y si tiene algun rector, y si haze bien su officio conforme a la institucion ansi enlas missas como en todo lo al a que sea obligado. Y ansi el visitador como su notario firmen la visitacion.

79 ¶ Aduertere etiam debet visitator an bona hospitalium seu aliorum locorum piorum describantur, & pro eis contri-

butio fiat, nam eorum bona pari priuilegio gaudent. Sicut bona ecclesiæ, vt notat Bald. in.l. omnes. §. præterea nullus C. de episcop. & cleric. quem sequitur Alexander in secund. volumin. consi. 9. refert.

80 ¶ Et sequitur Nun. de Auenda. in cap. 14. n. 32. p. 2. de exequend. mandat. vbi dicit quod bona hospitalium libera sunt à communibus allegat Felin. in capitu. de quarta. de præscriotionibus. nume. 10. & idem dicit de bonis fraternitatum secularium, si illa, & eorum fructus consumũtur in hospitalibus, & negotijs pijs, nulla ad mixta profanitate.

81 ¶ Nam si in conuiuijs, vel in agitandis tauris consumerentur talia bona, & fructus eorum, crederem quod tale colegium confraternitatis sit seculare, & profanum, allegat Bald. in autentic. hoc ius porrectum col. 2. C. de sacrosanct. ecclesi. & Paul. in. l. collegium. C. de hæredibus instituend. quod eius bona non sunt libera à muneribus, sicut & cetera bona

bona laicorum, itaq; visitatores causa procurationis quidquam pro visitatione non debent recipere præter id quod iuro debetur potest.

82 ¶ Etiam testator heredem grauare vel legatarium ad exibendum procurationem annuatim aliquibus pijs locis, ita Abb. in cap. quanto. nu. 3. de censib. & per nostrum tex. hic verb. aut alio quouis nomine.

IN VERBIS.

Nec pecuniam, nec munus, quodcunquè sit.

1 *Visitatores debent esse contenti suis stipendijs.*

2 *Iudices ordinarij ex publico salariati prohibentur recipere esculentum & poculentum.*

3 *Pecunias visitator quare recipere non debent.*

4 *Perfectio pecuniarum imperfectum suplet.*

En

5 *En Seuilla los dineros, y en Xerez los labradores, en Cordoua trobadores, y en Castilla caualleros.*

6 *Examinatores occasione examinis quidquam recipere non debent, alioqui simonie vitium tã ipsi quam dantes incurrunt.*

7 *Quæstus si à visitatoribus exigantur, ad pios vsus conuertantur.*

8 *Munerum receptio operatur malum.*

9 *Munus multas habet significationes.*

10 *Iustitia administranda nullo premio recepto.*

11 *Iustus non est, qui iuste agit, non ob ipsam virtutem, sed ob aliam causam.*

12 *Lex duodecim tabularum iustissime decreuit. qui ob rem dicendam pecuniam accepisset, capite puniendum fore.*

13 *Anytus Anchenionis filius fuit primus qui iubus pecuniam dedit.*

14 *Verbum quodcunquè, & quidquam sunt vniuersales dictiones, omnia excludentes.*

1 ¶ Visitatores debent esse contenti suis stipendijs, vt habetur in cap. militare, & cap.

cap paratus.23.q.1.Luc.in cap.3.

2 ¶ Iudices nempe ordinarij ex publico ſalariati prohibentur recipere eſculentũ & poculentum vt in auth. ius iurandum quod preſtatur, & ibi gloſ. ver. annonis collat.2. autentic. de mandatis principũ §.oportet igitur collat.3.

3 ¶ Quare viſitator non debet recipere pecunias tradit Domin. in cap.1.§. procurationes.n.3.de cenſib.libr.6.pecunia ideo prohibetur hic, in tex. quia ad refor mandos mores illa non eſt recipienda l.vnica.§.taceat.C.de rei vxori action.

4 ¶ Ideo dicit Ioan.Andre.in Clem.2.de magiſtr. imperfectum ſuplet perfectio pecuniarum.

5 ¶ Y dize vn refran, en Seuilla los dineros, en Xerez los labradores, en Caſtilla caualleros, en Cordoua trobadores.

6 ¶ Et dicit concil.Trid.ſeſſ.24.ca.18.caueant ne quidquam prorſus occaſione huius examinis nec ante nec poſt acipiant: alioqui ſimonie vitium tam ipſi quam alij dantes incurrant: aqua abſolui

ui nequeant:nisi dimissis beneficijs quæ antea obtinebant:& ad alia in posterum in habiles reddantur, vide etiam quæ tra duntur in concil. Coloniens. in tit. de iurisd. eccl. ca. 8. vbi hos quæstus prohibet.

7 ¶ Et si interdum exigantur, ad pios vsus conuertantur, ne magis auaritiæ, quam correctionis causa ex acti videan tur, quod prosequitur Preposit. in capit. quoniam. 18. distin. colu. 3. glos. verb. pecuniarios tit. de concubinarijs. §. quia ve ro tom. 2. fol. 190. in Pragm. Sanct. propter quod humana affectione post posita turpes quæstus visitatores euitare debēt l. quintus. ff. de donati. inter vir. & vxor. l. etiam. C. eod. tit. appellatione pecuniæ quid contineatur tradit Domin. in cap. exegit. de censi. li. 6. n. 6. non solum tex. prohibet, vt pecunia non recipiatur, sed etiam prohibet quodcunq; munus.

8 ¶ Et receptio munerum operatur mala, vt in Psalm. 25. ibi dicitur in quorum manibus iniquitates sunt, dextera corū repleta est muneribus ideo Deuterono-

miū

mium ca.16. Non accipies munera quia excecant oculos sapientum, & mutant verba iustorum.

9 ¶ Verbum munus multas habet significationes.l.munus ff.de verb.signifi.glos. verb.nullum.§.in super cap.statutum de rescript.libr.6. de quibus per Guillierm. de Cuneo tractatu de muneribus,& per Petrum Antibolum eod.tra. cauere igitur debent iudices à talibus.

10 ¶ Debent enim nullo premio recepto iustitia administrare ca. cũ ab omni debita &honestate cler.l.52.tit.14.p.5.c. qui recte.11.q.3.vbi ait qui recte iudicat, & premium remunerationis expectat fraudem in Deum perpetrat: quia iustitiam quam gratis impertiri debuit, acceptioni pecunie vendidit, vide leg.fin.ff. de condiction.ob turpẽ.causam.

11 ¶ Et iustus non est qui iuste agit, non ob ipsam virtutem, sed ob aliam causam,vt tradit Arist.li.6.Ethic.ca.12. & vide Valer.Max.li.sexto capit. 5. & capit. 3. quo in loco facit mentionem Cambisis

bisis Persarum regis qui prouidit pœna noua & atroci, ne aliquis iudex postea corrumpi posset: dum iudicis cuiusdam iniqui ex corpore pellem de tractã, sellæ intendi, in eaq; filium eius iudicaturum considere iussit, is autem iudex dictus est Sisannes prior Asiæ parti perfectus, eius autem filius Otans.

12 ¶Ideo lex duodecim tabularum iustissimæ decreuit iudicem, qui ob rem dicẽdam pecuniam accepisset, capite puniẽdum fore cuius meminit Couar. in reg. peccatum. 2. p. relectionis. §. 3. n. 1.

13 ¶ Vbi dicit quod in Athenis, Anytus, Anchenionis filius fuit primus qui iudicibus pecuniam dedit.

14 ¶Dictiones quodcunq;, & quidquam in tex. posite sunt vniuersales: omnia excludentes cap. statutum. §. in super. vbi glos. de rescript. lib. 6. ver. multũ, & glos. in Clem. vt hi qui. de ætate qualitate, & Clem. 1. de præbend. Ioan. Andr. in capi. graue. de offic. ordinar.

In ver-

IN VERBIS
Etiam qualitercumquè offeratur, accipiat.

1 *Iudex seu visitator auolente an possit aliquid recipere.*

2 *Delegatus Papę post recipere esculentum, & poculentum paucis consumenda.*

3 *Munera etiam si vltro offerantur, ad huc indici non licet accipere.*

4 *Notarius pro scriptura non potest recipere nisi certam quantitatem etiam à sponte dante.*

5 *Prominimis quibusdam lex non ofenditur.*

6 *Iudicis animus pro paruo non flectitur.*

7 *Inquisitores hæreticę prauitatis an possint aliquid recipere, etiam ab officialibus.*

8 *Commestibilia, & potabilia quãdo dicantur magna, vel parua arbitrio iudicis relinquitur.*

9 *Officialis si recipit pecuniam mutuo, an præsumatur barateria.*

10 *Pecunie appllatione continetur vtilitas,*

11 *Aurum est quod auro equiualet.*

12 *Iudex si à fœneratore gratis recipit, an præsu*

matur barateria.

13 *Quæ probatio sufficiens erit contra iudicem re cipientem munera.*

14 *Iudicis fuga antequam ad impleat tempus resi dentie, an faciat semiplenam probationem de baraterijs seu extortionibus per eum factis.*

15 *Officialis propter fugam redditur suspectus, adeo quod poßit ad torturam perueniri.*

16 *Iudex munera accipiens grauius delinquit, quam dans.*

17 *Denuncians sponte, & se deferens, veniam culpe meretur, probans quod iudici dedit.*

18 *Iudex turpiter accipit, quod lege iustitiæ mini strare tenebatur, & danti repetitio datur.*

19 *Iudex si munera clam recepit, ista probatio qua liter fiet, & .n.22.*

20 *Iudicum delicta sunt difficilis probationis.*

21 *In delictis iudicum minor probatio sufficit.*

23 *Iudex post sententiam an poßit aliquid recipe re à litigatoribus.*

24 *Medicus salariatus an poßit accipere aliquid ab egrotis.*

25 *Mutuans an poßit recipere aliquid, postquam*

sibi

sibi reddita est pecunia.

26 *Notarius episcopi qui nihil debet exigere pro instrumentis ordinum collatorum, an postea posit aliquid recipere.*

27 *Visitator finito officio potest recipere nulla præcedente promissione,*

28 *Vbi cessat causa prohibitionis, cessat prohibitio*

29 *Iudex à litigatore an posit exigere cautionem indemnitatis.*

30 *Archiepiscopus, episcopus, & visitatores similes possunt recipere solum procurationes sibi debitas, & nihil pro eundo & redeundo, & quid de esculentis & poculentis.*

31 *Oblata uoluntarie an posit episcopus recipere.*

32 *Episcopus pro collatione ordnum nihil potest recipere, etiam oblatum sponte.*

33 *Donum an posit recipi, dic, quod visitatores donum recipere non possunt.*

1 ¶ Auolente an visitator seu iudex possit aliquid recipere arg. contra in cap. & si quæstiones, & cap. dilectus fil. in fin. de simon. ca. placuit. 1. q. 2. vbi gratis oblatū

 lici-

licite recipitur à confirmatore, & consecrante, & ab ordinante cap. sicut. 1. q. 2. forte cõfirmator posset recipere aliqua encenia modici præiudicij pacto cessante, non ratione confirmationis, aut eius colore, sed ex charitate quadam sponte sibi oblata arg. de delegato Papę qui licet gratis oblata recipere prohibeatur.

2 ¶ Potest tamẽ recipere esculentũ & poculẽtũ paucis cõsumendũ diebus c. statutum. §. in super de rescript. li. 6. facit tex. in cap. 2. de censib. libr. 6. vbi bona glos. ver. munera, talia enim lucra non sunt. l. solet. in fin. ff. de offic. pro consul. nequè est præsumendum quod propter huiusmodi encenia moueatur confirmator, vt in d. ca. & si quæstiones consultius tamen faci & si ab omni munere se abstineat. cap. sunt nonulli. 1. q. 1.

3 ¶ Itaq; munera etiam si vltro offerantur, ad huc iudici non licet accipere leg. per omnes. C. de stractoribus lib. 12. tex. in cap. exegit. de censib. lib. 6. vbi, qui exigere aliquid non potest, nec ab sponte

soluen-

soluente recipere poterit, glos. ver. accipientem in. l. vnica. C. publice letitie vel consulum lib. 12. vbi glos. cēset pari pena eum esse puniendum qui accipit a sponte offerentibus, ac illum qui ex igit. quā glos. ibi notat Ioan. Plat. Montaluo in repertor. verb. tabelliones.

4 ¶ Vbi dicit additio quod notarius pro scriptura non potest recipere nisi certā quantitatem, etiam à sponte dante. Allegat Bart. in leg. inuictus. ff. de regul. iur. Nau. in Man. ca. 25. n. 54. non obstat opinio Ioan. de Plat. in d. l. vnica destrator. C. lib. 12. nam Clem. 1. de immunitate ecclesiæ quam allegat loquitur in casu permisso à iure.

5 ¶ Si autem quod datur iudici est minimum pro minimis quibusdam non ofenditur lex veluti pro vno pari fasianorum vel pro duabus fialis maluasiæ. l. quamuis. ff. de conditionib. & demonstration.

6 ¶ Quia pro tam paruo iudicis animus non flectitur glos. in ca. non licet. 11. q. 3. exemplificat Gundissalus de Villadieg.

tract.de hæretic.q.8.n.9.& vide si placet eundem Nau.vbi supra.

7 ¶ Inquisitores autẽ an possint aliquid recipere, veluti munera,& xenia & similia idem Villad.vbi supra tract istã quæstionem.Sed Iacobus Septimacẽs. de catholic.institutio.cap.34.n.fin.dicit quod inquisitores prohibentur munera & xenia capere,quod si secus fecerint,sentẽtiam excommunicationis incurrunt. officio priuantur, & duplum soluent allegat prim.instructionem Hispalens.capi. 25.& iterum instruct.2.capi. 1. quod etiã locum habet si à suis officialibus quicquam acceperint,& insuper mulctantur decem milibus nummis, cum pene sub iaceat,qui ex officialibus hoc non reuelauerit,hæc ille.

8 ¶ Ista autẽ cõmestibilia minima & potabilia quando dicantur magna, vel parua relinquitur arbitrio iudicis,non enim potest certa doctrina asignari Abb.in.c. & si quæstiones.n.8.de simonia.

9 ¶ Quid dicendũ si officialis recipit pecuniã

cuniã mutuo, dic q̃ punitur, quia in eo præsumitur barateria, vt tenet Bald. in l.1. C. de calumniatoribus dicens idem esse in alijs rebus.

10 ¶ Quia appellatione pecuniæ continetur vtilitas.

11 ¶ Aurum enim est, vt habet vulgare prouerbium, quod auro equiualet.

12 ¶ Et idem est dicendum si à fœneratore gratis recipit. vt tenet Pari. de Pute. in tract. sindicat. in part. an si tẽpore. n.3.

13 ¶ Quæ autẽ probatio sufficiẽs erit contra iudicẽ dicta munera recipiẽte glo. in auten. vt iudices sine quo suffragio. §. necessitatẽ colla. 2. tenet q̃ furtũ & barateria cõtra officialẽ probatur per iuramẽtũ aduersarij probat singularis tex. in autẽ. de colla. §. iubemus. ver. si vero. colla. 9. Sed ille tex. nõ obstat, quia loquitur in iudice qui aufugit tẽpore sindicatus, antequã ad impleat tempus residentiæ.

14 ¶ Quia talis fuga adeo facit semi plenam probationem, seu præsumptionẽ, q̃ de furtis, & baraterijs, seu extortioni

bus per eum factis, probatur per iuramẽtum eorum qui conqueruntur de eis, qui alias ſi non fugiſſet, deberent plene probari per teſtes, vt tenet. as In rep. leg. ad monendi. n. 177. ff. de iure. iur.

15 ¶ Eo quia officialis per talem fugam redditur ſuſpectus, adeo quod poſsit ad torturam perveniri. quod Ias. dicit diligenter notandum, & vide eundem Iaſ. in. l. vnica. n. 3. C. vt omnes iudices tam ciuile quam militar.

16 ¶ Iudex munera accipiens grauius delinquit, quam dans: tũc ratione dignitatis & muneris ſibi commiſſi gratis. l. quædã delicta, & ibi Bart. & Albericus. ff. de penis, cum concordatis per Tiraquelũ, de nobilit. cap. 20. n. 112. & duobus ſequentibus, tunc etiam ratione periurij quod incurrit munera recipiendo, quo fit, vt facilius parcatur danti.

17 ¶ Quippe qui ſponte denuncians, & ſe deferens, proianſq; quod iudici dedit mereretur veniam culpe, neque aliquã penam proinde ſubit. aut. vt litigantes iu-

rent in exord. §. si quis autem. col.9.l.8. tit.15.lib.7.ord.reg.

18 ¶Et damti repetitio datur, quia iudex turpiter accipit, quod lege iustitie ministrare tenebatur. l.fin.ff. de conditionib. ob turp.causam.

19 ¶Si autem iudex munera clam recipit, qualiter ista probatio fiet, pro declaratione huius quæstionis considerare oportet, quod in delictis & factis clandestinis probationes admittũtur, quæ alias non admitterentur, vt notat Bar.& post eum Ias.& doctor.in leg.si quis ex argentarijs.§.preter ait.ff.de edendo, Carrerius Regius in leg.obseruare.C.quorum appellatio non recipitur.n. 165. quando iudices recipiunt munus, solet fieri secreto, & ob id est crimen difficilis probationis.l.8.tit.15.lib.2.ord. reg. ibi ellos lo reciben lo mas secretamente que puedẽ y esto seria graue de prouar.

20 ¶Imo omnia delicta iudicum sunt dificilis probationis, vt dicit.l.1. tit. 16.p.3. in fin.ibi, y porque los yerros que hazen

estos a tales, son fechos muy ascondidamente, y no podrian ser prouados si no por aquellos que viuen con ellos a la sazon que los fizieron.

21 ¶ Cũ igitur delicta iudicũ sint dificilis probationis sufficit minor probatio tũc ex hoc, tũ quia barateria est crimẽ atrocissimũ, & falsitatis, & ob id minor probatio sufficit, & testes etiã inhabiles probant. vt vtrumq; differit Hippolytus in.l. Cornelia sub num.2. &.3. ff. ad leg. Corneliam deficar. Did. peres in.d. leg.8.tit. 15.lib.2.ord.

22 ¶ Probatio itaq; cõtra iudicẽ qui recepit clam munera qualiter sit facienda videndus est Nun. de Auend.cap.2.p.1. de exeq.mandat.n.16.cum seq.

23 ¶ Post sẽtẽtiã vero an iudex possit aliquid recipere à litigatoribus hac in specie cõsuluit Petr. de Anch.cõs.271. de titulis criminũ.n.4. valere eius iudiciũ, neq; cõtraxisse quidẽ repetũdarũ crimẽ, aut vt vulgo dicitur baraterie cui sententiæ subcripsit Fel.in.c.tua nos.in.fi. ver.2.limita

inita de simonia Gemin.in capit.statutũ §.in super.de rescript.lib.6.

24 ¶ Idẽ dicendũ de medico. qui habet stipendiũ publicũ sub tali conditione,ne quid ab egrotis recipiat: potest tamẽ ab egrotis post restitutam sanitatẽ recipere sponte oblata, vt notat Ripa in tract. de peste part.vltima de remedijs ad curandam pestem.§.medicorum.n.114.

25 ¶ Idem dicendum de mutuante post quàm sibi reddita est pecunia mutuata, nam licite recipit,quod sponte fuerit oblatũ arg.obligationis ad anti dota,& vide glo.Bernard.in.c. cõsuluit de vsurijs.

26 ¶ Idem dicendum de notario episcopi qui nihil debet exigere pro instrumẽtis ordinum collatorũ.c.1.de simon.concil. Trid.sess.21.cap.1. de reform. potest nihilominus post confecta instrumenta & data ordinato,recipere oblata sponte ab ordinato,quia talis oblatio non processit exambientis petitione capi. sicut episcopum.1.q.2.vbi enim causa non adest vitium non imputatur. cap. neophitus

tus.61.dis. maxime credo si ab initio nul la intentio ad hoc accessit.glos. penulti. cap.1. de simon.

27 ¶ Visitator finito offitio potest prece dentem nulla promissione recipere Platea in.l.archiatri.n.fin. C.de professoribus & medic.lib.10.

28 ¶ Nam vbi cessat causa prohibitionis, cessat prohibitio.l.1. C.si rector prouinciæ & ibi Bald.tex.in.c.non debet de cõsanguinitate & affinit.

29 ¶ Item iudex an possit exigere à litigatore cautionem indemnitatis, iudicibus curiæ, foriq;, seu cancellariæ regiæ cautionem indemnitatis quomodo accipere iure regio prohibitum est.l.40.§.58.in pragm. Et istam quæstionem tractat Bald.in cap.cum ab omni. de vita & honestat.cleric.idem Bald.in.l.omne.ff. de condit.ob turp.caus.vbi Ias. n.4. dicit quod ista promissio in demnitatis præsumitur facta animo corrumpendi iudicem.

30 ¶ Et ita concludendum censeo scilicet

cet Archiepiscopus episcopus & similes visitatores solum possunt recipere procurationes modestas sibi debitas, nec quidquam exigere ab in victis, pro eūdo & redeundo: imo nec possunt recipere quidquam auolentibus tex. in capi. 2. de censib. lib. 6. Sed Innocen. in cap. procurationes de censibus tenuit contrarium vt dicit Garcias quod sequitur Hostien. & Guil. quos refert glos. super ver. pecuniā. in d. cap. 2. de censibus & sic videtur Innoc. sibi contrarius pro cōcordia dic. quod quando legati & nuntij Apostolici venientes pro vtilitate loci procedit opinio Innoc. vt refert Ioan. And. & hoc facit errare Garcias nec etiam esculenta & poculenta possunt recipere Archiepiscopus & episcopus, & similes visitatores vltra procurationes, vt per Abbatem in d. cap. procurationes. nu. 6. Domin. in cap. 1. §. procurationes. nu. 7. de censib. li. 6.

31 ¶ Oblata voluntariæ potest episcopus recipere vt est tex. in cap. sicut episcopū 1. q.

1.q.2.quem refert,& sequitur Ioan Bertachin tract. de Episcopis. p. 2. de causa materiali degradationis vel depositionis. num.4 o. quod intellige, vt noster tex.declarat.ibi quod si quisquam quod absit aliquid amplius in supradictis omnibus casibus accipere presumpserit.

32 ¶ Idem est dicendum pro collatione ordinum, nam episcopus etiam oblatum sponte non potest recipere. tex.est in cap.1.de reform.in.d. concil.Triden. sess.21.

33 ¶ Donum an possit recipi, dic quod non,quia ex quo prohibentur munus & pecunia ex quacumq; causa,& qualitercumq; offeratur, multo fortius donum, quod fit sine causa.l. inter donum. ff. de verb.signific.Ioan.And. & notat Domi. in capit.1. §. procurationes.n. 6. de cen sib.lib.6.

IN VERBIS.

Non obstante quacunque consuetudine,etiam immemoriabili.

Iudex

1 *Iudex vltra salarium non potest aliquid quoquo modo accipere, licet consuetudo sit in contrarium.*

2 *Lex quando reprobat consuetudinem censetur immemorialis reprobata.*

3 *Consuetudo immemorialis semper præsumitur iusta & rationabilis, etiam si esset contra dispositionem legis anterioris.*

4 *Consuetudo dicitur nō licet minus iusta præstat tamen probabilem causam dubitandi.*

5 *Contractus qui sapit vsurariam prauitatem, ex consuetudine reputatur licitus.*

6 *Quod tempus dicatur cuius initij memoria non sit, an centum annorum.*

7 *Consuetudo antiquissima an valeat, vt aliquid detur tempore visitatio vltra victualia.*

1 ¶ Iudex vltra salarium non potest aliquid quoquo modo accipere, non obstante consuetudine in contrarium, vt per Lucam de Pen. traditur in leg. 1. C. de salgamo ho pitib. non præstandis libr. 12. probat Nuñez de Auendan. da

de exequendis mandatis ca.2.nu.12.p.1. & latius Auilesius in ca.8.prætor.ver. co ſtumbre quos refert & ſequitur Dialog. Relatoris.p.3.ca.24.n.7.

2 ¶ Quando lex reprobat conſuetudinē cenſetur immemorialis reprobata:nam omnis conſuetudo cenſetur ex clusa ſecundum Abbat.in cap.cum ex officij.de præſcript.Rochus in cap. fin.de conſuetudin.

3 ¶ Idem Nuñez vbi ſupra ca6.n.7. dicit quod conſuetudo immemorialis ſemper præſumitur iuſta & rationabilis,etiā ſi eſſet contra diſpoſitionem legis anterioris, allegat eundem Rochum vbi ſupra,& Alexandr.in cap.quo iure alias in cap.fruſtra.8.diſtin.

4 ¶ Merito igitur dicit tex.immemorialis, nam conſuetudo diuturna licet minus iuſta præſtat probabilem cauſam dubitandi ca.licet de ſponſa duorum, & etiam facit text.in capit.cum dilectus de conſuetud.

5 ¶ Propter quod Bart. dicit in.l.quis ſit fugi-

fugitiuus. §.apud labeonē. ff. de edilict. edict q. cōtractus qui sapit vsurariā prauitatem, ex consuetudine, reputatur licitus.

6 ¶ Quod autem dicatur tempus cuius initij memoria non sit, vide tex. in leg. si arbiter. ff. de probation. Multi tamen doctores voluerunt quod centum anni dicatur tempus cuius initij memoria nō sit, hoc tenet Cinus in l. 2. q. 9. C. de seruitutib. & Anton. de Butrio in cap. veniēs de testibus, vbi etiam hoc tenet Inn. col. 2. hos & multos alios refert Barthol. Cepol. de seruitutib. vrbanorum prædiorū cap. 19. n. 5. Sed contrarium, imo quod tempus centum annorum non dicatur immemoriale tenet Cardinal. in cap. si diligenti. de præscriptionibus & sequitur Fel. in cap. ad audientiam col. fin. nu. 27. de præscriptionibus, & idem videtur tenere Francisc. Balb. in tract. præscriptionibus, & addit aliam rationem: quia etiā elapsis centum annis potest haberi memoria per adiutoriū, vel famam sed cō-

Nn mu-

munem opinionem,& sic non potest dici tempus immemoriale vt in.d.l. si arbiter. Tamen quod centum anni dicatur tempus immemoriale,teneo pro constāti.ad quod vide Innoc.in capit. veniens de verborum significat.

7 ¶ Præterea consuetudo maxime antiquissima an valeat,vt aliquid detur tempore visitationis vltra victualia vide Domin.Abb.in consil.7.p.2.nu.4. vbi dicit, quod cum animo visitationis tempore fuerit tradita certa quantitas pecunie per quemlibet rectorem ecclesiæ Archiepiscopo per tantum tempus , de cuius initio nō est memoria,debemus præsumere quod ex iusta causa hoc fuit ab initio impositum,& forte loco cathedratici,quod presumere est iustissimum,nam si recepit pecuniam vltra victualia per tantum tempus de cuius initio non est memoria : cursus tanti temporis habet vim constituti,& priuilegij allegat ca. 1. de præscriptionibus lib. 6. & l. hoc iure. §.ductus aquæ. ff. de aqua quotidiana, &

& aestiual. & l. 1. & 2. ff. de aqua pluuial. arcend. & hoc præsumendum est, maxime vt euitetur delictum, & multa inconuenientia quæ ex contrario sequerentur recipiendo victualia, & etiam pecuniam, facit quod legitur, & notatur in leg. si defunctus. C. arbitrium tutel. non ergo est mirum, si valet consuetudo maxime antiquissima, vt aliquid detur ipso tempore visitationis vltra victualia, ad hoc facit text. in capitul. si episcopus de offici. ordinar. libr. 6. vbi dicitur quod quando per se non visitat, nihil debet petere à visitatis vltra victualia, quæ exibentur visitanti pro eo: quando ergo visitat per se, videtur secus. Item secus esset quando consuetudo est ita antiquissima, nam & ius publicum & authoritate, & vtilitate tollitur ex consuetudine, saltem quando interuenit tacitus consensus Papæ, vt notatur in quadam extrauaganti, & refert Ioann. Andre. in capitul. fina. de censibus libr. 6.

per tex.in cap.nos consuetudinem. 12. distinct.& addit Domin. Abb. quod etiã Papa ignorante potest per consuetudinem talle ius tolli:quia satis habetur Papæ consensus,per id quod habetur in ca. fin.de consuetudine,& ca.frustra.8.dist. nam debemus præsumere excursu tanti temporis iustissimam causam,& notanter dixit Bald.in cap.imperialem. §. præterea ducatus de prohibita fœud. alienation.per Federic.quod nullum est ius positiuum quod per consuetudinem non possit tolli arg.in.l.de quibus.ff. de legibus quod tamen ego limito nisi sit irrationabile cap. fin. de consuetudine, sed excursu tanti temporis semper præsumitur rationabile tex.vero noster prohibet quacumq; consuetudinem etiam immemorabilem.

IN VERBIS

Exceptis tantum victualibus,quæ sibi,ac suis frugaliter moderateque.

Viuere

1 *Viuere sine alimentis impoßibile est.*

2 *Victualium appellatione quid contineatur, & num. 9.*

3 *Visitator debet cauere ne grauet ecclesias vltra facultates.*

4 *Episcopus quam mensam habere debet.*

5 *Comida mediana, cuchillo en vayna.*

6 *Mucho comer no es barragania, ni passar hambre hidalguia.*

7 *Clerici vltra tertiam vicem poculum non contingant: prima cratera quid importet, deinde secunda, tertia, & quarta cratera.*

8 *Prælati splendide viuentes, & cum pompa, an reprehendi poßint.*

10 *Qualitatem recipientis & damtis victualia considerandum, & etiam consuetudo considerāda est.*

11 *Cibi appellatione au veniat potus.*

12 *Victualia ministranda sunt moderate, & pro temporis neceßitate & secundum facultatē ecclesiarum.*

13 *Gratis quædam fiunt ratione personarum vel rerum quæ alias non fierent.*

14 *Homines tenuis vite sub aduentu officialium iniurijs affici non debent.*

15 *Legatis lex datur adhibendum lac, ne rubenti bus buccis prædicent ieiunior um doctrinam.*

16 *Prælati non debent frequentare superbas pauperum commessationes, nam species furti est velle elargiri de alieno.*

17 *Sacrificiũ qui offert de sustãtia pauperũ, similis est illi, qui filiũ victimat in conspectu patris*

18 *Curia Romana taxat legatis Cardinalibus in itinerãdo florenos.40. pro die in prouincia vero nõ fit taxatio, sed recipit.25. partem redditnũ.*

19 *Visitator cauere debet à sumptuosis epulis.*

20 *Luxuria est desiderare res delicatas: & demẽtia est, visitatas & nõ magno parabiles fugere*

21 *Procuratio taliter præstanda, vt nulla ecclesia nullusq; prælatus vltra facultates proprias pregrauetur.*

22 *Procuratio integra, & nõ per partes prestãda.*

23 *Procuratio minor longo tempore quamuis præstita esset, non tamen preiudicaret visitandi quo minus integram exigere posit.*

24 *Procurationem integram si vna ecclesia potest solue-*

soluere, tenetur eam soluere, quid si est pauper ecclesia, an aliæ ecclesia ad iungantur.

25 *Archiepiscopus an tantum visitabis ecclesias opulentas, & non pauperes.*

26 *visitamde sunt ecclesiæ licet sint pauperes, & qualiter ab eis contributio fiet.*

27 *Procuratio semel in anno præstanda, licet pluries visitatio fiat: & visitator etiam auolente non poterit recipere procurationem.*

28 *Stipendia visitationum licite percipiuntur, cum prælati perseipsos visitant, & aliunde non habent congrua sustentationem.*

29 *Visitator ad vertat, ne Rector ecclesiæ pro soluendis procurationibus ornamenta ecclesiastica alienet, nec etiam pignoret.*

30 *Ecclesia visitata dicit se esse impotentem ad procurandum, & visitator dicit contrarium cui incumbit onus probandi, & num. 32.*

31 *Si dubium est ecclesiam esse impotentem, poterit visitator exigere iuramentum Rectori, & an possit ipsum rectorem excommunicare.*

1 ¶ Sine alimentis viuere impoßibile est vt ait Aristot. Politic. libr. 1. cap. 5.

2 ¶ Ideo opere preciũ erit videre appellatione victualium quid cõtineatur Dominic. in cap. 1. de censib. §. procurationes. n. 5. dicit quod continetur cibus, potus, vestis ferramenta & omnia huiusmodi ad viuendũ necessaria, vt in leg. victus ff. de verb. signifi. leg. legatis. ff. de alimẽtis & cibar. legatis, & hæc non videtur remissa si de omnibus alimentis transactũ sit, nisi specificentur. l. cum hi. §. eum qui transigit. ff. de transactionibus.

3 ¶ Cauere tamen debet visitator, ne vltra facultates grauet ecclesias, vt in cap. cum Apostolus, & ca. sopite de censib.

4 ¶ Et refert Hostiensis ad episcopum dicens cor mite considera ne simila & mella fastidias, qui natus es in paupere domo, & tugurio rusticano, vt in ca. gloria episcopi. 12. q. 2. & cap. ecclesiæ principes. 35. dist. episcopi namq; debent esse contenti modesta supellectili, & mensa, ac frugali victu conc. Triden. sess. 25. ca.

1. de

1. de reformatio. propter quod Ambrosi. in sermone de ieiunio, secundum Gratia.cap.sexto.35. dist. vbi dicit sexto die bestie sunt create:& cum bestijs orta est edendi potestas,& vsus escarum, vbi cibus cepit,ibi finis factus est mundi, vbi cepit sua incrementa nescire, vbi ceperunt diuina opera circa eũ cessare, quo iudicio declaratum est, quod per cibos mundus haberet minui, per quos desijt augeri,& dicit lex.2.tit.22. p.1. comeres de grandes missiones non deuen de mãdar los perlados quando visitaren, mas cosas que son guisadas y con mesura, y recebir las de aquellos que las dieren cõ amor y agradecerlo. Valerius Max.narrat lib.2.cap.4. quendam remotum à senatu quia legem limitantem conuiuia abrogauit. ideo conuenit episcoporum mensam frugalem esse, in qua non plura fercula quam tria apponantur conci. prouinciale Tolet. act.2. §.3. propterea habent episcopi pauperam cibum glos. ver. sumptuosas cap. cum Apostolus de

censib.& dicit concil.Trid.sess.25.de delectu ciborum Hortatur sancta sinodus atq; pastores omnes tanquam boni milites obtestatur, vt sint obsequētes ijs quæ ad mortificationem carnis conducunt, vt ciborum delectus & ieiunia.

5 ¶Y bien dize el refran:comida mediana,cuchillo en vayna.

6 ¶Et alibi,mucho comer no es barragania,ni passar hambre,hidalguia.

7 ¶Vltra tertiam vicem clerici non contingant poculum cap. quando el. 2. 44. dist.glos.in cap.2.verb.temperate de homicid.Prima namq; cratera ad sitim pertinet. Secūda ad chlaritatem.Tertia ad voluptatem.Quarta ad in saniam,vt per Greg.glos. ver. muy mesuradamente in l.2.tit.5.p.2.

8 ¶Sed an prælati posśint reprehēdi splēdide viuentes & cum pompa solita Specul.&.ibid.Ioan. Andr.titu.de electione §.1.& Ioan.Bertachin.tract.de episcopis p.1.qualiter eligatur episcopus.n.16.

9 ¶Itaq; appellatione victualium cōtinētur

tur ea quæ esui potui & cultui corporis ad tuendũ viuendũq; homini necessaria sunt, & vestis secũdũ Labeonẽ & cetera quibus viuendi curãdi ve corporis gratia vtimur, vt in.d.l.verbo victus.ff.d ver bor.signific.tradũt Ioã.de Imo. ibid.n.5.

10 ¶ Ad cõsiderandũ prædicta inspicere oportet qualitatẽ recipiẽtis quæsit, nam plerisq; episcopis potius bos, quã perdices aut capones præparãdus est. Itẽ attẽ denda est quantitas vel facultas debẽtis præstare: & cõsuetudo regionis notat gl. ver.successores in.d.c. cũ secũdum facit lex, cũ alimẽta.ff.de alimẽtis & cibari. legatis.l.pẽ.§.1.ff.de vsu & habitatione legat.l.2.tit.10.p.4.

11 ¶ Appellatione vero cibi dicit Oldral. cõsi.80.q. nõ venit potus istã tñ opinionẽ Decius affirmat esse falsam, vt refert D.Antõ.de Lar.in.l.si quis à liberis.§.nõ tãtũ.n.6.ff.d liber.agno cẽ.vbi dicit legato cibo & pot9 intelligitur legat9, vbi latissime videbis quid veniat appel.alimẽt.

12 ¶ Ista tñ victualia ministrãda sunt mo drãte ꝓ tẽporis necessitate, & nõ vltra vt

tex.hic.& tex.in capit.cum inſtantia.de cenſib.ne breuis ora longo tẽpore quæſita. conſumat, vt ibi ſingulariter dicit gloſ.ver.pre grauari.in d.cap.cum inſtãtia propter quod illud obſeruandum eſt ſemper procurationem exiberi ſecundũ facultates eccleſiarum cap. inter cetera 10.q.3.cap.fin.cap.cum apoſtolus capit. cum nuper de cenſib.&.l.2.tit.22.p.1. Si autem facultas eccleſiarũ tenuis, & parua eſt, auxilio extra ordinario vtendum eſt.l.1.C.noua vectigal. in ſtitui nõ poſſ. imo à paupere nõ licet exigere, vt in ca. placuit El.3.1.q.1. quia neque iudex exigit à paupere ſportulas, auth. de mãdat. princip.§.ſi tibi collat.3.

13 ¶ Nam ratione perſonarum vel rerũ quædam fuit gratis, quæ alias non fierẽt l.nulli.C.de epiſcopis & clericis.l.đ creationib. C. de epiſcopali audientia gloſ. verb.gratis in.d.autent.

14 ¶ Nec homines tenuis vitæ ſub aduentu officialium in iurijs affici debent vt in leg.illicitas.§.2.ff. de offici. præſid.facit

cap.

cap.caq; de censib.

15 ¶ Et sic dicta glos. pregrauari. legatis dat legem ad bibendum lac, ne rubentibus bucis prædicent ieiuniorum doctrinam, vt dicit Ioan.And. in cap. ecclesiæ principes.35.dist.cap.gloria episcopi.12. q.2.&.l.36.tit.5.p.1.dicit, dixeron los sanctos que no conuiene aquellos ha quien han de predicar la pobreça, y la cuyta q̃ sufrio nuestro señor Iesu Christo por nos eneste mundo, que la fagan con las hazes bermejas, comiendo y beuiendo mucho.

16 ¶ Nec frequentare debent superbas comesationes pauperum, nec conuiuia extra ordinaria, nã species furti est velle de alieno elargiri.l.si pignori.§. fin.ff. de furtis.

17 ¶ Nam qui offert sacrificium de substantia pauperis, similis est illi, qui filium victimat in conspectu patris cap.immolans.14.q.5.& ecclesiast.in cap.34. & canon est putanda.1.q.1.vide Specu. tit.de legat.§.super est ver.illud quoq; non est

omit

omittendum.n.22.vbi late de hoc Ioan. Andr.in cap.procurationes de censib.

18 ¶Et etiam dicit quod curia legatis cardinalibus taxat in itinerãdo florenos.40 pro die. In prouincia vero sibi decreta non fit taxatio,sed recipiunt.25.partem redditũum vt tradit Ioan.Andr.in additionib.ad Specul.d.verb.illud.

19 ¶Et cauere debet visitator a sumptuosis epulis,vt in cap.cum apostolus de cẽsib.& ibi glos.verb.sumptuosas.

20 ¶Vnde Seneca in epistol.ait.Sicut desiderare res delicatas luxuriæ est: ita & vsitatas & non magno parabiles fugere, dementie est.

21 ¶Debet autẽ ipsa procuratio præstari taliter,vt nulla ecclesia , nullusq; prælatus,vltra facultates proprias pre grauetur tex.est & ibi notat Abb.n.4. in. d.ca. cum instantia.de censib. & ibi glos. Anton.de Butrio in cap.sopire.n.6.eod.tit.

22 ¶Quæ quidem procuratio integrade bet præstari,& non per partes , vt notat Ioan.Andr.& Henric.

Et

23 ¶ Et quãuis longo tẽpore minor debito procuratio præstita esset, nõ tamẽ preiudicaret visitãti, quominus integrã exigere possit notat Speculat. tit. de censib. §. fin. n. 3. & Henric. in cap. cum ad quorundam in fin. de excessib. prælator. nec obstat dicit Speculat. vbi supra. l. aduersus, &. l. quamuis. C. de vsuris quoniam illud procedit in odium vsurarum.

24 ¶ Propter quod notandum est, quod si vna ecclesia potest integram procurationẽ soluere, illã soluat: Si autẽ propter paupertatem non potest integrã procurationẽ soluere, tũc duæ vel plures ecclesiæ coniungũtur. l. 1. & l. 2. tit. 22. in. d. p. 1. vnde si ꝓcuratio ad. 40. vna ecclesia nõ possit, nisi ad. 20. soluere, cõiũgitur ecclesia equalis sibi, & ambæ facient procurationem equalem, si vero procuratio ascenderet ad. 30. & vna ecclesia nõ esset potẽs nisi in. 10. tũc adiũgitur sibi alia ecclesia si est potẽs ĩ. 20. vel adiũgãtur duæ ecclesiæ: si quælibet ecclesia est potens ad soluẽdũ. 10. caueat tamẽ Rector ꝙ nihil

hil fraudis committat, nec aliquid cõfin gat, si non vult peccatum in obedientiæ incurrere, vt patet in.d. cap. cum instantia. de censib.

25 ¶ Præter ea doctores quidam dicebãt quos refert, & etiam videtur sequi Hostien. quod Archiepiscopus visitabit tantum ecclesias opulentas, pauperes vero cum aliquid de istis sinistrũ audiet. Sed prædicta opinio non est vera. vnde Zabar. dicit quod plures tales ecclesias visitabit eadem die, & ab omnibus exiget vnam tantum procurationem; vt in ca. procurationes de censib. & capit. felicis eod. tit. lib. 6. vbi reprobans opinionem Hostiens. qui innuit, quod si locus non sufficit ad procurationem episcopi, est iusta causa non accedendi, & sic non visitandi. Sed Archid. tenet contrarium, vt dixi.

26 ¶ Quia licet ecclesiæ sint pauperes tamen sunt visitãde, & omnes contribuẽt per tex. in ca. cum istantia, & d. ca. procurationes de censib. idem tenet Speculat.

in

in tit.de legato.§.super est ver.illud quo q;.n.22.vbi late materiam istã inuenies, & vid.l.1.&.l.2.tit.22.p.1. itaq; fiet distributio iusta posibilitatem,& facultatẽ cu uscũq; ecclesiæ pro sua virili portione arg.Clem.2.de censib. & ibi notat Ioan. de Imola & probatur optime in cap. cõ querente.de offi.ordinar.ibi nisi quantũ pensatis facultatibus: quare si vna plus alia facultatibus:abũdat, plus cõttribuet, & si equaliter abũdãt & æqualiter cõtribuẽt,& si equalitas non seruatur, possent ecclesiæ subdite licite cõquer.facit q̃ habetur in.l.1.& in.l.qui grauatos. C.de cẽsib.lib.11.tenent Anton. de Butrio in. d. cap.con querente. quidicit se alias de facto sic consuluisse, & sequitur ibi Ioan. de Imol.nu.9. & si ecclesia visitata esset omnino pauper,ita quod nihil ad procurationem posset contribuere,tunc prelatus tenetur visitare illam suis sumptibus notat glos. indic. cap. procurationes de censib.& Ioan. Andr. & doctores in.d.c. conquerente.de offic. ordinar. per tex.

in cap,licet,de censib.

27 ¶Et licet teneatur semel in anno visitare,& etiam possit pluries visitare maxime exigente necessitate, vt supra diximus,non tñ poterit procurationem recipere,etiam auolente, sed eo casu suis expensis visitabit cap.cauendũ.10.q.3.cap. placuit.1.q.2.cap. visitandi.18. q.2. & dicto casu episcopus tenetur suis sũptis Abba.in cap.venerabili.de censib. & ca. cũ instantia eod.tit.Zabar. in cap. cum nuper in fine,& cap. procurationes eo. tit. glos.fin.in cap. venerabili. de cens. quia redditus episcopales ad hoc sunt deputati cap. cum ab omni. deuit. & honestat. cleric.Dominic.in cap.1.§.deniq;. n.14. de censib.lib.6.& dicit Archid.in d.cap. 1.§.deniq; lib.6.quem refert, & sequitur Greg.glos.1.l.1. tit.22.p. 1. quod si ecclesia est penitus impotens nihil cõtribuet, sic loquitur dictus tex.in capi. placuit.1. q.2. aut non est penitus impotens quia potest aliquid procurare:sed nõ etinger quia semper debet haberi ratio ne ministri

ſtri eccleſiæ egeant facit. l. in condemnatione.ff. de regul.iuris, & ne miniſtri alimentis fraudentur. l. qui bonis. ff. de ceſsio.bonorum.

28 ¶ Et tunc licite viſitationum ſtipẽdia percipiũtur, cũ prelati per ſe ipſos viſitãt & aliũde non habent cõgruam ſuſtentationẽ. Sot. de iuſtit. & iure. li. 9. q. 6. art. 2.

29 ¶ Et debes aduertere ne rectores eccleſiarum pro ſoluendis procurationib. ornamenta eccleſiaſtica alienent, nec etiã pignorent, vt in cap. cum apoſtolus de cenſibus & ibi doctores ca. 1. de pignoribus Clem. ſi beneficiorum de decim.

30 ¶ Sed finge quod eccleſia viſitata dicit ſe impotentẽ ad procurationẽ ſoluẽdã viſitator autem dicit eſſe potentẽ, cũ adhibenda eſt fides, cui nãq; incumbat onus probandi Abb. in. d. ca. procurationes. n. 7. de cenſib. refert Hoſtienſem ſic diſtinguentem quod aut euidenter conſtat, quod eccleſia ſit potens ſecundum famam communem. l. cum delanionis §. aſinam. leg. ſi vero. §. 1. ff. qui ſatiſ-

dat.cogant.tunc enim procurare cõpellitur,aut euidenter liquet,quod ecclesia eget, & tunc non cogitur arg. cap.Odoardus de solution.

31 ¶Aut dubitatur ecclesiam esse impotentem,& tunc potest prælatus, si vult exigere iuramentum, quod veritatem dicit,& stabitur dicto suo arg.cap.fin. de iure iurand.poterit etiã visitator ipsum ex cõmunicare si suspectum habet, sub hac conditione si in fraudem, vel falso asserat se impotentem arg.cap.preterea el.2.de appellat.& sic relinquitur cõsciẽtiæ sue cap.mulieri.de iure iurando, ita Hostiens.vbi supra quẽ sequitur ibi Ioan Andr.& Zabar.& Henr. quod autem visitator posit sic ex communicare facit cap.sacro.vers.quid si talis de senten. ex communicat.

32 ¶Itaq; quis teneatur probare ecclesiã non esse soluendo,seu ecclesiam non sufficere vide glos.& doctores,in cap. quoniam deuit.& honestat. cleric. & ibi per [illegible] ol.num.6.Bart.in.l.vbi.num.fin.C.de iure

iure doti.& late in l.si constante.ff.solut. matrimon.

IN VERBIS.

Pro temporis tontum necessitate, & non vltra erunt ministranda.

1 *Procuratio an debeatur pro vno tantum die.*
2 *Visitator moram trahere in vna ecclesia per vnam diem an & per plures possit.*

1 .¶ Procuratio debetur pro vno tantũ die cap.inter cetear.10.q.3.ca. felicis,de censib.lib.6.Innoc.in cap. 1. de censibus eod.lib. ver. visitatis dicit quod si pluribus diebus oportet visitantem in vna ecclesia intendere semper procurabitur cap.placuit.10.q.1.nam si in d.cap.1.conceditur archiepiscopo redire ante primam procurationem non completam cap.fin.de censib.lib.6.& iterum procurabitur fortius secundum eam licet manere,& visitationem perficere.Nec obstat.d.cap.inter cetera, quia intelligitur

cũ vna die poteſt viſitatio expediri. Nec eſt malignandum contra iura. Secundũ Innoc. allegat. Hoſtienſ. cap. viſitandi, & cap. non ſemel. 18. q. 2. alij doctores in d. cap. inter cetera dicunt quod dictũ ca. placuit. eſt correctum. Sed præcedens dictum communiter tenetur & ad addictũ ca. felicis reſpondet Ioan. Andr. in d. ca. 1. de cenſib. lib. 6. quod non dicitur quod vna ſola die debeat procurari, ſed quod pro vna die ſolum vnam procurationẽ debet habere, etiam ſi plures eccleſias viſitet eadem die. Domin. in d. ca. 1. de cenſibus lib. 6. §. deniq; n. 13.

2 ¶ Dicit etiam Ioan. Andr. quod viſitator communiter habet ſeu trahet morã in vna eccleſia per vnam diem, & partẽ alterius diei. Nam ſecundũ aliquos poſt quam ſtetit per vnã diẽ in vno loco die ſequenti prædicat ad populum, & vadat ad vicinam eccleſiam ad prãdium. Alij vero dicunt, quod procuratio in cipit in cena, & finitur in prandio die ſequenti, ſic ſunt duo dies, & iſta eſt cõmunis opinio

nio, vt per Ioan. Andr. Hostienſ. Ant. de Butr. Abb. n. 6. in ca. cum apoſtolus de cẽ ſib. vbi hæc omnia inuenies & vide. l. 7. tit. 22. p. 1. licet Vinc. in cap. cõquerente de offic. ordinat. dicat quod in huiuſmo di viſitationibus aſsiduis epiſcopus epiſcopalẽ procurationẽ non recipiet niſi ſe mel in anno per tex. in cap. inter cetera 10. q. 3. & male ſecundum Henri. Sed po teſt breuibus concludi, quod ſiue vnam ſiue plures eccleſias eadem die viſitet, & viſitans inuictualibus ſit procurandus procurabitur debito tempore quo pran dium, & cena miniſtrande ſunt. Et ſi in vno loco reperiret ſe viſitator hora prã dij, ibi procurabitur, ſi ora cene ibi cena procurabitur, & ſi enim erit ieiuniũ, ibi pro obſeruatione ieiunij comedendum. Et ſi poſt diuerteret ad alium locum, vel ad plura loca diuerteret, in quibus propter ieiunium non procuraretur, debẽt illa loca viſitata contribuere procuratio nem eccleſiæ.

IN VERBIS

Si tamen in optione eorum qui visitantur, si malint soluere, id quod erat ab ipsis ante solui, certa pecunia taxata con suetum &c.

1 *Procuratio in quibus rebus à visitatis soluenda.*
2 *Pactum de soluenda pecunia factum inter visitatorem & visitatum, quando ligat successorem.*
3 *Subditus an excusetur à procuratione ratione commutationis.*
4 *Consuetudine an possit quis se tueri, vt non soluat procurationem.*
5 *Procuratio est annexa visitationi, & accessoria visitationi.*
6 *Procurationis à solutione an possit quis se tueri compositione in ita.*
7 *Procuratio expresse remitti an possit. nu. 10. & num. 11.*
8 *Bona ecclesiæ possunt præscribi, tamen per prelatum alienari, seu remitti non possunt.*

Com

9 Compositio parua si interuenit, vt procuretur Episcopus, an sit idem nihil dare, vel ita modicum, quod ex modicitate negligatur visitatio.

12 Quatuor sunt iura episcopalia quæ episcopus etiam si velit, non potest à se abdicare in totum.

1 ¶Procuratio in quibus rebus à visitatis soluenda tex. in cap. 2. de censib. libr. 6. vult procurationem præstandā in victualibus non in pecunijs, aut alijs muneribus quæ auolentibus recipere nō possunt, ad idem est tex. in cap. cum apostolus eod. tit. & dicit tex. in cap. 1. de censi. procurationes autem recipiant secundum quod est in canonibus constitutum vt in ca. relatum. 10. q. 3. cap. cum apostolus cap. cum nuper. de censib. tex. autem in d. cap. 1. de censib. libr. 6. dicit quod in electione visitatorum est, vtrum velint procurari in victualibus, an in pecunia, vt patet ex dicto tex. ibi dum dicit volētibus, vel verius dicendum est, quod in

recipienda pecunia pro victualibus debeat concurrere vtriusq; consensus,& visitatoris &, visitati.

2 ¶Nec ex eo q, aliquando visitator,& visitatus fuerint pacti de soluēda ꝑ victualibus pecunia successores ligātur, vt visitator vel visitatus in visitatione noua pecuniā inuitus soluere, aut recipere compellatur secundū Ioā. And.in.d.c. felicis Abb.in conc.7.p.2. Domi.in. d.c.felicis n.5.& aduertere debes, q, non solū possunt cōueniri de pecunia numerata, sed etiā in quibuscūq; aridis, & liquidis, vel vti frumēto, ordeo, vino, pullis, & similibus dūmodo seruetur moderamē, đ quo in d.ca.felicis verū quia olim per huiusmodi decretales non erat taxata certa quantitas hodie per constitutionē extra uagā. Benedicti quæ incipit. Vas electionis in titul.de censibus secundū diuersitatē prouinciarū & locorū quantitas est taxata, vt Domin.in d.c.felicis.n.6.quē sequitur Greg.glo.antep.l.2.tit.22.p.1.

3 ¶Quæro vtrū subditus exeusetur à ꝓcuratio-

ratione ratione cōmutationis.Hosti.sol-uit.in.c.cū ex offi.de præscriptionib. vbi dicit q, cōmutatio fieri potest, vt pecunia recipiatur pro procuratione annuatim per tex.in.ca.relatū.10.q.3. dūmodo fraus excludatur arg.l.preses.C. de transaction.Hostiē.vero dicit,q, in ca.relatū statutū fuit ad tempus ex causa: nec ibidem conuentio confirmatur. Abb.remitit ad id q, hodie habetur in.c. ex egit.& in ca.felicis de cēsib.li.6.cōcludēs,q, possit prælatus recipere pecuniā auolētibus pro debita sibi procuratione, nō autē ab in victis.Imo prælatus ab in victis extorquēs in currit penas d quib.in d.c.exegit
4 ¶ Quæro secundo dicunt doctores q, idē est de cōsuetudine, q, de præscriptione,&vide Zabar.post Stephā.in Cle.1.& Cle.2.de cēsib.& Stepha.& Zab. explificant habere locum in oratorijs priuatis per tex.in ca.fin.de censib. quod exemplū non mihi videtur esse bonū: quoniā oratoria priuata non videntur visitanda de iure, vt supra diximus ego vero
arbi-

arbitror posse procurationem quæri cō suetudine, quia si potest quæri potestas visitandi consuetudine, vt diximus ergo procuratio potest quæri.

5 ¶ Nam procuratio est anexa visitationi, & accessoria ad visitationem arg. regul. accessorium de regul. iur. libr. 6. quæ conclusio procedit, quando alius prælatus præscriberet procurationem peruiā abdicatiuam ab alio prælato: quia tunc potest subditus sublata potestate visitandi, & procurandi ab vno virtute consuetudinis, cuius vigore alius prælatus præscripsit per viam abdicatiuam. Si vero quæsiuit consuetudine prescripta per viam accumulatiuam, vt aliquando contingit in Archidiaconis, & similib. inferioribus, vt supra diximus tunc nec quæstio, nec decisio procederet conuentio autem cum monasterio facta valet per nostrum tex. & per leg. 2. tit. 12. p. 1.

6 ¶ Quæro tertio, vtrum compositione ita posit quis se defendere à solutione procurationis, exemplum si prælatus

tus per compositionem remittit procurationem recipiendam soluit Innoc. in cap.cum ex officij de præscription. n. 1. cum sequentib.tenet quod sic cum iuri suo priuato licet cuiq; renũciare allegat text. in ca. quam periculosum.7.q.1.sed tacite secundum eum remitti nõ potest id est multo tempore non recipiẽdo pro curationem cum non præscribatur con tra ipsam procurationem:vt in d.c. cum ex officij procuratio enim debetur accessorie per visitationem,quia visitatione retenta tenetur accessorium, videlicet procuratio.Sed visitationem & correctionem quæ in iure consistunt publico', etiam expresse non potest superior remittere.Secundum Innoc.ad hoc allegat,quod legitur, & notatur in cap. si diligenti de foro competent Abba. allegat ibid.ca.cum venerabili & quod ibi notatur de censib.&.l.legatus.ff.de officio præsid.

7 ¶ Idem quod non posset procuratio expresse remitti tenuit Vinc.in d.ca. cũ

ex officij:nisi remissio fiat per vim capi. quæsitum.1.q.3. Vel fiat remissio precario,vt in leg. male agitur. C. de præscriptio.30.vel.40.anno.Hosti.autem tenet contrarium quia est iuris publici, sicut ipsa visitatio, autē est annexa argum. capitul.translato de constitutio. Innoc. in extrauaganti quæ incipit venerabilibus magis stricte locutus fuit, nam tenuit,quod pacto potest remitti in parte, non etiam in totum per text. in cap. relatum. 10.q.3.Anton.de Butr.in dict.capit.cum ex officij dicit quod opinio Innoc.scilicet vt nō possit expresse remitti, est vera in remissione temporali ad præiudicium prælati, non autem ad perpetuam solutionem in præiudicium successoris arg.cap.2.de precar.& ca. de cetero.de transactionibus Abb. in.d.ca.cū ex offi.distinguit.aut quæritur nunquid possit prælatus anno quolibet dū visitat admittere hanc procurationē,& dicit q, sic,tacite & expresse nō petendo arg.optimo.in ca.fi.12.q.3.& in.d. ca. periculosum

ſum,& ca.ad apoſtolicā de regular.cum ex hoc non ledatur iuſtitia publica, aut quæritur nunquid poſsit illam remittere,ſe obligando ad eam non petēdo pro futuro tempore & in dubio dicit quod non nec reſpectu ſui,nec reſpectu ſuorū quia ea ratio quæ militat vt non poſsit præſcribi de qua dictū eſt,militat vt non poſsit ꝑ futuro tēpore remitti. Si enim hoc eſſet remiſsibile per prelatum, fortius eſſet præſcriptibile:quia iuris autoritate remitteretur argu.l. alienationis verbo. ff. de verb. ſignificat. ratio enim annexionis & iuris publici.& neviſitatio negligatur ex defectu procurationis militat contra remiſsionem, ſiue contra præſcriptionem argum.capit.ſi diligenti. de for. competent. Et tanto fortius quanto in remiſsione non interuenit iuris autoritas,nec aliquis fauor publicus verſatur, qui verſatur in præſcriptione, iuxta ea quæ notat Abbas in Rubr. de præſcriptionib.

8 ¶ Hinc eſt quod bona eccleſiæ poſsint præſcribi.vt per totū titulū de præſcript.

quæ tamen per prælatum alienari,seu re
mitti non possunt.c.sine exceptione.12.
q.2.& quod non valeat remissio,seu etiã
compositio quod fortius est allegat glo.
notabilem in Clem.2.de censib. verb.cõ
positiones:fatetur tamen secundũquod
dicit illa glos.quod super modo procurã
di,& super numero procurandorum po
terit interuenire compositio.arg. ca.cũ
apostolus de censib. & ca. statuimus de
transaction.&.c.ex multiplici de decim.
quod tamen intelligo, vt fiat ita, & tali-
ter,quod indirete procuratio non tolli-
tur,nec visitatio debita negligatur.
9 ¶Quid enim si interuenisset composi-
tio parua,vt procuretur episcopus,certe
paria sunt, nihil dare, vel ita modicum
quod ex modicitate euidenter neglige-
retur visitatio.arg. in leg. si quis ante.ff.
de acquirenda possess. vbi dicitur quod
conductio seu locatio facta pro vno nũ
mo nullius momenti est,& limitat Abb.
illã glos.& quod legitur,& notatur in. c.
relatum.10.q.3.sed ea quæ dicta sunt om
nino

nino non placent, vnde breuius potest dici talem procurationem per prælatũ remitti non posse.

10 ¶ Sed ista regula fallit primo si prelatus remmitteret procurationem simpliciter non solum pro tempore presenti, sed etiam pro futuro. Secus est si loquæremur de remissione quæ fieret quolibet anno per prælatum, dum visitat, ita Abb. vbi supra.

11 Limito secundo si modo fieret cõpositio, seu remissio simpliciter, secus si fieret super modo procurandi, vel numero procurandorum per allegatam glos. ver. compositiones in d. Clem. 2. de censibus, & ibi Paul, & Zabarel. & idem voluit glos. ver. legitima Clem. 1. de censibus, & idem voluit Gul. ibi dicens quod remissio & compositio potest excusare à tãto, non autem à toto allegat notata in capit. conquerente de officio ordinarij.

12 ¶ Quia quatuor sunt iura episcopalia quæ episcopus etiam si vellit non potest

à se abdicare in totum videlicet visitatio, correctio, procuratio, & chatedraticum cum ista contineantur sub imperio episcopali, quod non potest episcopus à se abdicare, seu abijcere. l. legatus. ff. de offic. præsidis. l. ius agnationis. ff. de pactis, & quod notatur per tex. in capi. pastoralis de donation. tenet Cardinal. Zabar. in Clem. 1. de censibus & prædicta procedunt, si modo talis compositio fiat cessante fraude, vt doctores in cap. cum ex officij de præscriptio. & per Paul. Steph. Ioan. de Immol. in Clemen. 2. de censibus ista limitatio placet Abb. vbi supra si remissio, & compositio fiat in quantitate, & numero, & modo discreto, ita quod non tolleretur, seu retardaretur propter eam debita visitatio, hodie autem vide tex. nostrum ibi in is vero locis seu prouincijs, &c.

IN VERBIS
Cum monastarijs.

1 *Basilice omnes per diuersa loca constructe & quæ quotidie construuntur, in potestate episcopi sunt.*
2 *Monasteria episcopo subiecta sunt nisi probentur exempta, & quando visitentur per eum, & qualiter visitanda. & n. 7.*
3 *Moniales clausuras monasterij exire non possunt: nec licet alicui admoniales intrare.*
4 *Monialibus vagatio periculosa.*
5 *Monialium monasteria extramenia constituta an debeant reduci ad monasteria intra vrbẽ posita.*
6 *Monasteria monachorum in solitudine bene disponũtur.*
7 *Thema seu positum visitatoris in sermone faciẽdo circa monachos.*

1 ¶ Omnes Basilicæ quæ cõstructæ sunt p diuersa loca, vel quotidie cõstruũtur, ĩ

Pp 2 epis-

episcopi potestate consistunt, in cuius territorio posite sunt, inquit tex. in cap. omnes basilicæ.16.q.7.

2 ¶ Ita monasterium situm in diœcesi episcopi subiectum est ipso episcopo, nisi probetur exemptum, vt est tex. in capit. cum dilectus, & ca. cum venerabilis, de religiosis domibus, & tunc dicetur exemptum ab episcopi iurisdictione si fuerit munitum aliquo priuilegio speciali ca. cum & plantare de priuilegio glos. in cap. omnes basilice propter quod episcopus seu eius visitator debet circuire totã suam diœcesim, & visitare eam, & etiam monasteria, nisi fuerint exempta cap. in singulis ca. ea quæ de statu regular. & etiam debet visitare moniales vt in ca. periculoso eod. tit. lib.6.

3 ¶ Vbi ait moniales clausuras monasterij exire non posse, nec alios intrare ad moniales, & etiam aduertere debent visitatores, vt moniales non post professionem à monasterio exeant.

4 ¶ Nam vagatio monialibus periculosa est

est, vt in d. cap. periculoso quem tex. allegat ad hoc Cosmas Guimier pragm. Sancti. Thom. 1. titu. de collationibus. §. cui rei col. 2. verb. materia concil. Tridenti. sess. 22. cap. 5.

5 ¶ vbi dicit tex. quod si monasteria sanctimonialium extramenia vrbis, vel opidi sunt cõstituta, si timetur quod aliquãdo erunt prede malorum hominum, talia monasteria reducantur ad monasteria intra vrbes sita.

6 ¶ Monasteria vero monachorum in solitidine bene disponuntur ideo dicit glos. in cap. luminoso. 18. q. 2. quod monasteria potius sunt edificanda in solitudine, quam in vrbibus vide etiam text. in ca. si cupis. 16. q. 1. & Psalm. 131. in veni mus eum in campis siluæ. Greg. glo. ver. enlos montes in prolog. tit. 12. p. 1. multa diximus de visitatione circa monasteria in. §. propria diœcesim circa medium.

7 ¶ Et dicit Frias in. d. tract. de visitat. ca. 20. como el obispo y diœcesano de iure communi tenga fundada su intencion

ſobre las yglesias ſituadas &c. Primeramente ſi ouiere diſpoſiciõ, deue ante todas coſas ver el ſitio, edificio, cerca, clauſura, ventanas y huertos dela caſa y monaſterio, anſi de fuera parte como de dẽtro: para que lo que tuuiere decencia cõuiniente enla viſita ſe prouea. Ceterum ſaludados los frayles, o religioſos en comum deue de mandar celebrar la miſſa con toda ſolemnidad. Ya media miſſa, o en fin de ella ha de viſitar el ſancto ſacramento del altar con las ceremonias de arriba y luego el olio infirmorum deſpues pedido el libro de las viſitaciones, ſabra la fundacion, y los redditos y poſſeſsiones que tenga, y ſi ay alguna poſſeſſion enagenada. Item vera aſsi miſmo todos los ornamentos de la yglesia como todas las otras alhajas dela caſa, y ſi no ouiere de todo ello inuentario: hazerlo ha de nueuo muy eſpecificado y deſlindado cada coſa por ſi como lo de las yglesias. Y deſpues hara tambien inuentario de las fundaciones priuilegio y qualeſquier otras eſcripturas, y ſi las tie

ne en su archibo a buẽ recado y so deuida clausura. Itẽ sabrã quãtas vezes enel año el prior, abbad, priora, abbadessa cõ algũos dlos ancianos y diffinidores, y diffinidoras tomã la quenta al procurador y mayordomo, o mayordoma. Y vea las tales quentas y gastos y castigue los excessos y prouea para adelãte como conuẽga. Despues de ansi vistas y examinadas las quẽtas, antes o acabada la missa dl que el perlado, o visitador mãdar allegar todos los religiosos, o religiosas al capitulo, o en otro cõuiniẽte lugar donde se entre cõ dos, o tres personas no seglares ni pfanas, saluo ecclesiasticas, y dlas mas recogidas y honestas q̃ cõ el se hallarẽ, y hazerles ha alli a todos vn breue pludio y exortaciõ en romãce, o en latin siẽdo todos latinos exortãdolos ad obseruãtiã religionis professe vel in laudẽ vel cõmẽdationẽ religionis, vel de cõtẽptu mũdi & mũdanaliũ aut alias secũdũ gratiã sibi a Domino in partitam assumẽs sibi pro themate vel Genesi. 2. plantauerat au-

tem Deus à principio paradiſum volum ptatis. Vel ægredere de terra tua & de cognatione tua & de domo patris tui Geneſ.12. Vel illud Pſalm.44. audi filia & vide & inclina aurem tuam & obliuiſcere populum tuum & domũ patris tui. Vel illud Pſalm.132. ecce quam bonum & quam iocundum habitare fratres in vnum. Vel illud Eccleſiaſtic.ca.1. religioſitas cuſtodiet,& iuſtificabit cor. Vel illud bonum eſt viro portare iugũ ab adoleſcentia ſua Threnot.ca.3. Vel illud venite ad me omnes qui laborati,& onerati eſtis,& ego reficiã vos Matt.11. Vel illud bonum eſt nos hic eſſe. Vel illud faciamus hic tria tabernacula Matth.cap. 17. Vel illud. Qui vtitur hoc mundo,tanquam non vtatur, ipſi hæredes cupiunt eſſe & ca.1.ad Corin.ca.7. vel aliud ſimile poterit dicere plus minuſue ſecundũ temporis diſpoſitionem : & audientium beneuolam attentionem pro vt ſpiritus Sanctus habet eloqui illi. Acabada eſta exortacion apartara el perlado,o viſitador

dor el Prior, Abbad, o priora, vel Abbadesa con algunos delos mas antiguos y mayores a vn lugar competente, & informarse ha de ellos del comun estado, o gouernacion de la casa y monasterio sabiendo quantos religiosos aya enla casa, o que numero de monjas, y si ay numero señalado y establecido, y que dote ordinariamente tenga para sustentarse. Y si el habito delos professos es distinto delos otros, y si hazen professiõn en su tiempo conforme a derecho, y si está bien probeydos todos los officios que son necessarios ala casa: como superior, vicario, padre de nouicios, procurador, portero, sacristan, refitolero, yansi delos d̃mas officios. Y si la missa, y las oras se dizen a tiempo conuiniente en el coro, y sin fabulaciones: si se siruen las capellanias dotadas, y si se dizẽ las memorias y todas las missas encommendadas, & informese tãbien si los officiales del tal monasterio hazen bien su officio, y castigara el excesso y proueera a pro, y hon-

ra de la casa para adelante en todo lo q̃ conuenga al tal monasterio y a su fundacion y regla y estatutos &c. Despues de informado presente su secretario delo suso dicho aguardar a tiẽpo cõgruo para hazer el escrutinio y visitacion secreta delas personas en el capitulo , con el qual como dixe entraran su secretario o notario ecclesiastico y de honesta vida, y otras dos personas suyas semejantes,y ala sazon preguntaran sin recebir iuramento a cada vno del estado publico y conuersacion delas personas del monasterio,ya cada qual de su officio,y al vno del otro. Y primero sabra del prior, abbad,o abbadesa,o priora:si todos los religiosos del monasterio le sean obedientes,o aya algunos rebeldes y escandalosos:si ay algun ꝓprietario,o esta todo en comun y pro in diuisis.Si duermen todos enel dormitorio,y comen enel refitorio si alguno entra o sale sin licencia, si reciben letras o las embiã,o embajadas,mẽsajes, o dadiuas sin autoridad y vista del

perla

do:si se cõfiessan ala contina y comulgã cada mes, si tienẽ silẽcio enlos lugares y tiẽpos establecidos, si alguno tiene conuersaciõ, o familiaridad cõ persona inhonesta y sospechosa: si leẽ la regla en el capitulo: si allende de la regla tienen algunos estatutos y ordenanças, y verlas y saber si se guardã: Si los enfermos son proueydos y cõsolados: si el plado operlada corrige las faltas delos subditos sin aceptaciõ de personas: si ay vãdos y parcialidades: si se puee enlos officios a puecho del monasterio: o por affecciõ vel alias, y ansi succesiue podra inquirir de cada vno delos religiosos, y allende destas ay otras semejantes preguntas: si el escrutino y visitacion fuere de mõjas podra el perlado, o visitador saber si entre ellas ay en sus habitos trajes y cõuersaciones algunas de aq̃llas abusiones a ellas prohibidas de quibus in ca. periculoso de statu monachorum & in Clem. attendẽtes eod. quas etiã multo latius prosecutus est beatus Hierony. in epistola. 184. quæ inti-

intitulatur regula viuendi sancti moni alim ad Eustochium & ceteras virgines. Quam etiam cõmemorat beatus Augusti. in epistola.109. Y si el escrutinio y visitacion se hiziere entre frayles y monjas podra el visitador ayudarse enlas preguntas & inquisicion dela Clementina ne in agro dominico de stat. monachor. & regul. & ex regula monachorum ex varijs tractatibus, atq; epistolis beati Hieronimi ex certa: quæ trahitur inter epistolas eius epistola.211. Y las denunciaciones, quexas y abusiones que de toda la dicha visitacion y escrutinio resultarem ansi enla cabeça como enlos miembros, hara el visitador o perlado a su secretario que las asiente en forma como las de arriba enel libro delas informaciones secretas a cierta parte del libro apartadas delas otras delos seglares. Y hara llamar a parte en secreto sigillatim a los tales religiosos, o religiosas, y reconociendo ellos sus culpas y flaquezas y pareciẽdo que tienen arrepentimiento delo passa-

do y proposito firme de se enmendar para adelante si la cosa no fuere de mucha infamia turbacion y escandalo corregir lo ha con toda piedad y misericordia. Y si las demasias excessos y torpezas fueré muy publicas y escandalosas para la casa y monasterio: y que enlos delinquentes no aya pesar y contricion antes resura y proteruia:encarcelarlos ha,o auida plena informacion del excesso, mudarlos ha a otras casas:como dize el Decreto.valet.dist.81.valet inter dum conuersis pro salute animæ suæ mutatio loci: plerumq; enim dum mutatur locus:mutatur mentis affectus congruum est ergo,& inde etiam corporaliter euelli:vbi quisque illecebris deseruiuit & cætera. Y procurara el visitador o perlado en semejantes enmiendas y correciones de proceder ordinariamente fraternaliter simpliciter y de plano ad emendam potiusquam ad vindictam, despues de corregido lo suso dicho con su secretario, y dos o tres personas honestas &c.confor me

me ala Clem. attendentes in fin. en presentia del Abbad, o Abbadesa y de algunos delos mas ancianos o antiguos andara el dormitorio y sus celdas, y el granero, o panaderas y la bodega, el torno la clausura delas puertas visitara la carcel y la cozina, y todas las otras pieças principales dla casa y monasterio: y vistas las faltas y necessidades ansi dela yglesia ornamentos y possessiones; como de toda la casa, pueerlo ha por sus speciales mandamiẽtos enel libro dla visitaciõ pa q̃ ansi se cũpla y execute, y cõcluyda la tal visitaciõ firmar la ha el visitador y su notario segun q̃ las otras & vide Speculat. tit. de inquisitio. §. viso. n. 25. vbi dicit primo ergo sic est inquirendũ circa substãtialia regule vtrũ monachi omnes ipsius monasterij sunt professi regulam & ordinem sancti Benedicti. Itẽ an seruent verã obedientiã abbati & suis prepositis sicut religiosi obedire tenetur. Itẽ an aliqui monachi, pprietarij sunt in monastẽrio. Itẽ an cõtinẽter viuũt. Itẽ an obseruetur

tur debito modo ſilētiū in clauſtro &mē ſa,& alijs debitis horis & locis.Itē an omnes ſemper & ſimul in refectorio comedūt,&an ad mēſam legitur.Itē an in refectorio carnes cōmedūtur. Itē an omnes in dormitorio ſimul dormiūt.Itē an diurnū officiū pariter &noturnū ordinate in eccleſia horis cōpetētibus celebretur,& vtrū omnes continue ad oras veniūt.Itē an bene & cōtinue portāt habitū monachalē.Itē an veſtibus vel lintea minibus lineis vtūtur.Itē an iacēt in ductivel nudi. Itē an iacēt infiſconibus:vel culcitris.Itē an obſeruēt bene ieiunia per eccleſiā & ſecundū ſuā regulā inſtituta.Item an eſt ibi aliquis vagabundus vel ſe ſecularibus immiscens negotijs.Item an fiunt ibi aliqua in debite & cōtra regulā beati Benedicti.Itē vtrū ibi fiāt capitula frequēter, & quid in eis agitur. Itē an ſcit q abbas bene peragat officiū ſuū, & vtrū aliqua faciat,vel cōcedat per ſimoniacā prauitatē.Itē an ſcit vel credit aliquid corrigēdū vel reformādū in perſona abbatis,vel circa

circa eius officium. Item quot & quæ officia sunt in ipso monasterio. Item an scit, vel credit aliquid ad emendandum, corrigendum, vel reformandum circa personam sacristę, vel circa eius administrationem. Item an circa personam & seruitium camerarij vel prioris claustralis, & sic de alijs officijs. Item an officiales monasterij rationem reddunt de suis administrationibus, & cui, & quando, & qualiter. Item an res & bona dictorum officiorum bene custodiuntur & administrantur. Item quot monachi sunt in monasterio propter officiales. Item qui sunt illi. Item an scit vel credit aliquid emendandum corrigendum vel reformandum in A. conuersum. Item an in B. Itē an in capitulo & sic in omnibus alijs monachis sigillatim. Item quot & qui sunt ibi conuersi. Item si scit vel credit aliquid corrigendum emendandum vel reformandum in. A. Item an in. B. Item an in. C. & sic de alijs omnibus conuersis, Item an scit vel credat aliquid emendandū

dandum corrigendum vel reformandũ, se ipso & sic quilibet de Abbate, de omnibus alijs,& de se ipso interrogabitur:& etiam ipse Abbas de se ipso & de quolibet alio iuxta premissa. Postea vero circa temporalia sic interrogabitur. Item an monasterium est debitis obligatum, & quantis & quibus. Item an aliqua bona eius sunt alienata vel distrata. Itẽ an Abbas tenet ad manum suam omnes possessiones monasterij. Item an Abbas bene procurat,& diligenter facit ex coli eas. Item an bona eius mobilia vel immobilia sunt pignori obligata, & quæ & quibus,& quare. Item an Abbas bene defendit & diligenter iura monasterij. Item quot monachi possent inde viuere si bene & legaliter administrarentur. Item quot sunt ibi modo. Item an est ibi solitus numerus monachorum. Item an procurantur, vt decet, in victu & vestitu. Itẽ an prouentus conuertuntur in vsus & necessitates monachorum, vel in vtilitatem ipsius monasterij. Item an ibi ser-

uatur hoſpitalitas,& qualis. Item an eſt ibi infirmaria & qualiter infirmi ibi procurantur. Item an monaſteriũ abundat in blado,& vino,& lignis,& alijs neceſſarijs.Item an ſunt ibi libri, veſtes, cruces, calices & vaſa & alia ornamenta eccleſiaſtica. Item an perſone alique ſuſpecte vel contra honeſtatem religionis ingrediuntur intra ſepta monaſterij. Item an ſcit vel credit aliqua alia in ipſo monaſterio in ſpiritualibus vel etiam in temporalibus reformatione ſeu correctione indigere, ſuper omnibus præmiſsis ex improuiſo nulla præcedente deliberatione,interrogauimus ſigillatim Abbatem & monachos ſancti proculi bonoñ. recepto prius ab eis ſimul in capitulo iuramento: & tandem quia monaſterium ipſum in ſpiritualibus & temporalibus quaſi irreparabiliter ſub ipſo Abbate collapſum erat Abbas ipſe ſponte ceſsit regimini Abbatie de alijs etiam quæri poteſt quæ informa prædicti inquiſitorij cõtinentur.

IN VERBIS.

Alijs ve pijs locis, aut ecclesijs non parochialibus in ito, quod illæ sum permaneat.

1 *Oratoria ab ordinarijs visitanda sunt.*
2 *Confraternitates qualiter visitantur.*

1 ¶ Nota hic quod ab ordinarijs oratoria ad diuinum cultum dedicata, designanda & visitanda sunt idem concil. Trident. sess. 22. in decreto de obseruandis & euitãdis in celebratiõe. missæ. de hoc multa diximus supra in. §. etiam testamẽtorum vbi videbis an appellatione pij loci veniat oratorium, & de confraternitatibus ibid. diximus & in. concil. Trid. sess. vbi supra cap. 8.

2 ¶ Et dicit Frias in d. tract. de visitation. cap. 21. Como dizen algunos doctores in ca. cum ex in iũcto de hæreticis, a las vezes los legos y seglares sõ color y titulo đ piedad y deuociõ inuẽtã hermãdades y ayũtamiẽtos entre si q̃ por no ser a principio examinadas suelẽ cõuertirse en cõuẽticulos sospechosos y cueuas đ errores

y por ende deue el diœcesano, o su visita dor visitar las semejantes hermandades y cofradias instituydas enlos pueblos so color de piedad. Ante todas cosas viendo la fundacion de cada vna de ellas. Y sepa si tienen entre si algunos estatutos y ordenanças. Y examinelas si son licitas honestas y bien sonantes, o si contienẽ en si algunas supersticiones y vanidades: y las que fuerẽ iustas y licitas apruelas y confirmelas: las otras haga las quitar, y rasgarlas: no permita que hagã sus ayũtamientos enlas yglesias, ni que los dias de domingo y fiestas principales digan missas cantadas de requiẽ enla yglesia parrochial en perjuyzio dela missa del dia que son obligados todos a oyr conforme al capitulo, missas de consecration. dist. 1. Yten suelen establecer y jurar que no puedan recebir mas de hasta cierto numero. Y q̃ ninguno de tal linaje sea recibido: y otras semejãtes abusiones que no suenan bien y deue las de quitar. Yten aya informacion si tienen redi-

reditos y como los ouieron, yen que los gaſtan: ſi en miſſas, cera, limoſnas, y reparo de ygleſias do ſe intitula la tal cofradia, y no en comidas, ni cõſienta que hagan almonedas delo que les ſobra: y por lo dar fiado lo cargan en mucho mas de lo que vale por ſer logro: ni tãpoco conſienta que hagan voto de tal dia correr vn toro: por ſer eſſo aſsi miſmo, mas abuſion y ceremonia de gentiles que no de Chriſtianos & fere el tal exercitio es peccado mortal como ſe trae enel Speculum conſcientiæ: enel tratado primero enel cap. 74. Yten ſi tienen ornamẽtos para dezir las miſſas, y ſi los que falleſcen hazen algunos legados licitos y ſi ſe cumplen. Y ſi cada vn año delante el ſacerdote del pueblo toman las cuentas y vealas, y ſi neceſſario fuere haga las tomar ante ſi como las de la ygleſia, y hazer inuentario delos ornamẽtos reditos poſſeſsiones todo deſlindado vt ſupra, y prouea para adelante en todo lo que conuenga, y aſsi cierre la viſitacion

de qualquier cofadria y hermandad, y firmela de su nombre, y otro tanto el notario dela visita. Y entre otras cosas deue de mandar el visitador que cada yglesia parrochial tenga vn buen libro de papel enquadernado en pergamino do escriuan todas las visitaciones enla manera que dicho es muy por estenso; y otro tal en cada hospital, y otro en cada hermita y oratorio, y otro en cada monasterio de frayles y monjas, y otro en cada cofradia, y el dicho visitador ha de lleuar consigo vn otro libro tal donde su notario ha de escriuir de verbo ad verbum todas las visitaciones que dexare escriptas enlos libros proprios delas visitaciones delas yglesias, hospitales, cofradias, monasterios, oratorios, hermitas: porque si aquellos se perdiessen, quede las visitaciones hechas a saluo en el registro y poder del perlado, o su visitador ad perpetuam rei memoriam.

IN VERBIS

In ijs vero locis, seu prouincijs, vbi consuetudo est vt nec victualia nec pecunia nec quidquam aliud à visitatoribus accipiatur, sed omnia gratis fiat, ibi id obseruetur.

1 *In modo procurandi attendenda est consuetudo loci.*
2 *Procuratio an poßit denegari propter paupertatem ecclesiæ.*
3 *Procuratio an poßit denegari propter sterilitatem.*
4 *Ecclesia tenetur ad procurationem præstãdam, non populus.*
5 *Ecclesia visitata non instante neceßitate an poßit denegare procurationem.*
6 *Visitatio sepius fieri potest. Sed procuratio datur semel in anno.*
7 *Priuilegij ratione an ecclesia à solutione procurationis excusetur.*
8 *Exemptio an tribuat iustam causam denegandi procurationem, quamuis de procura-*

tione non sit mentio.

9 *Ecclesia Romana non solet aliquem preuilegiare contra se, idem de imperatore.*

10 *Papa an possit aliquem priuilegiare, ne teneatur venire ad eum, vel quod per eum non possit excommunicari.*

11 *Præscriptio non valet contra supremam potestatem Papæ.*

12 *Præsumptio falsitatis est contra priuilegium indultum super exemptione à procuratione.*

13 *Ecclesia exempta à iuribus episcopalibus an intelligitur exempta à procuratione.*

14 *Procuratio an possit denegari si visitator excedat debitum modum.*

15 *Subditus ex causa iusta si denegat visitatiorē, & procurationem, & propter hoc excommunicaretur, talis excōmunicatio est nulla.*

16 *Procuratio in iuste denegata an sit causa iusta proferendi excommunicationem contra denegantem.*

17 *Visitator potest per uiā ordinariam porrigendo libellum apud iudicem competentem petere procurationem.*

1 ¶In modo procurandi attendenda est consuetudo loci, nam consuetudo cuius cũq; loci prefertur consuetudini aliorũ locorum vt in.c.illa.12.dist.cap.detrina, de consecratione dist.4. & vide Ioan. Andr.& sequitur ibi dominus Anton. in rubrica de consuetudine in fin. quando autem non inuenitur consuetudo loci debet attendi consuetudo diœcesis, tertio consuetudo prouincie, quarto consuetudo regni, vel vicinarum prouinciarum, vltimo consuetudo Romana, additio ad Abbatem in cap.super eo.de censibus.

2 ¶Quid erit dicendum vbi ecclesia non potest soluere propter paupertatem nec victualia, nec pecuniam, & sic habet legitimam causam denegandi procurationẽ dic procurationem denegandam secundum Paul.& Zabar. in Clem. 1. de censi. per tex. in cap.cauendum.10.q.3. cap.cũ apostolus & capit. cum instantia de censib. Abb. in cap.procurationes.n.7.de cẽsib. vbi dicit eam necessitatem episcopus suis expensis suplere debet, & etiam

ſupra diximus.

3 ¶Quæro ſecundo, vtrum propter ſterilitatem eccleſia habeat legitimã cauſam denegandi procuratione Lauret. tenuit q; ſic in capi. Relatũ.10.q.3.quẽ ibi ſequitur Archid.in fi. Dicũt tamen q; ſequẽti anno eccleſia ſoluet duas pcurationes, ſi poteſt abſq; grauamine tenet Henric. in ca.cũ apoſtolus de cenſib. q; intellige niſi annus præcedens fuiſſet adeo abundans, quod non obſtãte ſterilitate ſequẽtis anni abſq; grauamine eccleſiæ poſſet procurare, vt notat Abb.in cap. prohibemus, & cap.quanto.de cenſi. Idem Abb. in cap.procurationes in d.n.7. vbi bona additio.vbi dicitur q; ſi tantũ colligit anno ſequẽti dbet præſtare duas pcurationes allegat Archi.in.c.Relatã.i.fi.10.q.1

4 ¶Itaq; ad procurationem præſtandam eccleſia tenetur, & nõ populus viſitatus Abiles in ca.6.pretorum gloſ.verb.Salario.n.4.fol.122.allegat Archiepiſcopum Florent.3.p.tit.20.cap.5. §. declaratio.1. col.5.verſ.nota tertio.

Quæro

5 ¶ Quæro tertio vtrum ecclesia habeat legitimā causam denegādi ꝓcurationē si prælatus illam visitet non instante necessitate. Solue quod aut loquimur de visitatione ad quam prælatus annis singulis tenetur, & hoc casu ecclesia tenetur, quamuis forte ipsa ecclesia nulla in digeret visitatione. Aut loquimur de visitatione quā prælatus vellet reiterare, vltra visitationē ad quam obligatur, vt dictū est: & tunc cum illam solūmodo debat facere necessitate instante, hoc casu non tenetur procurare gloss. fin. cap. mandamus. de offic. Archidiac. gloss. fin. in capi. cum venerabilis de censi. allegat Greg. gloss. 1. l. 2. tit. 22. p. 1.

6 ¶ Vbi dicit lex. Visitādo los Obispos, o los otros plados, aqllos lugares q̄ son tenudos d̄ visitar deuē lesdar ꝓcuració en cada lugar vna vegada ē el año y no mas & dicit Greg. ibid. in glo. 4. quod si vellet ordinarius sepius visitare quod potest si non recipit procurationē, vel aliud grauamen non inferat: visitationis enim itera-

iteratio impediri non poteſt,&hoc quia ius viſitandi eſt publicum autoritate & vtilitate. Anton.de Butrio.in cap. venerabili.n.7.de cenſib.allegat leg.ius publicum.ff.de pactis cap.ſi diligenti de foro competenti.

7 ¶ Quarto quæritur vtrum ratione priuilegij eccleſia excuſetur à ſolutione ꝓcurationis,dicendum eſt quod ſic , ſi ex priuilegio conceditur alicui eccleſiæ ſeu monaſterio vt in cap.inſtantia.de cẽſib.vbi dd.tex.in Clem.1.de cenſi. notat gloſ.fin.in cap.cum ex officij, de preſcriptionib. Circa hoc quæritur de quæſtione quotidiana , Papa conceſsit cuidam monaſterio priuilegium , vt non teneatur ad procurationem cuiquam , etiam legatis , licet in literis eorum dicatur vt tam non exempti,quam exẽpti , ad hoc onus niſi de ipſo indulto conceſſo monaſterio fiat mentio de verbo ad verbum, poſt hoc conceſsit cuidam legato vt poſſit exigere procurationem à quibuſcunque perſonis , etiam exemptis quamuis

talia

talia ſint priuilegia, quod de eis ſit facienda mentio de verbo ad verbum, quod voluit in his literis haberi pro expreſsis. Quæritur nun quid per has literas legatis conceſſas ſit derogatum illi priuilegio Feder. de Senis ſibi cōtrarius conſil. 46. poſtea tenet quod per verba generalia pleniſsime reuocantur omnia priuilegia, ſtatuta, & conſuetudines vt eſt bonus tex.in Clem:dudum de ſepult. prope fin.nam ſi diceremus contrarium in directe diminueretur poteſtas Papæ, cum priuilegium conſiſtat in facto,&Papa non habet omnium memoriam, impoſibile foret quod de omnibus huiuſmodi priuiuilegijs faceret mentionem de verbo ad verbum, & ſatis debet eſſe, quod apparet de intentione ſua velle talia priuilegia reuocare, concludit ergo Feder. quod tam in hac materia quam in alia debemus ſemper cōſiderare clauſulas primi & ſecundi privilegij,& ſecundum eorum vim iudicare vel pro priuilegio,vel pro reuocatione, quem ſequitur Abb.

Abb.in cap. cũ inſtantia. n. 5. de cenſib.

8 ¶Quinto quæritur vtrum exemptio iu ſtam cauſam tribuat denegandi procurationẽ,quamuis de procuratione nullã mentionẽ faciat. Solue quod ſic quãuis monaſterium, aut locus ſit exẽptus à iuriſdictione epiſcopali: & de procuratione nulla ſit facta mentio,dummodo exẽptio ſit generalis, ſeu vniuerſalis à iuriſdictione ordinarij. Secus ſi eſſet limitata ad certas ſpecies in quibus non cõprehenderetur viſitatio, & procuratio. ita intelligi debet gloſ.fin.in cap.venerabilis de cenſib.& cap.cum inſtantiã eod.titul.Sed circa hoc quæro vtrum eccleſia exempta generaliter, & vniuerſaliter ſeu ſimpliciter à iuriſdictione ſui ordinarij,iſta exemptio pro ſit quo ad procurationes ſoluendas legatis ſedis Apoſtolicæ alias autem etiam exempti tenentur ad tale onus cum ne contra tales procurationes currat præſcriptio.capit. accedente,de præſcriptionib.nec obſtat prædictis cap. cum inſtantia de cenſib. quia

ſecun

secundum Paul. de Leazar in d. Clem. 1. debet intelligi secundum prædicta, videlicet de exépto exéptione speciali, etiã à procuratione legatorũ, vt innuit litera in d. Clem. 1. dum dicit, quod non credimus: Nã bene scit Papa q̃ à iurisdictione Episcopali multe ecclesiæ sunt exéptæ, sed ab absolutione procurationis legatis dãde nõ credit aliquã ecclesiã exéptã p̃ priuilegiũ. Idẽ tenet Zezẽ. & Steph. in d. Clem. 1. de censib. vbi Zabar. n. 2. opposition. 4. & glos. 2. in ca. cũ instãtia, de cẽsi.

9 ¶ Quia ecclesia Romana non solet aliquem priuilegiare contra se atq. leg. iubemus nullã. C. de sacro. sanct. ecclesijs. nec imperator potest, vt in. l. comperit. C. de præscrip. 30. anno.

10 ¶ Quinimo dicit ibi Ioan. Andr. se nõ credere q̃ Papa possit aliquẽ priuilegiare, ne teneatur venire ad eũ, vel q̃ per eũ nõ possit excõmunicari, q̃. Abb. ibi tenet p̃ indubitato: quia cũ Papa locũ Dei teneat ĩ terra, vt ĩ. c. 2. d̃ trasla. p̃latorũ nõ d̃bet posse aliquẽ eximere à sua potestate quia p̃ hoc eximeretur à potestate Dei.

11 ¶Nec contra supremam potestam Papæ valet præscriptio. vt notat Inno. late in ca. bone el. 2. de Postulation. prælato.

12 ¶Ex quibus in fertur per Abbat. in ca. cum instantia de censib. n. 6. ex illo tex. dum dicit, quod non credimus quod cõtra priuilegium indultum super exemptione à procuratione est præsumptio falsitatis, & quod non emanauerit à curia Romana, facit tex. in d. ca. cum instãtia ibi quod non credimus, vnde expectanda esset secunda iussio, facit quod notatur in cap. 2. de testib. Sed aduertendum quod propter prædictam rationem intelligo hoc procedere tam in legatis de latere quam in Legatis missis. Sed in Legatis natis arbitror distinguendum, quod ecclesia est exẽpta ab omni iurisdictione ordinaria, & tunc arbitror quod non potest visitare, nec procurationem exigere non solum episcopus, sed neque Archiepiscopus, aut primas, aut legatus natus quia omnes sunt ordinarij: licet aliqui immediate, aliqui mediate: & quia faci-

facilius debet intelligi sublata ab ordinario mediato quã ab ordinario immediato arg.cap.Romana.de appellat. libr. 6. & cap.1.de penitent.& remission.cum similibus. Si vero ecclesia eximeretur à iurisdictione episcopali, aut legati nati quia ex separatis nõ fit illatio. c. q trãslationẽ de offi.legat.& le. naturaliter,§.nihil cõmune.ff.d acquirẽ.possessiõ.Laud. in Clem.1.de cẽsi.tenet istã opinionem.

13 ¶Quæritur vtrum ecclesia exempta à iuribus episcopalibus intelligitur exempta à procuratione Archidiac. arguit q non quia sub minori non cõtinetur maius arg.cap.studuisti de offi. legat. capit. cum inferior.de maioritate & obed. In contrarium arguit quia Archiepiscopus quantum ad ea quæ sunt ordinis non habet plusquam episcopus. Quinimo nec Papa plus habet,pro quo remittit ad nota per se in suo sacramentali in titu.de ordine episcopali. facit quia episcopus non est proprie dignitas, sed dignitatis culmen cap.venerabilis de præbend.ca.

 si

ſi per ordinationem.63.diſt.capitu.2.de preb.lib.6.Zabar.in Clem.1.n.4.de cenſib. Hinc videmus quod Papa ſe ipſum in literis appellat epiſcopum concludit ergo quod etiã à procuratione Archiepiſcopi intelligitur exempta. Vnde forte dici poteſt,quod aut eccleſia,vel monaſterium eximitur à iuriſdictione epiſcopali,& habet locum, quod ſupra diximus,aut à iuribus epiſcopalibus, & tunc habet locum opinio Laudum. Et eſt aduertendum circa prædicta, quod priuilegium exemptionis non extenditur ad eccleſias poſtea quæſitas, vt eſt text. in clem.1.in fin.de cenſibus quod procedit ſecundum Paul. etiam ſi priuilegiũ exẽptionis expreſſe loqueretur etiam de eccleſijs acquirẽdis.Sed cõmuniter reprobatur vt dicit Zabar.in d.Clẽ.1.de cenſi.
14 ¶ Quæro ſexto an ſit cauſa iuſta vt denegetur procuratio, ſi viſitator excedat modum debitum dicendum eſt quod ſic cap.ſane & cap. cum ad quorundam de exceſsib.prælatorum Specul.titul.de legat.

gat.§.ſuper eſt ver.illud quoq;.

15 ¶Quæro vltimo quid ſi ſubditus ex ali qua cauſa legitima de quibus ſupra denegaret viſitationẽ, vel nolet procurare vltra debitum modum à iure diſpoſitũ, & propter hoc excõmunicaretur, vel interdiceretur aut ſuſpenderetur: vtrum ſententia valeret, de hoc ſatis diximus ſupra poteſt tamen dicere quod ſi excommunicaretur, aut alia ſententia immoderetur ex eo quia viſitatus denegaret procurare vltra numerum legitimum euectionũ, & perſonarum, ſententia indubitanter eſſet nulla in d.cap. cum ad quorundam.de exceſsib.prælator.

16 ¶Hoſtienſ.in ſum. de cẽſibus in fine, dicit quod ſi iniuſte procuratio denegatur poteſt denegans excommunicari allegat tex.in cap.cum inſtantia. in fin. & text.in cap.cum nuper.de cenſib.an autem viſitator poſsit petere à ſubdito aliquid in iuſte, dicendum quod nõ, vt per dd.in d.cap.cum ad quorundam, vbi Anton.de Butr.n.4.

17 ¶Poteſt tamen viſitator per viam ordinariam porrigendo libellum coram habente poteſtatẽ, aut ad id iuriſdictionem, per quem petat condemnari, & ad id cogi, vide Marian. Socin. in tract. de viſitat. lib. 11. ibi tertiodecimo quæro qualiter & quibus remedijs viſitatus &c.

IN VERBIS

Quod ſi quiſquam quod abſit aliquid amplius in ſupradictis omnibus caſibus accipere præſumpſerit. &c.

1 *Procuratio qualiter recipienda an in victualibus an in pecunijs, & ſi contra canones recipitur qualiter puniatur recipiens.*

2 *Procurationem recipiens contra canones iudicium ſibi manducat, & bibit.*

3 *Caſus mirabilis in quo rem meam, vel mihi debitam non poſſunt remittere.*

4 *Viſitans (ſi familiaris ſuus recipit, quod non poteſt) an teneatur.*

5 *Duplum an contineat ſimplum.*

In tempore quo patriarchis, episcopis interdictus est ingressus ecclesiæ si celebrarent, sicut prius efficerentur irregulares, idem de visitatoribus.

7 *Restitutio procurationis in iuste recepte cui facienda.*

8 *Restituta procuratione iniuste recepta, statim sunt absoluendi sine alia sententia.*

9 *Exigens in debite pecuniam, an teneatur ad duplum.*

10 *Exigens vltra numerum taxatum suspenditur ab officio & beneficio.*

11 *Visitator si aliquid recipit veluti capones grassos, vel caseos, seu aliquos vasculos vini an incidat in pœnam.*

12 *Visitator si aliquid recipit visitationes finita an incidat in pœnam.*

13 *Accipere est quandocūquè accipere.*

14 *Quæ in continenti fiunt, in esse videntur.*

15 *Iudex in sindicatu an possit conueniri propter pecunia receptam post latam sententiam.*

16 *Visitatores monasteriorum an incidant in penas capit. 1. & cap. 2. de censi. in 6. si recipiūt*

Procurationes indebitas.

17 *Visitatores monasteriorum electim capitulo prouinciali generali si transgrediuntur Clem. 2. de censib. non incidunt in pœnam.*

¶ Hic tractatur de pœna recipientis ali quid an plius, tex. in capi. procurationes in fin. de censib. dicit qui autem contra hoc venire tentauerit, & quod acceperit, reddet: & ecclesiæ quam aggrauauit, tantundem impendet, & per illam constitutionem tria prohibentur, primum quod procuratio non reciperetur nisi à locijs visitatis, intelligitur de procuratio ne ratione visitationis debita. Secundo quod solum in victualibus procurationẽ reciperet. Tertium quod visitantes vel familiares munera non reciperent. verum contra facientibus pœna non erat apposita, vnde prædicta etiam pœna ad iecta, fuit cõfirmata per Inno. in ca. 1. de cẽs. li. 6. §. procurationes, vbi tex. dicit ꝓ curationes autẽ recipiãt, secũdũ q̃ est in canonibus cõstitutũ: nullã tamẽ pecuniã ipse

ipse vel aliquis de familia occasione alicuius beneficij, aut cōsuetudinis seu quolibet alio modo eorū nomine: sed inuictualibus expēsas recipiat moderatas. Caueat insuper quod nec ipse vel quisquā suorum aliquod munus quod cū sit, & qualitercumq; offeratur, præsumat accipere. Quod si fuerit contra præsumptum, recipiens, maledictionem incurrat, à qua nunquam liberetur, nisi duplū restituat. volumus enim in his fraudem quālibet euitare penitus, vt in d, cap. 1. §. procurationes &. l. 2. tit. 22. p. 1. dicit otro si que el ni ninguno de su cōpaña no les demande ni tomen dineros, por razon del officio que ayan, ni porque digan q̄ es costumbre de los tomar, ni en ninguna otra manera. Y defendio mas: que el perlado ni ome suyo no tomasse don, ni presente, ni seruicio en ninguna manera, demas dela procuracion que deue auer, y qualquier que lo tomasse q̄ fuesse maldito de Dios, y que no saliesse dela maldiciō hasta que lo tornase doblado.

2 ¶Et dicit. Hostiens. in sum. tit. de censi. §. & qualiter facienda sit. ver. quid si recipiat col. 4. quod recipiens contra prædictam constitutionem, & postea celebrans antequam peniteat, iudicium sibi manducat, & bibit: sicut diximus de con stituto in quolibet peccato mortali cap. fin. de cohabitat. clerico. & mulier. cap. quæsitum de temporibus ordinando ca. quotidie, & capit. accesserunt de consecratione dist. 2. Sed per Greg. 10. alia est imposita pena vt in cap. 2. de censib. lib. 6. hodie per tex. nostrum innouatum, & fuit vtilis pene adiectio quia non omnia deducuntur in iudicium cap. cum iã dudum de præbend. vnde sola prohibitio non videbatur sufficere quapropter Ma crobius super somnio Scipionis ad fi. sic ait, inter leges illa dicitur imperfecta in qua nulla deuiantibus pena sancitut no tat Domin. in d. cap. 2. n. 6. de censib. alle gat Guli. & Ioan. And. & glos. in Clem. 1. de offic. ordinar. & prædicta pena fuit conformata & aucta per Gregor. 10. in

dict.

dict.cap.2.vbi tex.formaliter dicit. Statuentes vt vniuersi & singuli qui ob procurationem sibi ratione visitationis debitam exigerēt pecuniam, vel etiā auolente recipere, vel alias cōstitutioné ipsam recipiendo munera, sine visitationis officio non impenso procurationem in uictualibus, aut aliquid aliud procurationis occasione violare præsumpserit: duplū eius quod receperint ecclesiæ aqua id receptum fuerit, intra mensem reddere teneantur. Alioquim ex tunc Patriarche, Archiepiscopi, Episcopi duplum ipsum vltra prædictum tempus restituere differentes, ingressum sibi ecclesiæ sentiant interdictum. Interiores vero ab officio & beneficio nouerint se suspensos, quousq; de duplo huiusmodi grauatis ecclesijs plenariam satisfationem impendant: nulla eis in hoc dantium remissione liberalitate seu gratia valitura.

3 ¶ Et est mirabilis & casus singularis in que non possum rem meam vel mihi debitam remittere, cum nihil sit tam natu

rale,quam voluntate domini rem ſciam in alium trãsferri. Et quilibet rei ſuæ eſt moderator & arbiter vt in.l.in re mãdata. C.mandati, & caſus ſimilis in quo nõ ſufficit remiſsio,notatur per tex. in cap. ſtatutum.§.ſi quid autem de reſcript.lib. 6.quas deciſiones mature debent conſiderare viſitatores,maxime vltimam, ne forte incidant intã graues penas. Circa prædictasautẽ cõſtitutiones,primo nota ꝙ in predictas penas incurrit recipiẽsdũ taxat,vt patet ex tex.in d.c.1.§.procurationes,ibi recipiens maledictionẽ, vt in d.ca.2.ibi exigere pecuniã & ca. & ibi recipiendo,& ibi receperint. Vnde dicerẽ quod licet viſitans teneatur pro ſua familia vt in ca.amputatis.86.diſt.cap.generali.§.fin.de elect.lib.6.

4 ¶Et ſic arbitror quod non teneatur viſitans ad prædictam penã,ſed ſolum recipiens, niſi etiam viſitans fraudem ad id cõmiſerit,quoniam pena ſuos debet tenere autores.l.ſancimus.C.de pœnis.Arbitror tamen quod familiaris cui conuo

niret,

niret,pœna dict.cap.2.ad illam teneatur Si vero non conueniret incurrant pœnam maledictionis de quia in d. capitul.1.

5 ¶Secundo notandum est quod indicto duplo in est simplum,est enim hoc regulare:quia si lex,vel statutū imponat pœnam per nomina multiplicatiua, duplū triplum,quadruplū,excepto furto, semper in duplo in est simplum tex. est in. l. mulier. C. de sponsal. & ibi Bart. &.§.si itaque instituta de actionibus.

6 ¶Tertio nota quod si tempore quo Patriarchis Archiepiscopis & Epispopis interdictus est ingressus ecclesiæ & capitul.celebrarent in ecclesia in suo officio, sicut prius, irregulares efficerentur capitul.is cui.de sententia excommunicationis libr. 6. & etiam si interim morerentur, non sepellirentur in cimiterio secundum gloss. vers. interdictum in capitul. 2. de censibus libr. 6. allegat capitul.is cui. de sentent.excommunicat.Quarto nota ꝙ visitatores qui

secun-

ſecundum prædictam conſtitutionem d. cap.2. penam ſuſpenſionis ab officio & beneficio incurrunt, ſi interim celebrarent, vt prius, ſint irregulares, ne poſſunt ab alio quam à Papa ab ſolui. cap.1. de ſent. & re iudic. lib.6. & cap.1. de ſent. excommunicatio. lib.6. glo. ver. ſuſpenſus in d. cap.2. de cenſib.

7 ¶ Quinto nota quod quamuis tex. pre dicti vellint, vt fiat reſtitutio eccleſijs tamen ſatis eſt ſi fiat reſtitutio prælatis ſeu rectoribus eccleſiarum ſecundum Guli. & Ioan. Andr. & Domin. n.8. in d. capi.2. vnde exponetur eccleſijs id eſt earum rectoribus probatur in capi. ſcire debes 7. q.1. ita Domin. vbi ſupra. n.8.

8 ¶ Sexto nota quod viſitantes & alij qui prædictas pœnas inciderunt, facta reſtitutione ſtatim ſunt abſoluendi ſine alia ſententia, vt in cap. non eſt de ſponſalibus gloſ. pen. in d. cap.2. de cenſib. libr.6. & ibi Domi. n.8. in fin.

9 ¶ Septimo nota quod illud quod dictũ eſt de pecunia non recipienda eſt limitatum

tum per tex.in capit. se licis de censibus lib.6.sed contra in quãtum dicitur quod talis in debite exigens tenetur ad duplũ oppono quia imo videtur quod teneatur ad quadruplum cap. quoniam quidẽ 18.dist.soluit glos.fin.in cap.procurationes de censib.scilicet quod ibi loquitur de enxenis, & hanc solutionem tenet Host.in summa.tit. de censibu.§. quibus quæ solutio non procedit per alleg.cap. 1.in fin.de censib.lib. 6. vbi etiam loquitur de enxenijs dum dicit munera,& tamen satis est quod reddat duplum Host. dicit quod etiam inxenijs satis est quod reddat duplum,& ad contrarium respõdetur, quod potest intelligi quando per vim vel per concusionem aliquid est extortum.§.si ergo in fin. &. §.necessitatẽ in fin. autth. vt iudices sin. quoquo suffrag.facit quod not.in d.capit. quoniam quidem glos.fin.18.dist. Hæc tamen solutio communiter non placet Doctoribus,quia continet diuinationem, vnde datur solutio tertia. Videlicet quod ibi lo-

loquitur in alio casu scilicet quando Archiepiscopus Episcopo accedente ad cōsilium Prouinciale de his quæ secum defert, auferat quam solutione communiter tenent doctores in.d.cap.procurationes,& ibi Domi. Ant.Zabar. & Abb. in.n.6.

10 ¶Octauo nota quod exigens vltra taxatum numerum suspenditur ex constitutioneBenedicti ab officio & beneficio secundum Lap. alleg.37. propter quod bene facit visitans, si abstinet, vt nihil recipiat.

11 ¶Tamen si talia susciperet ad fin.vt secum aportaret,non autem vt tunc biberet,vel commederet,tunc non esset dubitatio quod pœnam positam in. d. cap. 2.de censib.li.6.incurreret vt tenet Domin.in cap.1.§.procurationes.n.7.de cēsib.eod.lib.idem Domin.in d.c.2. n.8.de cēsi.eod.li.& ponit exempla.vt si portat aliquos capones grassos, caseos, vel aliquos vasculos vini.

12 ¶ Si autē visitator recipit aliquid dum

non

nõ visitat.seu postquã visitatio erat facta videtur Hostié.in summa tit.de cẽsi.§.&q qualiter q, si nõ visitat, nõ ligatur illa cõstitutione.Domin.autẽ in ca.exegit. nu. 7.de censib.lib.6.dicit quod sic,quia hic imponitur pœna accipienti.

13 ¶ Et accipere est quandocumq; accipere.cap.eos.in fin.1.q.1.

14 ¶ Item illa quæ continenti fiunt in esse videntur.l.lecta.ff.si certum petat.ca. officij de electione & electi potest.allegat etiam Ioan.Andr.& Ioan.Mon.

15 ¶ Ex quo potest in ferri quod si pecunia sit data iudici post latam sententiam potest conueniri in sindicatu: quia qui recipit prætium post factum, punitur ac si recepisset ante factum,vt notat Abiles in cap.1.preto.ver.donacion.nu.11.allegat Pari.de Pute.in trac.sindicat inpart. cõsiliarij officiales.n.2.fol.194.vide quæ dixi supra in.§.etiam qualitercumq; offeratur.

16 ¶ Nota etiam quod dictæ pœne nõ habent locum in visitãtibus monasteria

non

non seruantibus constitutionem Clem. 2.de censibus ego arbitror quod respectu penarum de quibus in capitul.1.& capitul.2.de censibus libr.6. ita teneantur visitatores monasteriorum, sicut aliarũ ecclesiarum, sed ideo in d. Clem. 2.non adijcitur alia pena quia loquitur de his qui debitas recipiunt procurationes vt patet ibi procurationes debitas, sed non seruant constitutionem illam in reliquis.

17 ¶ Similiter etiam non habet locum in visitatoribus monasteriorum qui eliguntur in capitulo generali Prouinciali ipsorum monasteriorum de quibus habetur in capitul. ea quæ de statu Monachor. qui si constitutionem illam transgrediuntur puniuntur pena ibi statuta.

IN VERBIS.

Patroni vero in ijs, quæ ad sacramentorum administrationem spectant, nullatenus se præsummant ingerere.

Ius

1 *Ius patronatus proprie non dicitur spirituale sed spirituali annexum.*

2 *Quedam sunt spiritualia mere & essentialiter, & quædam sunt spiritualia sed non mere nec essentialiter.*

3 *Matrimonium inter ecclesiam & electum principiatur per electionem.*

4 *Iudex ecclesiasticus quare audit de iure patronatus, & non iudex secularis.*

5 *Palatia ad principes, ad sacerdotes ecclesiæ pertinent.*

6 *Ecclesia nec Papæ, vel prælatorum, sed Dei est.*

7 *Administratio dominij ecclesiæ spectat principaliter ad Papam: & distributiue ad alios ecclesiæ prælatos, beneficiorum què titularios.*

8 *Ecclesiarum conditores quam potestatem habeant in rebus quas eisdem ecclesijs conferunt.*

9 *Res ecclesiæ Christi sunt.*

10 *Patroni habent solum quod de iure est permissum, & an habeant ius instituendi, & destituendi, vel bona ecclesiæ administrandi.*

11 *Patronus clericus an habeat maiorem potesta-*

tem quam laicus.

16 *Consecratio, & institutio, & totius ecclesiæ dispositio ad Episcopum pertinet.*

13 *Beneficiorum bona & eius distributio cui competant.*

14 *Laicis potest preberi ministerium, vt colligant ouentiones spirituales.*

15 *Administratio generalis bonorum ecclesiæ laicis committi non potest, ita vt super omnes dominentur.*

16 *Dispositio rerũ ecclesiasticarũ triplex, scilicet autorizabilis ministerialis & solicitudinis.*

17 *OEconomus in ecclesia habet ministeriũ, quid de procuratore, & sindico.*

18 *In vno eodẽquè efficio nõ debet dispar esse professio, dicẽre Mose nõ arabis in boue & asino.*

19 *Cohærere & coniugi non possunt, quibus studia, & nota sunt diuersa.*

20 *Patronus laicus omnes redditus dimittit clerico præsentato, nec potest se intromittere de temporalibus ecclesiæ.*

21 *Patroni à principio possunt sibi reseruare cum consensu Episcopi aliquid.*

22 *Patronus an poßit exigere aliquid annuatim ab ecclesia patronata cum consensu Episcopi.*

23 *Rector ecclesiæ patronatæ non potest se obligare ad soluendum censum vel augendum solitum etiam in vita sua.*

24 *Patronus potest disponere in fundatione, vt certum quid soluatur ipsi patrono, vel successoribus, & etiam tertio.*

25 *Patronus disponere potest tempore fundationis, quod fructus ecclesiæ quando contingerit illam vacare sibi expectent, & quando non habeat locum.*

26 *Ex priuilegio apostolico seu ex consuetudine à Papa aprobata potest competere patrono laico custodia ecclesiæ vacantis, & potest ponere œconomum in ecclesia vacante.*

27 *Patronus non potest exigere à rectore vel clerico rationem de temporalibus, vel fructibus beneficij, & quid poßit facere.*

28 *Potronus ecclesiasticus habet maiorem potestatem, quam patronus laicus.*

29 *Honor est patronum exigere rationem de tem*

 pora

poralibus ecclesiæ.

30 *Ratio à Rectore ecclesiæ qualiter exigenda,& non potest Rector ad libitum de rebus ecclesiæ disponere.*

31 *Ratio minutatim circa carnes & pisces non debet patronus exigere,secus crica possessiones.*

32 *Ratione semel data an iterum possit Episcopus eam petere.*

33 *Patroni non se intromittant ad ea quæ spectãt ad sacramentorum administrationem , & qualiter visitandum est Eucharistiæ sacramentum.*

34 *Chrisma & oleum infirmorum qualiter visitãdum,& fons Baptismalis.*

35 *Patronus poterit administratorem ponere.*

36 *Potest quis perpetuo se obligare ad seruiendũ hospitali.*

37 *Administratio seu gubernatio piorum locorũ non committitur alicui vltra triennium.*

1 ¶ Ius patronatus non dicitur proprie spirituale sed spirituali annexum vt in c.ď iure de iure patronatus,& ca.quãto. de

de iudici Fel.n.2.in d.cap. quãto allegat Sanct. Thom.2. secund. licet Anton.in d.c. quanto. sequẽdo Goffred.in summ. de iur. Patron. §. 1. dicit ius patronatus realiter esse quid spirituale: quod patet quia vendi non potest, sicut neq; spirituale:nisi cum vniuersitate, vt in.d.cap. de iure.Sed quia ex dispensatione ecclesiæ cadit in laicũ, propter quod dicitur annexum iuri spirituali,& sic non inspecta natura sua:sed inspecto illo accidenti surgente ex dispensatione ecclesiæ, pro hoc quod notatur in cap.pie mentis 16.q.7. vbi dicit glos. quod ius patronatus est spirituale sed non mere, quia cadit in laicum.

2 ¶Quædam enim sunt mere & essentialiter spiritualia, vt anima,gratia,virtutes & similia. Quædam sunt spiritualia, sed non mere,& essentialiter:quia tunc non propter se.Sed propter aliud, vt sunt beneficia:vasa ordinata ad sacrificium:& similia iura spiritualia quæ ordinantur ad finem spiritualium, vt ad finem animæ:

 ad

administros sustentandos: & ista tanto magis dicuntur spiritualia, quãto magis à propinquantur fini rei spiritualis,& de his vide bon.glos.in sum.1.q.1.

3 ¶Ad propositum ergo accedendo per electionem principiatur matrimonium inter ecclesiam & electum: magis dicitur ius spirituale quam ius patronatus, quod non initiat matrimonium cũ præsentato,sed tantum preparat personam cum qua debet contrahi, & hoc principaliter non cadit in laicum,nisi ex dispẽsatione ecclesiæ: sed noluit ecclesis dispensare cum laico circa electionem, quia est actus magis spiritualis,& ideo infertur,quod cum essentialiter ius patronatus non posit dici mere spirituale,debet quo ad omnia iudicari,vt ius spiritua le,nisi reperiatur aliud in contrarium à iure expressum, & ideo vbi spiritualis causa debet tractari simpliciter & de plano.idẽ dicendũ esset de iure patronatus.

4 ¶Et sic per hoc sentit aperte Antõ. ꝙ ideo ecclesiasticus iudex cognoscit, & non

non secularis de causa iuris patronatus: quia ipsum ius realiter & essentialiter est mere spirituale. Sed hoc dictũ nunquam placuit Abb. in d. ca. quanto. n. 5. & 6. vbi dicit quod ipsum ius antequam fuerit concessum laico non fuit deductum in esse: & sic nõ potest dici q̀ originaliter.

5 ¶ Præterea est considerandum illud, scilicet ad principes palatia, ad sacerdotes ecclesiæ pertinẽt. vt ait tex. in ca. quicũq̃. 12. q. 2. cap. cõuenior. in medio. 23. q. 8.

6 ¶ Quia ecclesia nec Papæ, nec Prælatorũ sed Dei est: vt ille testatur, Petro dicẽs Matth. c. 16. tu es Petrus, & super hãc petrã edificabo ecclesiã meã, non dicit tuã. Idem Ioan. ca. 12. pasce agnos meos & oues mas, non tuos & tuas.

7 ¶ Administratio tñ dominij ecclesiæ spectat principaliter ad Papã, & distributiue ad alios prælatos ecclesiæ, beneficiorum què titularios glos. ver. nostre in procemio. §. in qua quidẽ pragm. Sanct. tom. 1.

8 ¶ Et dicit conc. Toleta. Basilicarũ cõditores nouerint, nullã se potestatẽ habere

in rebus quas eisdem ecclesijs conferũt: sed iuxta canonum instituta sicut ecclesiam, ita & dotem eius ad ordinationem Episcopi pertinere cap. nouerint. 10. q. 1. & cap. decernimus. 16. q. 7. & ca. sunt qui 17. q. 4. Ex fundatione laicus nihil acquirit. vt in cap. pie mentis. 16. q. 7. quinimo talis fundatio est effecta sanctorum ca. semel Deo. de reg. iur. libr. 6. Barbat. in cap. quanto. n. 16. de iudicijs. Specul. tit. de religios. domib. n. 5.

9 ¶ Et res ecclesiæ Christi sunt capit. qui Christi pecunia. 12. q. 2.

10 ¶ Ideo patroni solum habent id quod de iure reperitur permissum cap. preterea el. 2. de iur. patron. cap. in quibusdam de penis. Vnde ex iure patronatus, patronus laicus non consequitur ius instituendi, vel destituendi, vel bona ecclesiæ administrandi, sed solum ius præsentandi vt per Abb. in cap. preterea el. 1. n. 1. de iure patron. allegat tex. in ca. quoniam de iur patron. & ca. vnicum de iure patron. lib. 6.

Et

11 ¶ Et hoc procedit etiam si patronus sit clericus allegat cap.1.11.q.5. & vide tex. in cap.si quis.16.q.3. vbi habetur quod si episcopus cõstruxerit ecclesiam in diœcesi aliena, solum presentationẽ habet.

12 ¶ Consecratio enim & institutio & totius ecclesiæ dispositio pertinet ad Episcopum loci: nec potest patronus super hoc aliter statuere, quia non potest immutare iuris dispositionem, allegat pro hoc tex.in cap.cum dilectus de consuetudine, & allegat Innoc. in capi. quoniã ne prelati viceas.sus & dict.ca.nouerint 10.q.1.vbi patet quod super bonis ecclesiæ nullam potestatem habet patronus.

13 ¶ Idem est dicendum de beneficiorũ bonis in perceptione fructuum, prouentuum, ouentionum quorumcumq;, etiã si ex fundatione, aut dotatione competat patronis, nam rectores seu beneficiati debent illos distribuere & non patroni: non obstante quacumq; consuetudine vt notatur in concil. Trid.sess.25. ca. 9. de reformation.

14 ¶ Vnde potest preberi ministeriũ laicis, vt colligant ouentiones spirituales: sed laicus colligens non potest esse principalis, vt per Anton. in ca. de cernimus de iudici: tũ vide Ioan. de Ligna in ca. 1. de vita & honestat. cleric. & ibi Anton. dicit quod laicus qui emit ouentiones spirituales non potest illas colligere in altari. Sed debent clerici illas colligere ex altari, & dare laico tamen illas non possunt colligere nisi consentientibus clericis, & eorum nomine vt in cap. sanctorum, & capitul. quia sacerdotes, & ca pit. hanc consuetudine. 10. q. 1. Nota etiã quod laici nec principaliter nec ministerialiter possunt tractare negotia ecclesiastica, seu spiritualia, non enim sunt ipsi tanquam habentes potestatem nec eorum iudicio & autoritate disponi debẽt, sed per prelatos Angel. in sum. verb. laicus capit. contingit. vbi glos. in fin. de arbitr. cap. cum laicis de reb. ecclesiæ non alienandis capitul. ecclesia. de constitution. capitul. bene quidem. 96. distin. vbi in

in fin. habetur. de facultatibus ecclesiasticis quarum solis sacerdotibus disponendi in discusse adeo cura commissa docetur.

15 ¶ Ideo administratio generalis bonorum ecclesiæ laicis committi nõ potest, ita vt super omnes dominentur Inno.& Abb.in ca.decernimus.nu.9.allegat Archiadiac.in cap.laici.16.q.7.

16 ¶ Vbi dicitur quod triplex est dispositio rerum ecclesiasticarum:quædam est authorizabilis,& hæc spectat ad solũ Episcopum & quædam ministerialis:& hæc pertinet ad canonum:quædam solicitudinis,& hæc potest competere laicis.

17 ¶ Quasi sentiat, quod œconomus dicitur habere in ecclesia ministerium, id est officium cum generaliter omnia administrat. Sed quando est procurator vel sindicus ad vnam vel plures causas, non proprio autem dicitur habere officium in ecclesia,sed potius quandam solicitudinem allegat text. in capitul. in noua.16.q.7.

Vbi

18 ¶ Vbi dicitur in vno eodemq; officio non debet dispar esse professio, qnod etiam in lege diuina prohibetur dicente Mose: non arabis in boue simul & asino id est homines diuerse professionis, in vno officio simul non sociabis, nam qui in administrationibus sociantur, nec professione discrepent, nec habitu.

19 ¶ Nam coherere & coniugi non possunt quibus studia & voca sunt diuersa.

20 ¶ Nota etiam quod patronus laicus omnes redditus dimittit clerico præsentato, nec potest se intromittere de temporalibus ecclesiæ, vt per Roch. de Curte. in tract. de iure patronat. verb. onero sum. num. 8. allegat d. capitul. nouerint. 10. q. 1.

¶ Nisi à principio aliquid sibi reseruauerit cum consensum episcopi, vt dicũt doctores per tex. in capit. præterea el. 2. de iur. patron.

22 ¶ Vnde patronus potest annuatim aliquid exigere ab ecclesia patronata in recognitionem iuris patronatus dummodo

do tempore fundationis illud disposue-rit cum consensu episcopi, alias secus vt notat Abb.in.d.c.præterea.n.3. vbi dicit quod alias consuluit, quod quidam populus qui habebat ius patronatus, nō poterat exigere à præsbytero certos cereos in recognitione iuris patronatus, quia illud non fuit sibi reseruatum tempore fundationis allegat bonum tex. in cap.cum dilectus de consuetudine & notata per Innoc.in cap. quoniam ne prælati vices suas, & facit.d.ca.nouerint.10. q.1.cap.tua nos de iure iurand. refert & sequitur Didac.Per.in l.1.tit.6.lib.1.ord. verb. lo que fuere ordenado.

23 ¶ Et notat Abb.in.d.cap.tua nos, ex illo text. quod rector ecclesiæ patronatæ non potest se obligare ad soluendum cē sum, vel augendum solitum etiam in vita sua. Quinimo secundum eum non potest patronus etiam sponte soluere nomine census, idem dicit Abb.in cap.1.de immunit, ecclesiæ idem Abb.in ca. olim el.1.n.3.de restit.spoliator.

Am

24 ¶ Amplia nunc istam conclusionem scilicet quod nedum patronus potest disponere tempore fundationis, vt certum quie annuatim ipsi patrono vel successoribus suis soluatur:sed etiam potest disponere, vt soluatur tertio, text. est & ibi Abb.n.2. in ca.quanto de censib.

25 ¶ Amplia secundo, vt etiam possit patronus tẽpore fundationis disponere ꝙ fructus ecclesiæ, quando contingerit illam vacare, sibi expectent.glos.verb.fundatione.ca.generali.de elect. lib.6.limita nũc istam conclusionem vt non procedat, quando patronus assignasset solummodo dotem necessariam ecclesiæ: tunc enim non potest sibi aliquid reseruare etiam cum consensu episcopi,quia iura mandant integram & necessariam dotem esse assignandam ecclesiæ text. est in ca.1.de censib.ca. cum sicut. de cõsecratione ecclesiæ vel altaris, ita limitat,& declarat Abb.In.d. ca.1. de censib. n.1.& vide bonam glos.in ca.si quis basilicam de consecrat.dist.1.

Ex

26 ¶ Ex priuilegio autem apostolico seu ex cõsuetudine à Papa aprobata potest competere patrono laico custodia ecclesiæ vacantis, & etiam potest ponere patronus laicus œconomum in ecclesia vacante Abb.cum vos.n.4.de officio ordinarij quem refert, & sequitur Gregor. glos.pen.l.11.tit.15.p.1.

27 ¶ Ex quibus infert idem Roch.in d. tract.de iur.patron.§.& vtile.nu.7.quod patronus non potest exigere à rectore vel clerico rationem de temporalibus vel fructibus beneficij, quod optime probatur in.d.ca.nouerint.10.q.1. potest tamen patronus laicus, si sacerdos aliquid ex collatis rebus de fraudauerit honesta conuentione compescere, aut episcopo corrigenda denuntiare capit. filij.16.q.7.

28 ¶ Patronus autẽ ecclesiasticus habet maiorẽ potestatẽ circa hoc i.c. cũ & plãtare.§. in ecclesijs q̃ priuilegi. notat Dõ. in. c. Episcopũ in medio.10.q.1.vtrumq; prædictorum decidunt Ant. de Butr. & Abb.

el ſagrario diziẽdo, Nunc dimittis ſeruũ tũ Domine vſq; in finem. Saluos fac ſeruos tuos,& ancilas tuas &c. Mitte eis Domine auxilium de ſancto &c. Domine exaudi orationem &c. Dominus vobiſcum &c. Oremus pretende Domine miſericordiam tuam familis & famulabus tuis:dexteramq; cœleſtis auxilij: vt te toto corde per quirant:& quæ digne poſtulant aſſequantur, Per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

34 ¶ Et in cap. 4. tractat qualiter viſitandum Oleũ infirmorũ,& Chriſma,& Fontes baptiſmales,& dicit, Deſpues de viſitado el ſancto Sacramento del altar:luego incontinente el viſitador yra a la alazena, o cofre donde ſuelen eſtar las vaſijas dl Criſma, y Oleo anſi cathecumenorum, como la del Olio infirmorũ, y tomadas en ſu caja, o cofrecito do eſtuuieren colocadas en ꝓceſsiõ cõ la cruz y cirios cãtando todos el hymno. Veni creator ſpũs &c. lleuarlas ha el viſitador ẽlas manos ãte ſuſpechos ſobre la pila dl batizar

Abb.in cap.cum propter de iur. patron. nu. 6. clerici namq; patroni habent ius pinguius,quam patroni laici arg. capi.si quis Episcoporum.16.q.3.Hinc est quod in limine fundationis de consensu Episcopi potest conditio apponi.quod nulla requiratur institutio quando præsentatio vel electio fit per ecclesiasticam personam quia illa præsentatio haber effectum institutionis, aut electio vim confirmationis,cum fiat per personam iuris spiritualis capacem,secus si per in capacem id est laicum notat Cesar Lamber. in tract.de iur.patronatus.q.9.p.1.libr.1. n.70.quem refert & sequitur glos. verb. quod pragm. sancti.titu. de collation.§. item circa col.2.

29 ❡ Honor certe est patronum ecclesiasticum rationem de temporalibus ecclesiæ(vt supra dixi)exigere,& vide tex. in cap.ex literis de iure iur. Abb.in cap. in Lateranensi.n.3.de præb. & dignitat.

30 ❡ Vbi etiam dicit qualiter ex igenda sit hæc ratio à rectore ecclesiæ, allegat Innoc.

Innoc.in d.ca.cum & plantare de *priui-leg.* & dicit etiam rectorem ecclesiæ nõ posse ad libitum disponere de fructibus ecclesiæ sicut đ patrimonio, de his enim fructibus ecclesiæ possunt compelli ad reddendum rationem: non tamen illis exigenda est ratio multum subtiliter, vt notatur in. d. capit.cum & plantare, ex quo infert, quod cum pinguius ius habet episcopus in beneficio, quam patronus, ideo quemadmodum patronus potest exigere rationem ita & fortius Episcopus.

31 ¶Et dicit idem Roch.in d.tract. verb. Honorificum.n.99.quod talis patronus non potest exigere rationẽ minutatim, scilicet quid expendatur singulis diebus in carnibus.&.piscibus, sed quomodo regantur possessionis, & quomodo prouẽtus expendãtur non quantum expendã tur singulis diebus (vt dixi) in carnib9 & piscibus & pane ita notant doctores in ca.cum & plantare.§.in ecclesijs de priuileg.

32 ¶ Data vero ratione patrono an Episcopus potest compellere, vt iterum reuideatur per eum, credo in hoc stãdum esse consuetudini, vide Aymon crauete in.2.p.consiliorum consili.238.incipit di uino subsidio Guido pape in decis,Dalphin. decis. 331. quos refert, & sequitur Nun.de Auend.in cap.10.præt.p.2. n.33. in fin. An autem alij prælati vel clerici teneantur reddere rationem administrationis suis superioribus vide text. in cap.qualiter & quando el.2. de accusationibus & ibi Abb. num. 4. Bald. in leg. orphano trophos.C. de Episcopis & clericis.

33 ¶ Itaque patroni non se intro mittant ad eaquæ spectant ad sacramentorum administrationem, nam hoc spectat ad prælatum vt dicit Frias cap.3.in d. tract. Despues que el dia siguiẽte el visitador viniere ala yglesia do ha de hazer el officio quando ya le parezca que podra cõuenir y allegarse la gente ala yglesia deue mandar tañer a missa como en dia

de

de fiesta. La qual mandara celebrar y officiar cantada con toda la solemnidad que mas conuenga. Y allegada la gente la haga proseguir hasta el offertorio. Acabado el offertorio, reuestirse ha el visitador su sobrepelliz blanca, y encima vna capa de seda, y do no la vuiere, vna Estola sobre los ombros cruzada delante los pechos. Y encendidas las hachas, o cirios, y proueydo el encensario de asquas y encienso: reuestidos los otros clerigo de sobre pellizes, el visitador cercado delos otro clerigos puestas las rodillas en el suelo, y gradas del altar do estuviere el sagrario: do se coloca el sancto Sacramento con toda la demas reuerencia y deuocion, que pueda començara a medio tono el visitador y dira. Adiutorium nostrum in nomine Domini, & respõdet circunstantes: qui fecit cœlum & terram, & rursus visitator, sit nomen Domini benedictum, & illi, ex hoc nunc

& vſque in ſeculum, atque iterum viſitator in cipiet Pſalmum ad te leuaui oculos meos qui habitas in cœlis, ipſi dicent verſum ſubſequentem, & ſic ſucceſsiue cum Gloria patri & Cap. Dicet q; viſitator verſum. Emitte ſpiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terre. Memento noſtri domine in bene placito populi tui: viſita nos in ſalutari tuo. Domine ex audi orationem meam & cap. Dominus vobiſcum & ca. Oremus Deus qui corda fidelium ſancti ſpiritus illuſtratione docuiſti & ca. Deinde conſcientias noſtras quæſumus domine viſitando purificas, & cap. demum & finaliter dicat continuando orationem propriam illius ſancti vel ſancte in cuius nomine eccleſia dedicata eſt: quam terminans dicat, per Chriſtum Dominum noſtrum amen. Tunc erigens ſe viſitator accedat ad viſitandum venerandum euchariſtiæ ſacramentum. Acceptiſq; clauibus aperiet, reuerenterque extrahet ilud de ſacrario. Et tũc ipſe vel alij

canto-

cantores alta voce incipient cantantes hynum illum. Tantum ergo sacramentum & cap. vsq; in fin. Gegenitori genitoq; & cap. Y entre tanto que ellos cantan y el diacono, o otro enciensa, el visitador con mucha diligencia vea la manera y disposicion como esta colocado el sancto sacramento y si (quod absit) estan en algo las especies corrompidas o roydas, y las formas delas hostias bien cortadas y rodeadas, y si tiene conserua das muchas, o pocas segũ la manera del pueblo y disposicion del tiempo. Y haga boluer la hijuela en que suele estar colocado el sancto sacramento sacudiendo la sobre la patena para ver si ay reliquias o si las toma quando suele renouar. Y si la palia, corporales, o hijuela en que suele estar embuelto: si estan limpios y de fresco enxabonados sobre la pila del baptizar por el cura, o otro sacerdote. Pregunte esso mismo al cura, o curas si ay costumbre renouar el sacramento de quinze en quinze dias, o al mas de tres

en tres ſemanas en inuierno. Y ſi lo re-
nueuan ſiempre con hoſtias freſcas he-
chas de aquel dia ſi eſta colocado en
alguna cuſtodia de plata do ouiere fa-
cultad para ello. Si arde ſiempre la lam
para delante el ſacramento. Si el ſagra
rio eſta limpio dentro: mirelo con vna
vela encendida, y ſi lo limpia con vn pa
ño todas las vezes que renoua. Item
que no aya enel alguna quiebra ni aguje
ro por do entren mures ni arañas, ſi eſta
ſiempre cerrado ſo deuida clauſura, o
clauſuras. Y en todo prouea para adelã-
te y caſtigue qualquier falta y exceſſo q̃
en algo delo ſobre dicho hallare confor
me a derecho de quo in cap. ſtatuimus,
de cuſtodia euchariſtiæ, y conforme a
las conſtitutiones ſinodales del tal Obi-
ſpado y al fin alçara el corpus Domini
con vna mano: para que lo adore el pue
blo. Eſto anſi viſto y viſitado delante del
notario que ha de dar fee, y teſtimonio
de ello enel libro dela viſitacion torna-
ra el viſitador a colocar el ſacramẽto en
el

el sagrario diziēdo, Nunc dimittis seruū tū Domine vsq; in finem. Saluos fac seruos tuos,& ancilas tuas &c: Mitte eis Domine auxilium de sancto &c. Domine exaudi orationem &c. Dominus vobiscum &c. Oremus pretende Domine misericordiam tuam familis & famulabus tuis: dexteramq; cœlestis auxilij: vt te toto corde per quirant: & quæ digne postulant assequantur, Per Christum Dominum nostrum, Amen.

34 ¶ Et in cap. 4. tractat qualiter visitandum Oleū infirmorū,& Chrisma,& Fontes baptismales,& dicit, Despues de visitado el sancto Sacramento del altar: luego incontinente el visitador yra a la alazena, o cofre donde suelen estar las vasijas dl Crisma, y Oleo ansi cathecumenorum, como la del Olio infirmorū, y tomadas en su caja, o cofrecito do estuuieren colocadas en ꝓcesiō cō la cruz y cirios cātando todos el hymno. Veni creator spūs &c. lleuarlas ha el visitador ēlas manos āte su pechos sobre la pila dl batizar

Y alli sigillatim las abrira todas tres y si estan sanas y cubiertas con sus pellitas de cera vel alias, y las dos conuiene a saber la del crisma y la del olio cathecumenorum a bajo con sus plumas pendiẽtes delas pellas de cera con que estã cubiertas. Vera esso mesmo & informarse ha si todas tres se purificaron la semana sancta sobre la pila del baptizar con su agua caliente. Item sabra si luego la semana de Pasqua siguiente las renouo el cura de crisma y oleo nueuo hecho y consagrado el jueues dela cena o no. Item si despues que las proueyo de nueuo si las ha ceuado con azeyte, o si estan ya secas o menguadas. Item si las tienen en lugar honesto y limpio y so deuida clausura conforme al dicho capit. statuimus & cap. de custod. eucharist. & chrismat. Y si lo fallare todo ansi como conuenga: de gratias a nuestro Señor, Y si en algo hallare de todo lo que dicho es defecto y negligencia mandelo proueer para adelante. Y castigue el ecceso passado con

forme

forme al derecho ya dicho y ala constitucion sinodal del Obispado. Y luego antes que de alli se parta el visitador, visitara delante el mismo notario la dicha pila baptismal. Y sabra si esta sana, o quebrada, o en algo se reçume: si esta limpia si esta cubierta con su atapadera de madera: y si ouiere facultad con su cerco de yerro y su candado y llaue. Y si en algo desto ouiere falta mandarlo ha proueer para adelante y castigara el excesso passado. Y desde alli boluera enla misma procession a poner y colocar las dichas vasijas adonde primero estauan, o deuẽ estar so deuida clausura como dicho es. Y pedira estando alli el libro de los baptizados: digo el libro de papel enquader nado donde el Cura acabando de bapti zar qualquier criatura la escriue con dia mes, y año, y el padrino y madrina, y lo firma de su nombre, y como es legitimo đ tal padre y madre para dirimir los matrimonios, y para muchos prouechos q̃ de ello se sigue conforme ala constitu-

cion sinodal deste Obispado de Salamãca, y delos otros Obispados bien gouernados. Esso mismo a otra parte de aquel libro, se han de escriuir todos los confirmados por la misma manera, y para aql mesmo fin y efecto, y assi pedido el tal libro informese el visitador si está entera mête assi los batizados como los cõfirmados alli escriptos y firmados, o si falta alguno: y hagalo poner y castigar la negligencia conforme a la constitucion sinodal del tal Obispado. Item sepa si el tal libro esta, so deuida clausura como las vasijas del Chrisma, y Oleo. Y do no parezca ad perpetuam rei memoriam, y assi lo haga escriuir como se va visitando en el libro de la visita, de la dicha yglesia. Y si en la tal yglesia ouiere algunas reliquias antiguas, de Sanctos, o Sanctas visitarlas ha, y si estan en lugar congruo: o con la decencia que conuengan en sus caxas. Ni permita que en lo tal se haga nouedad ni fiction alguna mas delo que per-

permitte el derecho en el capitulo cum ex eo de reliquis & veneratione sanctorum, itaquè in his nullatenus se præsumat in gerere patronus.

35 ¶ Poterit tamen patronus administratorem ponere vt notat Abba. in capitul. inter dilectos num. 17. de donationibus vbi allegat Bartul. in leg. 1. ff. de colleg. illicitis & Innoc in capitul. dilecta. de excessib. prælator.

36 ¶ Et addit ibidem Abba. quod potest quis se obligare ad seruiendum perpetuo hospitali etiam priuato quod videtur prima fronte contra notata in leg. cum antiquitas. C. de vsu fruct. & in. leg. titia. §. titio. ff. de conditio. & demõstrat. vbi concluditur quod non potest quis perpetuo suas operas locare, cum sit species cuiusdam seruitutis, tamen potest hoc admitti fauore spiritualitatis: nàm seruire Deo, non est seruire, sed maxima libertas.

37 ¶ Concil. autem Trid. sess. 25. cap. 8. in fin.

fin. de reformat. dicit quod administratio seu gubernatio locorum piorum nõ committatur alicui vltra trienium nisi in fundatione cautum reperiatur.

IN VERBIS
Neque visitationi ornamentorum ecclesiæ.

1 *Patronus non debet se ingerere visitationi ornamentorum.*
2 *Ornamenta qualiter visitanda.*
3 *Inuentarium qualiter fit.*

1 ¶ Patronus non debet se ingerere visitationi ornamentorum vt dicit noster tex.& dicit Frias vbi supra cap.6. Y acabada de leer la dicha carta y proseguida la missa hasta la acabar entonces el visitador con su notario llamados el thesorero mayordomo dela yglesia, y el sacristan en presencia del clero y delos del pueblo que ende se querran hallar, visitara el cuerpo y hedificio dela yglesia.
2 ¶ Y todos sus ornamentos, Y si enel libro

bro dela visitacion de la yglesia estuuiere hecho inuentario de ellos, discurrira sigillatim por el: y en leyendo tal ornamento el sacristan y mayordomo lo han de exibir y presentar. Y si delos contenidos en el iuentario passado algunos de vicios estuuierē casi cōsumidos mandar los ha quitar al notario đl inuētario, o diziēdo in margnine perescio: paresciendo ser assi por verdad. Pero no permita que las tales cosas viejas rotas y consumptas se vendan para cosas profanas saluo que las mande quemar y la ceniza echarla en el rio abaxo, o enel caño de la pila del baptizar, o las aproueche y gaste enlo que mas conuenga en la mesma yglesia, o las mande dar a otras yglesias, hermitas y oratorios pobres. O despues de quemadas enterrar la ceniza de ellas en la yglesia conforme a derecho cap. quod semel. de regul. iuris lib. 6. cap. quæ semel, & capi. quoniam. 19. q. 5. cap. quæsisti. 17. q. vltim. capi. ligna, cum alijs ibid. de consecratio. dist. 1. c. ad hæc

de

de religios.domib.& per Petrum de Palud.in.4.dist.24.q.5.&.l.64.tit.4.p.1. Em pero si delos ornamentos cõtenidos en tal inuentario hallare algunos faltos, y perdidos por negligencia y culpa del sacristan, o mayordomo dela yglesia, recebida informaciõ dela culpa, el visitador los deue mãdar pagar al que hallare culpado: ca para esto y lo al, los que nõbran el mayordomo de la yglesia como abaxo diremos le abona, y el tal mayordomo da y entrega al sacristan por inuẽtario todos los ornamentos que acostumbrã estar enla yglesia. y tomadas del fianças y caucion q̃ lo sacaran indemne, y los entregara por el mismo inuentario al tiempo dela visitacion dela yglesia, y si el visitador hallare que delos tales ornamentos antes no auia hecho inuentario enel libro dela visitacion, o que el hecho es muy antiguo, y que esta ya muy deturpado: mandaralo hazer de nueuo por su notario enel dicho libro enla manera siguiente especificando

cada

cada cosa por si. Sed antequam ponatur forma inuentarij vide. leg. 64. titul. 4. part. 1. ibi. Limpias y apuestas deuen tener los clerigos las yglesias y todas las otras cosas que son menester para seruir a Dios nuestro Señor en ellas, assi como los calices, y las cruzes, y las otras vestimentas con que dizen las horas, y todos los otros paños que ponen para postura en los altares y paredes. Ca pues el cuerpo de nuestro Señor Iesu Christo se consagra en ella, guisado es que todas las cosas que ha menester para seruicio de ella, que sean muy limpias y muy apuestas. Y estas vestimẽtas de paño que son menester para seruir la yglesia no las deuẽ dar los clerigos a los omes q̃ vsen dellas en otras cosas vanas y quando las vestimentas que fuerẽ benditas estuuieren suzias y fuere necessario lauarlas los diaconos, con los otros menores de la yglesia lo deuen hazer, y los corporales deuẽ lauar los prestes, en baci-

bacines muy limpios y seã toda via guardados para esto y no los metan a otro seruicio ninguno: y quando estos paños fueren enuegecidos o rotos, de guisa o modo que no puedan seruir, deuenlos quemar, y no los deuen vender ni dar ni meter en otros vasos que sea a seruicio de los hombres. Ca lo q̃ es dado para Dios y para seruirle no deue ser tornado, despues a otro seruicio. Y esto due ser guardado: porque no se ensañe Dios contra el pueblo, y no le de mantenimiento, assi como acontescio al rey Baltasar, que tomo los vassos, y las otras cosas del tẽplo de Hierusalem, y se siruio dellas como no deuia: y destruyole por ende nuestro Señor Dios, y metio su reyno en poder de sus enemigos.

5 ¶Redeundo ergo ad d. cap. 6. qualiter inuentarium fiat. Primeramente dize Frias escriuiendo quantos altares, y de que vocacion sea cada qual. Y que retablo, o ymagenes de bulto tienen, y si tiene guarda poluo y de que sea. Y ha de pro-

proueer con el sacristan que los tales retablos esten cubiertos cõ sus guarda pol uos quando los sabados de cada semana, o alias se limpia la yglesia.

¶ Item quantas aras consagradas, y vealas si estan sanas y guarnecidas, o si esta alguna quebrada, o enormiter lesa y que la quiebra & lision la atrauiessa de parte a parte, o que sea tan angosta que enella no pueda caber el pie del calice y hostia ca en tales casos no consienta celebrar enella: antes la haga quebrar y echar la el rio abaxo, o molida enel pozo dela pi la del baptizar: y ha de ser de piedra la tal ara y no de madera ni de otro metal conforme al capitul. altaria pala, de consecration. distincti. 1. y los theologos in. 4. distincti. 4. y prouea que quando no celebrarem missas el sacristan tenga las aras en lugar decente en la sacristia: y si alguna estuuiere inserta en el altar: prouea que este muy bien guarnecida toda cubierta y cosida en angeo, vel alias por euitar algunas supersticiones

hechizeras.

¶ Item quantos corporales, con sus hijuelas, y han de ser solamente de lino, y no de seda, vel alias vt in capit. consulto. de consecratio. dist. 1. & theologi lib. 4. dist. 136. y prouea el visitador que todos esten nitidos, y muy limpios y que ala cõtinua los lauen y xabonen sobre la pila del baptizar el mismo sacerdote, o sacristan y no mugeres, y que no celebren cõ ellos si primero no estuuieren bendezidos por el Obispo cõforme al dicho ca. consulto.

¶ Item quantas paleas, y si son todas llanas y blãcas, o si ay algũas labradas y quãtas, y de que labor cada qual, y prouea q̃ todas esten limpias, y en vn cofre bien cogidas quando no estuuieren puestas enlos altares.

¶ Item quantas touajas, y paños de manos, y si son blancos, o lauados, y quãtos y como, y quantos para dar la paz: y quãtos para cubrir los calices, y si estan todos limpios y lauados. ¶ Itẽ quantas me-

sas

ſas de manteles, y quantos alemaniſcos, y quãtos comunes, y ſi ſon nueuos, o andados, y ſi limpios &c. ¶ Item quantas ſauanas, y ſi ſon de tres piernas, o de dos y ſi ſon nueuas, o andadas, y ſi eſtã todas limpias. ¶ Item quantos cielos ſobre los retablos y altares, y de que ſean, y ſi tienen ſus flecos, y eſtan limpios. ¶ Item quantos cobertores delos altares, y de q̃ ſea cada qual, y como eſtan tratados.

¶ Item quantas ſobre pellices de lienço que ſean dela ygleſia. Y ſi eſtan ſanas limpias y cogidas como conuenga.

¶ Item quantos frontales, eſcriuiẽdo de que ſean cada vno, y quãtos con ſus frõtaleras, y ſi ſon delo miſmo, vel alias, y ſi eſtan ſanos: bien tratados y cogidos.

¶ Item quãtas caſullas, y de q̃ cada qual ſea, y ſi con ceneſas, o ſin ellas, y de q̃ y quales: y ſi cada qual tiene ſu eſtola y manipulo delo miſmo, o no, y ſi entre las ceneſas ricas tiene ſus fundas de friſa, y ſi eſtan ſanas en ſi y enel forro, y bien tendidas, y pueſtas en ſus caxones y arcas.

¶ Item quantas almaticas y de que sean y si tienen sus cordones y borlas, quãtas y de que, y si tienen sus collares y con q̃ labores.

¶ Iten quantos atauios, o adereços de al uas y amitos y cingulos para dezir missa y como guarnecidas, o sin guarnicion de rodo pies &c. y si estan limpias.

¶ Iten quantas capas de seda, grana, paño &c. y con que çanefas y capillas: y si con sus fundas de frisa, las ricas y en sus caxones tendidas. Item quantas mãgas de cruzes, y de que sea cada vna, y como es labrada, y con quantos cordones y borlas, y si tiene su funda de angeo, o frisa en que se meten. Item si ay algun paño para lleuar el sacramento alos enfer mos con sus flecos y de que sea. Item si ay algun paño para sobre las andas de los defuntos y sobre las tumbas y de que es y que labores. Item si ay algun paño o velo para comulgar y q̃ tal es. Y si ay al gun otro para sobre los nouios quando los velan, y si ay tantos cordones, o cin-

tas

tas quantas ſon neceſſarias. Item ſi ay al gun veſtibulo con ſus ſortijas para delãte el altar y el choro los dias feriados en la quareſma que ſe coxa y tienda con ſus cordeles y carrillos. Item quãtas dalmaticas, o tunicas para los moços y acolitos que ſiruen al altar y de que ſean, y mandar reparar las faltas que en todos eſtos ornamentos ouiere. Item quantas dalmaticas, alhombras, repoſteros, y cõ que armas y quantos alfamares: y quantas ſobre meſas, y quantos paramentos, y de que ſean, y ſi ouiere algunas mantas de pared, o otras ropas de lana, ſeda, o liẽço pintadas. ¶ Plata. Primeramente, ſi ay mas de vna cruz de plata, y de que labores anſi en los braços: como enel pie y quanto peſa cada vna: mandela peſar y aſſentarla, y ſi ſe an caydo algunas pieças ſepa ſi eſtã arrecaudo y ſi tienẽ ſus caxas. Item quãtos calices de plata y ſi ſon dorados, o blancos y que hechura: y quãto peſa cada qual con ſu patena, y ſi tiene cada vno ſu purificador de olanda, o

lienço dẽtro del vaso, y sus caxas de cuero, Yten si ay mas de vna custodia de plata: para lleuar el sacramento alos enfermos, y como es labrada cada vna, y si blãca, o dorada, o si con cruzeta encima, y luneta dentro, y si con su pie, o suelta: para sobre algun calice: y quanto pesa, y si tiene su caxa.

¶ Item si ay mas de vn incensario de plata: y como esta labrado, y con quantas cadenas y sortijas, y de que peso, y su caxa.

¶ Item si ay vinageras de plata: quantas, y de que hechura, y con sus caxas.

¶ Item si ay nauecica, o naueta de plata: para el incienso, y de que peso, y si tiene cuchara de plata.

¶ Item si ay cadeleros de plata: quantos y de que labor y peso.

¶ Item si ay cetros: quantos, y de que labor y peso, y si son blancos, o dorados: y si tienen fundas, o caxas. ¶ Metal.

Primeramente quantos calices de estaño con sus patenas, y sus purificadores: como

como los de plata: y si estan sanos, y para celebrar con ellos alias: quiebrelos y quantos pares de vinageras, o ampolletas para el seruicio delos altares.

¶ Yten quantas cruzes grandes de metal: para los responsos: y quantas pequeñas para sobre las aras del altar: y si estã sanas.

¶ Yten quantos candeleros de açofar, quantos de yerro: o de otro metal, & incensarios de cobre.

¶ Ytem quantas lamparas, y si cada lampara tiene su bacin y compuesto, y todo limpio.

¶ Yten quãtos calderos de agua bẽdita.

¶ Yten quantos yerros de hazer hostias: y si espiden bien: y salen buenas. ¶ Yten quantas campanas grandes ay en el cãpanario: y si estan sanas y alguna bendita: quantas esquilas para tañer a ver a Dios: y quantas para lleuar el sacramẽto a los enfermos. ¶ Yten si ay rueda de campanillas, y quantas son. Si ay platos de metal: para dar el pan bendito.

Si ay algnno para lleuar la extremaun-
cion,o alguna bacinita y ſi eſta limpia.
Si ay braſeritos para los altares y quan-
tos.Si ay tigeras para cortar y çercenar
las hoſtias. Si ay agua manil pendiente
enla ſacriſtia para lauarſe los miniſtros.
Açadon,pala de yerro para ſoterrar los
difuntos,ſi ay cepo de piedra con doscã
dados y llaues la vna que tẽga el mayor
domo la otra el cura ¶ Los libros,Prime
ramente quantos miſſales de molde tie
ne la ygleſia , quantos tiene de mano y
pergamino:quantos manuales,o batiſte
rios delo vno y delo otro ; quantos do-
minicales:quantos ſanctorales:quantos
mixtos:quantos officiarios,epiſtoleros,
euangeliſtarios comunes,o çinco hiſto-
rias.Salterios,breuiarios,proſarios,pro-
ceſsionarios,te igitur,quadernos de ſpe
ciales fieſtas, viſpereros, conſtitutiones
ſinodales,directorio, o coſtũbres , libro
de baptizados,cartillas deconſagracion
carta,o tabla pẽdiẽte de articulos y mã
damientos,tabla guarnecida , o libro de
to-

todos los anniuerſarios, o memorias q̃ ſe hazen y eſtan dotadas enla tal ygleſia y tablas guarnecidas d̃ deuociones, ❡ Madera. Primeramente quantas arcas, quantos cofres, caxas para hoſtias y hoſtiarios, eſtantes para las velas, gotaletas para el miſſal del altar, retriles, o atriles, o fragiſterios, eſcaños quãtos, y ſi de dos aſsientos, o de vno, ſilletas de aſsiento, bancos, eſcadales, o cruz que beſan, tomando agua bendita. Andas del corpus Chriſti, Andas de finados, hacheros, ciriales, varales, con ſus carrillos, y cordeles, palos delas cruzes, palos delos cetros varas del paño del corpus Chriſti. Altabaques del pan bẽdito, tenebral para velas & tinieblas, maçuelos para las tinieblas.

IN VERBIS.

Aut bonorum ſtabilium, ſeu fabricarum prouentibus immiſceant.

1 *Patroni non se immisceant visitationi bonorum stabilium ecclesiæ.*
2 *Bona ecclesiæ sunt deputata vsibus clericorum & pauperum, proprietas autem est ipsius Dei.*
3 *Ecclesiæ res omnes sunt vota fidelium, prætia peccatorum, patrimonia pauperum.*
4 *Possessiones ecclesiarum qualiter visitentur, & de eius inuentario.*
5 *Inuentarium escripturarum ecclesiæ qualiter fit*
6 *Bonũ proueniens ex inuentario facto.*
7 *Anima sine corpore non viuit corporaliter.*
8 *Bona ecclesiæ dicuntur patrimonium Christi.*
9 *Ecclesiæ venenum non esse in fusum propter diuitias sibi traditas.*
10 *Bona & possessiones beneficiorum visitanda.*
11 *Capellania qualiter visitanda.*
12 *Sacristia, y sacristan como seran visitados.*
13 *Ratio qualiter reddatur.*
14 *OEconomus e proprio clero sit.*

1 ¶ Patroni non se immisceant visitationi bonorum stabilium ecclesiæ.

Et

2 ¶ Et bene nam bona ecclesiæ sunt deputata vsibus clericorum: & pauperum: proprietas autem est ipsius Dei, vt notat Abba. in capitul. non minus numero sexto de immunitat. ecclesiarum.

3 ¶ Et dicit Prosper libro de vita cõtemplatiua scientes viri fratres nihil aliud esse omnes res: ecclesiæ: nisi vota fideliũ & prætia peccatorum: & patrimonium pauperum: & dicit Frias in d. tract. de visitat. capitul. 7. despues de visitados los ornamentos: deue el visitador informarse si la fabrica y lumbre dela yglesia tiene algunas possessiones allẽde del noueno q̃ le cabe del pontifical: o diezmos.

4 ¶ Y si enel libro dela visitaciõ dela yglesia estuuiere hecho inuẽtario delas tales possessiones procedera por el en presencia dllos suso dichos mas ancianos dl pueblo, y aura su ĩformaciõ sigillatim d cada vna dllas, y si esta por dla yglesia, y si estã reparadas y biẽ labradas, o alguna perdida, enagenada entrada: o q̃ resciba algũ per-

periuyzio:para que lo prouea y castigue y si hallare inuentario añidira las otras nueuamente mandadas si las ouiere: o hara quitar la que se ouiere vendido: para el prouecho y necessidad de la yglesia con autoridad y licencia del perlado alias no. Pero si el tal visitador no hallare hecho inuentario de las tales possessiones mandarlo a hazer de nueuo a su notario enel dicho libro en la forma siguiente. Inuentario de las possessiones dela fabrica y lumbre.

¶ Primeramente tiene vnas casas a tal parte con su corral a tras o adelãte, o sin el son llanas, o sobradas linderos de la vna parte casas de. N. &c. Item tiene vna heredad, o tierra a tal parte, o termino que haze tantas hanegadas de sembradura, linderos dela una parte tierras de. N. y de la otra parte tierra, o prado de. N. y assi delas otras tierras que tuuiere. Item tiene vna viña a tal parte, o pago, o termino haze tantos obreros, o alãçadas, de que son linderos de la vna par

te

te viña de . N . y dela otra parte viña , o tierra de.N .y aſsi ſucceſsiuamente eſcriuira đ todas las otras viñas,parrales, prados,cortinales, cortijos, huertos, oliuares &c. haſta las acabar . Y otro tanto hara đ elos cenſos, y tributos perpetuos o temporales con ſus apotecasque tuuiere la dicha fabrica,y lumbre:ca de todos ellos ſpecificadamente hara inuentario enel dicho libro ad perpetuam rei memoriam.

5 ¶ Y viſitara las eſcripturas priuilegios, bulas,qualeſquier q̃ tenga la dicha ygleſia por el inuentario, y repertorio de ellas ſi lo ouiere: y ſino mandarlo ha luego hazer a ſu notario en el dicho libro ad perpetuam rei memoriam en la manera ſiguiente . Primeramente tiene vna carta de venta de tales caſas,tietra, viña,prado&c. Paſſo por ante.N.notario a tantos dias de tal mes , de tal año, porque ſi ſe hurtaſe,o perdieſſe pudieſſe ſer auida facilmente otra tal,y anſi de todas las otras. Item tiene vn priuilegio con

concedido por.N.Pontifice,Rey: o Emperador en tal era, o tiempo: passo por N. escriuano, o secretario &c. Y porque las tales escripturas esten mas seguras, y sin peligro deue mandar hazer el visitador en alguna rezia pared dentro dela yglesia en lugar mas seguro y congruo para lo tal vn archiuo, o alacena con sus puertas maciças de yerro, y dos cerraduras y llaues: la vna delas quales tenga el mayordomo de la yglesia, y la otra el cura: donde las tales escripturas todas & fundaciones de beneficios, & capellanias de todas enla dicha yglesia: y qualesquier clausulas delegatos y mādas a ella hechas cada qual con su retulo encima: porque al tiempo que fuere menester alguna: mas commodamente se halle sin leerlas: ni reboluerlas todas: porque en arcas, o en caxas suelen estar en casa del mayordomo, y alli se pierden: hurtan, o se queman. Y quando la dicha yglesia compra, o se le dona algun ornamento, o possessiō allende de

delas contenidas enel tal inuentario: el visitador las deue hazer añedir: si fuere ornamẽto ha se de poner enel inuẽtario delos ornamẽtos, y si fuere possessiõ en el inuẽtario d̄las possessiones. Y la escriptura enel inuentario delas escripturas

6 ¶Si aliter fieret vt inuentarium non sit factum, bona ecclesiarum perderentur tunc ecclesia de seruiri non potest.

7 ¶ Sicut nec anima sine corpore corporaliter viuit. capit. si quis obiecerit. 1. q. 3. Rod. de curte de iure patro. ver. & dotauit. n. 4. vnde his inuentarijs vtilitatibus ecclesiarum fauendum est, quibus patrimonium Christi hoc est bona ecclesiæ augentur.

8 ¶ Nam bona ecclesiæ dicuntur patrimonium Christi capitul. cum secũdum de præbend. capitul. cum ex eo. de electionibus libr. 6. oportet ecclesiã diuitẽ esse.

9 ¶Ideo non credas, venenum in fusum esse ecclesiæ propter diuitias: nam propter illã celebratissimã donationẽ ã Cõstan-

ſtantino imperatore factam ſecutū fuit magnum miraculum vt in capit. fundamenta de electio. lib.6. quicquid aliqui dicunt quod nocte ſequenti in qua facta fuit donatio per Conſtantinum, audita fuit vox de cœlo dicens hodiæ effuſum eſt venenum in eccleſia Dei, vt referūt multi doct. in. l. bene à Zenone. C. de quadrienal. præſcript. refert Menchaca de ſucceſsionum creatione. §.26. nu. 44. lib.3. partis primæ.

10 ¶Et non ſolum bona eccleſiarum viſitanda, ſed etiam bona & poſſeſsiones beneficiorum vt in conc. Trid. ſeſſ.21. cap. 8. de reformat. & dat formam circa hoc Frias in tract. de viſitat. cap.10. vbi dicit deſpues que el viſitador ouiere viſitado las caſas dela fabrica y lumbre dela ygleſia deue luego de entender enla viſitacion del beneficio, o beneficios informandoſe de quantos beneficios aya en la yglesia, y procure de ver y examinar los titulos & inſtitutiones, & ſi ſon tales o no, y quiça al preſente los tenga en titulo

titulo y posseſsiō, y ſi los tales beneficiados reſiden, y los ſiruen por ſi, o teniendo juſta cauſa de no reſidir, ſi tienē en ſu lugar pueſtos ſus tenientes y vicarios habiles y ſufficiētes, y cō licēcia đl perlado conforme al tex. in cap. relatum, cum alijs de clericor. non reſidentib. y vea la licencia ſi es tal: donde no caſtigue el exceſſo y negligencia proueyendo para adelante conforme a derecho, y alas cōſtitutiones ſynodales del obiſpado, y a los mandamientos delas viſitas antepaſſadas, informeſe eſſo miſmo ſi los tales beneficiados, o ſus vicarios dizen y celebran los diuinos officios y cumplen enteramente todas las otras cargas, & impoſiciones annexas alos tales beneficios conforme alas inſtitutiones de ellos. Y para verificar eſto haga tomar iuramento al ſacriſtan dela dicha ygleſia, ſi fielmente aya apuntado en ſu libro de papel todas las faltas y multas que enlo tal ayan caydo los dichos beneficiados, o ſus vicarios: y ſi preſentado ante ſi el tal

libro no ouiere multas,ni aya hecho faltas bene quidem. Y si las ouiere mandelas cumplir dentro de cierto termino,si fueren missas so cierta pena pecuniaria: para la fabrica & interessantes: y las otras faltas mandelas executar cõforme a derecho sinodal, y visitationes passadas:y para ello (si necessario fuere) mande embargar los fructos de los beneficios fasta la quantia: y si el tal sacristan ouiere seydo negligente en apuntar las tales faltas,auiendole sido antes mandado: castigue la negligencia, & prouea para adelante que el sacristan tenga su libro de papel blanco: donde por hojas tenga puestas en orden,los beneficios y capellanias instituydas en la yglesia,y de quantas missas sea de cada vna,y en diziendo la missa: con alfilete, o pluma apuntela en cada beneficio & capellania:para que contadas al tiempo dela visitacion:se vea las que acada vno falta:lo mesmo delas otras multas:y prouea que el tal sacristan sea remunerado

delas tales multas: de las quales se le pague su trabajo. Esso mismo visite las casas, cortinas, huertos, tierras, viñas, prados, oliuares, y otras qualesquier possessiones que hallare tener cada qual delos tales beneficios por el inuentario hecho de ellas en el libro de la visitacion dela yglesia, y sepa si está bien reparadas y tratadas, y enteras, y sin algun perjuyzio: saluo mande alos beneficiados, o a sus factores: que a costa delos fructos de los tales beneficiados, las reparen y en todo remedien: dentro de cierto tiempo conforme a derecho. 12. q. 2. cũ alijs, y constitucion sinodal del obispado: y para lo ansi cumplir embargue los fructos delos beneficios passado el termino. Y si de tales casas, tierras, y otras possessiones delos tales beneficios no hallare hecho inuentario enel dicho libro dela visitació: hazerlo ha luego hazer eneldicho libro a su notario en p̃sencia d̃los beneficiados, y d̃los mas ancianos d̃l pueblo escriuiẽdelas casa por casa, y tierra por tier

ra prados, y viñas todas deslindadas: y quanto haze cada qual hasta las acabar enteramente ad perpetuam rei memoriam: conforme al inuentario arriba insinuado delas possessiones dela fabrica y lumbre dela yglesia mutatis mutãdis.

11 ¶ Idem in cap. 11. explicat qualiter capellaniæ visitentur. Como el Obispo segun derecho sea patron y tutor delos difuntos justo es y razonable que el, o su tiniente quando en cada vn año visitare qualquier yglesia visite las capellanias dotadas enla tal yglesia: por los finados informandose quantas sean y quien doto cada vna, y de quantas missas sea cada qual, y de que aya de ser la missa, si de requien, o del dia vel alias, y que dias, y en que altar, y quien las tenga en titulo, y si las siruen por si, o por Vicarios con licencia del perlado, y vea la institucion de cada vna, y examinada aya informacion si se cumple y guarda en todo y por todo como deue: conforme al capitulo tua nos. de testamentis, & per cancellarium

rium Parisienſ. in part. 2. de ſolicitudine eccleſiarum & per Gabriel ſuper canon. lecti. 28. Aya eſſo miſmo informacion del ſacriſtan ſobre juramēto, ſi fielmente aya apuntado todas las faltas, q̃ las tales capellanias tengan, y ſi los capellanes de ellas acuden a las oras: ſi la inſtitucion dize que ſea el capellan obligado a eſtar alas horas. y viſto el libro de las tales faltas y multas, ſi pareſciere eſtar enteramente cumplidas bien y conforme ala inſtitucion: donde no mande cumplir las miſſas faltas dentro de cierto tiempo, y caſtigue y multe las negligencias paſſadas, y pagaran al ſacriſtan ſu deuido trabajo. Y para lo vno y lo al mande embargar los fructos de las tales capellanias: que enlo anſi hazer & cumplir fueron y tuuieron deſcuydo, rebeldia, y contumacia, y para adelante mandara al ſacriſtan: que fielmente en ſu libro de multas apunte todas las miſſas q̃ los tales capellanes cada qual en ſu capellania dixere conforme a lo que arri-

ba dicho es para con los beneficiados: y de cuenta al tiempo dela otra visitació. Esso mismo el dicho visitador procurara las fundaciones dlas tales capellanias y que possessiones y reditos cada qual fundador doto para la tal capellania y ver las ha, y visitarlas ha por las dichas instituciones, y por el iuentario dellas si lo ouiere, y mandara reparar todas las faltas q̃ enellas hallare a costa dlos fructos dellas dentro de cierto tiẽpo conforme a lo q̃ ariba dicho es del repato dlas possessiones dla fabrica, y dlas delos beneficios, y si no ouiere hecho inuẽtario mandelo hazer specificadamẽte, e sigillatim delas possessiones de cada qual capellania deslindadas como las dla lũbre, y las delos beneficios: enel libro dela visita ad perpetuã rei memoriã, y mãde a cada capellã perpetuo: q̃ tẽga en si la escriptura autorizada dela fundacion de su capellania, y al mayordomo dela yglesia: q̃ tenga otra tal enel archiuo de las escripturas dela yglesia: como arriba dicho es.

12 ¶ El visitador: como a de visitar la sacristia y sacristan, dize Frias ca. 13. deue esso mismo informarse el visitador: si en la tal yglesia ay alguna sacristia colatiua y quiẽ la tiene en titulo: el qual vea y examine si la sirue por si, o por vicario cõ licẽcia dl perlado. Informese esso mesmo si es limpio y diligente en su officio: si tiene la yglesia, altares, retablos, y sacristia limpios, y si tiene los ornamentos limpios, cogidos y en sus caxones y arcas, so clausura deuida: las lamparas precipue del sacramento; siempre encẽcidas y limpias, si tañe alos officios diuinos en tiempo deuido, y a la oracion dela tarde. Si prouee de cera, vino, y agua y todo lo al qual conuenga alos altares. Si es persona honesta, y q̃ tenga subjeciõ y reuerẽcia a los sacerdotes, y grato en su seruicio y administraciõ, si denuncia publicamẽte los descomulgados, y los tiene por copia: hasta q̃ se absueluã: y si haze biẽ todo lo al tocãte a su officio: cõforme a drecho, d quo i. c. vt sciãt. d offi. sacr. & i capi-

tulis custos.de offic.custodis.Y si hallare no ser tal castigue lo passado, y prouea para adelante como conuenga. Y si hallare que enla tal yglesia no ay sacristania criada en titulo saluo annexa al beneficio vel alias: compela al beneficiado que tenga siempre consigo vn mancebo no coniugado clerico saltem de prima tonsura abil y sufficiente: para que le ayu de ansi a los diuinos officios: como ala administracion delos sanctos sacramentos, y todo lo al conforme al text. en el capit. & quisq; præsbyter. de vita & honestat. clericorum.

23 ¶ Sepe sepius in isto tractatu visum est qualiter ratio reddatur Frias in d. tract. de visit. cap. 9. dicit: Despues que el visitador ouiere hecho los tales inuẽtarios y visitando por ellos los ornamẽtos pesesiones y escripturas dela fabrica y lũbre dela yglesia hara llamar el mayordomo, o thesorero dela yglesia, y en presencia de algunos delos curas, o clerigos, y de los legos mas sabios y ancianos del

pue

pueblo: o parrochia y de todos los que mas ende se querran allegar en algun lugar publico & patente, y mas cōgruo de la dicha yglesia puesta su mesa y assientos tomara cuenta al mayordomo delas rentas & prouecho dela yglesia ante todas cosas recibiendo de el y de todas las personas que ende presentes estuuierē juramento en forma de derecho, diziendo el visitador, o su notario desta manera; que jurays todos a Dios ya esta señal dela cruz en que corporalmēte pusistes vuestras manos derechas: que como buenos y catholicos Cristianos direys verdad de todo lo que supierdes cerca del prouecho & vtilidad desta yglesia. Y q̄ no consentireys: que fraude ni engaño alguno resciba, antes reuelareys y manifestareys todo lo que supierdes que sea suyo. Y q̄ vos mayordomo so el mismo juramento dareys, buena fiel, y verdadera cuenta, y que no pondreys enel gasto saluo aquello que sintierdes que buenamēte se gasto en prouecho dela yglesia.

Ni en el cargo, o rescibo dexareys de dar y assentar todo aquello que ha rentado todo el tiẽpo q̃ aueys sido mayordomo dela tal yglesia. Ni vosotros consentireys que passe de otra manera, y diran todos si juramos. Y el que tomare el juramento, dira si assi lo hizierdes nuestro Señor os ayude, donde no os lo demande y castigue mal y caramente en este mundo alos cuerpos, y en el otro a las animas, y diran todos amen. Y luego el notario dela visitacion enel dicho libro escriuira la carta cuenta en la forma siguiente. Cuenta que se tomo a.N. mayordomo de tal yglesia. Item el dicho señor visitador procedio en su officio estando presentes.N.&.N.nombrados juramento precedente, tomo quenta al dicho mayordomo, y hallo que de alcance passado dela carta cuenta antepassada, deuia tantos marauedis, y del alcance nueuo, desde aquella otra visitacion, y cuenta aca, deuia lo siguiente de la fabrica de tal año, tantos marauedis y
dela

dela lymosna delas sepulturas delos que se han enterrado enla yglesia,tãtos marauedis,y delas otras lymosnas que se piden:para la fabrica,y lumbre tanto,y de tantas vezes q̃ se abrio el cepo,tãto,y de la renta de tal casa,o viña,d̃ tal año tãto y dela rẽta de tales tierras del dicho año tantas hanegas de trigo , o ceuada, y de tal censo,o legado tanto,y assi procediẽ do por toda la renta y recibo de la yglesia,ansi que suma y monta en todo el recibo y cargo , que se haze al dicho mayordomo:tantos marauedis enesto y en esto,y aquello especificado todos los gastos alomeno mas principales y crescidos quedan:tomãdo lo biẽ gastado, y lo al echando por de fuera:por manera q̃ sacados los marauedis q̃da de gasto delos marauedis d̃l recibo q̃ se hizo,resta d̃uiẽ do el dicho mayordomo ala yglesia d̃ final alcãce tãtos marauedis,y tãto pan,y tãta cera(vel e cõtra si el gasto fuere mayor q̃ el recibo) ẽ lo q̃l todo el dicho señor visitador locõdeno pa q̃ pague aladi

cha

cha yglesia dentro de tantos dias sopena de descomunion &c. Y de parescer e nombramiento de todos los suso dichos que juraron y ende se hallaron: dexo por mayordomo de la dicha yglesia para adelante a.N. vezino del dicho lugar:al qual ellos,o la mayor parte nombraron,y abonaron.Y el dicho señor visitador recibio del tal mayordomo nueuo juramento en forma: que bien & fiel mente vsaria del dicho officio a prouecho dela yglesia,y que su daño se lo arredraria,y su proucho selo allegaria como cosa propria suya, y le encargo los mara uedis, pan, cera &c. de la dicha yglesia desde oy en adelante hasta la otra visitacion.

14 ¶ Et aduertat visitator quod œconomus sit & proprio clero glos.2.cap. cum simus.9.q.3. Y deue el visitador de auisar al mayordomo dela yglesia: no venda fabrica,o noueno algũo adelantado: saluo a pagar por sus tercios:como es vso y costumbre.Ni de a censo: ni por vidas

das:ni por largo tiempo en renta las posſeſsiones dela ygleſia, ſin licēcia del perlado:por ſer perjudicial, y alguna manera de alienacion, y enagenamiento de las coſas eccleſiaſticas prohibido en derecho,vt in to to titul.de rebus ecclſi.nō alienandis &c. Y que arriende las viñas en publica almoneda trayendo las tres dias,y con condicion, que el que las ſacare en cada año le de todas las labores acoſtumbradas, y les eche tantas prouenes,o cepas de cabeça, ſo cierta pena por cada labor que faltare a viſta de los veedores para lo tal nombrados,& las tierras arriende de condicion:que cada año le echen tantas carretadas de eſtiercol en cada vn año, & no le echen todo el eſtiercol el primer año: porque la; eſquilmaran,y no q̃daran tales al fin del arrendamiento:porque ſeria perjuyzio para el arrendamiento de adelante: y que los vea y viſite cada vn año: para ver ſi ſe cumple aſsi, y para ver ſi ſe les haze algun perjuyzio y rotura enlas lindes

des y mojones &c. y si el dicho visitador hallare algunas cuentas de la yglesia, o yglesias estar tomadas por los Aciprestes, o Vicarios perpetuos dellas, deuelas de re ver en presencia del pueblo, y si las hallare ciertas y buenas: aprouarlas ha donde no delas por ningunas, y castigue el tal Acipreste, o Vicario que las tomo.

IN VERBIS.
Nisi quatenus id eis ex institutione ac fundatione competat.

1 *Ad intentionem condentis recurrendum est.*
2 *Patronorum iura legitima piasquè voluntates fidelium tollere equum non est.*
3 *Patroni amplius non habent, quam quod in iure reperiatur permissum.*
4 *Nace enla huerta, lo que el hortelano no siembra*
5 *No te entremeter, enlo que no te atañe hazer.*
6 *Patroni super bonis ecclesiæ nullam potestatem habent.*

Pra

7 *Prælatus præfertur vbi agitur de iuribus ecclesiæ cum ipse habeat principaliter administrationem, & non patronus.*
8 *Patroni secundum diuersas consuetudines plus aut minus habent honoris & honeris.*
9 *Patroni aduertant, ne ecclesia damnũ patiatur.*

1 ¶ Nota recurrendũ ad intentionẽ cõdẽris, vt est tex. in ca. petitio. de procuratorib. c. licet d̃ offi. or. Clẽ. quia cõtingit. §. ceterũ in princip. de religiosi. domibus
2 ¶ Ideo æquum non est iura legitima patronorũ tollere, piasq; fideliũ voluntatis in eorũ institutione violare vt dicit cõc. Trid. sess. 25. in princip. de reform.
3 ¶ Patroni amplius nõ habent quam in iure reperitur permissum glos. pen. cap. preterea el. 2. de iure patronatus.
4 ¶ SI secus fieret incidit in paremiã, nace enla huerta, lo q̃ el ortelano no siẽbra
5 ¶ Et alibi no te entremeter : en lo que no te atañe hazer.
6 ¶ In tantum quod super bonis ecclesiæ nullam poteſtatẽ habent patroni, notat Abb.

Abb. in cap. præterea el.1.nu. 1. de iur. patronatus allegat capitul.nouerint.10. quæst.1.& vide capit.filij.16.q.7.

7 ¶Et vbi agitur de iuribus ecclesiæ prælatus præfertur cum ipse principaliter ad ministrationem habeat,& non patronus idem Abb.in capit.cum deputati. n. 17.de iudicijs.

8 ¶Et patroni secundum diuersas cõsuetudines plus aut minus habent honoris, & oneris, vt dicit Roch. de iure patron. verb.Honorificum.num.fin. allegat Innoc.in capitul.quia clerici de iur.patronat.

9 ¶In summa debent patroni aduertere ne ecclesia damnum patiatur.l.1. &. l.3. tit.15.p.1.ibi Greg.& cap.filijs.16.q.7.idé Rochus verb. onerosum.n.1.

IN VERBIS

Sed Episcopi ipsi hæc faciant: & fabricarum red ditus in vsus ecclesiæ necessarios & vtiles pro vt sibi expedire magis visum fue rit expendi curent.

Epis-

1 *Episcopus potest exigere rationem á cunctis clericis de redditibus ecclesiarum.*

2 *Omnes ecclesiæ cum suis dotibus an consistant in Episcopi potestate.*

3 *Episcopus est generalis sponsus omnium ecclesiarum.*

4 *Communio mayor est inter Episcopum & ecclesiam cathedralem, quam cum aliis ecclesiis inferioribus.*

5 *Rector in sua ecclesia idem potest: quod episcopus & capitulum in cathedrali.*

6 *Prælatus non potest facere, vt ecclesia sit deterioris conditionis, & non potest remittere exceptionem legitimam ecclesiæ cõpetentem.*

7 *Rector in ecclesia habens liberam administrationem potest post bienium recipere pensionem ab emphitcota, & remittere penam, in quam incidit emphiteota.*

8 *Prælatus ecclesiæ non potest remittere penã vel debitum liquidum.*

9 *Sarta tecta quæ dicantur in iure.*

10 *Deputata ad vnum finem an ad aliũ expendi possit.*

11 *Decimarum quarta deputata est iure communi ad opus fabricæ, & in hoc valet consuetudo.*
12 *Laici ad fabricam ecclesiæ an possint compelli.*
13 *Ornamenta ecclesiæ quæ dicantur.*
14 *Fabrica dicitur ipsum edificium ecclesiæ, & qualiter à cannonistis dicatur.*
15 *Redditus seu fructus fabricarum qualiter expendi debeant.*
16 *Redditus seu fructus ecclesiarum ad quid sunt deputati.*
17 *Ecclesiarum onera quæ dicantur.*
18 *Fructus illi æstimandi sunt, qui super sunt deductis expensis.*
19 *Redditus ecclesiæ taliter ordinetur, ut aliquid super sit circa casus in opinatos.*
20 *Tutor debet facere sumptus in alimentis pupilli secundum eius facultates.*
21 *Ecclesia si non habet substantiam rerum deseruiri non potest.*
22 *Ordo in omnibus seruetur, ubi non est ordo, substantia non potest esse.*
23 *Bona ecclesiarum dicuntur patrimoniū Christi.*
24 *Bona ecclesiarum diuiduntur in quatuor partes.*

Reli

25 *Relictũ pauperibus in genere potest episcopus aplicare fabrice pauperis reparatione indigẽtis*

26 *Pauperes possunt implorare officiũ iudicis ecclesiastici, vt diuites cõmunicent sibi victualia.*

27 *Bona fabrice pro alimonia pauperum alienari possunt.*

28 *Prelatus in rebus ecclesiæ non dicitur habere dominium, & quando dicatur procurator, & quando pater, & defensor, & quando habet liberam & generalem administrationẽ.*

29 *Proprium, vel suum potest dici duobus modis.*

30 *Consuetudine potest induci quod in donatione non requiratur consensus conuentus vel capituli quando est modica donatio.*

31 *Prælatus & seruus in quæsitis ecclesiæ seu domino preiudicare nõ possunt, secus in querẽdis*

32 *Prælati habent liberam administrationem, & per liberam quid prelato datur.*

33 *Prælatus poterit de bonis ecclesiæ licite sustẽtare cõsanguineos pauperes, et dotare sororẽ ĩ opẽ*

34 *Pendente inquisitione contra prælatum suspecti administratio bonorum sibi non est interdicta, sicuti tutori interdicitur.*

35 *Prælatus non debet superbire deferens mitrã cornutam, nam debet esse paratus rationem reddere cuicunque petenti.*

36 *Prælatus debet reddere rationem administrationis suæ, & quando stabitur suo iuramẽto.*

37 *Dilapidationis suspitio probatur ex solis coniecturis.*

38 *Coniectura quando non sufficiat ad probandum crimen.*

39 *Nobilis quantuncumquè debet facere sumptus secundum quantitatem redditũum ecclesiæ, imo cõsilium est, vt semper annuatim aliquid supersit propter necessitatem superuenientẽ.*

40 *Prælatus non suspectus non reddit rationem.*

41 *Episcopus dicitur super intendens, quia super rebus suæ diœcesis spiritualibus & ecclesiasticis debet intendere.*

42 *Prælatus debet exquirere quomodo vnaquequè basilica in reparatione sui indigeat.*

43 *Administratio bonorum ecclesiarum cathedralium capitulo relinquatur.*

44 *Prælatus in omnibus an habeat legitimam administrationem & vbi requiritur consensus capi*

capituli.

45 *Qui præficitur alicui administrationi, obtinet facultatem agendi super iuribus illius administrationis.*

46 *In arbitrarijs eius arbitrium debet esse consonum iuri, & an debeant fieri cum consilio peritorum.*

47 *Ratio de arbitrarijs reddi non potest.*

48 *Redditus appellatione quid contineatur & vnde dicatur.*

1 ¶Episcopus potest exigere rationem à cunctis clericis de ecclesiarum redditibus & videre an bene expendãtur tales fructus cap.1.10.q.3.ca.perlectis.25.dist. vbi habetur quod episcopus est præordinator in cunctis.

2 ¶Et in concil. Cabilonensi fuit decretum vt omnes ecclesiæ cũ dotibus suis & decimis & omnibus suis iuribus in Episcopi potestate consistant, ad q; ad ordinationem suam semper pertineant capit.decretum.10.q.1.de dotibus tamen

ecclesiarum nihil disponit episcopus ci-
tra consensum eius prælati, ibi glos. alle-
gat. cap. cum ab ecclesiarum de officio
ordinar. & cap. penult. 10. q. 2. Greg. glos.
verb. so ellos in leg. 62. tit. 5. p. 1.

3 ¶ Vbi dicit quod episcopus est genera-
lis sponsus omnium ecclesiarũ suæ dioe-
cesis allegat Abb. in ca. cum omnes. col.
3. de constitutio.

4 ¶ Maior tamen est cõmunio inter Epi
scopum & ecclesiam cathedralẽ quam
cum alijs ecclesijs inferioribus allegat
Abb. in capitul. requisisti. de testam. co-
lũ. 2.

5 ¶ In tantum, quod rector in sua eccle-
sia idem potest, quod episcopus & capi-
tulum in cathedrali. vt per Abb. in capi.
potuit de locato. & cond. n. 14.

6 ¶ Item prælatus non potest facere, de
teriorem conditionem vt ecclesia ha-
beat ideo nõ potest remittere exceptio
nem legitimam competentem ecclesiæ
vide Ioan. de Imol. in cap. 2. de donatio-
nibus. n. 9. propter q̃ notare debes glos.
verb.

verb.expelli.in.c.potuit.de locat. quam approbat Anton.de Butr. vt refert Francisc.de Aret.consil.89.n.2.

7 ¶ Vbi dicit quod rector in ecclesia habēs liberam administrationē potest post bieniū recipere pēsionē ab emphiteota.

8 ¶Et tamen prælatus ecclesiæ non potest remittere pœnam vel debitum liquidum vt in.l.preses.C.de transac.vbi Bal. n.5.q.5.dicit posse episcopum remittere quartam canonicam sibi & ecclesiæ pertinentem ex funeralibus sequitur Salic. & Curt.senior.

9 ¶ Quæ autē dicātur in iure sarta tecta sunt illa,quæ đputātur ad sarcieda tecta

10 ¶Et tertia deputata pro reparatione tectorum & luminarium an possint expendi in alijs necessitatibus ecclesiæ, vt colligitur ex dicto tex.& ex notatis latissime per Antō.de Butr.in cap.fin.n.7.de testament. in quo text. dicit Abb. quod redditus deputati ad fabricam non possunt expendi pro ornamentis ecclesiæ, quē refert,& sequitur Gre. glo.1.in.l.11.

tit.16.p.1.& vide Didac.à Cou.in cap. fi. de testam.nu.4. & Greg.glos. fin.in leg. 24.tit.32.p.3.

11 ¶ Vbi dicit quod ad opus fabricæ ecclesiæ est deputata de iure cõmuni quarta decimarum,& aliæ oblationes ecclesijs factæ allegat tex.in cap. quatuor, & cap.cognouimus,& capit.de redditibus 12.q.2.& dicit consuetudinem hodie aliter disponere, quæ seruanda est, vt tradit Abb.in cap.1.de ecclesiasticis edifici. num.3.

12 ¶ Et quærit Greg. Lopez glos.sacando ende in.d.leg.11.titu.10. p.1. an laici possint compelli ad fabricam ecclesiæ, & allegat Hostien.dicentem quod in quibusdam regionibus laici hoc opus fabricæ faciunt expensis suis de cõsuetudine maxime vbi male vacant decimæ, hoc erit obseruandum allegat tex.in cap. quæcũq; & cap.& hæc diximus & capit. filijs & nepotibus.16.q.7.nam ipsorum interest cum ibi percipiant ecclesiastica sacramenta,& missas audiant, & dicit quod tales

tales laici possunt compelli talem consuetudinem obseruare arg. cap. ad apostolicam de simon. & dicit quod ad huc placet dictum Abbatis dicentis quod deficiente quarta fabricæ & redditibus clericorum beneficiatorum vltimo loco compellantur parrochiani, cum eorum inter sit, vt dictum est.

13 ¶ Quæro hic quæ dicantur ornamenta ecclesiæ Petrus de Vvald. tract. de canonica episcopali & parrochial. capitu. 7. n. 2. allegat Innoc. in cap. cum ad sedē de restit. spoliatorum, dicit quod cruzes & calices sunt ornamenta ecclesiæ, & etiam planete, cape, & alie vestes ecclesiastice, vt Barbat. in cap. de his. nu. 2. de testament.

14 ¶ Et fabrica dicitur ipsum edificium ecclesiæ cān. de fabrica. de consecratio. dist. 1. notat Greg. glos. 1. l. 11. titu. 10. p. 1. vbi dicitur quod fabrica summitur pro structura edificij fabrica vero à canonistis excommuni vsu loquēdi dicitur, ius illud, quod ecclesia habet ad percipiēdū

Yy 5 reddi-

redditus aliquot ex bonis pro ornamen tis pro edificijs, pro q; alis rebus necessa rijs diuino cultui, notat Cou. in cap. vltimo. de testam. n. 4.

15 ¶Isti autem fructus seu redditus fabricarum qualiter expēdidebeāt, in hoc cō siderandæ sunt expēsæ necessariæ factæ pro seruitoribus & magistris ecclesiæ nā dicuntur factæ in tuitū ecclesiæ, vt per Domi. in. c. fi. de offi. ord. li. 6. §. porro. n. 3. & de bonis ecclesiarum cathedralium debent fieri quatuor partes, quarū vna debetur clericis seruientibus secundum eorum merita, & officij sedulitatem. ca. quatuor, cap. concesso. cap. charitatem in fin. 12. q. 2. notat Barbat. tract. de præstantia Cardinal. 6. q. Basilica prime par tis. n. 11.

16 ¶Et dicit Dom. vbi supra q; fructus ec clesiæ sunt de putati pro oneribus incum bentibus toto anno vsq; ad alios nouos fructus: hoc nāq; ratio dictat, quæ dicit fructus respicere debere totum annum allegat. l. diuortio. §. non solum. ff. soluto matri-

matrimon.& debita ad quæ obligata est ecclesia, soluantur: quod si non sit successor re manet obligatus, sicut hæres filius remanet obligatus ad debita patris, vt in capitul.1.de solutioni sic etiam dicit lex, quod si mulier dedit sua bona in dotem, dedisse videtur quod super est, de ducto ære alieno.l.mulier.ff.de iur.dot.Et bene debita ipsius ecclesiæ prius debent solui quia agris eius sitientibus alios irrigare non debet.l.preses. C. de seruitutibus & aqua.

17 ¶ Et quæ dicantur onera ecclesiarum sunt fabrica, hospitalitas, receptio legatorum & nunciorum sedis Apostolicæ & reliqua similia cap.1.21.q.1.cap.de monachis.de præbend.capit.accedentes de prescriptionibus capi. cum instantia. de censibus glo.verb.onerib.in d.ca.fin. de offic.ordinar.li.6.& glos.ver.expensis.in capit.quoniam de vita & honest.

18 ¶ Vbi habetur quod illi fructus estimandi sunt, qui super sunt de ductis expensis allegat.l.1.C.de fructib.& lit.expens.

Pro-

19 ¶ Proterea dicit Ioan. de Immol. in. d. cap. quoniam. n. 6. quod prælatus debet taliter ordinare redditus ecclesiæ, vt singulo anno de ductis expensis aliquid super sit: ne allius casus in opinatus possit ad ferre magnum in commodum ecclesiæ.

20 ¶ Exemplo tutoris quid debet facere sumptus in alimentis pupilli secundum facultates eius. l. 2. ff. vbi pupill. educar. l. cum plures. §. cum tutor. ff. de administration. tutor. & in auth. vt determinatus sit númer. clericor. in princip. col. 1. Abb. in cap. licet Heli. n. 9. de simon. l. 16. tit. 16. p. 6.

21 ¶ Aliter namq; si ecclesia non habet substantiam rerum de seruiri non potest cap. siquis obiecerit. 1. q. 3. Roch. de Cur. tract. de iure patronatus, verb. & dotauit. n. 4.

22 ¶ Itaq; in omnibus seruetur ordo, nã vbi non est ordo, substantia non potest esse glos. 1. in proœmio pragmati. sanctiõ. col. 1.

In

23 ¶ Insuper ecclesiarum bona dicuntur patrimonium Christi cap. cum secundũ de præbend. cap. cum ex eo. de electio. libr. 6.

24 ¶ Quæ quidem bona ecclesiarum diuiduntur in quatuor vel in tres partes. Nam vna pars est pro fabrica ipsius ecclesiæ. Secunda pars est pro substentatione episcopi. Tertia pars est clericorũ obsequium ecclesiæ. Quarta datur pauperibus & peregrinis cap. concessio. 12. q. 2. cap. constitutum. 16. q. 1. Greg. glos. ver. que lo diessen alos pobres in principio. in. l. 40. tit. 5. p. 1.

25 ¶ Præterea relictum pauperibus in genere potest episcopus aplicare fabricæ ecclesiæ pauperis reparatione indigentis notat Ioan. Andr. in cap. fin. de testament. lib. 6. Bart. in. l. si quis ad declinandã. C. de episcopis & clericis nisi magna fames pro tunc immineret pauperibus cap. pasce. 86. dist.

26 ¶ Tunc etenim pauperes possunt implorare officium iudicis ecclesiastici, vt

vt diuites cõmunicẽt ſibi victualia Abb. in cap.1.de emptio.& vendit.Greg.gloſ. 1.in tit.1.p.5. vbi dicit, quod diuites poſſunt compelli per excõmunicationẽ ad dandum pauperibus victualia tempore neceſsitatis,quia corpora pauperum precioſiora ſunt lapidibus.

27 ¶ Vnde debent alienari bona fabrice pro alimonia pauperum, ornatus namq; ſacrorũ redemptio captiuorũ eſt. Et vere illa ſunt vaſa precioſa,quæ redimunt animam à morte:ille verus theſaurus eſt domini qui operatur, quod ſanguis eius operatus eſt cap. aurum.12.q. 2. Sed hodie pro dolor.matricularij pecunias congregant, parietes eccleſiæ edificãt, vbi opus non eſt.Sed corpora pauperum penuria corruunt marmora nitunt auro, auro,ſplẽdent laquearia:gẽmis altare diſtinguitur,& miniſtrorum Chriſti, id eſt pauperũ nulla eſt electio.c.gloria.12.q.2 in hoc autẽ debes aduertere q; canit eccleſia turres Hieruſalẽ gẽmis edificabũtur,& alibi locus iſte irreprehẽſibilis eſt. Pre-

28 ¶ Præterea prælatus in rebus ecclesiæ non dicitur habere dominiũ, sed tãtummodo dicitur in illis esse ꝓcurator glos. ver. quia episcopus. 5. q. 3. c. si priuatũ. 12. q. 1. vbi glos. dicit ergo prælati dicũtur ꝓcuratores rerũ ecclesiasticarũ, vt hic, quãdoq; domini vocantur, quandoq; defensores, quandoq; patres nõ tamẽ habẽt liberã & generalẽ administrationẽ, sicut procurator Cesaris, modicũ tamen donare possunt: tamen loco Domini habentur cũ bene administrant. loco vero prædonis si male. hæc illa glos. vbi multa allegat circa dicta & dicit Floria. super glos. 1. ça. fraternitatẽ de donationibus quod prælatus non est simpliciter procurator sed propterea dicitur procurator qui nõ habet omnimodã bonorũ dispositionẽ ecclesiæ, vt posit illa alienare pro suo libito, sicut bona ꝓpria: habet tñ plenam administrationẽ, & dicũtur domini quo ad fidelem dispensationẽ faciendam vt per Archid. in c. statutũ. n. 13. de rescript. libr. 6. allegat text. in capit. omnino. 31. dist.

dist.ca.nõ satis.86.d.c.episcopus.10. q.2.
29 ¶Propter quod idem Flor.quẽ refert & sequitur Ioan.de Imol.in ca. si quis sane.n.10. de pecul. clericor. dicit aliquid potest dici proprium vel suum duobus modis, vno modo quo ad hoc vt libere & impune posit disponere, pro vt vult, & hoc modo nostra dicuntur:quorũ habemus dominium de iure gentium, vel de iure ciuili:ita q̃ illa posimus vẽdicare allegat.l.in rẽ actio.ff.de rei vendicatione cap.1. de postulat. prælator. cum ibi notatis per glos.Secundo modo propriũ dicitur,id de quoquis habet liberã dispositionẽ,non tamẽ animo libere & impune,& in hoc difert à membro præcedenti allegat leg.is qui.ff. deman.mis. & facit quod habetur in leg.2.in glos. ff. de origin.iur.Et secundũ primũ modum procedit illa regula,iure suo quilibet est legitimus moderator & arbiter,vt in.l. in re mandata. C. mandati. & quo ad secundũ vide tex. in ca.de his de sepultur. & quia vt diximus Episcopus est procurator,

rator,& non dominus: habet tamen maiorem potestatem quã habent procuratores etiam habentes liberã & generalẽ administrationem: quia illi nihil possunt donare glos.3.in.d.ca. fraternitatem, de donationib.

30 ¶Per consuetudinem potest induci q̃ in donatione & alienatione nõ requiratur consensus cõuentus vel capituli, quando donatio est modica. Secus in donatione in moderata glos. fin.cap. cum nobis olim de electione facit quod habetur in Clem.si vna de reb.eccles.nõ alienandis notat Ioan.de Imol.in cap.ceterum.nu. 1.de donation.

31 ¶ Vnde prælatus & seruus in quæsitis ecclesiæ seu domino præiudicare nõ possunt, secus in quærendis glo.& dd.in. l.iubemus nulli.C.de sacro san.ecclesijs.Gomesi.regul.Cancel.de non tollendo iur. quæsit.q.4.liter.c.

32 ¶Item prælati habent liberam administrationẽ, vt in cap.relatio.21. q.1.cap. cum nobis olim.in fin. de elect. & debes

aduertereq́, per illud verbũ liberã nõ datur prælato poteſtas male adminiſtrãdi l.1.& ibi Bar.ff.de offi.procurator.l.filius familias.ff.de donationib.quæ autẽ verba ſint neceſſaria, vt ex illis colligatur clauſula cum libera & generali adminiſtratione ad intelectũ noſtri tex. ibi pro vt ſibi expedire &c.vide quæ notat gloſ. ver.quando tales palabras in.l.19.titu.5. p.3.vbi dicit,q̃ non permittitur procuratori etiã cum libera iactare, & dilapidare bona domini allegat Bald. in leg. fin. col.pen.C.de contrahend.emption.

33 ¶ Poterit tamen prælatus de bonis eccleſiæ licite ſuſtentare conſanguineos pauperes.ca.omnino, & ibi gloſ.31.diſti. ca.1.de cohabitat.cleric. & mulie, & ca. 2.de arbitris, vbi ſecundũ vnũ intelectũ poteſt dotare prælatus ſororẽ inopẽ, vt per Feli.in.c.cũ deputatis.n.9.d̃ iudicijs.

34 ¶ vbi etiã dicit.n.8.quod pendente inquiſitione contraprælatũ ſuſpectũ.adminiſtratio bonorum ſibi non eſt interdicta ſicuti tutori interdicitur allegat Abb.

in

in cap.licet Hely.de simon.n.8.

35. Ideo non debet superbire prælatus deferens mitrã corutã: nã licet superior alis sedeat in ecclesia: scire tamen debet in camera se habere colegam, non tamẽ faciet se contemni, vt notatur in ca.episcopus in ecclesia.95.dist. Vnde debet esse paratus rationem reddere, cuicũq; petenti. Specul.in procœmio sui operis.n.8. quẽ refert additio ad Abb.in ca.fraterni tatẽ ver.prælatus ante fin.de donationi.

36 ¶ Qualiter autem prælatus reddere debeat rationẽ suæ administrationis dicendum est, q, ad instar tutoris: & stabitur suo iuramento notat glos.ver.redde rationem ca.qualiter & quando el.2. de acusationib. q, intelligitur nisi probetur cõtrarium, quia ipse dilapidauit per tex. in d.cap.licet Heli.de simon.

37 ¶ Et suspitio dilapidationis probatur ex solis coniecturis, etiam ad effectum suspendẽdi prælatũ ab administratione, quod bene nota, & est speciale in hoc crimine propter iudicium imminens.

38 ¶ Aliàs cõiectura non sufficijt ad probandum crimen vt in cap. sciant cũti. 2. q.8.& conuincitur prælatus de suspitione dilapidationis, si constat ecclesiam esse diuitem in se,& apparet nunc eam debitis esse cõnexam, nec debet excusari prælat9 prætextu nobilitatis, quia vt.dd. dicunt bene vt supra diximus allegando Abb.in d.capit.licet Heli.n.9.

39 ¶ Quia quantuncũq; nobilis facere debet sumptus secundũ qualitatem redditúum ecclesiæ, quinimo dic, q̃ nũquam debet quis expendere quid quid percepit ex redditibus: imo consilium est, vt semper annuatim aliquid supersit propter necesitates super venientes: sic cõsulitur in administratione rerum pupilli vt aliquid supersit vt in.l.iusalimentorũ ff.vbi pupil.educ.debeat.Greg. glos. fin. in l.24.tit.9.p.6.

40 ¶ In super prælatus non suspectus nõ reddit rationem vt per omnes.dd.in d. ca.qualiter & quando el.2.de accusatio. Fel.inc..cũ deputati.n.9.de iudicijs nam legi

legitime administrat bona prælaturæ & ad illã pertinẽtia vide tex.cũ glo.in.ca.is cui.de electio.li.6.c.fi. glos.mag.in fin.5. q.3.quinimo viui & mortui prælatorum sunt Bart.Chass.consil.1.n.42.fo. 6.co.2.

41 ¶Ideo dicitur Episcopus super intendẽs quia super reb9 suæ diœcesis spiritualib.& ecclesiasticis debet intẽdere. c.cleros.21.d.& S. Ambros. in.li.de dignitate sacerdotali.c.pẽ.c.qui Episcopatũ.8.q.1.

42 ¶Et debet exquirere quomodo vnaquæq; basilica ĩ reparatione sui indigeat c.Episco.10.q.1.l.6.tit.22.p.1.ibi y ďspues ďsto deue catar la yglesia si ha menester labrar ẽ ella,o ď mejorarla en algũa cosa

43 ¶Administratio autẽ bonorũ ecclesiarũ cathedraliũ omnino capitul.relinquatur concil.Trid.sess.25.c.6.de reformat.

44 ¶In omnibus an habeat prælatus legitimam administrationem,& vbi requiratur consensus capituli notat Abb. in ca. ad hæc.n.14.de dolo & contuma.

45 ¶Eo enim ipso q; quis præficitur alicui administrationi adipiscitur, & obti-

net facultatem agẽdi super iuribus illius administrationis, etiam si sit administrator manualis, qui ad nutũ superioris possit remoueri Clem. 1. de rescript. Abb. in cap. cum deputati n. 1. de iudicijs.

46 ¶ Et debes aduertere, ꝙ in arbitrarijs eius arbitrium debet esse iuri & equitati consonum: alias non valet, ita tenet Luduuic. Roma. in consi. 376. vbi ad hoc allegat glos. in leg. eas causas. ff. de condition. & demonstrationib. & late per Hippoli. de Marsil. in sua Praxi criminal. §. diligenter. n. 241. quos refert & sequitur Francis. de Abil. ca. 2. prætor. verb. parcialidad. n. 8. & allegat glos. & Anto. de Butri. in cap. vt debitus de appellationib. dicentem, ꝙ in arbitrarijs iudex debet facere suum arbitriũ cum consil. peritorũ, & allegat tex. in cap. ne innitaris de constitutionib. & subdit ibi Anton. per illam glos. ꝙ si cõmittitur aliquid iudici expediendũ secundũ ꝙ sibi videbitur, intelligitur tamẽ habito consilio peritorũ quẽ sequitur Cardin. Alex. in d. c. vt debitus de

de appelation.col.11.& vide Fel. in cap. quoniam frequenter.§.porro, vt lite nõ contestat.idem Abiles.n.10.vbi supra.

47 ¶ Sed ratio de arbitrarijs reddi nõ potest glos.ver.restringere in Clem.dispendiosam de iudicijs, & glos. ver. vel quatuor ca.cum in multis de rescript.libr.6. quæ omnia ad nostrũ tex.faciunt,ibi pro vt sibi expedire magis visum fuerit &c.

48 ¶ Et appellatione redditus continentur omnes prouentus secũdum Paul. de Elea.& Zabar.in Clem.vnica de excessi. prælator.& vide notata in ca. pastoralis de decim & dicuntur redditus à redeundo,quasi singulis annis reddeũtes,& tũc scribendũ simplici.d.alij dicunt redditus quasi retrodatus,vt per Bartul.in.l.filio. in secundo notabili.ff.de liber.& posthũ & in rubric.ff.solut.matrim.col.4. verb. idem dic.de verbo reddendi, & idẽ sunt redditus & fructus.l.fundi Trebatiani.& ibi Bart.in.1.col.ff.de vsu & vsu fruct. legat.redditus & fructus quid sint vide bõ. glos.in ca.generali.ver. redditus de ele-

ctio.li.6.ex qua glos. notat add. ad Paul. de Castro consi.374.par.2quod verbum redditus est latius,& in plus se habet,quã verbum fructus,vide Socin.cõsil.36.vol. 4.incipit in causa Antonij,& etiã appellatione redditus comprehenduntur annuæ præstationes vt in auth. de nõ alienan. §. hic igitur iuncta leg. 7. ff. de vsu fruct.& quod habetur in.l.frugẽ. de ver. signific.ff.& etiam appellatione fructus venit quodcumq; interesse vt in. l. loci corpus.§.1.ff.si seruitus vendicet, & Alexad.in leg.diuortio.§.si vir.ff.soluto matrimon.

INDEX RERVM ET VERBORVM MAXIME

insignium ad presentem tractatum de visitatione per ordinem Alphabeti

A

A *Accusa-*

Bo-

Ca-

Cle-

tate

an

Hospi

Inqui=

Iudex

Lege

Manda-

Mo-

Præ-

quid

Procu-

pro-

Quali

Quod

Reddi-

Sa-

Subdi-

visi-

visitu-

FINIS.

